

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

فصلنامه مدیریت و پژوهش‌های دفاعی

نشریه علمی - ترویجی

دانشگاه جامع امام حسین (ع)

دانشکده و پژوهشکده دفاعی (دافوس)

معاونت پژوهش

سال دهم، شماره ۶۸، زمستان ۱۳۹۰ و بهار ۱۳۹۱

درجه علمی فصلنامه مدیریت و پژوهش‌های دفاعی،
براساس مجوز شماره ۳/۲۳۳۳۹۲ مورخ ۱۳۹۰/۱۱/۱۵ کمیسیون
بررسی نشریات علمی کشور، به عنوان نشریه علمی - ترویجی،
مورد تأیید قرار گرفته است.

فصلنامه مدیریت و پژوهش‌های دفاعی

نشریه معاونت پژوهش دانشکده و پژوهشکده دفاعی (دافوس)

صاحب امتیاز: دانشگاه جامع امام حسین^(ع) دانشکده و پژوهشکده دفاعی (دافوس)
مدیر مسئول: عباس نیلفروشان
سر دبیر: دکتر محمد باقر بابائی طلائی
دبیر تحریریه: غلامحسن سجادی فر
مدیر اجرایی: رضا رخصت طلب

اعضای هیأت تحریریه به ترتیب حروف الفبا:

دکتر محمدباقر بابائی دانشیار دانشگاه جامع امام حسین^(ع) دکتر عباسعلی سلمانی استادیار دانشگاه جامع امام حسین^(ع)
دکتر محمد بیگلری استادیار دانشگاه جامع امام حسین^(ع) دکتر محمدرضا شمس دولت آبادی استادیار دانشگاه دفاع ملی
دکتر محمدرضا خراشادی زاده استادیار دانشگاه دفاع ملی دکتر اسماعیل کاووسی استادیار دانشگاه آزاد اسلامی
دکتر محمد جواد سبحانی فر دانشیار دانشگاه جامع امام حسین^(ع) دکتر قدیر نظامی استادیار دانشگاه دفاع ملی

همکاران این شماره به ترتیب حروف الفبا:

محمدباقر بابائی، محمد بیگلری، محمدجواد سبحانی فر
مجتبی شربتی، سعید کافی، سعید علی مدد

ویراستار: رضا رخصت طلب

حروفچین و صفحه‌آرا: محمدحسین سعادت

طراح جلد: میثم دشتی

ناظر چاپ: جلال زرنگ‌ثانی

چاپ: چاپخانه سپاه

شمارگان: ۵۰۰ نسخه قیمت: ۵۰۰۰۰ ریال

دفتر فصلنامه: تلفن ۷۷۱۰۵۷۵۸ دورنگار: ۷۷۱۰۵۷۳۲ صندوق پستی: ۶۷۳ - ۱۶۵۳۵

نشانی: تهران، بزرگراه شهیدبابایی، بعد از پل لشکرک، دانشگاه جامع امام حسین^(ع) - ساختمان شهید همت -
دانشکده و پژوهشکده دفاعی - معاونت پژوهش

<http://www.rdef.ihu.ac.ir>

E-Mail: babae@ihu.ac.ir

کلیه حقوق مادی و معنوی برای معاونت پژوهش دانشکده و پژوهشکده دفاعی محفوظ است.

مطالب مندرج در فصلنامه به منظور اطلاع‌رسانی به دانش‌جویان و دانش‌پژوهان گرامی تهیه می‌شود و لزوماً منعکس‌کننده دیدگاه‌های دانشکده و پژوهشکده دفاعی نیست.

شرایط تدوین و ارسال مقاله‌های علمی و پژوهشی برای چاپ در فصلنامه مدیریت و پژوهش‌های دفاعی

- ۱ - مقاله باید دستاورد پژوهش علمی نگارنده و برخوردار از مختصات روش‌شناختی و سامان‌یافته، در ارائه موضوع مورد تحقیق بوده و برای چاپ در نشریات دیگر ارسال نشده باشد.
 - ۲ - پذیرش مقاله برای چاپ به عهده‌ی هیأت تحریریه فصلنامه است که بعد از داوری و تأیید همکاران علمی نشریه، صلاحیت چاپ آن اعلام خواهد شد. بدیهی است که فصلنامه هیچ‌گونه تعهدی در قبال پذیرش یا رد مقاله بر عهده نخواهد داشت و کلیه مسئولیت‌های ناشی از صحت علمی یا دیدگاه‌های نظری و ارجاعات مندرج در مقاله بر عهده نویسنده یا نویسندگان آن خواهد بود. در عین حال، فصلنامه مدیریت و پژوهش‌های دفاعی در ویرایش مندرجات مقاله آزاد است.
 - ۳ - مقاله حداکثر در **۲۵ صفحه‌ی چاپی** و بر یک روی **کاغذ A4** با لوح فشرده در **نرم‌افزار Word نسخه‌ی ۲۰۰۳ به بعد**، همراه اصل مقاله ارسال گردد.
 - ۴ - مقاله‌ی ارسال‌ی باید دارای ساختار مقالات علمی - ترویجی و با رعایت شرایط ذیل باشد:
 - ۴-۱ - مقاله‌ی ارسال‌ی باید دارای عنوان، چکیده (حداکثر ده سطر)، کلیدواژگان (سه الی پنج کلید واژه)، مقدمه، متن، نتیجه‌گیری، خلاصه انگلیسی و فهرست منابع طبق راهنمای نحوه‌ی ارائه‌ی مقاله‌های علمی در انتهای توضیحات زیر، باشد.
 - ۴-۲ - مقاله باید برخوردار از عنوان دقیق علمی متناسب با محتوا، رسا و مختصر باشد.
 - ۴-۳ - مقدمه‌ی مقاله محل طرح و بیان نظری موضوع مقاله، اهمیت و ابعاد موضوع مسأله مورد پژوهش و بیان منظور پژوهشگر از طرح و انتشار آن است.
 - ۴-۴ - نتیجه‌گیری: در پایان مقاله، می‌بایست نتایج حاصل از تحقیق و آزمون فرضیه، که روشنگر بحث و نتیجه‌گیری باشد، ارائه گردد.
 - ۴-۵ - منابع مورد استفاده: تمام منابع مورد استفاده در متن، بایستی در فهرست منابع پایان مقاله به ترتیب حروف الفبا آورده شود. در نگارش ارجاعات مربوط به منابع در داخل متن، نام مؤلف، سال انتشار منبع و صفحه‌ی مورد استفاده بدین شکل (اسمیت، ۲۰۰۱، ص ۲۲) یا (Smith, 2001, p. 22) نگاشته می‌شود.
- در مواردی که تعداد نویسنده بیش‌تر از یک نفر باشد، ذکر منبع بدین صورت خواهد بود (اسمیت و همکاران، ۲۰۰۱، ص ۲۲) و یا (Smith, et.al, 2001, p. 22). برای ارجاع به منابع اینترنتی

بدین شکل (www.smith,2001) نگاشته می‌شود. در نگارش متن، معادل لاتین اسامی افراد یا اصطلاحات و واژه‌های ضروری با شماره ارجاع در پاورقی هر صفحه آورده می‌شود.

۴۶- ترتیب شناسه‌های کتاب‌شناختی در صفحه‌ی فهرست در مورد مقاله، کتاب، گزارش و سایر مراجع به شرح ذیل است:

- مقاله‌ها: نام نویسنده (سال انتشار)، "عنوان مقاله"، نام مجله، دوره، شماره و صفحات مقاله.
- کتاب‌ها: نام نویسنده (سال انتشار)، عنوان کتاب، نام مترجم یا مصحح. محل انتشار: نام ناشر.
- منابع اینترنتی: نام نویسنده (تاریخ انتشار)، عنوان متن، نام سایت یا صفحه‌ی اینترنتی <نشانی دسترسی>، (تاریخ مشاهده).

۴۷- خلاصه‌ی انگلیسی (۱۵-۲۰ سطر) باید همراه مقاله با مشخصات کامل نویسنده

جدول ۱: مشخصات قلم‌های مورد استفاده در نگارش مقاله

عنوان	نوع قلم	عنوان	نوع قلم
عنوان مقاله با (تیترا ۱)	B Titr 16 Bold	متن چکیده و کلید واژگان	B Lotus 11 Italic
عنوان چکیده، کلید واژگان، مقدمه و نتیجه‌گیری با (تیترا ۲)	B Zar 12 Bold	متن پانویس فارسی	B Lotus 10
عناوین فرعی زیرمجموعه‌ی تیترا ۲ با (تیترا ۳)	B Zar 11 Bold	متن پانویس انگلیسی	Roman 9
عناوین فرعی زیرمجموعه‌ی تیترا ۳ با (تیترا ۴)	B Lotus 11 Bold	متن مقاله	B Lotus 13
تیترا جدول‌ها، نمودارها و عکس‌ها (تیترا جدول و نمودارها باید بالای آنها در وسط ذکر شود).	B Lotus 11 Bold	ارجاعات منابع داخل متن به فارسی	B Lotus 10
		ارجاعات منابع داخل متن به انگلیسی	Roman 9

سخن سردیبر

جنگ نرم^۱ نتیجه تهدیدات نرم ناشی از قدرت نرم می باشد و در آن تلاش می شود با به کارگیری ابزارهای گفتاری و شنیداری و تصویری یا رسانه‌ای در مرکز کنترل انسان وارد شده و عناصر فرهنگی آن را تحت شعاع قراردادده یا تغییر دهند و او را به انجام کاری مجاب نمایند. به عبارت دیگر در این جنگ دشمن به سراغ سنگرهای معنوی ایمان‌ها، معرفت‌ها، عزم‌ها، پایه‌ها و ارکان اساسی یک نظام و یک کشور می‌رود تا آنها را منهدم کند؛ و یا نقاط قوت را در تبلیغات خود به نقاط ضعف تبدیل کند؛ فرصت‌های یک نظام را به تهدید تبدیل کند. (رهبر معظم انقلاب، ۱۳۸۷/۲)

قدرت نرم در پارادایم دینی دارای ماهیت اخلاقی و در پارادایم لیبرالیستی و سکولاریسم ماهیت ضد اخلاقی دارد. در رویکرد و پارادایم دینی تأکید بر استحکام و نضج باورهای انسانی و الهی است که خداوند در نهان آدمی به ودیعه گذاشته و او را از سایر حیوانات متفاوت ساخته است. ولی در مدل لیبرالیستی تأکید بر لذت خواهی آدمی شده و به دنبال تخریب و پاره کردن تمام حریم‌هایی هستند که از آنها عفت و پاک‌ی و نزاکت بر می‌خیزد و با بی‌بندباری و لذات حیوانی مخالف است؛ مدل اخلاقی این نوع مبارزات معمولاً رهبر محور بوده و تأکید بر الگوهای پیامبران و معصومین^(ع) و رهبران الهی می‌شود ولی مدل غیر اخلاقی موضوع محور و بر لذات تأکید می‌کنند که به تناسب زمان و شرایط تغییر می‌کنند. از قدرت نرم تعبیر دیگری مانند قدرت احمقانه و قدرت ایمان نیز می‌شود.

سابقه این نوع جنگ در مفهوم رفتارشناسی سابقه طولانی داشته و به امتداد تاریخ حیات بشر جریان داشته و خواهد داشت که نکته شروع آن از دشمن آشکار انسان یعنی ابلیس شروع شد و در اشکال مختلف ادامه دارد. اما در عرصه سیاسی به مفهوم استفاده از تاکتیک عدم خشونت و به کارگیری از ابزارهای فرهنگی و تأکید بر اخلاقیات برای ایجاد تغییر می‌توان از مبارزات گاندی و لوترکینگ یاد کرد.

اشکال مختلف جنگ نرم در جنگ‌های سخت از دیرباز مورد توجه بوده است. چنگیزخان مغول با تبلیغ جنایات خود قبل از ورود به کشورها و اسکندر با تعبیه و جاگذاری خودها و زره‌های بزرگی را که چند برابر انسان معمولی بود از روش‌های جنگ نرم بهره می‌بردند. ولی اولین کسی که روی این مسأله به صورت کلاسیک کار کرده و آثار مکتوبی از آن برجا مانده است. "سان تزو" است که جمله‌ی "می‌شود جنگید، اما مهم‌ترین کار این است که شما در یک نبرد بدون جنگ، پیروزی را به دست بیاورید!" ایشان را

به جنگ نرم تعبیر می‌کنند. در عصر حاضر شکل جدید آن را با توجه به بهره‌گیری از حضور جمعی و ابزارهای نوین به جوزف نای بر می‌گردانند. کلام سان تزو بیشتر تأکید بر تغییر اراده فرماندهان و سربازان دارد ولی در نگاه و تاکتیک جوزف نای این تاکتیک بر تغییر اراده عموم مردم به کار می‌رود و تلاش می‌شود با نفوذ بر لایه‌های معنوی و فرهنگی مردم آنها را بر علیه حکومت‌ها تحریک کرده و شکل آنها را براساس منویات خود طراحی و اجرا نمایند. به طوری که برای عملیات در عرصه‌های جنگ نرم هم‌سان جنگ سخت اقدام به تأسیس ناتوی فرهنگی در مقابل ناتوی نظامی کرده‌اند.

در ایران این نوع مبارزات به دوره ایلخانیان مغول از ناحیه مردم برای حفظ ارزش‌های دینی و تغییر در نگرش ایلخانان مغول برای پذیرش آداب و سنن ایرانی بر می‌گردد و در دوره قاجار از ناحیه دولت برای تغییر رفتار مردم صورت می‌گرفت که در دوره پهلوی به اوج خود رسید. و در انقلاب اسلامی و مدل حضرت امام^(ع) برای مبارزه با رژیم پهلوی نمود دیگری به خود گرفت که در نهایت منجر به پیروزی مردم و انقلاب گردید. این روند با رهبری غرب و الگوی جوزف نای برای ایجاد تغییر در ارزش‌ها و خواست‌های مردم به اوج خود رسید که در فتنه ۸۸ آشکار شد.

جنگ نرم در حقیقت شامل هرگونه اقدام نرم‌افزارانه اعم از روانی، تبلیغاتی، رسانه‌ای، فرهنگی و اجتماعی است که جامعه یا گروه هدف را نشانه می‌گیرد و بدون درگیری نظامی و گشوده شدن آتش، رقیب را به انفعال یا شکست وا می‌دارد. در کنار مفهوم جنگ نرم، دو مفهوم دیگر نیز در این حوزه وجود دارد؛ قدرت نرم^۲ و تهدید نرم^۳ که فهم این دو مفهوم به درک بهتر جنگ نرم کمک می‌نماید.

از لحاظ روان‌شناسی، انسان یک سیستم است که مجموعه‌ای درون‌داد (اطلاعاتی که به فرد داده می‌شود) و مجموعه‌ای برون‌داد دارد. اگر شما بتوانید درون‌داد و اطلاعاتی را که به ذهن او وارد می‌شود به نوعی کنترل کنید، تا حدودی می‌توانید رفتار برونی او را هم کنترل کنید. وقتی ورودی یک کارخانه کنترل شود، خروجی آن نیز در کنترل است. در نبرد نرم، همین کار صورت می‌گیرد. اطلاعات مورد نیازی که ظاهراً مفید است، به فرد داده می‌شود اما این اطلاعات ممکن است "درست"، "گزینش شده" یا "اشتباه" باشد. نهایتاً رفتاری که از فرد مستج می‌شود، رفتاری است که شما مایلید صورت پذیرد از این رو در جنگ نرم توجه عمده روی عناصر و mem‌های فرهنگی است تا با تغییر هویت یا جهت دادن به آنها بتوانند به مقصود مورد نظر دست یابند.

دکتر محمدباقر بابائی

2 - soft power

3 - soft treatment

فهرست

فصلنامه مدیریت و پژوهش‌های دفاعی دانشکده و پژوهشکده دفاعی، سال یازدهم، شماره ۶۸، زمستان ۱۳۹۰ و بهار ۱۳۹۱

۱	محمدباقر بابایی طلائی / مصطفی حیدری‌منش	بررسی کارکرد دانشجویان دانشگاه‌های دولتی شهر تهران درمقابله با تهدیدات نرم با تأکید بر کلام مقام معظم رهبری
۱۵	محمد حسین الیاسی / حسن رستگار پناه	تأثیر اقدامات فرهنگی اجتماعی سپاه بر ایجاد امنیت پایدار در شمال غرب
۵۳	رضا سبحانی‌فر	آسیب شناسی فرهنگی بسیجیان شهرستان قزوین و تأثیرات آن بر مأموریت‌های محوله
۷۵	عباس مهری / حمید خسروی	بررسی میزان اثربخشی آموزش مقابله با جنگ نرم برای مراکز آموزشی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی
۹۹	غلامحسین ابراهیم یزدی / علی برزگران	بررسی عملیات خنثی سازی آتش سامانه‌های پدافند هوایی در جنگ‌های اخیر و راه کارهای مقابله
۱۲۹	هادی مراد پیری / شعبان تیلا	بررسی نقش جغرافیای طبیعی شهرستان ایلام برای استقرار جمعیت در شرایط اضطراری با رویکرد پدافند غیر عامل
۱۵۹	قاسم آبانی آرائی	بررسی شیوه‌های مقابله با موشک‌های ضد بالستیک در جنگ آینده
1-7	داود علمایی کوپایی	ترجمه چکیده مقالات به انگلیسی

بررسی کارکرد دانشجویان دانشگاه‌های دولتی شهر تهران در مقابله با تهدیدات نرم با تأکید بر کلام مقام معظم رهبری

محمدباقر بابائی طلائی^۴

مصطفی حیدری منش^۵

تاریخ دریافت: ۱۳۹۰/۰۹/۱۵

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۱/۰۳/۰۵

چکیده

با پایان جنگ تحمیلی و اثبات ناکارآمدی عملیات سخت افزارانه علیه انقلاب اسلامی، دشمنان نظام اسلامی به‌خصوص آمریکا، خط و مشی فرهنگی و نرمی برای فروپاشی نظام جمهوری اسلامی ایران پیش گرفتند. از دهه ۱۳۷۰ تاکنون، آمریکا برای مقابله با اسلام و فروپاشی حکومت دینی ایران با برنامه ریزی و استفاده از پیشرفته‌ترین ابزارهای تبلیغی و ارتباط جمعی اقدام به جنگ نرمی علیه ارزش‌ها، هویت ملی و دینی ما نموده است، تا بتواند باورهای دینی مردم را سست و ملت ما را نسبت به حفظ و پاسداری از مبانی و اصول انقلاب اسلامی بی تفاوت نماید. مؤثرترین مجموعه که از نظر دشمن از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است دانشجویان بوده و این موضوع مورد دغدغه رهبری نیز بوده، لذا این موضوع براساس اهمیت خاصی که ایجاب شده انتخاب گردید.

۴- دانشیار و عضو هیأت علمی دانشگاه جامع امام حسین (ع)

۵- دانش آموخته کارشناسی ارشد رشته مدیریت دفاعی دانشکده و پژوهشکده دفاعی (دافوس)

هدف از این تحقیق تدوین راه کارهای مناسب دانشجویان در مقابله با تهدیدات نرم براساس کلام مقام معظم رهبری و شناخت نوع تهدیدات و ارائه الگوی مناسب جهت مقابله با تهدیدات نرم می‌باشد، تغییرات و تحولات روز افزون در عرصه‌های مختلف سیاسی، اجتماعی و اقتصادی به ویژه در حوزه‌های دانشجویی ضرورت موضوع را ثابت می‌کند و کارکردهای مرحله قبل از تهدید به‌عنوان فرضیه تحقیق مطرح می‌باشد و سوال تحقیق نیز به‌دنبال کارکردهای دانشجویان با ابزار کتابخانه‌ای با جامعه آماری کلیه فرمایشات رهبری می‌باشد. در این تحقیق از روش توصیفی و تحلیل آن از روش تحلیل محتوا استفاده شده است در این شیوه تمام بیانات رهبرمعظم انقلاب بررسی و با شناسایی کارکردها، واژه‌های کلیدی را شناسایی و پس از کدگذاری در جدول اولویت‌بندی شده و ارزش‌گذاری گردیده است و با توجه به مدل مفهومی در سه مرحله قبل، حین و بعد از تهدید به‌صورت نموداری و فراوانی تحلیل شد که نتیجه به تأیید فرضیه یعنی تاثیر کارکردهای قبل از مرحله تهدید انجامید.

کلید واژه: تهدید نرم، امنیت اجتماعی، دانشگاه تهران

مقدمه

پیروزی‌های ملت ایران اسلامی در طول ۳۰ سال گذشته را می‌توان در پرتو قدرت بیکران الهی، وحدت، اقتدار، رهبری و حضور و انسجام نیروهای متعهد دانست، در بحبوحه انقلاب اسلامی و جنگ تحمیلی دانشجویان توانستند گوش به فرمان امام خود حضرت امام خمینی^(ره) و با تدبیر حکیمانه ایشان ایفای نقش نمایند، با تشکیل تشکل‌های دانشجویی و تحقق این فرمان، مولودی مبارک بود که رشد و نمو آن در دوران دفاع مقدس و پس از آن تعجب و حیرت بدخواهان و غرور و امید دوستان را برانگیخت و جانانه با نثار خون شهیدان خود در کنار عموم مردم و سایر قوای مسلح توانست دست بیگانگان را از ایران اسلامی قطع کند و اینک این قشرمخلص خدا می‌رود که چراغ راه مبارزه با رویارویی‌های شجاعانه‌اش با ابعاد مختلف در جنگ داخلی یا خارجی باشد، پس از پایان تحمیلی روش مبارزاتی دشمنان قسم خورده تغییر حالت داده و از جنگ سخت به شیوه‌ای جذاب و نرم در آمده است، رهبری در دهه ۷۰ به دانشجویان و حامیان فرهنگ اسلامی مکرراً یادآور شده که دشمن این بار با

تغییر رویه و سخت‌تر از جنگ فیزیکی و این مرحله برای فتح قلوب وارد عمل شده است. در این راستا دانشجویان همواره مانند صحنه‌های انقلاب و وظیفه خطیری داشته و آن هم حفظ دستاوردهای انقلاب اسلامی که با نفی دشمن امکان پذیر خواهد بود. تحقیق پیش رو تلاشی علمی است برای شناسایی دشمن و توانایی‌ها و استعداد دانشجویان دانشگاه‌های دولتی شهر تهران؛

بیان مسئله

وقوع انقلاب اسلامی در ایران و مخالفت جدی ابرقدرت‌ها با استقلال و نفوذ آن و مع‌الوصف تهدید منافع آنها باعث گردید که رویکرد حمایتی ایالات متحده آمریکا و متحدانش به طراحی مقابله با انقلاب اسلامی و مهار آن تغییر یابد. (افتخاری، ۱۳۸۵، ص ۶۷) بر این اساس هر روز با تکرار موضوعات واهی و در یک سناریوی جدید همواره تلاش می‌کنند فرضیه‌های تخاصم در منطقه را به صورت منابع تهدید دائمی تشدید و پایدار نمایند، به همین دلیل فعالانه در صدد ضربه زدن به پیکره این نظام می‌باشند.

دشمن پس از ناکامی در جنگ هشت ساله، امید دارد با استفاده از ابزارهای تبلیغی و اجرای تهاجم فرهنگی به رواج شیوه‌های مبتدل پردازد تا با اشاعه آن بتواند عقبه انقلاب اسلامی، یعنی جوانان و نوجوانان را بمباران فرهنگی نماید. (امیری، ۱۳۷۸، ص ۳۴) جمهوری اسلامی ایران نیز به عنوان یک نظام سیاسی از این قاعده مستثنی نیست، به ویژه که به جهت ماهیت فرهنگی و ایدئولوژیکی آن با تهدیدات پیچیده‌تری روبه‌روست. از این رو شناخت و درک درست تهدیدات برای مدیران امنیتی و فرهنگی بسیار حائز اهمیت است، زیرا در صورت عدم تشخیص ابعاد و ماهیت تهدید با توجه به شرایط و اقتضانات سیال جامعه، مدیریت و کنترل تهدید اگر غیرممکن نباشد بدون تردید بسیار سخت و پر هزینه خواهد بود.

نکته اساسی این است که در شرایط کنونی به‌ویژه با ورود به دهه چهارم انقلاب که مقام معظم رهبری بر آن اهتمام ویژه دارند، تهدیدات شکل و ماهیت جدیدی یافته، به عنوان تهدید نرم و اکنون جنگ نرم مورد امعان نظر مسئولین عالی‌رتبه و مدیران امنیتی کشور قرار گرفته است. (ضیایی پرور، ۱۳۸۳، ص ۸۹) با این که در سطوح مختلف مدیریتی

کشور نسبت به ظهور شکل جدیدی از تهدید، فهم مشترکی شکل گرفته، اما به نظر می‌رسد، هنوز ابعاد و ماهیت این مفهوم جدید از شفافیت لازم برخوردار نشده است. تهدید نرم، نوعی سلطه کامل در ابعاد سه گانه حکومت، اقتصاد و فرهنگ است که از طریق استحاله الگوهای رفتاری ملی در این حوزه‌ها و جایگزینی الگوهای نظام سلطه محقق می‌شود. با این نگرش، تمامی اقداماتی که موجب می‌شود تا اهداف و ارزش‌های حیاتی یک نظام (زیرساخت‌های فکری، باورها و الگوهای رفتاری در حوزه فرهنگ، اقتصاد و سیاست) به خطر افتد. (رحمانی، ۱۳۸۵، ص ۵۶)، یا موجب تغییر و دگرگونی اساسی در عوامل تعیین کننده هویت ملی یک کشور شود، تهدید نرم به شمار می‌آید.

رهبر معظم انقلاب این دغدغه را نشانه رفته و از دانشجویان به‌عنوان افسران جنگ نرم و مبارزان حقیقی یاد کرده‌اند، و فرمودند: «امروز دشمن بیشترین همت خود را روی تهاجم فرهنگی گذاشته است، من به‌عنوان یک آدم فرهنگی این را عرض می‌کنم نه به‌عنوان یک آدم سیاسی» (امیری، ۱۳۸۷، ص ۴۵) باتوجه به اینکه دانشجویان در نوک پیکان تهدیدات قرار دارند و با اهمیت این موضوع که دانشجویان دانشگاه‌های دولتی شهر تهران به‌عنوان هدف در تهدیدات نرم شناخته شده‌اند، بنابراین با نگرشی به واقعیت‌های موجود تهدیدات و تجربه نخبگان، می‌طلبد با عنایت پروردگار متعال، کارکرد دانشجویان را در مقابله با تهدیدات نرم دشمنان به‌صورت کاربردی بررسی و پس از سنجش عوامل، نتایج حاصله را در اختیار متولیان امور فرهنگی مخصوصاً آموزش عالی و دانشگاه‌های دولتی شهر تهران قرار داده تا با بهره‌گیری از آنها پاسخی به تهدیدات دشمن باشد.

سؤال اصلی

کارکرد دانشجویان دانشگاه‌های دولتی شهر تهران در مقابله با تهدیدات نرم با تأکید بر کلام مقام معظم رهبری کدامند؟

روش تحقیق و روش تحلیل

روش تحقیق از نوع توصیفی بوده و روش تحلیل از نوع تحلیل محتوا می‌باشد که برای تحلیل مراحل زیر طی شده است:

ابتدا تمام بیانات رهبری مورد مطالعه واقع شده و براساس فرمایشات معظم‌له مدل مفهومی ارائه گردید که براساس مدل، کارکردهای مقابله با تهدیدات نرم در سه مرحله قبل، حین و بعد (ره پیک، ۱۳۸۵، ص ۴۴) از تهدید نرم مقوله بندی شد و از سخنان ایشان تعداد مقوله‌های تکرار شده در جدول فراوانی قرار گرفته که برابر مراحل مدل ارائه شده مورد سنجش قرار گرفتند و اولویت بندی به عمل آمد که نتایج به صورت آماری تدوین شد.

مبانی نظری

نگاهی گذرا به موضوع

در خصوص تهدید باید گفت لغت‌نامه‌های معتبر بین‌المللی تعاریف کمابیش مشابهی از تهدید ارائه داده است. لغت‌نامه "وبستر" تهدید را بیان و ابراز قصد آسیب رساندن، نابودی یا تنبیه کردن دیگران از روی انتقام یا ارباب می‌داند. لغت‌نامه آکسفورد نیز در تعریف تهدید، آن را قصد ابراز شده برای صدمه، یا آسیب رسانی یا دیگر اقدامات خصمانه علیه کسی معرفی می‌کند. (عبدالله خانی، ۱۳۸۶، ص ۲۲). در اصطلاح نیز تهدید عبارت است از وضعیتی که در آن خطر یا آسیب جدی، ارزش‌های اساسی و حیاتی یک بازیگر را مورد هدف قرار می‌دهد. (ره پیک، ۱۳۸۵، ص ۸۹) می‌توان انواعی از تهدید را بیان نمود از جمله تهدید عمومی، تهدید امنیتی، تهدید سخت و تهدید نرم؛ چنانچه این مقاله در خصوص تهدید نرم می‌باشد لذا از این زاویه مورد بحث قرار می‌گیرد.

تهدیدات نرم که از دوره استعمار فرانسه در سال ۱۹۵۰ شروع شد و در سال ۲۰۰۰ به تکامل رسید تقسیم‌بندی می‌شود. (نفوذ در ملت‌ها، کار ویژه تهدید فروپاشی باورها، ارزش‌ها و الگوهای رفتاری و واکنش‌ها در برابر استبداد) در این مرحله بر خلاف دوره ما قبل تا آنجا که امکان دارد نمی‌بایست دشمنی در شکل آشکار و نمادهای تنفرآمیز بروز پیدا کند بلکه بر عکس باید به انسان‌ها نزدیک شد و با آنها دوستی کرد تا آنها ناخواسته تسلیم شوند. در مرحله جدید هدف نهایی تسخیر افکار و اندیشه‌هاست که در فرایندی به نام تهدید نرم انجام می‌گیرد و از اهمیت خاصی

برخوردار است. (نائینی، ۱۳۸۶، ص ۶۳)، تهدید نرم ادامه شبیخون فرهنگی دهه گذشته است، این عرصه مثل جهاد اکبر زمان و مکان محدودی ندارد و در همه عرصه‌ها گسترده شده است، اصولاً در تهدید نرم هیچ مرزی معین نشده است و کشور مورد هجوم، نه از تاکتیک دشمن مهاجم خبر دارد و نه از نوع و نحوه حملات، نفرات و ادوات دشمن (عسکری، ۱۳۸۸، ص ۳۲) بنابراین به موازات پیچیدگی در تاکتیک‌های جنگ نرم در نوع دفاع و ضدحمله نیز پیچیدگی‌های زیادی وجود دارد. و از جمله اهداف این تهدید باید گفت، تغییر در ارزش‌ها، نگرش‌ها و باورهای ملی و فرهنگی ملت‌ها، قابلیت شکل دادن به علایق (حسن بیگی، ۱۳۸۶، ص ۵۶) فکر و اندیشه، اخلاق و نوع رفتار بازیگران سیاسی برای رسیدن به قدرت مطابق با خواست بیگانگان، جایگزینی مناسب برای جنگ سخت برای تغییر حاکمیت‌ها و دولت‌های مستقل در اقصی نقاط جهان بدون توسل به خشونت و قدرت نظامی و بلکه با گسترش شعارهای جذابی همچون دموکراسی خواهی (سلیمی، ۱۳۸۶، ص ۶۶) احقاق حق و عدالت و مبارزه با استبداد است، از بین بردن سرمایه‌های فرهنگی، سست کردن اعتقادات مذهبی در اجتماع به‌ویژه جوانان و بسیاری دیگر از اهداف دشمنان در این نوع از تهدید است.

تعریف تهدید نرم

تمامی اقداماتی را که موجب می‌شود تا اهداف، ارزش‌های حیاتی و اصیل یک نظام سیاسی و امنیتی کشور از لحاظ فرهنگی به خطر افتد یا موجب ایجاد تغییر و تحول اساسی در باور و ارزش‌های اصلی نظام (استحاله فرهنگی) شود، تهدید نرم می‌گویند. تهدید نرم همان براندازی خزنده و خاموش است. تغییرات ناشی از تهدید نرم، ماهوی، آرام و تدریجی است. این تهدید همراه با آرامش و خالی از روش‌های فیزیکی و به شکل قانونی و با استفاده از ابزارهای تبلیغات، رسانه، احزاب، تشکل‌های صنفی و قشری اعمال می‌شود. (افتخاری، ۱۳۸۰، ص ۳۴)

فرمایشات مقام معظم رهبری

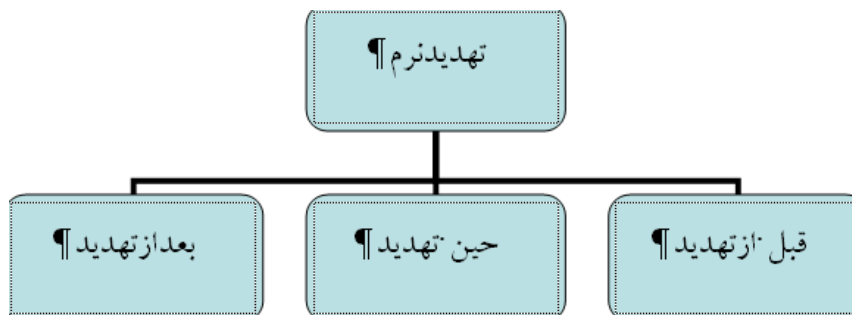
براساس فرمایشات مقام معظم رهبری عمده کارکردهای دانشجویان را در موارد ذیل می‌توان خلاصه نمود:

(۱) غنی سازی ادبیات و فرهنگ گفتگو در جامعه؛

- ۲) نهادینه کردن فرهنگ پرسش‌گری و پاسخگویی (۷۴/۴/۲۱)
- ۳) اطلاع‌رسانی شفاف، مستند و بی‌طرفانه (۸۶/۷/۶)
- ۴) جهت‌دهی به احساسات و هیجانات (۸۷/۴/۲۳)
- ۵) مشارکت در تصمیم‌گیری‌های ملی (۸۷/۷/۵)
- ۶) ارتقای سطح آگاهی‌های سیاسی و اجتماعی جامعه؛
- ۷) تعمیق قانون‌مداری و احترام به قانون در جامعه؛
- ۸) مشارکت در تولید فکر و اندیشه؛
- ۹) ایجاد ارتباط منطقی بین مردم و مسئولین (۸۶/۲/۹)
- ۱۰) انتقال مشکلات مردم به مسئولین با رعایت بی‌طرفی؛
- ۱۱) حمایت از عملکرد منطقی دولت و تشویق مردم به همراهی با برنامه‌های دولت؛
- ۱۲) آرام‌سازی مردم و تعمیق بهداشت روانی مردم (۸۵/۱۱/۳۰)
- ۱۳) تعمیق آزادی‌های فردی و اجتماعی؛
- ۱۴) ایجاد بصیرت‌زائی در دانشگاه‌ها (۸۹/۷/۸)
- ۱۵) تهذیب نفس و حفظ روحیه جهادی؛
- ۱۶) شناخت عناصر خودی و غیرخودی؛
- ۱۷) حفظ روحیه شهادت‌طلبی و روحیه بسیجی؛
- ۱۸) تحلیل مسائل براساس منطق و عدالت اسلامی (۸۴/۷/۱۹)
- ۱۹) ایجاد کرسی‌های آزاداندیشی (۸۸/۸/۱۵)
- ۲۰) امید به آینده تحولات اجتماعی (۷۹/۶/۱۰)

مدل مفهومی

در مطالعه از سخنان رهبری دانشجویان در مقابله با تهدیدات نرم دشمنان در سه مرحله ذیل کارکردهایی دارند و می‌توانند با تفکر دشمنان مقابله نمایند.

شکل ۱- مدل مفهومی تحقیق

یافته‌های تحقیق

داده‌ها پس از به‌دست آمدن فراوانی مربوطه براساس تعداد فراوانی اولویت بندی شده است.

مرحله قبل از تهدید

با توجه به آمارهای به‌دست آمده از کارکرد دانشجویان در این مرحله تعیین اولویت‌های تحقیق با ۱۶ اولویت براساس جدول به‌شرح ذیل می‌باشد:

جدول ۱- اولویت‌های کارکردهای دانشجویی در مرحله قبل از تهدید

ردیف	عنوان	فراوانی	درصد فراوانی
۱	تحلیل مسائل براساس منطق و عدالت	۴۳۲	٪۱۶/۱
۲	مشارکت در تصمیم‌گیری‌های ملی	۳۹۸	٪۱۴/۹
۳	مشارکت در تولید فکر و اندیشه	۳۲۴	٪۱۲/۱
۴	ارتقا سطح آگاهی‌های سیاسی و اجتماعی	۳۲۱	٪۱۲
۵	تعمیق آزادی‌های فردی و اجتماعی	۲۷۴	٪۱۰/۲
۶	حفظ روحیه شهادت‌طلبی و روحیه بسیجی	۱۹۸	٪۷/۳
۷	تهذیب نفس و حفظ روحیه جهادی	۱۵۶	٪۵/۸
۸	ایجاد ارتباط منطقی بین مردم و مسئولین	۱۳۲	٪۴/۸
۹	تعمیق قانون‌مداری و احترام به قانون	۱۱۳	٪۴/۲

بررسی کارکرد دانشجویان دانشگاه‌های دولتی شهر تهران در مقابله با تهدیدات نرم با تأکید بر کلام مقام معظم رهبری / ۹

۱۰	کرسی‌های آزاداندیشی	۵۴	۲٪
۱۱	امید به آینده تحولات	۹۸	۳/۶٪
۱۲	ایجاد بصیرت‌زائی در دانشگاه‌ها	۸۷	۳٪
۱۳	اطلاع‌رسانی شفاف	۷۶	۲/۷٪
۱۴	غنی‌سازی ادبیات و فرهنگ گفتگو	۶۷	۲/۵٪
۱۵	شناخت عناصر خودی و غیر خودی	۳۲	۱/۱٪
۱۶	نهادینه کردن فرهنگ پرسش و پاسخ	۴۷	۱/۶٪
	جمع کل	۲۸۰۹	۱۰۰٪

مرحله حین تهدید

اولویت‌بندی مقوله‌های مرحله حین تهدید براساس تعداد فراوانی از روی جدول به شرح ذیل:

جدول ۲- اولویت‌های کارکرد دانشجویی در مرحله حین تهدید

ردیف	عنوان	فراوانی	درصد فراوانی
۱	تحلیل مسائل براساس منطق و عدالت اسلامی	۴۳۲	۳۳/۷
۲	جهت‌دهی به احساسات و هیجانات	۲۳۴	۱۸/۳٪
۳	حفظ روحیه شهادت‌طلبی و روحیه بسیجی	۱۹۸	۱۵/۵٪
۴	تهذیب نفس و حفظ روحیه جهادی	۱۵۶	۱۲/۲
۵	تعمیق قانون‌مداری و احترام به قانون	۱۱۳	۸/۸٪
۶	آرام‌سازی مردم و تعمیق بهداشت روانی	۸۱	۶/۳
۷	حمایت از دولت و تشویق مردم به حمایت	۳۴	۲/۷٪
	جمع کل	۱۲۴۸	۱۰۰٪

مرحله بعد از تهدید

اولویت‌های کارکردهای دانشجویان در مرحله بعد از تهدید به شرح ذیل می‌باشند:

جدول ۳- الویت‌های کارکردی دانشجویی در مرحله بعد از تهدید

ردیف	عنوان	فراوانی مطلق	درصد فراوانی
۱	تحلیل مسائل براساس منطق و عدالت اسلامی	۴۳۲	٪۳۸/۹
۲	حفظ روحیه شهادت طلبی و روحیه بسیجی	۱۹۸	٪۱۷/۹
۳	تهذیب نفس و حفظ روحیه جهادی	۱۵۶	٪۱۴
۴	تعمیق قانون مداری و احترام به قانون	۱۱۳	٪۱۰/۲
۵	امید به آینده تحولات	۹۸	٪۸/۸
۶	آرام‌سازی مردم و تعمیق بهداشت روانی مردم	۸۱	٪۷/۳
۷	شناخت عناصر خودی و غیرخودی	۳۲	٪۲/۹
	جمع کل	۱۱۱۰	٪۱۰۰

سنجش مقوله‌ها

براساس مدل مفهومی ارائه شده و داده‌های آماری به دست آمده، و همچنین فراوانی مراحل تهدید اینک به سنجش مراحل می‌پردازیم: (رفعی پور، ۱۳۷۴، ص ۷۶)

جدول ۴- فراوانی مراحل تهدید

مدل مفهومی	فراوانی	درصد فراوانی
قبل از تهدید	۲۸۰۹	٪۵۴/۴
حین تهدید	۱۲۸۰	٪۲۴/۲
بعد از تهدید	۱۱۱۰	٪۲۱/۴
جمع	۵۱۶۷	٪۱۰۰

نتیجه‌گیری

با استناد به یافته‌های تحقیق و اولویت‌های به دست آمده از بین تعداد ۶۳۷۱ مورد از مقوله‌ها و کارکردها به صورت کلی، تعداد ۳۱۵۸ مورد در خصوص کارکردهای

دانشجویان در مقابله با تهدیدات نرم می‌باشند. از تعداد مقوله‌ها در سه مرحله می‌توان نتیجه گرفت که:

(۱) مرحله قبل از تهدید با دارا بودن ۲۸۰۹ مورد برابر با ۵۴/۴ درصد از مقوله‌های کارکردی را دارا می‌باشد و بر همین اساس فرضیه تحقیق بدین صورت تأیید می‌شود.

کارکرد مقابله با تهدیدات نرم دانشجویان از دیدگاه رهبری در مرحله قبل از بحران از اولویت بیشتری برخوردار می‌باشد و مؤلفه‌های زیر در آن اثرگذار می‌باشند:

- بصیرت‌زایی در محیط دانشگاه و جامعه؛
- کشف توطئه‌ها و بیان ترفندهای دشمنان؛
- تلاش در ارتقای علمی و تولیدات آن؛
- ایجاد کرسی‌های آزاداندیشی؛
- غبارروبی از فضای جامعه از طریق بیان ویژگی‌های جبهه خودی از غیرخودی؛
- تبلیغ و ترسیم فضای امید به آینده و تحولات جامعه؛
- گسترش فرهنگ بسیجی؛
- نهادینه کردن فرهنگ پرسشگری و پاسخ‌گویی؛
- اطلاع‌رسانی شفاف، مستند و بی‌طرفانه؛
- مشارکت در تصمیم‌گیری‌های ملی؛

(۲) مرحله حین تهدید با در بر گرفتن تعداد ۱۲۴۸ مورد برابر ۲۴/۲٪ درصد از مقوله‌ها در اولویت دوم قرار دارد و می‌توان نتیجه گرفت که حین تهدید یک مرحله درگیر و صحنه عمل است که کارکردهای عملی آن بکار می‌روند.

(۳) مرحله بعد از تهدید نیز از مجموع مقوله‌های بررسی شده تعداد ۱۱۱۰ مقوله برابر ۲۱/۴٪ درصد در اولویت سوم قرار دارد.

با داشتن فرضیه در ابتدای تحقیق مطالعه در بیانات رهبری به صورت یقینی می‌توان گفت کارکردهای دانشجویان در مقابله با تهدیدات نرم عبارتند از: غنی‌سازی ادبیات و فرهنگ گفتگو در جامعه، نهادینه کردن فرهنگ پرسش‌گری و پاسخ‌گویی، اطلاع‌رسانی شفاف، مستند و بیطرفانه، جهت‌دهی به احساسات و هیجانات، مشارکت در تصمیم‌گیری‌های ملی، ارتقای سطح آگاهی‌های سیاسی و اجتماعی جامعه، تعمیق قانون‌مداری و احترام به قانون در جامعه،

مشارکت در تولید فکر و اندیشه، ایجاد ارتباط منطقی بین مردم و مسئولین، انتقال مشکلات مردم به مسئولین با رعایت بی‌طرفی، حمایت از عملکرد منطقی دولت و تشویق مردم به همراهی با برنامه‌های دولت، آرام سازی مردم و تعمیق بهداشت روانی مردم، تعمیق آزادی‌های فردی و اجتماعی، ایجاد بصیرت‌زایی در دانشگاه‌ها، تهذیب نفس و حفظ روحیه جهادی، شناخت عناصر خودی و غیرخودی، حفظ روحیه شهادت طلبی و روحیه بسیجی، تحلیل مسائل براساس منطق و عدالت اسلامی، ایجاد کرسی‌های آزاداندیشی، امید به آینده تحولات اجتماعی که این کارکردها در مرحله پیشگیری و قبل از تهدید باید انجام گیرند.

پیشنهادات

- ۱) باورپذیری جنگ نرم در سطح ملی توسط اقشار تاثیرگذار مانند دانشجویان و رسانه‌ها القاء شود و دست اندرکاران فرهنگی تلاش نمایند خروج از وضعیت انفعالی همگانی شود.
- ۲) برنامه‌های مدونی از سوی وزارت آموزش عالی برای هوشیاری و شناسایی تکنیک‌های جنگ نرم و معرفی ماهیت آن برای دانشگاه‌های دولتی شهرتهران پیش‌بینی و اجرا شود.
- ۳) مسئولین فرهنگی کشور برای ایجاد وحدت، همبستگی و هم‌گرایی بیشتر در جامعه تلاش نمایند.
- ۴) همکاری و هماهنگی در انتقال و انعکاس حرف‌های اساسی نظام از سوی کارگزاران دانشگاهی به‌عمل آید.
- ۵) از سوی نخبگان و مسئولین موضع‌گیری شفاف و اقدام به‌موقع و یک‌پارچه در مقابله با جنگ نرم برای عامه مردم ترسیم شود.
- ۶) مسئولین فرهنگی قدرت تمرکز و افشای جنگ نرم قبل از شروع آن را با استفاده از معیارهای انقلاب اسلامی و فرامین رهبری داشته باشند.
- ۷) آموزش عالی با برنامه‌ریزی اصولی در بین دانشجویان، قابلیت بسترسازی فرهنگی را برای آگاهی بخشیدن مخاطبان اصلی جنگ نرم در ترم‌های تحصیلی داشته باشند.

- ۸) مسئولین نهاد رهبری دانشگاه‌ها جهت مقابله با جنگ نرم به اقتضائات و الزمات ابزار و امکانات این حوزه توجه نمایند.
- ۹) رسانه‌ها از فرصتی که دارند یعنی از اعتمادی که به آنها شده است در جهت اصلاح روابط اجتماعی میان مردم و دولت با کمک دانشجویان استفاده نمایند.
- ۱۰) دستگاه‌های فرهنگی و نشریات دانشگاهی با انعکاس خواسته‌ها و مطالبات مردم به دولت مردان و اعلام برخی دستاوردهای نهادهای دولتی به مردم از طرف دولت به تولید سرمایه اجتماعی بپردازند.

منابع و ماخذ

- ۱) آذر، عادل (۱۳۷۹)، آمار و کاربرد آن در مدیریت، تهران: انتشارات سمت
- ۲) افتخاری، اصغر (۱۳۸۰)، امنیت جهانی رویکردها و نظریه‌ها، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی، دانشکده صدا و سیما
- ۳) افتخاری، اصغر (۱۳۸۴)، معمای امنیت عمومی در کنکاشی بر جنبه‌های مختلف امنیت عمومی و پلیس، تهران: دانشگاه علوم انتظامی
- ۴) افتخاری، اصغر (۱۳۸۵)، کالبد شکافی تهدید، تهران: دانشکده فرماندهی و ستاد سپاه
- ۵) امیری، ابوالفضل (۱۳۷۸)، تهدیدنرم، تهران: نشر پگاه، شماره ۲
- ۶) بابایی، محمدباقر (۱۳۸۴)، رمز موفقیت در تحقیق، تهران: نشر پیک سبحان
- ۷) رحمانی، بهمن (۱۳۸۵)، تهدیدات انقلاب اسلامی، تهران: نشر سوره
- ۸) رفیع پور، فرامرز (۱۳۷۴)، روش تحقیق در علوم اجتماعی، تهران: نشر سمت
- ۹) خلیلی شووینی (۱۳۷۵)، روش تحقیق، تهران: نشر دانشگاه دفاع ملی
- ۱۰) ره پیک، سامک و جعفر یوسفی (۱۳۸۸) تهدیدشناسی - مجموعه مقالات امنیت نرم، تهران: دانشکده امام هادی^(ع)
- ۱۱) ره پیک، سیا مک (۱۳۸۵)، درک امنیت عمومی، فصلنامه امنیت عمومی، سال اول
- ۱۲) ساروخانی، باقر (۱۳۷۶)، روش‌های تحقیق در علوم اجتماعی، تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
- ۱۳) سلیمی، اسماعیلی (۱۳۸۶)، میزگرد تهدیدات خارجی جمهوری اسلامی ایران، تهران: دانشگاه عالی
- ۱۴) ضیایی پرور، حمید (۱۳۸۳)، جنگ نرم ۲، تهران: موسسه فرهنگی مطالعات و تحقیقات بین‌المللی ابرار معاصر
- ۱۵) عبدالله خانی، علی (۱۳۸۶)، تهدیدات امنیت ملی (شناخت روش)، تهران: موسسه فرهنگی مطالعات و تحقیقات بین‌المللی، ابرار معاصر
- ۱۶) عسکری، غلامرضا و وکیلی، فرهاد (۱۳۸۸)، نقش قدرت نرم در تهدیدات نرم - مجموعه مقالات امنیتی، تهران: دانشکده امام هادی^(ع)، ص ۹۸، سال ۱۳۸۸
- ۱۷) عسکری، علی (۱۳۸۵)، جنگ یا تهدید، تهران: نشر توسن
- ۱۸) متقی، علی (۱۳۸۶) جنگ آینده، تهران: دانشگاه امام علی^(ع)
- ۱۹) نادری، عزت الله (۱۳۷۱)، راهنمای عملی فراهم سازی طرح تحقیق، تهران: انتشارات بدر
- ۲۰) نای، جوزف ای (۱۳۸۵)، قدرت نرم ابزارهای موفقیت در سیاست بین الملل، ترجمه سیدمحمسن روحانی و مهدی ذوالفقاری، تهران: نشر فراست

تأثیر اقدامات فرهنگی اجتماعی سپاه بر ایجاد امنیت پایدار در شمال غرب

محمدحسین الیاسی^۱

حسن رستگار پناه^۲

تاریخ دریافت: ۱۳۹۰/۱۲/۱۵

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۱/۰۲/۲۰

چکیده

سپاه پاسداران انقلاب اسلامی در سال‌های ۱۳۸۰-۱۳۸۶ برای از میان بردن بحران مناطق کردنشین، کاهش پتانسیل واگرایی، تقلیل زمینه‌های شکل‌گیری و کنش‌های اعتراض‌آمیز در آن مناطق ضمن تلاش‌های گسترده نظامی و امنیتی، تلاش فرهنگی وسیعی را انجام داده است. این پژوهش به دنبال بررسی تأثیرات اقدامات فرهنگی اجتماعی سپاه بر ایجاد امنیت پایدار در آن زمان بوده است.

در این رابطه ضمن بررسی مسائل قومی در ایران و حوادث بعد از انقلاب و کنکاش در رابطه با مسائل فرهنگی و تلاش‌های سپاه در این زمینه و تأثیرات اینگونه اقدامات بر مسائل امنیتی اقدام به تهیه پرسش‌نامه و توزیع بین ۱۰۷ نفر از نخبگان و مدیران آشنا به بحران کردستان نموده و نظرات آنان با استفاده از یک مقیاس اندازه‌گیری دارای اعتبار لازم و پایایی قابل قبول مورد اندازه‌گیری قرار گرفت. داده‌های حاصل با استفاده از چند آزمون آماری به کمک نرم افزار آماری **spss** مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته که تمامی فرضیه‌ها به اثبات رسید و این یافته‌ها، آشکار می‌سازد که با افزایش میزان فعالیت‌های

^۱ - عضو هیأت علمی دانشگاه جامع امام حسین (ع)

^۲ - دانش‌آموخته رشته مدیریت امور دفاعی دانشکده و پژوهشکده دفاعی

فرهنگی سپاه در مناطق کردنشین، از محبوبیت ضد انقلاب کاسته شده و میزان وابستگی مردم به نظام اسلامی افزوده گردیده است. در پایان پیشنهاد شده است با توجه به تأثیر اقدامات فرهنگ که در کاهش واگرایی قومی مؤثر می‌باشد فعالیت‌های فرهنگی که بیشترین تأثیر بر پایداری امنیت دارد افزایش یابد.

کلید واژه: کردستان، امنیت پایدار، اقدامات فرهنگی، عملیات مردم‌یاری، شورش

مقدمه

بعد از پیروزی انقلاب اسلامی، بسیاری از مناطق مرزی ایران دچار بحران و ناپایداری امنیتی شد. این شرایط با هدایت و تلاش‌های استکبار جهانی به دلیل شکست سنگینی که از نظام اسلامی خورده بود و ستیزها و ریشه‌های تاریخی موجود در سطح مناطق به وجود آمد. ولی هیچ‌کدام از این بحران‌ها همانند بحران کردستان تداوم نیافت و برای نظام جمهوری اسلامی مشکل آفرین نبود و دامنه‌ی این بحران به دلیل پشتیبانی مستقیم استکبار جهانی و طرفداران منطقه‌ای و داخلی آنان تا مرز تجزیه‌طلبی گروه‌های ضدانقلاب به پیش رفت و از همان روزهای اول با درگیری‌های متعدد مسلحانه، منجر به صرف هزینه‌های مادی و معنوی زیادی شد، نیروهای انقلاب برای دفاع از انقلاب اسلامی و جلوگیری از تجزیه کشور به مناطق غربی (مناطق کردنشین) رفته و با هم‌یاری مردم متعهد و مسلمان منطقه در مقابله تجزیه‌طلبان ایستاده و مرحله به مرحله، طی دو دهه‌ی اول انقلاب آنها را مجبور به فرار از داخل ایران نمودند. دشمنان شکست خورده با استفاده از ابزارهای روانی و تبلیغاتی خود، کماکان به مقابله نظام اسلامی پرداخته و سعی در ادامه بحران داشتند، اصولاً برای مقابله با این گونه بحران‌ها، نگاه چند بعدی به مسایل اجتماعی ضروری می‌باشد.

نظام جمهوری اسلامی، به‌ویژه نهاد سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، از همان آغاز بحران شمال غرب در پی آن بوده تا با بهره‌گیری از روشنگری‌های مختلف، دستاورد و هنجارهای فرهنگی، تقویت باورهای دینی و قومی غیر آسیب‌پذیر و آرایه‌ی خدمات اجتماعی، زمینه‌های استمرار و وقوع پدیده‌ی بحران را از میان ببرد.

در سال‌های اخیر، با کاسته شدن دامنه‌ی فعالیت‌های نظامی، تلاش‌های گسترده‌ای توسط سپاه صورت گرفته است تا با بسط دامنه‌ی فعالیت‌های اجتماعی و فرهنگی، امنیت پایدار را در مناطق کردنشین ایجاد شود.

اما به سبب عدم انجام پژوهش‌های نظام‌مند، دامنه‌ی اثربخشی اقدامات، ناشناخته مانده است. از این رو، تلاش این تحقیق بر آن است تا تأثیر اقدامات فرهنگی سپاه بر امنیت پایدار در مناطق کردنشین را با کنکاش در اسناد و سنجش نظرات کارشناسان، مورد مطالعه و بررسی روشمند قرار دهد.

سوابق ۳۳ ساله‌ی کشور نشان می‌دهد که مناطق مختلف ایران هر چند گاهی، شاهد وقوع حوادث بحران‌زا، تنش‌های اعتراض‌آمیز و بحران‌های فراگیر یا محدود بوده‌اند، به همین جهت به باور برخی کارشناسان در آینده نیز وقوع چنین تنش‌ها و رخ دادهایی محتمل خواهد بود.

به همین دلیل بخش‌های مختلف نظام، باید با کسب تجربه از گذشته و استخراج درس‌هایی از رخدادها، به‌ویژه بحران شمال غرب، پتانسیل از میان راندن بحران را فزونی بخشند. بی‌تردید، تجارب مقابله با بحران گذشته تجارب ارزشمندی است که با بهره‌گیری از آن‌ها می‌توان از دامنه‌ی اثرات بحران‌های آتی کاست. واضح است که برای بهره‌گیری از تجارب باید بیش‌تر دامنه‌ی اثر بخشی آن‌ها مورد دقت قرار گیرد.

در طول چند سال گذشته (از سال ۸۰ تا ۸۶) چرخش شیوه‌های مبارزه با نظام اسلامی در مناطق کردستان به گونه‌ای به چشم می‌خورد که دشمنان انقلاب اسلامی با تمام پتانسیل‌های رسانه‌ای خود، با شناسایی معضلات اجتماعی سعی در زنده نگاه داشتن دامنه‌ی بحران در مناطق شمال غربی کشور می‌باشند، پس در نظر گرفتن ضرورت این امر که با شیوه‌های جدید، باید دنبال راه کارهای مناسبی رفت؛ سپاه پاسداران، دامنه‌ی فعالیت‌های فرهنگی خود را در قالب برنامه‌های فرهنگی گسترده کرده و به مسایل فرهنگی بیشتر توجه کرده است که این تحقیق تلاشی است برای دقت عالمانه و نظام‌مند در تجارب چند ساله‌ی اخیر و بررسی تأثیرات فرهنگی بر امنیت پایدار در مناطق کردنشین.

مروری بر ادبیات موضوع

موضوع قومیت کرد یکی از پردامنه‌ترین جریانات قومی ایران است که سابقه تاریخی عمیقی دارد و مناطق کرد نشین در طول تاریخ خود دست‌خوش حوادث بوده است. پس از پیروزی انقلاب اسلامی احزاب سیاسی کرد فعالیت‌های خود را با تحریک قدرت‌های بزرگ شروع نموده‌اند و نظام اسلامی در مقابله با آن جریانات

به دنبال سازندگی و رفع محرومیت مردم اقدام نمود. در این رابطه امام خمینی^(ره) می‌فرماید:

«الآن وقت سازندگی است که اهمیتش بیشتر از آن قدم اول است و امروز است که یک روز حساسی است که بر ملت ایران می‌گذرد و بر کشور ما که باید همه با هم، هم‌صدا بدون هیچ اختلاف، بدون هیچ اغراض شخصی قیام کنیم و این کشور را از سر و از نو بسازیم. بر شما مأمورین کردستان و علمای کردستان بر حسب وظیفه‌ی ملی و شرعی است که اگر چنانچه آنجا نغمه‌ای از جهال یا مفسده‌جوها در این امور بلند شد بدانید که این از حلقوم اجانب است. آن‌ها می‌خواهند این اختلاف را ایجاد کنند. تا باز گردند به حال اول منتها به فرم دیگر» (صحیفه نور، ج ۵، ص ۱۱۷)

اما ضد انقلاب کردی به دنبال اهداف خود بودند که با نقش آفرینی امام خمینی^(ره) و مسئولین نظام و با حضور آگاهانه مردم منطقه به مقابله با دشمنان اسلام پرداختند و در این راستا شهید بزرگوار بروجردی با یک راهبرد مشخص به مقابله با ضد انقلاب پرداخته و با مجموعه‌ی اقدامات نظامی، ارائه خدمات دولتی، جذب و سازماندهی مردم بومی و مشارکت دادن مردم در امور سیاسی منطقه و با انجام فعالیت‌های فرهنگی در برقراری امنیت پایدار اقدامات مؤثری را انجام داده است.

یکی از مسائل بسیار مهمی که سپاه پاسداران بر اساس ایدئولوژی انقلاب اسلامی که ساختن و رشد فرهنگ اسلامی می‌باشد، مسائل فرهنگی مناطق کردنشین بود و سپاه در جهت رهنمودهای امام خمینی^(ره) که می‌فرماید:

«بی‌شک بالاترین و والاترین عنصری که در موجودیت هر جامعه دخالت اساسی دارد فرهنگ آن جامعه است اساساً فرهنگ هر جامعه هویت و موجودیت آن جامعه را تشکیل می‌دهد استقلال موجودیت هر جامعه از استقلال فرهنگ آن جامعه نشأت می‌گیرد». (صحیفه نور ج ۱۵ ص ۱۶۰)

مقام معظم رهبری می‌فرماید:

«هویت هر ملتی در فرهنگ اوست این را نایستی زخمی و جریحه دار کرد مسایل فرهنگی حقیقتاً درخور این است که با سعی صدر و اهتمام دل‌سوزی عمیق همراه با خبرگی و کارشناسی رسیدگی شود. امروز مهم‌ترین وظیفه‌ی حوضه‌ی شناخت

مسائل و معضلات فرهنگی جامعه به ویژه در میان نسل جوان برنامه‌ریزی برای برخورد اصولی و صحیح با این معضلات است». (راهبردهای ولایت، ۱۳۸۱، ج ۲ ص ۶۰)

در رابطه با مسائل فرهنگی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی توجه ویژه‌ای بر این مسائل را دنبال می‌نمود که براساس اصول و اهداف زیر اقدامات فرهنگی خود را دنبال نموده است.

اصول و اهداف اقدامات فرهنگی سپاه در شمال غرب

سپاه پاسداران با توجه به درک عمیقی از موضوع بحران کردستان از بدو فعالیت‌های خود از مسائل فرهنگی غافل نشد و با اهداف خاص مسائل فرهنگی را دنبال نمود، که اهم اصول و اهداف سپاه در این راستا عبارتند از:

احترام جدی به مردم منطقه

سپاه در بررسی اولیه‌ی خود دریافت که به مردم کردستان تا قبل از پیروزی انقلاب اسلامی و فشار رژیم پهلوی ظلم شده است. پس از پیروزی انقلاب هم تحت سیطره و سلطه‌ی ضدانقلاب نتوانستند از حقوق حقه‌ی خود بهره‌مند گردند. فلذا نگرش رزمندگان اسلام به مردم کردستان یاری رساند و به آن‌ها برای نجات از سلطه‌ی نیروهای ضدانقلاب کمک کرد که مردم مسلمان و حق‌طلب و زجر کشیده‌ی کردستان هم آن را خوب درک کرده بودند و به طرفداری از سپاه به عنوان نمایندگان اصلی نظام اسلامی برخواستند. (دفتر مطالعات قرارگاه حمزه، ۱۳۶۸، ص ۹۵)

اعتقاد جدی به طرفداری مردم منطقه از نظام اسلامی

مردم به علت داشتن اعتقادات اسلامی و مقید بودن به اسلام، هرچند که در اوایل انقلاب زیر سلطه‌ی ضدانقلاب بودند در عرصه‌ی مختلف اجتماعی علاقمندی خود را به نظام اسلامی ابراز می‌کردند و سپاه پاسداران انقلاب اسلامی در این جهت برای حفظ روحیه‌ی مردم فعالیت‌های خود را دنبال نمود.

جدایی صف مردم از ضدانقلاب

امام خمینی^(ع) در یک جمله می‌فرماید: «ما با کفر می‌جنگیم نه با کرد» (صحیفه نور، ج ۵، ص ۳۰)

در همین راستا شهید بروجردی در تمامی حرکات خود توجه به مردم را در سرلوحه‌ی برنامه‌ریزی‌ها قرار می‌داد و تشدید برخورد با دشمنان اسلام را دنبال می‌کرد. شهید ناصر کاظمی فرمانده دلاور سپاه کردستان به صراحت بیان می‌کرد در نبرد کردستان باید صف ضدانقلاب از مردم جدا شود و با ضدانقلاب با شدت و با مردم کرد با رأفت و مهربانی برخورد شود. (اسناد پروژه شهید بروجردی، ۱۳۷۰)

احترام به فرهنگ مردم منطقه

ضدانقلاب مکرر تبلیغ می‌کرد که دولت جمهوری اسلامی می‌خواهد فرهنگ مردم را عوض کند و با قوم کرد و فرهنگ آنها مبارزه کند، سپاه پاسداران به این شگرد دشمن واقف بود و همواره همه‌ی رزمندگان اعزامی را توجیه می‌نمود که باید به زبان، آداب و رسوم، زبان و مذهب مردم احترام گذاشت.

ایجاد اتحاد بین شیعه و سنی

سپاه با شناخت این امر که دشمنان در صدد ایجاد اختلاف بین شیعه و سنی هستند و در تمامی عملیات روانی و تبلیغی خود از این حربه استفاده می‌کنند سعی در ایجاد وحدت بین شیعه و سنی داشت و با ترویج مشترکات مذهبی و فرهنگی سعی در خنثی نمودن این شگرد دشمن داشت.

حفظ هویت ملی

حفظ هویت ملی در چهارچوب اصول کلی قانون اساسی در جمهوری اسلامی شیعه و سنی، کرد و فارس، ترک، بلوچ و عرب همه با هم مساویند. با افزایش ارزش‌های اسلامی و نهادینه کردن آن در منطقه، افکار ناسیونالیستی را کم‌رنگ و سپس بی‌هویت نمود و این امر باعث تقویت اشتراکات و هویت ملی در منطقه گردید. (جلائی‌پور، ۱۳۷۰، ص ۸۳)

تبادل فرهنگ بین مردم کردستان و سراسر میهن اسلامی

با فضای مناسبی که در ارتباطات اجتماعی ایجاد شده بود تلاش شد که فضای بسته‌ی ایجاد شده در منطقه تغییر یابد و عملاً برادر و برابر بودن این قوم با دیگر مردم کشور را به اثبات برساند.

رسیدن به امنیت پایدار

جهت گیری عملیات فرهنگی سپاه به گونه‌ای طراحی شده بود که ضمن خنثی کردن عملیات تبلیغاتی و روانی دشمن، بتواند به نتیجه‌ی پایداری امنیت برسد و شرایط روحی و آرامش روانی مناسبی را در بین مردم ایجاد کند.

حفظ روحیه رزمندگان اسلام و توجه آنان در برخورد با مردم

یکی از شگردهایی که دشمن دنبال می‌نماید قرار دادن مردم در مقابل نظام اسلامی است. و با این حرکت خود سعی می‌کند به گونه‌ای عمل کند تا رزمندگان اسلام با مردم برخورد نمایند، پس یکی از اصول فعالیت فرهنگی رزمندگان اسلام این بود که با احترام به خصوصیات فرهنگی، اجتماعی و مذهبی و روحیات والای مردم به عملیات خود ادامه دهند و به گونه‌ای عمل شود که به مردم هیچ آسیبی نرسد.

ایجاد انگیزه در جهت مشارکت مردم در امنیت

در جنگ‌های داخلی هدف طرفین درگیر، تصاحب جمعیت است. باید اهداف فرهنگی به گونه‌ای اجرا گردد که نتیجه‌ی آن جذب مشارکت مردم در امنیت، ایجاد امنیت و توسعه‌ی پایدار مردمی آن در منطقه باشد. در این راستا سپاه پاسداران با شناخت اهمیت این موضوع، توانست از آغاز، شرایط مشارکت مردم در امنیت را ایجاد نماید و سازماندهی مردم بر تثبیت امنیت پایدار افزود. در این راستا با ایجاد سازمان پیشمرگان مسلمان کرد و بسیج مردمی در کردستان انگیزه‌ی مردم در تثبیت امنیت مناطق کردی را افزایش داد. (اسناد پروژه شهید بروجردی، ۱۳۷۰)

افشای ماهیت گروه‌های ضدانقلاب

گروه‌های ضدانقلاب کردی با سوءاستفاده از احساسات مردم و با بهره‌گیری از ناسیونالیسم کردی، اختلاف مذهبی و آداب و رسوم، در جذب مردم و متحد کردنشان برای مقابله با نظام اسلامی وارد عمل شده بودند، یکی از اصول حاکم فعالیت‌های فرهنگی سپاه، افشای ماهیت آن‌ها بود که در قالب زیر دنبال شد:

الف) افشای اعتقاد حقیقی گروهک‌ها: (تمامی گروه‌های ضد انقلاب عقیده‌ی ضدالهی والحادی داشتند ولی عقیده‌ی خود را برای مردم فاش نمی‌کردند.)

- ب) افشای مفاسد اخلاقی آن‌ها؛
- ج) افشای وابستگی آن‌ها به استکبار جهان؛
- د) افشای ارتکاب جنایت‌ها و خیانت‌های در ارتباط با مردم کردستان؛

بیان حقانیت نظام اسلامی

نظام اسلامی با توجه به ویژگی خاص، که هویت اسلامی و مردمی داشتن آن بود و برای رفع محرومیت مردم مظلوم وارد عمل شده و از طرف دیگر توجه و احترام ویژه‌ای که برای مردم در تعیین سرنوشت آن‌ها قایل بود، ضرورت بیان این حقانیت در بین مردم منطقه را که همواره مورد هجوم همه جانبه‌ی تبلیغات مسموم دشمن بودند ضروری می‌نمود که در این راستا سپاه اقدامات زیر را دنبال می‌کرد:

- الف) شناساندن چهره و سیره‌ی پاک رسول اکرم (ص) به عنوان مظهر وحدت؛
- ب) تأکید بر افکار امام خمینی (ره) به عنوان رهبر انقلاب اسلامی؛
- ج) شناساندن ماهیت ارگان‌های نظام جمهوری اسلامی ایران مخصوصاً سپاه، جهاد؛
- د) احترام به روحانیت به عنوان حافظ هویت دینی مردم؛
- و) ارایه‌ی خدمات ویژه برای رفع محرومیت مردم منطقه؛

عملیات روانی برای پشتیبانی نظامی

در عرصه‌ی امنیتی، فعالیت فرهنگی به کمک عملیات نظامی رزمندگان اسلام آمد و هم‌پای آنان در گسترش امنیت در منطقه کردستان می‌کوشید. اهدافی که در این عرصه دنبال می‌شد عبارت بود از:

- الف) سعی در جلوگیری از جذب مردم توسط ضدانقلاب؛
- ب) اثبات فروپاشی و شکست گروه‌های متخاصم ضد انقلاب در کردستان؛
- ج) تلاش در امر به تسلیم کشیدن ضد انقلاب؛
- د) خنثی کردن شایعات ضدانقلاب؛

طرح‌های فرهنگی سپاه در دو دهه‌ی اول انقلاب

در جهت پیاده شدن اهداف فرهنگی، لازمه‌ی کار، تهیه‌ی طرح‌های فرهنگی است؛ سپاه پاسداران انقلاب اسلامی در تدوین و اجرایی شدن طرح‌های فرهنگی خود تا به

حال سرمایه‌های کلانی را هزینه نموده که در این بخش به اختصار به بعضی از طرح‌ها اشاره می‌شود:

طرح گشت رسالت فرهنگی

پراکندگی بیش از حد روستاها و عدم توانایی پوشش خبری صدا و سیمای جمهوری اسلامی، این امکان را به دشمن می‌داد، تا آن‌ها به صورت آزادانه با مردم تماس گرفته و به صورت چهره به چهره در جامعه کردستان علیه نظام و سپاه فعالیت تبلیغاتی و روانی نمایند. در جهت خشی کردن این اقدام دشمن، برای رساندن پیام انقلاب به مردم روستاها، باید فعالیت تبلیغاتی و فرهنگی نزدیکی در بدنه‌ی جمعیتی منطقه دنبال می‌شد؛ که سپاه با راه‌اندازی گشت‌های رسالت فرهنگی به این اقدام مهم هم‌ت گمارده و تأثیرات فراوانی از جمله افزایش سطح آگاهی مردم مسلمان منطقه به نظام اسلامی را به دنبال داشت.

طرح هجرت

در جهت انتقال فرهنگ اصیل انقلاب اسلامی، تعدادی از دانش‌آموزان مستعد به صورت بسیجی به مناطق کردستان اعزام شدند و با حضور خود در مقاطع تحصیلی راهنمایی و متوسطه به‌عنوان پیام‌آوران انقلاب اسلامی عمل نموده و به‌وسیله تبادل فرهنگی با دانش‌آموزان محلی آنان را نسبت به پویایی اهداف انقلاب آشنا کرده و با افشای ماهیت ضدانقلاب امکان کار فرهنگی گسترده را از آن‌ها گرفتند.

طرح نور

تعدادی از دانش‌آموزان مقطع متوسطه در سطح شهرهای مختلف کردستان شناسایی و با اعزام آن‌ها جهت ادامه‌ی تحصیل به مراکز استان‌های عقبه و تماس آن‌ها با دانش‌آموزان مستعد، آن‌ها را با فضای عمومی و روند حرکت انقلاب اسلامی آشنا نمودند؛ آن‌ها با الگوگیری از فضای واقعی انقلاب به محل زندگی خود برگشته و به‌عنوان سفیران آموزش دیده انقلاب تأثیرات مناسبی را در جامعه کردستان بر جای می‌گذاشتند.

طرح سرباز معلم

کردستان در اثر سیاست‌های رژیم ستم‌شاهی در فقر فرهنگی به شکل پایین بودن سطح سواد و یا نبودن مدارس ابتدایی در بسیاری از روستاها و مراکز جمعیتی جزء

استان‌های محروم کشور بود در یک مقطع زمانی حساس با اراده‌ی سپاه بیش از ۶۰۰ مدرسه در روستاهای کردستان فعال گردید و این امر یک جهش بزرگ در بالا رفتن سطح سواد مردم روستایی بود. (دقیقی، ۱۳۷۹، ص ۷۳)

طرح هدایت و ارشاد

سپاه با یک سلسله از برنامه‌های تبلیغاتی و روانی خود در سطح مدارس در مراکز شهرها حضور پیدا کرده و در جهت خنثی‌سازی فعالیت روانی و تبلیغاتی دشمن سؤالات فراوان و ابهامات زیادی را که در ذهن دانش‌آموزان ایجاد شده بود، پاسخ می‌داد. در این راستا خواهرانی که در کسوت معلمی و یا همراه همسران رزمندشان به منطقه آمده و در آنجا زندگی می‌کردند با حضور در مجامع مردمی به سخنرانی و روشنفکری در مدارس می‌پرداختند. «معمولاً سپاه با حضور در مدارس و ارتباط رودررو با دانش‌آموزان بستر مناسبی را ایجاد می‌نمودند که تمامی ذهنیات ایجاد شده توسط ضدانقلاب را خنثی می‌کرد و این حرکت باعث گردید ضدانقلاب این قشر جوان جامعه را از دست بدهند.» (علیزاده، ۱۳۸۲، ص ۷۸)

برپایی نمایشگاه‌های فرهنگی

استفاده از ابزار نمایش، برای رسیدن یک مفهوم فرهنگی به مخاطب، از روش‌های مفید و مؤثر در اقدامات فرهنگی است. در مقاطع زمانی مختلف و به مناسبت‌های ملی و مذهبی سپاه در مناطق کردی، برپایی نمایشگاه‌های هدفدار را دنبال می‌کرد. مثلاً در سال ۱۳۶۷ در سنج نمایشگاه‌هایی تحت عنوان آن سوی چهره‌ها برپا کرد که در آن وابستگی گروه‌های ضد انقلاب به عراق و اندیشه‌ی ماتریالیسمی را افشا نمود که مورد توجه شدید مردم قرار گرفت. (دفتر مطالعات قرارگاه حمزه، ۱۳۶۸)

- برپایی مسابقات ورزشی و فرهنگی؛
- طرح اعزام به اردوهای سیاحتی و زیارتی؛
- تشکیل گروه‌های فرهنگی هنری؛
- کار فرهنگی بر روی توابعین گروه‌های ضدانقلاب و استفاده از آن‌ها در جهت افشای ماهیت درون گروهی؛
- طرح انتشار مجلات و روزنامه؛

طرح‌های اخیر فرهنگی سپاه

در ادامه‌ی این بررسی، به فعالیت‌های سپاه که در مقطع زمانی ۱۳۸۰ تا ۱۳۸۶، با هدف اشاعه گسترش فرهنگی، سیاسی و دینی، همگون با رهنمودها و افکار و اندیشه‌های امام خمینی^(ره) انجام گرفته و مقام معظم رهبری آن را دنبال می‌نمایند، می‌پردازیم که عبارتند از: معرفی اصول فرهنگی، و افکار جامعه‌ی اسلامی و راه‌های انتقال آن به نسل‌های آینده در ابعاد مختلف فرهنگی، سیاسی، اجتماعی، تقویت انگیزه‌های دینی، و ارتقای سطح معنویت در بین آحاد جامعه، و تعمیق گسترش فرهنگ قرآن و عترت به عنوان ثقلین در بیان بسیجیان و توانمند سازی آنان در زمینه‌های اعتقادی برای پاسداری از انقلاب اسلامی و دستاوردهای آن، رشد و ارتقای سطح آگاهی خواهران نسبت به بحث‌های انحرافی در حوزه‌های مسایل زنان و ارایه‌ی الگوی واقعی زن در جامعه، ارتقای بصیرت و توانایی فکر مردم در جهت مدیریت جریان فکری، فرهنگی، سیاسی سالم در جامعه، ارایه‌ی الگوهای برتر با تفکر بسیجی در عرصه‌ی علم و دانش، و ایجاد فضای انقلابی و تحقق مطالبات و آرمان‌های نظام اسلامی، تقویت روحیه‌ی خودباوری و دفاع از اصول و ارزش‌ها و مبانی اندیشه‌ی اسلام و امام خمینی^(ره) در جامعه، فراهم نمودن فضایی برای الهام‌گیری از ارشادها، شجاعت‌ها و ایثارگری‌های شهیدان و رزمندگان هشت سال دفاع مقدس که طی ده‌ها برنامه‌ی فرهنگی اجتماعی و سازندگی به اجرا در آمده است که بندهای زیر را شامل می‌شود:

- غنی‌سازی اوقات فراغت: با برگزاری اردوهای فرهنگی تفریحی با هدف توسعه آمادگی بینشی و انگیزشی و بالا بردن روحیه‌ی بسیجیان برای دفاع از انقلاب اسلامی و دستاوردهای آن در مقابل تهدیدات و فضا سازی مناسب در جهت ایجاد جو غالب ارزشی در جامعه و تقویت غیرت دینی نسبت به ارزش‌های انقلاب اسلامی؛
- ترویج فرهنگ قرآنی و دفاع مقدس: به وسیله‌ی برگزاری یادواره‌ی شهیدان با هدف ایجاد جو معنوی، زنده نگه داشتن یاد و خاطره‌ی شهیدان و ایجاد پیوند ارزشی میان شهدا و نسل جوان، ایجاد آمادگی روحی و معنوی سازمانی و انفرادی در میان بسیجیان؛

- برگزاری نمایشگاه‌ها: با هدف ارایه‌ی قابلیت‌ها و توانمندی‌های هنری و فرهنگی و به نمایش گذاشتن استعداد و توانمندی‌های هنری بسیج؛
- تقویت و توانمندسازی کمیته‌های عملیات روانی: با هدف ایجاد ظرفیت کارشناسی، هماهنگی و اجرای عملیات روانی در جامعه؛
- شناسایی و حمایت از تحقیقات و پایان‌نامه‌های دانشجویی: با هدف تقویت روحیه‌ی تحقیق و علم پژوهی در میان دانشجویان ارزشی بسیجی و رفع نیازهای علمی و پژوهشی کشور؛
- اجرای برنامه‌های سازندگی در بین نسل جوان: با هدف خدمات‌رسانی به مردم مناطق محروم آسیب‌دیده در جهت رفع محرومیت‌زدایی و ارایه‌ی الگوی موفق سازندگی با روحیه‌ی بسیجی؛
- توسعه‌ی ورزشی بین‌آحاد مردم با هدف تحرک و پویایی و ایجاد نشاط روحی و جسمی در جامعه و ایجاد فضای رقابتی و ورزشی در بین جوانان؛
- برگزاری جلسات پژوهشی مطالعات زنان و خواهران بسیجی با هدف افزایش و تعمیق بینش خواهران نسبت به مبنای اندیشه‌ی اسلامی در حوزه‌ی زنان و روش‌های مقابله با تهدیدات نرم در قشر خواهران و دفاع فرهنگی درحوزه مسایل زنان؛
- برگزاری ویژه‌برنامه‌های میلاد کوثر و حضور سازمان یافته‌ی خواهران بسیجی با هدف تکریم و بزرگداشت شخصیت والای حضرت زهرا^(س) و تجلیل از مقام و منزلت زن و مادر مبنی بر سیره‌ی عملی حضرت زهرا^(س) و دیدگاه‌های امام خمینی^(ره) و مقام معظم رهبری در رابطه با شخصیت واقعی زنان مسلمان؛
- فرهنگ‌سازی و نشر ارزش‌های دفاع مقدس با برگزاری اردوهای راهیان نور با هدف فراهم نمودن فضایی برای الهام‌گیری از رشادت‌ها شجاعت‌ها ایثارگری‌ها شهیدان و رزمندگان هشت سال دفاع مقدس، رشد و تعالی فرهنگی جامعه از طریق الگودهی و معرفی جلوه‌های عینی و ملموس ایثارمقاومت و شهادت‌طلبی؛

- ایجاد هسته‌های کتابخوانی با هدف هدایت، گسترش و تقویت فرهنگ کتابخوانی در بین بسیجیان و ارتقای سطح دانش، بینش و بصیرت بسیجیان؛
- برگزاری همایش‌ها برای پاسخ‌گویی به شبهات و نیازهای جوانان با هدف ایجاد زمینه‌ی مناسب برای خنثی‌سازی جنگ روانی دشمن و باور کردن سطح فرهنگی نسل جوان؛
- برگزاری مسابقات قرآنی (حفظ، قرائت، مفاهیم) با هدف گسترش فرهنگ قرآنی و تحقیق هویت دینی در جامعه با ارایه‌ی الگوهای عملی قرآن در جامعه.
- برنامه‌ی آشناسازی بسیجیان با تاریخ ملی و دینی و انقلاب اسلامی و تاریخ ایران و اسلام، هویت انقلاب اسلامی، دفاع مقدس، رشد و تضمین مبانی دینی و اخلاقی و رفتارهای اجتماعی.
- حفظ و گسترش مشارکت مردم در ایام‌الله‌ها و مناسبت‌ها (هفته‌ی بسیج، هفته‌ی دفاع مقدس، دهه‌ی فجر و ...) با هدف ترویج فرهنگ ارزش‌های انقلاب اسلامی و تضمین آن در سطح جامعه. (طرح و برنامه بسیج، ۱۳۸۵، ص ۴۵)

کردستان و ویژگی‌های اجتماعی فرهنگی مناطق کردنشین

پس از آشنایی با فرهنگ و مجموعه‌ی اصول و اهداف فرهنگی سپاه در ادوار مختلف در این بخش لازم است نگاه اجمالی به منطقه شمال غرب انداخته و عوامل مختلف و متعددی را که باعث شده مردم کرد دارای فرهنگ خاصی بشوند به اجمال مورد بررسی قرار می‌گیرد.

الف) مذهب: اکثر جمعیت کردهای ایران شافعی مذهب هستند و مذهب در بین

مردم آن دیار بسیار عمیق و ریشه دار می‌باشد (تاریخی، ۱۳۷۶، ص ۱۰۲)

با توجه به تفاوت مذهبی مرکزیت نظام اسلامی با مناطق کردی دشمنان انقلاب اسلامی به‌عنوان یک مسئله اختلافی به دنبال سوءاستفاده بودند که با هوشمندی رهبر کبیر انقلاب اسلامی و تبعیت مردم از امام راحل این شگرد دشمن خنثی گردید.

ب) زبان: زبان کردی جزء هشت شعبه زبان آریایی یا هند و اروپایی است که در مناطق شمال غرب و غرب ایران و شرق و جنوب ترکیه و شرق و شمال

عراق با آن تکلم می‌کنند. (معین ج ۱، ۱۳۶۴، ص ۲۸)

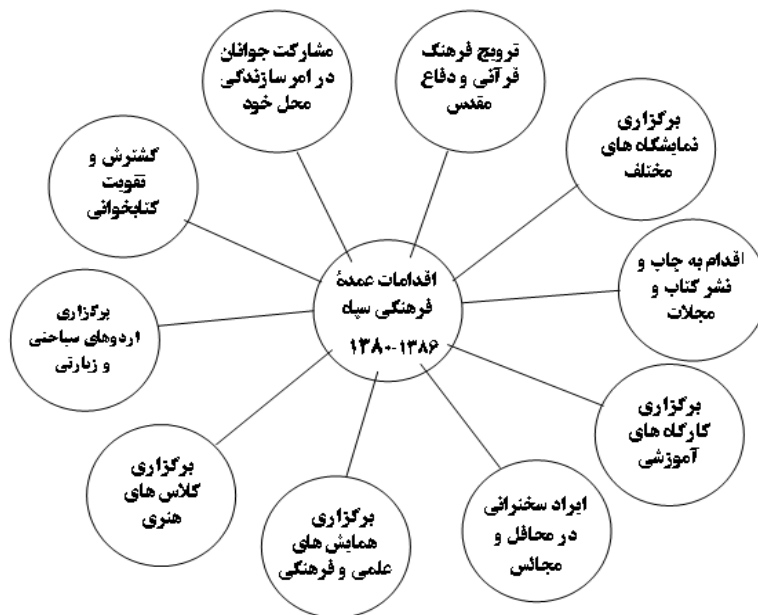
دشمنان انقلاب اسلامی اختلاف زبان را به‌عنوان یک ابزار بر علیه انقلاب استفاده کردند که با هوشیاری مردم این توطئه نیز خنثی شد.

ج) **نژاد و ناسیونالیسم کردی:** تشدید احساسات هویت کردی ریشه تاریخی در بین مردم دارد و بر اثر فشارهای مختلف در رژیم پهلوی بر این قوم تشدید مسایل ناسیونالیسم کردی در بین جامعه کردستان ریشه دوانده که با پیروزی انقلاب اسلامی دشمنان انقلاب اسلامی در قالب یک حلقه کارآمد بین آحاد مردم آن را تشدید نمودند. (جلانی پور ۱۳۷۰، ص ۵۲)

د) **آداب و رسوم:** در حیطه آداب و رسوم از حفظ پیوستگی فامیلی، نحوه ازدواج، رسوم عروسی، توجه به مراسمات ملی و مذهبی، احترامات خاص اجتماعی و معاشرت‌های اجتماعی را می‌توان نام برد که بین این قوم از یک جایگاه ویژه برخوردار است. (همان، ص ۱۰۴)

ه) **روحیه سلحشوری و استقامت:** جغرافیای کوهستانی مناطق کردستان مردم با استقامت و سلحشوری را تربیت کرده و شرایط طبیعی، شرایط فیزیکی خاص اندام آنها را شکل داده است. رشادت پایمردی و سخت کوشی در بین مردم در تاریخ به ثبت رسیده است و از طرف دیگر علاقمندی به سلاح جزء خصلت‌های بارز مردم کرد می‌باشد. (همان، ص ۱۰۵)

با توجه به مباحث مطرح شده الگوی اقدامات فرهنگی سپاه در مناطق کردنشین برابر نمودار زیر ارائه می‌گردد؛

نمودار شماره ۱- الگوی اقدامات فرهنگی سپاه در مناطق کردنشین

استراتژی امنیت پایدار

استراتژی امنیت پایدار به سه جزء اصلی یعنی توسعه متوازن، خنثی سازی شورشیان و بسیج عمومی مرتبط می‌باشد.

(۱) در این استراتژی هدف توسعه متوازن از بین بردن زمینه‌های بحران در جامعه می‌باشد. که از این طریق توسعه در ابعاد مختلف صورت می‌گیرد مهمترین مسئله در این حرکت کاهش محرومیت‌های جامعه و ایجاد ساختار پایدار و با ثبات برای اداره آن می‌باشد. که مورد تأیید مردم نیز قرار گرفته باشد. از بین بردن شکاف‌های جامعه و یا به حداقل رسانیدن آنها به خصوص محدود کردن شکاف جامعه و دولت در این مرحله بسیار با اهمیت است، ایجاد فرصت‌هایی برای کاهش نارضایتی‌ها نیز در این بخش باید مورد توجه قرارگیرد. (توسعه و

۲) در رابطه خنثی‌سازی فعالیت‌های شورشگران که عبارت است از هم گسیختن، بر هم زدن و انهدام سازمان شورشی یکی از مسائل مهم استراتژی امنیت پایدار است این عمل باید به گونه‌ای دنبال شود که با افشاگری عمومی و بی‌اعتبار نمودن رهبران شورش در حداقل زمان و از طرف دیگر به وجود آوردن فرصت‌های مناسب برای ریزش بدنه سازمانی شورشگر (مجبور به تسلیم شدن عناصر آنها) یکی از عوامل موثر گسست سازمانی شورشگر می‌باشد، انجام عملیات روانی مستمر بر روی عناصر شورشگر و جنگ روانی بر روی دیگر آحاد مردم در خنثی‌سازی فعالیت‌های شورشگر بسیار موثر و کارساز می‌باشد.

۳) بسیج عمومی: عبارت است از کلیه فعالیت‌هایی که به منظور برانگیختن و سازمان دادن جمعیت در پشتیبانی از حکومت و حمایت در مقابل اقدامات شورش از طریق برنامه‌های حکومتی دنبال می‌شود. (همان منبع ص ۴۹)

بسیج عمومی در اصل بسیج نیروهای انسانی و منابع مادی می‌باشد که باید توسط حکومت برای ایجاد امنیت پایدار دنبال شود. مردم در این جهت باید بسیج شوند، یکی همراهی با دولت برای مقابله با اقدامات شورشگر و دوم عدم پشتیبانی از شورشگران در مورد بسیج مادی باید نیازمندی‌های مردم شناسایی و با تنظیم اولویت بندی در اختیار آنها قرار گیرد.

راه کارهای امنیت پایدار در مناطق کردنشین

در مجموع با توجه به چند بُعدی بودن موضوع امنیت پایدار و شرایط خاص مناطق کردنشین براساس بررسی‌های به عمل آمده طی یک دسته‌بندی این راه کار به شرح ذیل ارائه گردیده است:

الف) راه کارهای سیاسی و امنیتی

- ۱) آمایش سرزمینی مبتنی بر وحدت و یکپارچگی سرزمین؛
- ۲) تقویت امنیت و اقتدار ملی با تأکید بر ایجاد تعادل میان مناطق مختلف کشور و وحدت و هویت ملی؛
- ۳) توانمند سازی مدیریت منطقه‌ای؛

- ۴) تقویت فاکتورهای همگراکننده، جهت بازدارندگی بیگانگان از نفوذ در این مناطق؛
- ۵) اجتناب و دوری گزیدن از تجویز راه حل‌های مقطعی و مسکن‌های گذرا؛
- ۶) پرهیز از تمرکز گرایی دولت و واگذاری اختیارات لازم برای اداره مناطق گوناگون به مدیران و نخبگان محلی در راستای بهره‌گیری از توان تمامی اقوام برای افزایش توان ملی؛
- ۷) استفاده بهینه از موقعیت وجود قومیت‌های مختلف در اطراف مرزها به عنوان مهمترین عامل برقراری تعامل؛
- ۸) تنظیم روابط کشورهای همسایه؛

ب) راه کارهای اقتصادی

- ۱) تلاش در جهت تحقق عدالت اجتماعی و ایجاد فرصت‌های برابر و ارتقای سطح شاخص‌های از قبیل آموزش، سلامت، تأمین غذا، افزایش درآمد سرانه در این مناطق؛
- ۲) ایجاد نظام جامع تأمین اجتماعی برای حمایت از حقوق محرومان و مستضعفان و مبارزه با فقر؛
- ۳) محرومیت زدایی و از بین بردن احساس فقر در شهرهای حاشیه مرز؛
- ۴) ترسیم خطوط کمی توسعه مناطق براساس قابلیت سنجی با تعیین اولویت‌ها مردم این مناطق با دیگر مناطق؛
- ۵) تقویت پیوندهای اعتقادی و هم بستگی‌های اجتماعی- فرهنگی این مناطق و دیگر نقاط و ترغیب آنان به فعالیت‌های تولیدی روز افزون مکمل در اقتصاد ملی و جلوگیری از تداوم انزوای اقتصادی مناطق حاشیه‌ای؛
- ۶) تقویت صحیح بنیه اقتصادی مناطق حاشیه‌ای و به وجود آوردن امکانات رفاه مادی نسبی در مناطق پیرامون؛
- ۷) ایجاد شغل و حرفه متناسب با ویژگی‌های فرهنگی، اجتماعی و به ویژه اشتغال جوانان جهت افراد بومی؛

ج) راه کارهای فرهنگی

- ۱) توسعه فعالیت‌های آموزش و تحقیقاتی مراکز عالی با هدف تربیت نیروی انسانی متخصص مورد نیاز منطقه؛

- ۲) برنامه ریزی جهت تقویت ارتباط فرهنگی و اجتماعی و قومی منطقه با مرکزیت کشور؛
- ۳) برنامه ریزی برای تامین شرایط لازم جهت برطرف کردن زمینه‌های ذهنی عدم امنیت و تقویت رابطه و تعامل توسعه امنیت همگرایی اقوام؛
- ۴) برنامه ریزی درجهت کاهش و از بین بردن زمینه‌های تفرقه، اختلاف، تجزیه طلبی و جلوگیری از تبدیل مسایل قومی و تهدید علیه حکومت و امنیت ملی؛
- ۵) برنامه ریزی در جهت شناسایی، معرفی نکوداشت چهره‌های ملی، مفاخر فرهنگی و علمی، قهرمان کشوری با هدف تقویت حس یگانگی ملی؛
- ۶) طرح‌ریزی در جهت حفظ و تقویت عناصر هویت ملی ایرانیان یعنی اسلام، فرهنگ ایران، نظام سیاسی (مردم سالاری دینی) در میان مردم مناطق کردنشین و تأکید بر تاریخ دینی و هویت مشترک؛
- ۷) برنامه‌ریزی در جهت خنثی‌سازی تحریکات قوی و عناصر تأثیرگذار خارجی بر روی اقوام ایرانی و استفاده بهینه از امکانات و ظرفیت‌های ملی جهت تأثیر گذاری متقابل بر روی اقوام کشورهای همسایه؛
- ۸) توجه ویژه به روحانیت اهل سنت و ارتقاء سطح فرهنگی و سیاسی آنان در جهت حفظ باورهای دینی. (حمزه پور؛ سیاست دفاعی ۲۰)

الگوی امنیت پایدار در مناطق کردنشین

با توجه به مباحث مطرح شده در این بخش و بررسی به‌عمل آمده در مناطق کردنشین و عوامل و مؤلفه‌های فوق در امنیت پایدار تأثیر بسزایی داشته و لازمه امنیت پایدار این مسائل می‌باشد و تأثیرات اقدامات فرهنگی مطرح شده در قبل این بحث می‌توان بر امنیت پایدار بیافزاید.

با توجه به شرایط تنوع قومی و کثرت فرهنگ‌های مختلف، از طرف دیگر شرایط کشورهای همسایه و مشترکات قومی، زبانی، مذهبی آن کشورها با نوار مرزی ایران، این مناطق همواره مورد سوءاستفاده دشمنان قرار گرفته است.

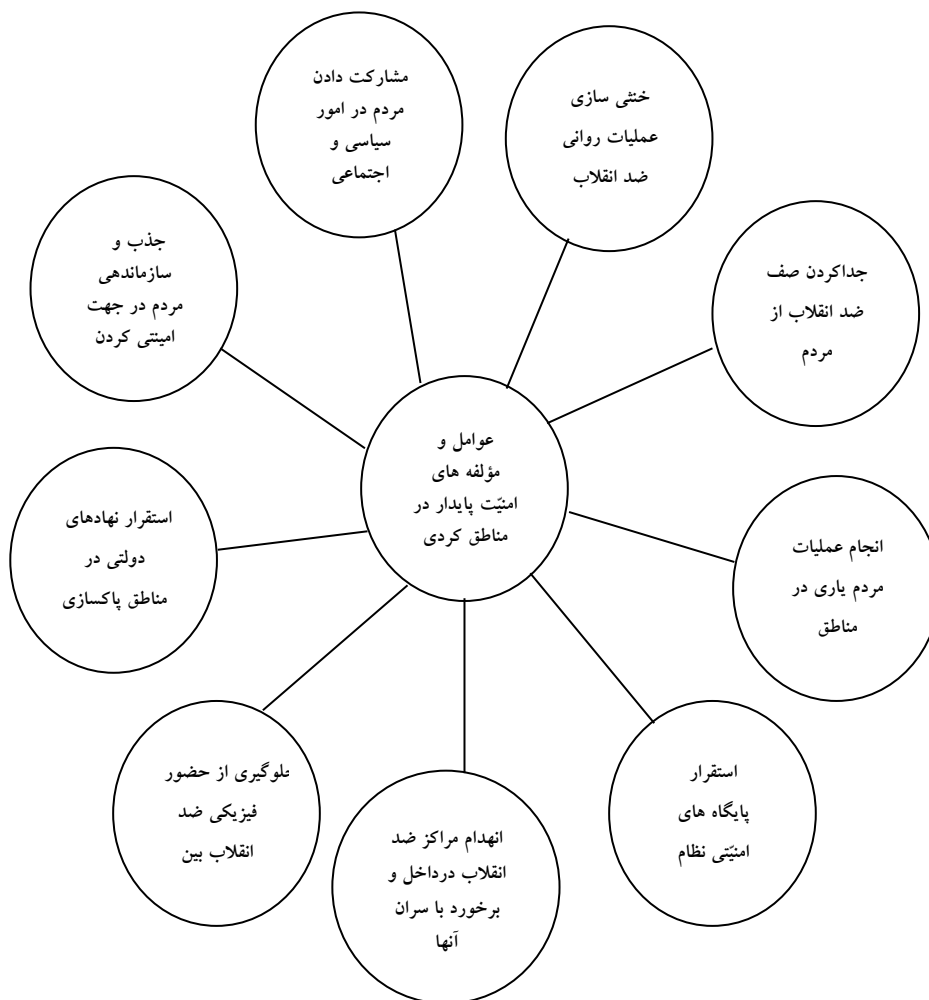
اما علی‌رغم همه‌ی این مسایل پیوندهای عمیق تاریخی، فرهنگی، مذهبی در تاریخ ایران به‌خصوص بعد از پیروزی انقلاب اسلامی، که با هدایت خردمندان امام خمینی^(۵) دنبال شد در شرایط تهدید بیگانگان، اتحاد و انسجام ملی افزایش می‌یابد و در مجموع تمام اقوام از تمامیت ارضی جغرافیای سیاسی کشور و هویت دینی با همه موجودیت خود دفاع می‌کنند؛ نمونه‌ی شاخص این مطلب در هشت سال دفاع همه‌جانبه ملت ایران می‌باشد.

اما ضد انقلاب وابسته به بیگانه، از بدو پیروزی انقلاب اسلامی در مناطق غربی کشور بحران و ناامنی را در آن دیار دنبال کرد، ولی نظام اسلامی با افزایش اقدامات امنیتی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی خود توانست با کمک مردم متعهد و مسلمان کرد این بحران را مهار کند.

با توجه به درایت و دور اندیشی امام خمینی^(۶) بهترین الگوی اداره‌ی منطقه را اینگونه مطرح نمودند:

«اعمال قاطعیت در برابر سران ضد انقلاب، توجه به جان و مال مردم، انجام مأموریت در کوتاه‌ترین زمان، اداره‌ی منطقه به دست خود مردم و ایجاد وحدت و یک‌پارچگی در اداره‌ی منطقه غرب کشور» در راستای همین دیدگاه کارساز امام بود که شهید بروجردی با روحیه‌ی انقلابی و اسلامی فعالیت‌های نظام و سپاه را برای مقابله با بحران اینگونه دنبال نمود:

- ۱) اقدامات مقابله نظامی با ضد انقلاب به خصوص سران آن‌ها؛
 - ۲) بسط و توسعه استمرار نهادهای دولتی در مناطق پاک‌سازی شده؛
 - ۳) جذب و سازماندهی مردم و درگیرکردن مردم در امنیت پایدار؛
 - ۴) استقرار پایگاه‌های امنیتی در مناطق مورد نیاز؛
 - ۵) اجرای عملیات مردم‌یاری و خدمت‌رسانی سریع به مردم محروم؛
 - ۶) مشارکت دادن مردم در امور سیاسی، فرهنگی و مذهبی منطقه؛
- با توجه به مباحث مطرح شده الگوی اقدامات امنیت پایدار در مناطق کردنشین برابر نمودار زیر ارائه می‌گردد:

نمودار شماره ۲- الگوی اقدامات امنیت پایدار در مناطق کردنشین

همانگونه که در تبیین مسائل قومی مطرح گردید، یکی از مسائل بسیار مهم در مهار بحران‌ها توجه ویژه به مسائل فرهنگی و رشد و ارتقای عمومی فرهنگی در جامعه‌ی بحران‌زا است و با توجه به مباحث مطرح شده، فعالیت‌های فرهنگی سپاه در طول سه دهه‌ی انقلاب و ارائه‌ی الگوی فعالیت‌های فرهنگی و بررسی استراتژی امنیت پایدار، راه‌کارهای ارائه شده در امنیت پایدار و از طرف دیگر الگوی ایجاد امنیت پایدار

در مناطق کردنشین می‌توان در یک جمع‌بندی کلی جدول مفهومی اولیه‌ی زیر را ارائه نمود و بر اساس مباحث مطرح شده در جهت رد یا اثبات فرضیه‌های تحقیق در ادامه‌ی بحث اقدام خواهد شد.

جدول ۱- مفهوم اولیه

عوامل فرهنگی	متغیرهای وابسته	امنیت پایدار
⇓	⇓	⇓
۱- ایراد سخنرانی در محافل و مجالس	مذهب	۱- افزایش مشارکت مردم در امور سیاسی و اجتماعی
۲- برگزاری همایش‌های فرهنگی	حفظ زبان و ادبیات	۲- افزایش نیروهای بسیجی محلی
۳- ترویج فرهنگ قرآنی	لباس و نحوه پوشش	۳- افزایش اعتماد مردم کرد به نظام جمهوری اسلامی
۴- برگزاری اردوهای فرهنگی	آگاهی از تاریخ و گذشته	۴- افزایش محبوبیت نیروهای طرفدار نظام در مناطق کردنشین
۵- برگزاری نمایشگاه‌های فرهنگی	عادات، سنن و فرهنگ	۵- افزایش اعتماد مردم کرد به مسئولین نظام
۶- برگزاری کارگاه‌های آموزشی	اشاعه باورهای ناسیونالیسم کردی	۶- ازایش تعلق درونی مردم کرد به حاکمیت نظام اسلامی
۷- برگزاری نمایشگاه کتاب		۷- افزایش دلبستگی مردم کرد به حاکمیت نظام اسلامی
۸- چاپ و نشر کتاب		۸- کاهش گرایش مردم منطقه به ضد انقلاب
۹- برگزاری نشست‌های توجیهی با روجانیون		۹- کاهش حضور فیزیکی ضد انقلاب
۱۰- برگزاری کلاس‌های هنری		۱۰- کاهش مخاطبان رسانه‌های گروه‌های ضد انقلاب
		۱۱- کاهش جذابیت شعار خودمختاری در مناطق کردنشین
		۱۲- کاهش جذب نیرو توسط گروه‌های ضد انقلاب

روش‌شناسی تحقیق

این تحقیق از حیث ماهیت کاربردی و از حیث نوع، «همبستگی» است. از آنرو تحقیقی کاربردی محسوب می‌شود که از یافته‌های آن می‌توان برای بسط و تقویت امنیت پایدار در مناطق قومی کشور، به‌ویژه مناطق کردنشین، استفاده کرد. اما، بدان سبب از نظر نوع در زمره «پژوهش‌های همبستگی» قرار می‌گیرد که در آن با بهره‌گیری از نظرات مدیران و کارشناسان، رابطه متغیر اثرگذار «فعالیت‌های فرهنگی» با متغیرهای اثرپذیر مورد بررسی قرار گرفته است. متغیرهای تحقیق و نوع و سطح اندازه‌گیری هر یک در جدول زیر درج شده است.

جدول ۲- متغیرهای تحقیق و نوع و سطح اندازه‌گیری هر یک

نام متغیر	نوع متغیر	سطح اندازه‌گیری
فعالیت‌های فرهنگی	اثرگذار (مستقل)	فاصله‌ای
امنیت پایدار	اثر پذیر (وابسته)	فاصله‌ای
واگرایی	اثر پذیر	فاصله‌ای
محبوبیت گروه‌ها	اثر پذیر	فاصله‌ای
انواع اقدامات سپاه	اثر پذیر	فاصله‌ای
پتانسیل شورش	اثر پذیر	فاصله‌ای
اثرات اقدامات	اثر پذیر	فاصله‌ای
تحصیلات	خصیصه‌ای	رتبه‌ای
شغل	خصیصه‌ای	رتبه‌ای
سن	خصیصه‌ای	رتبه‌ای
درجه	خصیصه‌ای	رتبه‌ای
	خصیصه‌ای	رتبه‌ای

جامعه آماری

جامعه آماری این تحقیق شامل مدیران و کارشناسانی است که یا درگیر مسائل کردستان بوده‌اند و یا آشنا به مسایل و رخ داده‌های آن مناطق هستند. این افراد مدیران، فرماندهان، کارشناسان و نخبگانی هستند که در مناطق کردنشین ایران، (استان‌های کردستان، کرمانشاه و آذربایجان غربی) خدمت کرده‌اند، و یا هم اینک مشغول خدمت هستند. بر اساس برآوردهای کارشناسی، حجم این جامع حدود ۱۳۴ نفر است.

حجم نمونه

حجم نمونه براساس فرمول گوگران و در اساس ۰/۰۱، ۱۳۴ نفر برآورد گردید. لیکن به سبب عدم دسترسی به برخی از افراد مشخص شده، حجم نمونه به ۱۰۷ تقلیل یافت، پس از انتخاب پاسخ دهندگان نظرات آنان پیرامون مؤلفه‌های مختلف پژوهش که طی پرسش‌نامه‌ی جمع آوری گردیده و با استفاده از یک مقیاس محقق ساخته، اندازه گیری شد که در ادامه به بحث و بررسی آن پرداخته می شود.

روش نمونه گیری

برای نمونه‌گیری تلاش شد تا از روش نمونه‌گیری «تصادفی ساده» استفاده شود. برای این منظور اسامی کلیه مدیران و کارشناسان آشنا به مسایل کردستان مشخص گردید و از بین آنان ۱۳۴ نفر انتخاب شدند. لیکن در عمل دسترسی به همه افراد مشخص شده میسر نشد به همین خاطر افراد دیگری از جامعه آماری مذکور، جایگزین آنان شدند. ۷۳ درصد از افراد انتخاب شده دارای تحصیلات دانشگاهی بودند، ۹۰ درصد آنان دارای مشاغل نظامی و فرهنگی بودند، اغلب آنان از سابقه خدمتی بالایی برخوردار و بیشتر آنان در دامنه‌ی سنی ۳۲ تا ۵۰ قرار داشتند و بیش‌تر آنان بیش از ۱۰ سال سابقه مدیریت دارند.

ابزار اندازه‌گیری

برای اندازه‌گیری متغیرهای تحقیق از یک مقیاس محقق ساخته استفاده شد. این مقیاس براساس مبانی نظری موضوع و با مرور اقدامات فرهنگی سپاه در مناطق کردنشین، تهیه شد. این مقیاس از ۵۷ گویه تشکیل شده است.

۱۳ گویه اول مقیاس انواع اقدامات فرهنگی را اندازه‌گیری می‌نماید، ۱۵ ماده بعدی انواع اثرات فعالیت‌های فرهنگی را مورد سنجش قرار می‌دهد، ماده ۲۹ به سنجش میزان واگرایی اختصاص یافته است و در موارد بعدی محبوبیت گروه‌ها، شاخص‌های امنیت، انواع اقدامات، اثرات انواع اقدامات و ویژگی‌های فردی مورد سنجش قرار می‌گیرد.

روایی^۱ و پایایی^۲ مقیاس اندازه‌گیری برای سنجش روایی مقیاس از «روایی صوری» استفاده شد. برای این منظور مقیاس در اختیار چند کارشناس و روش‌شناس قرار داده شد و براساس نظرات آنان، مواد مقیاس اصلاح شدند. برای سنجش پایایی مقیاس بیشتر از آزمون آلفای کرونباخ استفاده شد. آلفای کل مقیاس ضمناً $\alpha = 0.93$ (ALPHA) بود. بنابراین میزان پایایی مقیاس بسیار بالاست.

یافته‌های تحقیق

مقایسه انواع میزان فعالیت‌های فرهنگی صورت گرفته

برای مقایسه انواع میزان فعالیت‌های فرهنگی صورت گرفته در مناطق کردنشین ابتدا میانگین هر یک از آن فعالیت‌ها محاسبه شد. آنگاه میانگین ۱۳ مؤلفه با استفاده از آزمون آماری فریدمن مورد مقایسه قرار گرفت. نتایج حاصل درجداول زیر درج شده است.

جدول شماره ۳- میانگین و انحراف معیار فعالیت‌های صورت گرفته

شماره	فعالیت	تعداد	میانگین	انحراف معیار
۱/۱	برگزاری کلاس‌های آموزش قرآن	۱۰۷	۳/۵۹	۰/۷۵
۱/۲	برگزاری کلاس‌های تفسیر قرآن	۱۰۷	۳/۱۶	۰/۸۶
۱/۳	برگزاری کلاس‌های هنری	۱۰۰	۲/۴۰	۰/۸۸
۱/۴	برگزاری نمایشگاه‌های کتاب	۱۰۷	۲/۸۹	۱/۲۲
۱/۵	برگزاری نمایشگاه‌های فرهنگی	۱۰۷	۳/۰۸	۱/۱۱

1- Validity

2- Veliability

۰/۸۷	۳/۲۹	۱۰۰	چاپ و نشر	۱/۶
۱/۰۲	۳/۲۰	۱۰۷	برگزاری همایش فرهنگی	۱/۷
۰/۸۵	۳/۶۲	۱۰۷	برگزاری اردوهای فرهنگی ویژه	۱/۸
۰/۸۳	۳/۱۶	۱۰۷	برگزاری نشست‌های توجیهی با روحانیون	۱/۹
۰/۵۶	۳/۰۵	۱۰۷	برگزاری کارگاه‌های آموزشی برای جوانان	۱/۱۰
۱/۰۵	۳/۰۵	۱۰۱	برگزاری اردوهای زیارتی، آموزشی برای جوانان	۱/۱۱
۰/۸۲	۳/۹۲	۱۰۷	ایراد سخنرانی در محل و مجالس مختلف	۱/۱۲
۱/۰۴	۲/۵۱	۱۰۷	استفاده از موسیقی محلی	۱/۱۳

جدول ۴- میانگین رتبه‌ای فعالیت‌های صورت گرفته

شماره	موضوع	میانگین رتبه	رتبه
۱/۱	برگزاری کلاس‌های آموزش قرآن	۸/۳۱	سوم
۱/۲	برگزاری کلاس‌های تفسیر قرآن	۶/۶۰	هشتم
۱/۳	برگزاری کلاس‌های هنری	۴/۲۵	سیزدهم
۱/۴	برگزاری نمایشگاه‌های کتاب	۶/۴۵	دهم
۱/۵	برگزاری نمایشگاه‌های فرهنگی	۷/۱۰	ششم
۱/۶	چاپ و نشر	۷/۱۵	پنجم
۱/۷	برگزاری همایش فرهنگی	۷/۲۲	چهارم
۱/۸	برگزاری اردوهای فرهنگی ویژه	۹/۰۸	دوم
۱/۹	برگزاری نشست‌های توجیهی با روحانیون	۷/۰۲	هفتم
۱/۱۰	برگزاری کارگاه‌های آموزشی برای جوانان	۶/۳۴	یازدهم

نهم	۶/۵۹	برگزاری اردوهای زیارتی، آموزشی برای جوانان	۱/۱۱
اول	۹/۹۴	ایراد سخنرانی در محل و مجالس مختلف	۱/۱۲
دوازده	۴/۹۴	استفاده از موسیقی محلی	۱/۱۳

جدول شماره ۵ - نتایج حاصل از مقایسه میانگین

میزان	مؤلفه‌ها
۱۰۷	تعداد
۱۸۸/۹۳	کاراسکوپر
۱۲	درجات آزادی
۰/۰۰۱	سطح معنی دار

همانگونه که داده‌های بالا نشان می‌دهد بین میانگین فعالیت‌های صورت گرفته از نظر آماری تفاوت معناداری وجود دارد مشاهده میانگین‌ها نشان می‌دهد که بیشترین فعالیت‌های مربوطه به ایراد سخنرانی در محل و مجالس مختلف و کم‌ترین به برگزاری کلاس‌های هنری بوده است. بقیه فعالیت‌ها در حد متوسط بوده است. بنابراین فرضیه اول تحقیق با احتساب ۰/۰۰۱ تأیید می‌شود.

مقایسه میزان تأثیر اقدامات فرهنگی صورت گرفته بر مؤلفه‌های امنیت پایدار

برای مقایسه تأثیر اقدامات فرهنگی صورت گرفته سپاه د مناطق کردنشین ابتدا میانگین هر یک از این مؤلفه‌ها محاسبه شده، آنگاه میانگین ۱۵ مؤلفه‌ی امنیت پایدار با استفاده از آزمون آماری فریدمن مورد مقایسه قرار گرفته که نتایج حاصل در جداول زیر درج شده است.

جدول شماره ۶ - میانگین تأثیر اقدامات فرهنگی صورت گرفته بر مؤلفه‌های امنیت پایدار

شماره	مؤلفه‌ها	تعداد	میانگین	انحراف معیار
۱/۲	مشارکت در انتخابات	۱۰۷	۳/۷۲	۰/۶۲
۲/۲	کاهش گرایش به ضد انقلاب	۱۰۷	۳/۴۲	۱/۰۷
۲/۳	کاهش جذب نیرو توسط گروه‌های ضد انقلاب	۱۰۷	۳/۳۶	۱/۱۲

تأثیر اقدامات فرهنگی اجتماعی سپاه بر ایجاد امنیت در شمال غرب / ۴۱

۰/۸	۳/۹۳	۱۰۷	افزایش اعتماد مردم به نظام انقلاب	۲/۴
۰/۴۶	۴/۰۱	۱۰۷	افزایش مشارکت مردم در حمایت نظام	۲/۵
۱/۰۱	۳/۵۸	۱۰۷	کاهش جذابیت شعار خود مختاری منطقه	۲/۶
۰/۹۵	۳/۶۵	۱۰۷	کاهش درگیری ضد انقلاب با نیروها	۲/۷
۰/۹۵	۳/۷۳	۱۰۷	کاهش زمینه‌های فعالیت سیاسی ضد انقلاب	۲/۸
۰/۷۹	۳/۶۴	۱۰۷	افزایش دلبستگی مردم کرد به نظام	۲/۹
۰/۷۲	۳/۹۴	۱۰۷	افزایش تعلق درونی مردم کرد به نظام	۲/۱۰
۰/۶۸	۳/۸۱	۱۰۷	افزایش نیروهای بسیج محلی	۲/۱۱
۰/۵۶	۳/۶۵	۱۰۷	افزایش حضور مردم در مراسمات مذهبی	۲/۱۲
۱/۰۲۲	۲/۸۹	۱۰۷	کاهش مخاطبان رسانه‌های گروه‌های ضدانقلاب	۲/۱۳
۰/۹۸	۳/۰۷	۱۰۷	افزایش محبوبیت نیروهای طرفدار نظام در منطقه	۲/۱۴
۰/۷۷	۳/۳۹	۱۰۷	افزایش اعتماد مردم کرد به مسئولان نظام	۲/۱۵

جدول ۷- میانگین رتبه‌ای تأثیرات فرهنگی صورت گرفته بر مؤلفه‌های امنیت پایدار

شماره	مؤلفه‌ها	میانگین رتبه	رتبه
۱/۲	مشارکت در انتخابات	۸/۶۲	پنجم
۲/۲	کاهش گرایش به ضد انقلاب	۷	یازدهم
۲/۳	کاهش جذب نیرو توسط گروه‌های ضد انقلاب	۶/۶۴	سیزدهم
۲/۴	افزایش اعتماد مردم به نظام انقلاب	۹/۲۲	سوم
۲/۵	افزایش مشارکت مردم در حمایت نظام	۱۰/۳۴	اول
۲/۶	کاهش جذابیت شعار خود مختاری منطقه	۸	نهم
۲/۷	کاهش درگیری ضد انقلاب با نیروها	۸/۱۳	هشتم
۲/۸	کاهش زمینه‌های فعالیت سیاسی ضد انقلاب	۸/۶۲	ششم
۲/۹	افزایش دلبستگی مردم کرد به نظام	۷/۸۱	دهم
۲/۱۰	افزایش تعلق درونی مردم کرد به نظام	۹/۹۳	دوم
۲/۱۱	افزایش نیروهای بسیج محلی	۹/۰۶	چهارم

۲/۱۲	افزایش حضور مردم در مراسمات مذهبی	۸/۳۶	هفتم
۲/۱۳	کاهش مخاطبان رسانه‌های گروه‌های ضدانقلاب	۵/۴۰	پانزدهم
۲/۱۴	افزایش محبوبیت نیروهای طرفدار نظام در منطقه	۶/۰۳	چهارم
۲/۱۵	افزایش اعتماد مردم کرد به مسئولان نظام	۶/۸۳	دوازدهم

جدول ۸- نتایج حاصل از مقایسه میانگین‌ها

میزان	مؤلفه‌ها
۱۰۷	تعداد
۱۹۲/۳۲	کاراسکوپر
۱۴	درجات آزادی
۰/۰۰۱	سطح معنی دار

همانگونه که داده‌های جداول بالا نشان می‌دهد بین میانگین تأثیر اقدامات فرهنگی بر مؤلفه‌های امنیت پایدار از نظر آماری تفاوت معنی‌داری وجود دارد. مشاهده‌ی میانگین‌ها نشان می‌دهد که تأثیر بیشتر اقدامات مرتبط به افزایش مشارکت مردم در راهپیمایی‌های حمایت از ارزش‌های نظام ج.ا.ا. و افزایش تعلق درونی مردم کرد به نظام جمهوری اسلامی است. و کمترین تأثیر اقدامات فرهنگی سپاه مرتبط به کاهش مخاطبان رسانه‌های گروه‌های ضدانقلاب و افزایش محبوبیت نیروهای طرفدار نظام در منطقه و بقیه اقدامات در حد متوسط بوده است. این یافته‌ها بیانگر تأیید فرضیه دوم تحقیق با احتساب خطای ۰/۰۰۱ می‌باشد.

رابطه فعالیت‌های فرهنگی با کاهش واگرایی

برابر سنجش فرضیه‌های تحقیق که ادعا می‌کرد فعالیت‌های فرهنگی سپاه و کاهش واگرایی رابطه معناداری وجود دارد از آزمون پیرسون استفاده شد. نتایج حاصل در جدول زیر درج شده است.

جدول ۹- رابطه فعالیت‌های فرهنگی با کاهش واگرایی

تعداد	ضریب نسبی	سطح معنی دار
۱۰۷	۰/۲۴	۰/۰۵

داده‌های جدول بالا نشان می‌دهد که بین دو مؤلفه فعالیت‌های فرهنگی و واگرایی رابطه معناداری وجود دارد. بنابراین، فرضیه‌ی سوم تحقیق با احتساب خطای ۰/۰۵ تأیید می‌شود. و نتیجه می‌گیریم که از نظر پاسخ دهندگان با افزایش میزان فعالیت‌های فرهنگی سپاه از میزان واگرایی قوم کرد کاسته می‌شود.

رابطه فعالیت‌های فرهنگی با محبوبیت ضد انقلاب

برای آزمون فرضیه پنجم تحقیق از آزمون آماری پیرسون استفاده شد. نتایج حاصل در جدول زیر درج شده است.

جدول ۱۰- رابطه میزان فعالیت‌های فرهنگی سپاه و محبوبیت گروه‌های ضد انقلاب

تعداد	ضریب همبستگی	سطح معنی دار
۱۰۷	-۰/۴۸	۰/۰۱

ضریب همبستگی مندرج در جدول بالا نشان می‌دهد که از نظر پاسخ دهندگان با افزایش فعالیت‌های فرهنگی سپاه از میزان محبوبیت گروه‌های ضد انقلاب کاسته شده است. بنابراین، فرضیه پنجم تحقیق تأیید می‌شود

رابطه فعالیت‌های فرهنگی و پتانسیل شورش قومی

برای آزمون فرضیه ششم تحقیق از آزمون آماری همبستگی پیرسون استفاده شود. نتایج حاصل در جدول زیر درج شده است:

جدول ۱۱- رابطه فعالیت‌های فرهنگی و پتانسیل شورش قومی

تعداد	ضریب همبستگی	سطح معنی دار
۱۰۷	-۰/۴۰	۰/۰۱

ضریب همبستگی مندرج در جدول بالا نشان می‌دهد که بین فعالیت‌های فرهنگی سپاه و میزان پتانسیل وقوع شورش در مناطق کردنشین همبستگی معنادار و معکوس وجود دارد. بنابراین، فرضیه ششم تحقیق تأیید می‌شود و از این می‌توان نتیجه گرفت که افزایش فعالیت‌های فرهنگی سپاه زمینه و پتانسیل وقوع شورش را در مناطق کردنشین کاهش می‌دهد.

مقایسه میزان اثر بخشی فعالیت‌های نظامی، آموزشی، فرهنگی، اقتصادی و ...

برای مقایسه میزان اثر بخشی میزان فعالیت‌های مختلف سپاه در مناطق کرد نشین از فرمول فریدمن استفاده شده و نتایج حاصل در جداول زیر درج شده است.

جدول ۱۲- میانگین میزان اثر بخشی فعالیت‌های نظامی، آموزشی، فرهنگی و ...

شماره	عنوان	تعداد	میانگین	انحراف معیار
۱۰/۱	فعالیت نظامی	۱۰۷	۳/۳۰	۱/۱۹
۱۰/۲	فعالیت آموزشی	۱۰۷	۳/۱۵	۰/۷۸
۱۰/۳	فعالیت‌های سیاسی	۱۰۷	۲/۴۶	۱/۱۰
۱۰/۴	فعالیت‌های اطلاعاتی	۱۰۷	۲/۹۹	۱/۲۹
۱۰/۵	فعالیت فرهنگی	۱۰۷	۳/۶۱	۵/۰۶
۱۰/۶	فعالیت اجتماعی	۱۰۷	۲/۷۹	۱/۲۱
۱۰/۷	فعالیت اقتصادی	۱۰۷	۲/۷۸	۱/۵۱

جدول ۱۳- میانگین رتبه‌ای اثر بخشی فعالیت‌های نظامی، آموزشی، فرهنگی و ...

شماره	عنوان	میانگین رتبه‌ای	رتبه
۱۰/۱	فعالیت نظامی	۴/۴۴	اول
۱۰/۲	فعالیت آموزشی	۴/۱۴	سوم
۱۰/۳	فعالیت‌های سیاسی	۳/۳۳	هفتم
۱۰/۴	فعالیت‌های اطلاعاتی	۴/۰۳	چهارم
۱۰/۵	فعالیت فرهنگی	۴/۳۴	دوم
۱۰/۶	فعالیت اجتماعی	۳/۸۲	ششم
۱۰/۷	فعالیت اقتصادی	۳/۹۰	پنجم

جدول ۱۴- نتایج حاصل از مقایسه میانگین‌ها

میزان	مؤلفه‌ها
۱۰۷	تعداد
۲۱/۹۹۹	کاراسکوپر
۶	درجات آزادی
۰/۰۰۱	سطح معنی دار

داده‌های درج شده در جدول بالا نشان می‌دهد که بین میانگین اثربخشی اقدامات صورت گرفته تفاوت آماری معنا داری وجود دارد. از بین پاسخ دهندگان بیشترین اثر بخشی صورت گرفته مربوط به اثر بخشی اقدامات نظامی و فرهنگی می‌باشد و کمترین آن مربوط به فعالیت سیاسی بوده است. بنابراین فرضیه هشتم تحقیق تأیید می‌شود.

بحث در نتایج

(۱) در فرضیه اول تحقیق مطرح گردید بین میانگین اقدامات فرهنگی صورت گرفته در مناطق کردنشین از نظر کارشناسان و مدیران و فرماندهان تفاوت معناداری وجود دارد.

در مجموع داده‌های موجود در جداول (۲ و ۳ و ۴) نشان می‌دهد بین میانگین فعالیت‌های صورت گرفته از نظر آماری تفاوت معناداری وجود دارد و مشاهده‌ی میانگین‌ها نشان می‌دهد که بیشترین رتبه مربوط به ایراد سخنرانی در محل و مجالس مختلف و برگزاری اردوهای فرهنگی ویژه و برگزاری کلاس‌های آموزش قرآن بوده و در کمترین آن مربوط به برگزاری کلاس‌های هنری و استفاده از موسیقی محلی می‌باشد. لذا با توجه به بحث‌های نظری در زمینه‌های فرهنگی در مبانی تحقیق و یافته‌های توصیفی مربوط، فرضیه اول تحقیق با احتساب ۰/۰۰۱ تأیید می‌گردد

(۲) در فرضیه دوم تحقیق مطرح گردید «بین میانگین تاثیرات اقدامات فرهنگی سپاه بر مؤلفه‌های مختلف امنیت پایدار تفاوت معناداری وجود دارد.»

در مجموع داده‌های موجود در جداول (۵ و ۶ و ۷) نشان می‌دهند بین میانگین تاثیرات اقدامات فرهنگی بر مؤلفه‌های امنیتی از نظر آماری تفاوت معنی داری وجود دارد و مشاهده میانگین‌ها نشان می‌دهد که اقدامات بیشترین تأثیر را بر افزایش

مشارکت مردم در راهپیمایی‌های حمایت از ارزش‌های نظام جمهوری اسلامی ایران و افزایش تعلق درونی مردم کرد به نظام جمهوری اسلامی ایران است و کمترین اقدامات فرهنگی سپاه مربوط به کاهش مخاطبان رسانه‌های گروه‌های ضد انقلاب بوده و بقیه اقدامات در حد متوسط بر مؤلفه‌ها تأثیر داشته پس این یافته‌ها بیانگر تاییدیه فرضیه دوم تحقیق با احتساب ۰/۰۰۱ می‌باشد.

از طرف دیگر با استفاده از آزمون همبستگی پیرسون در رابطه با تأثیر فعالیت‌های فرهنگی سپاه و برقراری امنیت پاسدار در مناطق غرب کشور استفاده گردید که مشخص شد رابطه معنی داری در این زمینه نیز وجود دارد و براساس بررسی به عمل آمده مشخص گردید:

الف) بین فعالیت‌های فرهنگی و ۱۰ مؤلفه امنیت پایدار رابطه‌ی معناداری وجود دارد یعنی انجام فعالیت‌های فرهنگی بر این ده مؤلفه تأثیر گذاشته که باعث افزایش امنیت می‌گردد که نهایتاً به امنیت پایدار می‌انجامد.

ب) بین فعالیت‌های فرهنگی و ۵ مؤلفه رابطه‌ی معناداری وجود ندارد یعنی فعالیت‌های فرهنگی در این ۵ مؤلفه تأثیر چندانی نداشته است.

ج) فعالیت‌های فرهنگی سپاه بیشترین تأثیر را بر افزایش درونی مردم کرد به نظام، افزایش اعتماد مردم کرد به مسئولین نظام، افزایش مشارکت مردم در حمایت نظام و مشارکت در انتخابات و ... داشته است.

د) فعالیت‌های فرهنگی سپاه کمترین تأثیر خود را به کاهش درگیری ضد انقلاب با نیروها و کاهش جذب نیرو توسط گروه‌های ضد انقلاب داشته است. این یافته هم‌خوانی بالایی با مباحث مطرح شده در مبانی تحقیق دارد در مبانی به تفصیل در رابطه با تأثیرات اقدامات فرهنگی در مناطق کردنشین مسایلی مطرح گردیده و ضمناً در الگوهای ارایه شده و واگرایی قومی و هم‌چنین الگوهای ارایه شده فرهنگی، امنیت اجتماعی و بحث تهدیدات و آسیب‌پذیری‌ها مطرح گردیده پس یافته‌های مختلف این تحقیق نشان می‌دهد افزایش درونی، اعتماد به نظام، افزایش مشارکت در حمایت نظام و مشارکت در انتخابات در مناطق کردنشین رو به فزونی می‌باشد و این امر نشان از تأثیرات اقدامات فرهنگی سپاه دارد.

۳) در فرضیه سوم تحقیق مطرح گردید « بین میزان فعالیت‌های فرهنگی و کاهش واگرایی در مناطق کردنشین رابطه معناداری وجود دارد» در برد رابطه با فراوانی میزان واگرایی مردم کرد از ایران (تمایل جدانشدن از ایران) ارزیابی شده که مشخص گردیده بیش از ۷۰ درصد از پاسخ دهندگان میزان واگرایی مردم مناطق کردنشین را متوسط به پایین (متوسط، کم، خیلی کم) ارزیابی نموده‌اند و فقط ۱۱ درصد میزان واگرایی زیاد و خیلی زیاد اعلام نموده‌اند. در ادامه از آزمون پیرسون استفاده شد که مشخص گردیده داده‌های موجود بین مؤلفه فعالیت‌های فرهنگی و واگرایی رابطه معناداری وجود دارد. بنابراین فرضیه‌ی سوم تحقیق با احساب $0/05$ تأیید می‌شود پس نتیجه می‌گیریم که از نظر پاسخ دهندگان با افزایش میزان فعالیت‌های فرهنگی سپاه از میزان واگرایی قوم کرد کاسته می‌شود.

۴) در فرضیه چهارم تحقیق مطرح گردید: «بین میزان محبوبیت گروه‌های ضد انقلاب در مناطق کردنشین تفاوت معناداری وجود دارد». برای میزان مقایسه محبوبیت گروه‌های عمده‌ی ضد انقلاب در مناطق کردنشین از آزمون فریدمن استفاده شد. که در بین سه گروه دمکرات، کومله و پژاک بیشترین محبوبیت را گروه پژاک دارا می‌باشد و داده‌های موجود نشان می‌دهد که بین میانگین محبوبیت گروه‌های ضد انقلاب تفاوت آماری معناداری وجود دارد و فرضیه‌ی چهارم تحقیق با احتساب خطای $0/001$ ثابت می‌گردد.

۵) در فرضیه‌ی پنج تحقیق مطرح گردید: «بین میزان فعالیت‌های فرهنگی سپاه در مناطق کردنشین و محبوبیت گروه‌های ضد انقلاب رابطه‌ی معناداری وجود دارد.» در رابطه با فعالیت‌های فرهنگی با محبوبیت ضد انقلاب از آزمون پیرسون استفاده شد که ضریب همبستگی مندرج نشان می‌دهد که از نظر پاسخ دهندگان با افزایش فعالیت‌های فرهنگی سپاه از میزان محبوبیت گروه‌های ضد انقلاب کاسته شده. هم‌چنین در جدول شماره (۵) که تأثیر فعالیت‌های فرهنگی مشهود است در آن بر اساس آزمون پیرسون استفاده شده در ردیف‌های (۲/۱۳ و ۲/۸) که پیرامون کاهش مخاطبان رسانه‌های گروه‌های ضد انقلاب و کاهش زمینه‌های فعالیت‌های سیاسی ضد انقلاب مورد آزمون قرار گرفته از ضریب همبستگی معناداری با فعالیت‌های فرهنگی برخوردار گردیده و با احتساب خطای $0/001$ این فرضیه ثابت می‌گردد.

۶) فرضیه‌ی ششم تحقیق مطرح گردید «بین میزان فعالیت‌های فرهنگی سپاه و پتانسیل شورش قومی در مناطق کردنشین رابطه‌ی معنا داری وجود دارد.»

الف) یافته‌های این پژوهش فرضیات سوم و ششم تحقیق را، که در آنها ادعا شده بود بین میزان انجام فعالیت‌های فرهنگی با کاهش واگرایی قومی و کاهش پتانسیل وقوع شورش قومی رابطه معنادار وجود دارد، مورد تایید قرار داد. به عبارت دیگر، یافته‌ها آشکار ساخت که اقدامات فرهنگی سپاه در مناطق کردنشین هم موجب افزایش هم‌گرایی مردم کرد با سایر مردم کشور شده است و سهم میزان آمادگی آنان برای دست یازیدن به کنش‌های اعتراض‌آمیز و اقدامات شورشگر کاسته است.

ب) برای آزمون فرضیه ششم تحقیق از آزمون آماری همبستگی پیرسون استفاده شده که نتایج حاصل در جدول شماره ۱۰ درج گردیده و نشان می‌دهد ضریب همبستگی معنی‌دار و معکوسی بین فعالیت‌های فرهنگی سپاه و میزان پتانسیل وقوع شورش در مناطق کردنشین وجود دارد.

۷) در فرضیه هفتم تحقیق مطرح گردیده «بین میانگین فعالیت‌های نظامی، آموزشی، فرهنگی و ... سپاه در مناطق کردنشین تفاوت معناداری وجود دارد.» در رابطه با مقایسه میزان فعالیت‌های مختلف سپاه در مناطق کردنشین از آزمون فریدمن استفاده شده که بر اساس یافته‌های موجود بین میانگین اقدامات صورت گرفته تفاوت آماری معناداری وجود دارد. که پاسخ دهندگان بیشترین اقدام صورت گرفته مربوط به فعالیت‌های فرهنگی و نظامی می‌باشد و کمترین آن مربوط به فعالیت اقتصادی بود بنابراین فرضیه هفتم تحقیق با احتساب خطای ۰/۰۰۱ تأیید می‌شود. پس این موضوع با ادبیات نظری تحقیق که پایداری امنیت را در مناطق بحران چند بعدی بودن اقدامات حاکمیت سیاسی می‌دانست همخوانی دارد.

۸) در فرضیه هشتم تحقیق مطرح گردید «بین میزان اثر بخشی فعالیت‌های چندگانه سپاه در مناطق کردنشین تفاوت معناداری وجود دارد.» در رابطه با مقایسه میزان اثر بخشی فعالیت‌های نظامی، فرهنگی و آموزشی ... و اقتصادی سپاه در مناطق کردنشین از آزمون فریدمن استفاده شده که بر اساس یافته‌های موجود بین میانگین میزان اثر بخشی اقدامات صورت گرفته تفاوت آماری معناداری وجود دارد و از بین

پاسخ دهندگان بیشتر اثر بخشی صورت گرفته شده مربوط به اثربخشی اقدامات نظامی و فرهنگی می باشد و کمترین آن مربوط به فعالیت های سیاسی بوده است بنابراین فرضیه هشتم تحقیق تأیید می شود .

نتیجه گیری کلی

در این پژوهش پس از مرور ادبیات موضوع و تأمل در اقدامات فرهنگی سپاه در مناطق کردنشین، یک مدل مفهومی فرمول بندی شد. آنگاه براساس آن مدل، ۸ فرضیه اساسی طرح گردید. فرضیه های مطروحه با بهره گیری از نظرات کارشناسان، مدیران و فرماندهان نظامی و غیرنظامی مورد آزمون قرار گرفتند.

نتایج حاصل با استفاده از آزمون های آماری مختلف مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. یافته های حاصل بیانگر تأیید فرضیه های هشت گانه بود. بنابراین مدل مفهومی تحقیق مورد تأیید قرار گرفت و بر آن اساس می توان نتایج زیر را برجسته ساخت:

(۱) اقدامات فرهنگی سپاه در مناطق کردنشین حاوی مؤلفه های اساسی زیر بود:

- ۱-۱) ترویج فرهنگ قرآنی و دفاع مقدس؛
- ۱-۲) مشارکت جوانان در امر سازندگی محل خود؛
- ۱-۳) گسترش و تقویت کتابخوانی؛
- ۱-۴) برگزاری اردوهای سیاحتی و زیارتی؛
- ۱-۵) برگزاری کلاس های هنری؛
- ۱-۶) برگزاری همایش های علمی و فرهنگی؛
- ۱-۷) ایراد سخنرانی در محافل و مجالس؛
- ۱-۸) برگزاری کارگاه های آموزشی؛
- ۱-۹) اقدام به چاپ و نشر کتاب و مجلات؛
- ۱-۱۰) برگزاری نمایشگاه های مختلف؛

(۲) از بین اقدامات فرهنگی سپاه، اقدامات زیر تأثیر معناداری بر امنیت پایدار در کردستان داشته اند:

- ۲-۱) ایراد سخنرانی در محل و مجالس مختلف؛
- ۲-۲) برگزاری اردوهای فرهنگی ویژه؛

- ۲-۳) برگزاری کلاس‌های آموزش قرآن؛
- ۲-۴) برگزاری همایش فرهنگی؛
- ۲-۵) چاپ و نشر کتاب؛
- ۳) از بین مؤلفه‌های امنیت پایدار، مؤلفه‌های زیر تأثیر بیش‌تری پذیرفته‌اند:
- ۳-۱) افزایش مشارکت مردم در حمایت نظام جمهوری اسلامی ایران؛
- ۳-۲) افزایش تعلق درونی مردم کرد به نظام جمهوری اسلامی ایران؛
- ۳-۳) افزایش اعتماد مردم به نظام انقلاب اسلامی ایران؛
- ۳-۴) افزایش نیروهای بسیج محلی؛
- ۳-۵) مشارکت در انتخابات؛
- ۳-۶) کاهش زمینه‌های سیاسی ضد انقلاب در مناطق کرد نشین
- ۳-۷) افزایش حضور مردم در مراسمات مذهبی؛

منابع و ماخذ

- ۱) مرکز مطالعات امنیت پایدار (۱۳۷۰)، اسناد پروژه شهید بروجردی، تهران: مرکز مطالعات امنیت پایدار
- ۲) امیری صالحی (۱۳۸۵)، مدیریت منازعات قومی، مرکز تحقیقات استراتژیک، تهران: ۱۳۸۵
- ۳) حمید رضا، جلالی پور (۱۳۷۲)، علت تأخیر حل مسئله بحران کردستان، وزارت خارجه، تهران
- ۴) حمزه پور، علی، (۱۳۸۵)، مجله سیاست روز، ۲۰۵
- ۵) سعیدی، مهدی (۱۳۸۳)، راهبردهای ولایت، جلد ۲ دفتر سیاسی سپاه، تهران ۱۳۸۳
- ۶) خمینی^(ره)، روح‌الله (۱۳۷۸)، صحیفه نور، جلد ۱۵، تهران: موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی^(ره)
- ۷) طرح و برنامه بسیج، (۱۳۸۵)، طرح های فرهنگی در کردستان، تهران: نیروی مقاومت بسیج
- ۸) علیزاده، علی اکبر (۱۳۸۲)، بررسی اقدامات فرهنگی سپاه در کردستان، تهران: پژوهشکده علوم دفاعی.
- ۹) معین، محمد (۱۳۶۳)، فرهنگ فارسی، تهران: سپهر
- ۱۰) تاریخی، مصطفی (۱۳۲۷)، مقدمه‌ای بر مسایل سیاسی ایران، تهران: دفتر مطالعات استراتژیک
- ۱۱) دافوس سپاه، (۱۳۶۷)، پدافند و توسعه داخلی، مجله دفاعی امنیتی

آسیب شناسی فرهنگی بسیجیان شهرستان قزوین و تأثیرات آن بر مأموریت‌های محوله

رضا سبحانی فر^۱

تاریخ دریافت: ۱۳۹۰/۰۹/۲۰

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۱/۰۲/۰۵

چکیده

این تحقیق به بررسی تأثیرات آسیب‌های فرهنگی بسیجیان شهرستان قزوین بر مأموریت‌های محوله می‌پردازد. برای بررسی این موضوع با طرح سؤال‌های فرعی تأثیرات آسیب‌های فرهنگی بر مأموریت‌های جذب، تربیت و آموزش، سازماندهی و حفظ انسجام مورد ارزیابی قرار گرفته است.

برای گردآوری اطلاعات در بخش نظری با بهره‌گیری از کتابخانه، اسناد و مدارک ادبیات تحقیق و مبانی علمی تدوین گردیده و در بخش میدانی از تکنیک پرسش‌نامه براساس مقیاس طیف پنج‌گزینه‌ای «لیکرت» که بیشترین تا کمترین میزان را بر اساس ضعف و شدت میزان تأثیر بیان می‌کند، استفاده شده است.

در این تحقیق کل جامعه آماری $N = 26000$ نفر از بسیجیان محلات شهرستان قزوین بوده‌اند. جامعه نمونه آماری $n = 239$ بوده که تعداد ۳۵۰ پرسش‌نامه توزیع و ۲۳۵ عدد از آنها جمع‌آوری شد. داده‌های حاصل از تحقیق براساس روش تحلیل محتوایی و به کمک نرم افزار SPSS مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

۱- دانش‌آموخته رشته کارشناسی ارشد مدیریت امور دفاعی دانشکده و پژوهشکده دفاعی (دافوس)

نتیجه تجزیه و تحلیل یافته‌ها بیانگر این است که آسیب‌های فرهنگی شناسایی شده در بین بسیجیان شهرستان قزوین بر مأموریت‌های محوله (جذب، تربیت و آموزش، سازماندهی و حفظ انسجام) تأثیر معنی‌داری دارد، که در قسمت پیشنهادها برای رفع یا تعدیل آسیب‌های فرهنگی راه‌کارهایی ارائه گردیده است.

کلید واژه: آسیب‌های فرهنگی، قزوین، بسیج

مقدمه

فرهنگ و تفکر بسیج حقیقتی است که در آن والاترین ارزش‌های انسانی رشد و تکامل یافته، مملو از شایستگی و بایستگی است. حیات معقول و تکامل بخش انسان را فراهم آورده، پیشرو، هدفدار، اصیل و متأثر از اصول معقولی است که به دریافت‌های عالی انسانی متکی است، بستر حرکت عمومی جامعه، آرمانگرا، ظلم‌ستیز، متأثر از ارزش‌های اسلامی؛ واجد عناصر معنویت، شهادت، شجاعت، غیرت و حریت است، دارای ابعاد مادی و معنوی است که در آن الویت به حفظ ارزشهاست و حساسیت‌های اعتقادی و سیاسی دارد و برای کل بشریت است. پیام دوستی، صلح، استقلال، پیشرفت و تکامل را به ارمغان می‌آورد. "فرهنگ و تفکر بسیجی مجموعه رفتار، گفتار، روش و اندیشه را شامل می‌گردد که منبعث از مبانی انقلاب اسلامی و تعالیم حضرت امام خمینی^(ره) و مقام معظم رهبری است، ایثار، شهادت، عدالت خواهی، حسن سلوک، عشق به ولایت، حضور در صحنه‌های خیرخواهی به‌خصوص تعبد و معنویت از شاخه‌های این فرهنگ غنی است". (شورای نویسندگان مرکز مطالعات و

پژوهش‌های بسیج دانشجویی، ۱۳۸۶، ص ۷۰)

این فرهنگ و تفکر بایستی در سطح جامعه بسیجیان و آحاد جامعه خوب و به درستی تبیین شده و رواج داشته و باید تحت مراقبت‌های دقیق و عمیق قرار گرفته تا انحرافی در آن به‌وجود نیاید و همواره آسیب‌هایی که این فرهنگ را مورد تهدید قرار می‌دهد، شناسایی و با آنها مقابله مناسب بشود. اگر آسیب‌هایی که متوجه این شجره طیبه است، چه آسیب‌های فردی و چه اجتماعی و چه

آسیب‌های درون‌زا و چه آسیب‌های برون‌زا به‌موقع مورد توجه همه‌جانبه قرار نگیرند چه بسا صدمات و خسارات جدی را می‌توانند به‌پیکره این نهاد والا و ارزشمند که بهترین و مهم‌ترین نقش را در دفاع از انقلاب اسلامی و دستاوردهای آن داشته و دارد و انشاءالله باید در آینده داشته باشد وارد می‌کند، موجب خواهد شد که بسیج نتواند به مأموریت‌ها و رسالت خود به‌نحو شایسته و به‌موقع عمل کند. پر واضح است عدم توجه عمیق و عالمانه به آسیب‌های فرهنگی بسیجیان از جهات مختلف باعث می‌گردد که بسیجیان به تدریج به صورت درون‌زا یا تحت تأثیر عوامل خارجی با ماهیتی سیاسی یا غیر سیاسی به فرهنگی معارض یا متفاوت با فرهنگ بسیجی گرایش پیدا بکنند. " زیرا فرهنگی که امروز از طریق وسایل انتقال فرهنگی به ویژه رسانه‌های صوتی و تصویری اشاعه می‌یابد، فرهنگی دنیاگرا است که در خدمت منافع سرمایه‌داران، گرایش به مصرف بیشتر و تنوع طلبی در این زمینه را تبلیغ می‌کند و در راه اشاعه این فرهنگ از هر وسیله سود می‌جوید" (شاه محمدی ۱۳۸۳). بنابراین اگر آسیب‌های فرهنگی در بین بسیجیان مورد غفلت قرار بگیرند و به‌موقع شناسایی نشده و با آنها مقابله نشود باید شاهد لطمات و صدمات جبران‌ناپذیر به فرهنگ بسیج باشیم که در نتیجه این نهاد مقدس نخواهد توانست مانند گذشته پر افتخار خود به دفاع از انقلاب اسلامی و تعمیق باورها و ارزش‌های والای اسلامی و انسانی مبادرت ورزد و مأموریت‌های محوله که براساس آخرین ساختار و سازمان مصوب عبارتند از: "جذب، تربیت و آموزش، سازماندهی و حفظ انسجام ده‌ها میلیون نفر نیروهای وفادار به انقلاب اسلامی و ترغیب و هدایت تلاش‌ها و هماهنگی و هم‌جهت‌سازی مجاهدت‌داوطلبانه آن در عرصه‌های حیات اجتماعی برای پیشبرد اهداف و ضرورت‌های انقلاب اسلامی و تسریع در تحقق جامعه اسلامی" (ساختار و سازمان پایگاه مقاومت بسیج) را به‌نحو شایسته به سرانجام برساند.

در این تحقیق تلاش بر اینست که ابتدا، آسیب‌های فرهنگی در بین بسیجیان قزوین شناسایی شده و تأثیرات آنها بر مأموریت‌های بسیج مورد بررسی قرار

بگیرد و در نهایت پیشنهادات لازم و ضروری برای مقابله با آسیب‌های فرهنگی موجود ارائه گردد.

بیان مسأله

تفکر بسیجی متأثر از آرمان‌های و اعتقاداتی مانند ایمان به خدا، اعتقاد به اسلام ناب محمدی^(ص) و ائمه هدی^(ع)، شهادت، ایثار است که براساس آن عمل می‌نماید، در جنبه‌های فردی، منجر به یکسری رفتارهای خاص می‌گردد که بسیجی را از افراد عادی متمایز می‌کند و در جنبه‌های اجتماعی نیز به حرکت‌های جمعی خاصی منجر می‌شود که نشان تحقق اهداف اسلامی و حفظ ارزش‌های انقلاب اسلامی و توسعه اسلام ناب محمدی^(ص) است، فرهنگ و تفکر بسیجی دارای عناصری از قبیل معنویت، شجاعت، حریت و غیرت است که در مجموع فرهنگ بسیجی را می‌سازد.

فرهنگ و تفکر بسیجی همواره در طول حیات نظام مقدس جمهوری اسلامی به‌عنوان یکی از مؤلفه‌های اصلی و اساسی و تأثیرگذار عمده در افزایش قدرت نرم در پیگیری و اجرای اهداف نظام و مقابله با تهدیدات دشمنان خارجی و داخلی بوده است و بدون شک یکی از اهداف اصلی تهدید فرهنگی و نرم دشمن تأثیرگذاری بر این شجره طیبه بوده تا بدین‌وسیله این نهاد مقدس را از درون استحاله نموده و بی‌خاصیت نماید و نظام را از مهم‌ترین مدافع خودش بی‌بهره گرداند.

امروز مأموریت اصلی و اساسی بسیج جذب و تربیت و آموزش جوانان و سازماندهی و حفظ انسجام آنها برای مقابله همه‌جانبه و موثر با تهدید نرم دشمنان خارجی و بدخواهان داخلی است و برای اینکه این نهاد مقدس بتواند با اقتدار و پویایی تمام و بالندگی و کارآمدی به ایفای نقش مبادرت ورزد باید بتواند آسیب‌های خودش را که می‌تواند از درون ایجاد شده باشند و یا از طریق عوامل خارجی به وجود آیند همواره رصد کرده و شناسایی نماید و راه‌های مقابله با آنها را به دست آورده و به کار بندد. چون سازمانی که وظیفه دارد با تهدیدات فرهنگی دشمن مقابله کند خودش گرفتار آسیب‌های فرهنگی باشد قادر نخواهد بود با جنگ نرم دشمن مقابله و مبارزه کند، از طرفی دیگر

آسیب‌های ما فرصت‌های دشمنان محسوب می‌گردند و این آسیب‌های درونی هستند که تهدیدات خارجی را به فعلیت می‌رسانند. اصولاً بدون وجود آسیب‌ها که عمده‌تاً مشکلات و نارسایی‌های قابل مدیریت داخلی بوده و زمینه‌ساز طمع بیگانگان می‌باشند، دشمنان قادر به اجرای تهدیدات خودشان نمی‌باشند. پس لازم است ابتدا آسیب‌های شجره طیبه بسیج مورد شناسایی دقیق قرار بگیرند و بعد ارتباط آنها با مأموریت‌ها به دست آمده و راه‌های مقابله با آسیب‌ها احصاء شده و به کارگیری شوند.

سؤال تحقیق

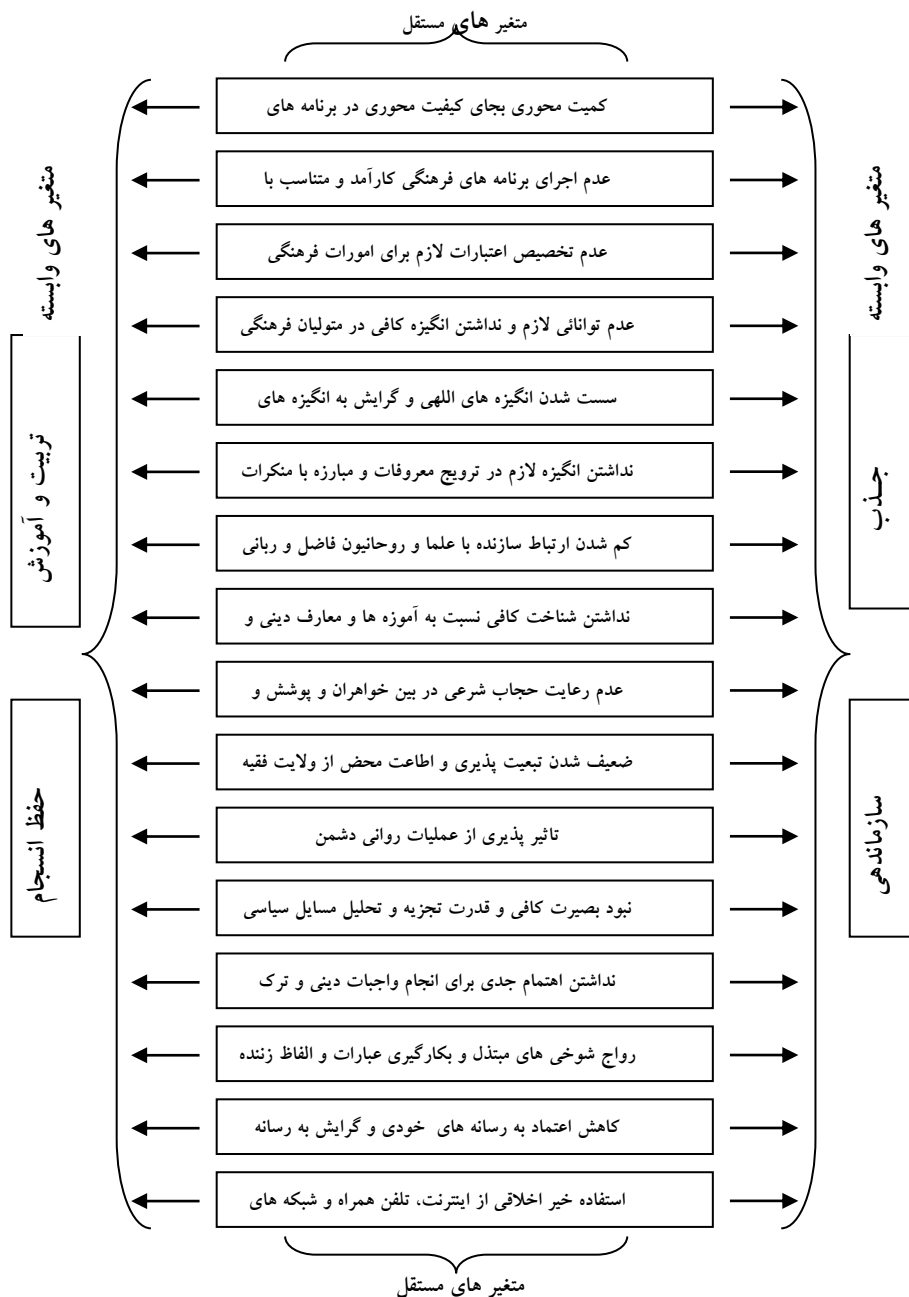
آسیب‌های فرهنگی بسیجیان شهرستان قزوین کدامند و چه تأثیراتی بر مأموریت‌های محوله (جذب، تربیت و آموزش، سازماندهی و حفظ انسجام) دارند؟

فرضیه تحقیق

به نظر می‌رسد آسیب‌های فرهنگی بسیجیان شهرستان قزوین بر مأموریت‌های محوله (جذب، تربیت و آموزش، سازماندهی و حفظ انسجام) تأثیر معنی داری دارند.

متغیرهای تحقیق

در این تحقیق آسیب‌های فرهنگی به عنوان «متغیر مستقل» و مأموریت‌های بسیج بعنوان «متغیر وابسته» در نظر گرفته شده است.

شکل شماره ۱- متغیرهای تحقیق

نوع و روش تحقیق

نوع تحقیق کاربردی می باشد و روش تحقیق توصیفی تحلیلی بوده که ابتدا از طریق منابع کتابخانه ای (اسنادی) انجام و سپس به واسطه پرسش نامه اطلاعات جمع آوری و تحلیل می گردد.

مبانی تحقیق

تعریف لغوی فرهنگ

در فرهنگ نامه دهخدا ذیل (فرهنگ) آمده است
فرهنگ مرکب از "فر" که پیشوند است و "هنگ" از ریشه تنگ اوستایی به معنی کشیدن و فرهیختن و فرهنگ هر دو مطابق است با ریشه ادوکا که به معنی کشیدن و نیز معنی تعلیم تربیت به معنی فرهنگ است که دانش و ادب باشد. (دهخدا، ۱۳۷۳)

تعریف اصطلاحی فرهنگ

از نظر «تایلور» فرهنگ مجموعه پیچیده ای است که دانش، اعتقادات، قوانین، آداب و رسوم و هر آموخته دیگر انسان را شامل می شود. به گفته تایلور فرهنگ عبارت است از مجموعه علوم، دانش ها، هنرها، افکار و عقاید، اخلاقیات، مقررات و قوانین، آداب و رسوم و سایر آموخته ها و عاداتی است که انسان به عنوان یک عضو جامعه کسب می کند. (حبی، ۱۳۸۳، ص ۶)

تعریف لغوی بسیج

بسیج به لحاظ لغوی به معنای سامان و اسباب، ساز و سامان جنگ، عزم و اراده، آماده سفر شدن، آماده ساختن نیروهای نظامی یک کشور برای جنگ می باشد. (دهخدا، ۱۳۷۲)

تعریف اصطلاحی بسیج

در اساسنامه بسیج مستضعفین که براساس مصوبه مجلس شورای اسلامی در دی ماه ۱۳۵۹ که در آن تشکیلات بسیج به سپاه پاسداران انقلاب اسلامی محول گردید تعریف بسیج اینگونه آمده است:

«بسیج نهادی است تحت فرماندهی مقام معظم رهبری که هدف آن نگهداری از دستاوردهای انقلاب اسلامی و دستاوردهای آن و جهاد در راه خدا و گسترش حاکمیت قانون خدا در جهان طبق قوانین جمهوری اسلامی ایران و تقویت کامل کابینه دفاعی از طریق همکاری با سایر نیروهای مسلح و همچنین کمک به مردم، هنگام بروز بلاها و حوادث غیرمترقبه می‌باشد. (حبی، ۱۳۸۳، ص ۱۴)

بسیجی

بسیجی، یک عنوان ارزشمند و والا است. بسیجی، یعنی دل با ایمان، مغز متفکر، دارای آمادگی برای همه‌ی میدان‌هایی که وظیفه‌ای انسان را به آن میدان‌ها فرا می‌خواند. این معنای بسیجی است. (مقام معظم رهبری، ۱۳۸۵، ص ۵۳)

فرهنگ و تفکر بسیجی از دیدگاه مقام معظم رهبری

«فرهنگ بسیجی فرهنگ معنویت است، فرهنگ شجاعت است، فرهنگ غیرت است، فرهنگ استقلال و آزادگی است، فرهنگ اسیر خواست‌های حقیر نشدن است، خواست‌های زندگی برای همه مهم است، اما آنچه مهم تر است آرمان‌ها است، ارزش‌هاست، هدف‌هاست، آنها را باید مقدم داشت.» (جمعی از نویسندگان، ۱۳۸۰، ص ۳۸ تا ۳۹)

اصول جامع فرهنگی بسیج

- ۱) اصل تأمین امنیت فرهنگی؛
- ۲) اصل اعتلای فرهنگی؛
- ۳) اصل مصونیت‌سازی فرهنگی؛
- ۴) اصل ولایت‌مداری و انقلابی بودن؛
- ۵) اصل تعامل هم‌گرایی؛
- ۶) اصل آمادگی؛
- ۷) اصل انعطاف‌پذیری؛
- ۸) اصل پدافند فرهنگی؛
- ۹) اصل آفند فرهنگی؛
- ۱۰) اصل خلاقیت و نوآوری؛

- (۱۱) اصل استانداردسازی و هم‌سان‌سازی؛
- (۱۲) اصل ارزان سازی و اقتصادی بودن؛
- (۱۳) اصل تولید علم و اندیشه؛

اصول حاکم بر بسیج مستضعفین

- (۱) اصل مکتبی بودن و ولایت‌مداری؛
- (۲) اصل مردمی بودن و فراگیری؛
- (۳) اصل هدف‌مندی؛
- (۴) اصل همه‌جانبه‌بودن؛
- (۵) اصل جهاد و انقلابی‌گری مستمر؛
- (۶) اصل سازمان‌یافتگی؛
- (۷) اصل انعطاف؛
- (۸) اصل اخلاص؛
- (۹) اصل مسئولیت همگانی؛
- (۱۰) اصل پیش‌تازی؛
- (۱۱) اصل سادگی؛
- (۱۲) اصل نوآوری؛

شهرستان قزوین

موقعیت: ۴۸ درجه و ۵۸ دقیقه تا ۵۰ درجه و ۵۱ دقیقه طول شرقی از نصف النهار گرینویچ و ۳۶ درجه و ۷ دقیقه تا ۳۶ درجه و ۴۸ دقیقه عرض شمالی نسبت به خط استوا قرار گرفته.

شهرستان قزوین دارای تعداد ۷ شهر، ۵ بخش و ۱۴ دهستان و ۴۰۲ روستا با جمعیت حدود ۵۴۰۱۸۷ نفر می‌باشد. از جمعیت فعال شهرستان قزوین ۲۹٪ در بخش کشاورزی، ۳۱.۱٪ در بخش صنعت و ۳۹.۹٪ در بخش خدمات اشتغال بکار داشته و هم‌اکنون حدود ۶۴۴۲ کارگاه صنعتی و ۳۲۰۰ واحد تولیدی به ارائه خدمات و تولید مبادرت می‌ورزند.

در این شهرستان تعداد ۶۱۰۷۵ دانشجو در ۱۹ واحد دانشگاهی مشغول به تحصیل می‌باشند.

ابزار گردآوری تحقیق

الف) در بخش نظری با بهره‌گیری از کتابخانه و اسناد و مدارک، ادبیات تحقیق و مبانی علمی و نظری جمع‌آوری و تدوین شده است.
ب) در بخش میدانی برای گردآوری اطلاعات از تکنیک پرسش‌نامه بر اساس مقیاس طیف لیکرت به صورت ۵ گزینه‌ای استفاده شده است.

روایی و پایایی پرسش‌نامه

الف) روایی پرسش‌نامه

پرسش‌نامه اولیه ابتدا از نظر محتوایی مورد بررسی کارشناسی قرار گرفته بعد از تجدید نظرات لازم و تأیید روایی محتوایی، اجرا گردید. برای بالا بردن روایی محتوایی به کیفیت آن در سنجش متغیرهای تحقیق از نظرات ده نفر از سایر استایید و صاحب نظران دانشگاهی استفاده شده است.

ب) پایایی پرسش‌نامه

در تحقیق حاضر با تهیه و تنظیم پرسش‌نامه‌ای با امکان پاسخگویی آسان و سریع و سهولت در اجرا که برای هرچه بهتر شدن و در نهایت، موجب اعتبار و اندازه‌گیری می‌گردند از آلفای کرونباخ که متغیر می‌باشد و توسط نرم افزار spss محاسبه می‌شود استفاده گردیده است و میزان اعتبار و پایایی آزمون با آن سنجیده شده است که حاکی از پایایی مطلوب آزمون تحقیق می‌باشد و میزان قابلیت اعتماد پرسش‌نامه مطابق با جدول زیر می‌باشد.

جدول شماره ۱- میزان قابلیت اعتماد پرسش‌نامه

مقدار آلفا	تعداد سوال	نام متغیر
۰/۸۴۱۱	۱۶	آسیب‌های فرهنگی

تجزیه، تحلیل و توصیف یافته‌ها

برای تجزیه و تحلیل توصیفی یافته‌ها از نمودار ستونی و جداول فراوانی استفاده شده است. برای به دست آوردن میزان همبستگی و به دلیل اینکه متغیرها کیفی و مقیاس رتبه‌ای اسمی است از آزمون T نمونه‌ای در آزمون فرضیه‌ها استفاده شده است.

سیمای پاسخ دهندگان

الف) توزیع فراوانی پاسخ‌گویان بر حسب متغیر جنسیت: ۲۹.۴٪ زن و ۶۷.۷٪ مرد و ۳٪ بدون پاسخ می‌باشد.

ب) توزیع فراوانی پاسخ‌گویان بر حسب متغیر سن: بیشترین فراوانی مربوط به سن ۶/۴ درصد مربوط به سن ۳۰ سال می‌باشد و بعد از آن با ۶ درصد مربوط به سن ۲۳ می‌باشد و کوچک‌ترین با ۱/۳ درصد مربوط به سن ۱۵ و بزرگ‌ترین با ۴ درصد مربوط به سن ۵۴ سال است و ۲۴ درصد به این سؤال پاسخ نداده‌اند.

ج) توزیع فراوانی پاسخ‌گویان بر حسب متغیر تحصیلات: ۴ درصد پاسخ‌گویان دارای تحصیلات ابتدایی و ۲/۶ درصد راهنمایی ۳۶/۶ درصد دبیرستان و دیپلم و ۲۴/۷٪ کاردانی و ۲۸/۱ درصد کارشناسی و ۳ درصد کارشناسی ارشد و دکترا و ۹ درصد حوزوی می‌باشند و ۳/۸ درصد به این سؤال پاسخ نداده‌اند.

ح) توزیع فراوانی پاسخ‌گویان بر حسب متغیر مسئولیت: ۵/۱ درصد از پاسخ‌گویان شاغل در سپاه استان ۶ درصد شاغل در ناحیه و ۲/۶ درصد فرمانده حوزه و ۸/۱ درصد فرمانده پایگاه ۱۸/۷ درصد عضو شورای حوزه و ۴۰/۴ درصد عضو شورای پایگاه و ۶/۸ درصد هم‌غیره می‌باشند و ۱۲/۳ درصد به این سؤال پاسخ نداده‌اند.

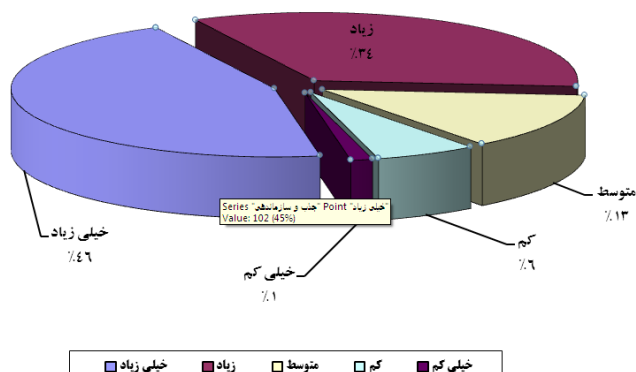
د) توزیع فراوانی پاسخ‌گویان بر حسب متغیر اشتغال: ۴۶ درصد پاسخ‌گویان شاغل و ۴۸/۱ درصد غیر شاغل می‌باشند و ۶ درصد به این سؤال پاسخ نداده‌اند.

ه) توزیع فراوانی پاسخ‌گویان بر حسب متغیر نوع عضویت: ۴/۷ درصد پاسخ‌گویان دارای عضویت عادی و ۷۵/۳ درصد فعال و ۳/۸ درصد ویژه و ۱۲/۸ درصد عضو سپاه می‌باشند و ۳/۴ درصد به این سؤال پاسخ نداده‌اند.

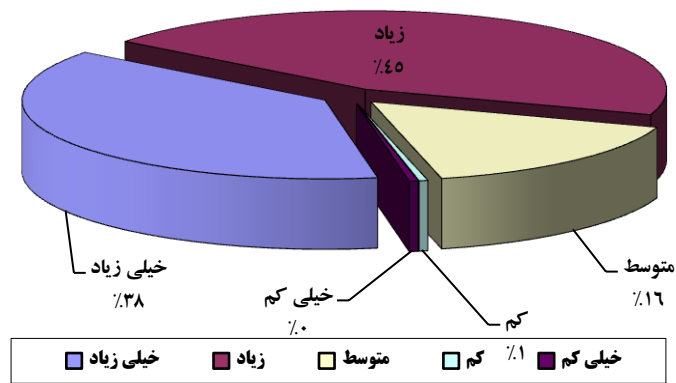
و) توزیع فراوانی پاسخ گویان بر حسب متغیر سابقه ایثارگری: ۳ درصد پاسخ گویان دارای سابقه رزمندگی و ۴ درصد جانباز و ۵/۱ درصد خانواده شهید و ۶/۴ درصد خانواده جانباز و ۷/۲ درصد خانواده رزمنده و ۴ درصد آزاده می باشند و در کل ۲۳/۵ درصد از پاسخ گویان دارای سابقه ایثارگری توسط خود یا خانواده می باشند.

یافته‌های تحقیق

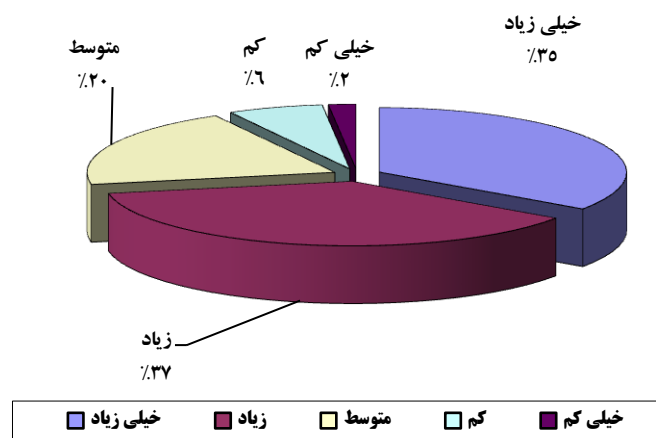
سؤال: آسیب‌های فرهنگی بسیجیان شهرستان قزوین کدامند و چه تأثیری بر جذب، تربیت و آموزش، سازماندهی و حفظ انسجام دارند؟
فرضیه: به نظر می رسد آسیب‌های فرهنگی بسیجیان شهرستان قزوین بر جذب، تربیت و آموزش، سازماندهی و حفظ انسجام تأثیر معنی داری دارند.

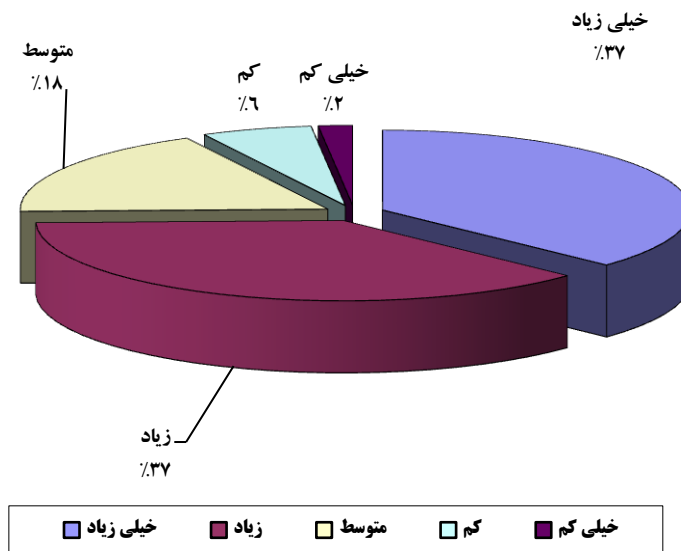
نمودار شماری ۱- درصد گویه‌های متغیر جذب

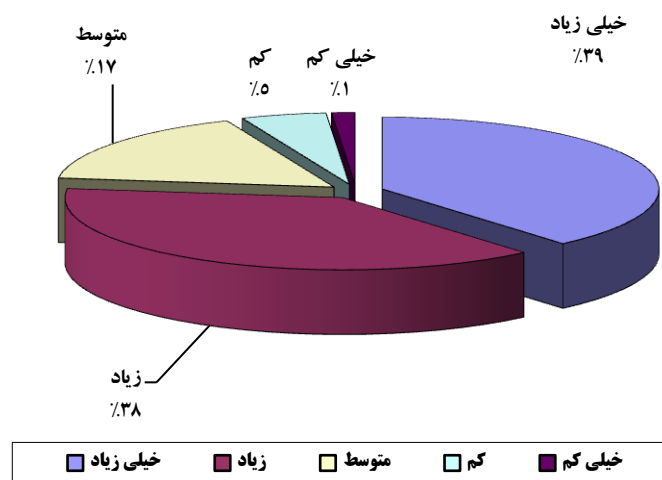
نمودار شماره ۲- درصد گویه های متغیر تربیت و آموزش

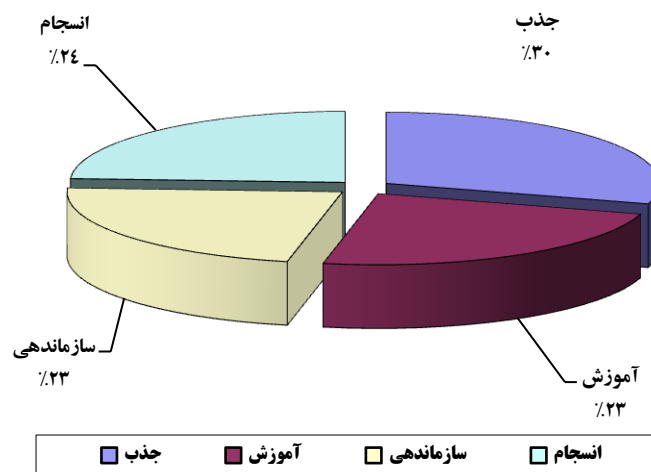
نمودار شماره ۳- درصد گویه های سازماندهی

نمودار شماره ۴- درصد گویه‌های متغیر حفظ و انسجام

نمودار شماره ۵ - درصد گویه‌های متغیرها بر مأموریت‌های بسیج (جذب، تربیت و آموزش، سازماندهی و حفظ انسجام)

نمودار شماره ۶ - میزان تأثیر پذیری مأموریت ها (خیلی زیاد)

تحلیل یافته ها

فرضیه اصلی - به نظر می رسد آسیب های فرهنگی بسیجیان شهرستان قزوین بر مأموریت های بسیج تأثیر معنی داری دارند.

جدول شماره ۲- اثر آسیب ها بر کل مأموریت

معنی داری	درجه آزادی	T	میانگین	تعداد	اثر آسیب ها بر کل مأموریت
.۰۰۰۰	۲۰۲	۲۳.۹۴۰	۴.۰۴۸۱	۲۰۳	

بدین ترتیب مشاهده می شود سطح معنی داری اثر آسیب های فرهنگی احصاء شده بر مأموریت های بسیج از آلفای ۰.۰۵ کوچک تر است بدین معنی تفاوت بین میانگین محاسبه شده و گزینه متوسط معنی دار است. این میانگین نشان می دهد آسیب های فرهنگی احصاء شده در شهرستان قزوین بر مأموریت های بسیج بیشتر از حد متوسط تأثیر منفی دارد.

فرضیه اول - به نظر می‌رسد آسیب‌های فرهنگی بسیجیان شهرستان قزوین بر مأموریت جذب تأثیر معنی داری دارند.

جدول شماره ۳- اثر آسیب‌ها بر مأموریت جذب

معنی داری	درجه آزادی	T	میانگین	تعداد	اثر آسیب‌ها بر مأموریت جذب
.۰۰۰	۲۱۲	۲۳.۱۲۴	۴.۱۶۲۰	۲۱۳	

بدین ترتیب مشاهده می‌شود سطح معنی داری اثر آسیب‌های فرهنگی احصاء شده بر مأموریت جذب از آلفای ۰.۰۵ کوچک‌تر است بدین معنی تفاوت بین میانگین محاسبه شده و گزینه متوسط معنی دار است. این میانگین نشان می‌دهد آسیب‌های فرهنگی احصاء شده در شهرستان قزوین بر مأموریت جذب بیشتر از حد متوسط تأثیر منفی دارد.

فرضیه دوم - به نظر می‌رسد آسیب‌های فرهنگی بسیجیان شهرستان قزوین بر مأموریت تربیت و آموزش تأثیر معنی داری دارند.

جدول شماره ۴- اثر آسیب‌ها بر مأموریت تربیت و آموزش

معنی داری	درجه آزادی	T	میانگین	تعداد	اثر آسیب‌ها بر مأموریت تربیت و آموزش
.۰۰۰	۲۰۸	۲۳.۴۱۲	۴.۰۵۱۱	۲۰۹	

بدین ترتیب مشاهده می‌شود سطح معنی داری اثر آسیب‌های فرهنگی احصاء شده بر مأموریت تربیت و آموزش از آلفای ۰.۰۵ کوچک‌تر است بدین معنی تفاوت بین میانگین محاسبه شده و گزینه متوسط معنی دار است. این میانگین نشان می‌دهد آسیب‌های فرهنگی احصاء شده در شهرستان قزوین بر مأموریت تربیت و آموزش بیشتر از حد متوسط تأثیر منفی دارد.

فرضیه سوم - به نظر می رسد آسیب های فرهنگی بسیجیان شهرستان قزوین بر مأموریت سازماندهی تأثیر معنی داری دارند.

جدول شماره ۵- اثر آسیب ها بر مأموریت سازماندهی

معنی داری	درجه آزادی	T	میانگین	تعداد	اثر آسیب ها بر مأموریت سازماندهی
.۰۰۰	۲۰۷	۲۱.۵۲۹	۳.۹۵۸۸	۲۰۸	

بدین ترتیب مشاهده می شود سطح معنی داری اثر آسیب های فرهنگی احصاء شده بر مأموریت سازماندهی از آلفای ۰.۰۵ کوچک تر است. بدین معنی تفاوت بین میانگین محاسبه شده و گزینه متوسط معنی دار است. این میانگین نشان می دهد آسیب های فرهنگی احصاء شده در شهرستان قزوین بر مأموریت سازماندهی بیشتر از حد متوسط تأثیر منفی دارد.

فرضیه چهارم - به نظر می رسد آسیب های فرهنگی بسیجیان شهرستان قزوین بر مأموریت حفظ و انسجام تأثیر معنی داری دارند.

جدول شماره ۶- اثر آسیب ها بر مأموریت حفظ و انسجام

معنی داری	درجه آزادی	T	میانگین	تعداد	اثر آسیب ها بر مأموریت حفظ و انسجام
.۰۰۰	۲۰۷	۲۱.۷۷۴	۴.۰۳۵۸	۲۰۸	

بدین ترتیب مشاهده می شود سطح معنی داری اثر آسیب های فرهنگی احصاء شده بر مأموریت حفظ و انسجام از آلفای ۰.۰۵ کوچک تر است بدین معنی تفاوت بین میانگین محاسبه شده و گزینه متوسط معنی دار است. این میانگین نشان می دهد آسیب های فرهنگی احصاء شده در شهرستان قزوین بر مأموریت حفظ و انسجام بیشتر از حد متوسط تأثیر منفی دارد.

در این تحقیق در یک نتیجه گیری کلی می توان بیان کرد آسیب‌های فرهنگی احصاء شده در شهرستان قزوین بر مأموریت‌های بسیج اثر منفی دارد و نتایج این پژوهش به شرح مذکور است:

اثرات آسیب‌ها بر مأموریت‌های بسیج

در تحلیل یافته‌های تحقیق ملاحظه گردید سطح معنی داری اثر آسیب‌های فرهنگی احصاء شده بر مأموریت‌های بسیج از آلفای ۰.۵٪ کوچکتر است بدین معنی تفاوت بین میانگین محاسبه شده و گزینه متوسط معنی دار است. این میانگین نشان می‌دهد آسیب‌های فرهنگی احصاء شده در شهرستان قزوین بر مأموریت‌های بسیج بیشتر از حد متوسط تأثیر منفی دارد.

الف) اثر آسیب‌ها بر مأموریت جذب

در تحلیل یافته‌های تحقیق ملاحظه گردید سطح معنی داری اثر آسیب‌های فرهنگی احصاء شده بر مأموریت جذب از آلفای ۰.۵٪ کوچکتر است بدین معنی تفاوت بین میانگین محاسبه شده و گزینه متوسط معنی دار است. این میانگین نشان می‌دهد آسیب‌های فرهنگی احصاء شده در شهرستان قزوین بر مأموریت جذب بیشتر از حد متوسط تأثیر منفی دارد.

ب) اثر آسیب‌ها بر مأموریت تربیت و آموزش

در تحلیل یافته‌های تحقیق ملاحظه گردید سطح معنی داری اثر آسیب‌های فرهنگی احصاء شده بر مأموریت تربیت و آموزش از آلفای ۰.۵٪ کوچکتر است بدین معنی تفاوت بین میانگین محاسبه شده و گزینه متوسط معنی دار است. این میانگین نشان می‌دهد آسیب‌های فرهنگی احصاء شده در شهرستان قزوین بر مأموریت تربیت و آموزش بیشتر از حد متوسط تأثیر منفی دارد.

ج) اثر آسیب‌ها بر مأموریت سازماندهی

در تحلیل یافته‌های تحقیق ملاحظه گردید سطح معنی داری اثر آسیب‌های فرهنگی احصاء شده بر مأموریت سازماندهی از آلفای ۰.۵٪ کوچکتر است بدین معنی تفاوت بین میانگین محاسبه شده و گزینه متوسط معنی دار است. این میانگین نشان

می‌دهد آسیب‌های فرهنگی احصاء شده در شهرستان قزوین بر مأموریت سازماندهی بیشتر از حد متوسط تأثیر منفی دارد.

د) اثر آسیب‌ها بر مأموریت حفظ و انسجام

در تحلیل یافته‌های تحقیق ملاحظه گردید سطح معنی‌داری اثر آسیب‌های فرهنگی احصاء شده بر مأموریت حفظ و انسجام از آلفای ۰.۵٪ کوچک‌تر است بدین معنی تفاوت بین میانگین محاسبه شده و گزینه متوسط معنی‌دار است. این میانگین نشان می‌دهد آسیب‌های فرهنگی احصاء شده در شهرستان قزوین بر مأموریت حفظ و انسجام بیشتر از حد متوسط تأثیر منفی دارد.

پیشنهادها

با توجه به اینکه آسیب‌های فرهنگی بین بسیجیان شهرستان قزوین در اجرای مأموریت‌های محوله به بسیج تأثیر زیادی دارد و لذا برای رفع و تعدیل آنها موارد ذیل پیشنهاد می‌گردد:

- ۱) توجه جدی به کیفیت و میزان تأثیرگذاری برنامه‌های فرهنگی و پرهیز از کمیت محوری بی‌تأثیر و ناکارآمد؛
- ۲) احصاء نیازهای واقعی از طریق انجام تحقیقات، پژوهش و نیازسنجی و اجرای برنامه‌های متناسب با نیازمندی‌های اقشار مختلف؛
- ۳) تخصیص اعتبارات کافی برای تدوین و اجرای برنامه‌های فرهنگی تأثیرگذار؛
- ۴) شناسایی جذب و به‌کارگیری افراد توانمند و با انگیزه در امورات فرهنگی و افزایش ارتقای توانمندی از طریق برگزاری دوره و به‌کارگیری کارگاه‌های آموزشی و تدوین کتب نشریات و نرم‌افزار و حمایت‌های مادی و معنوی از آنها؛
- ۵) محور قرار گرفتن انگیزه‌های الهی و معنوی به‌جای پرداختن به انگیزه‌های مادی، و دوری مسئولین و فرماندهان از ذخارف دنیوی با توجه به الگو قرار گرفتن آنها؛
- ۶) ایجاد انگیزه لازم در بسیجیان (با پشتیبانی‌های مادی و معنوی) در انجام امر به معروف و نهی از منکر با تشکیل کلاس‌های آموزشی و تبیین و تشریح آیات و روایات وارده و بیان فواید این فریضه الهی و مضرات ترک آن؛

- ۷) شناسایی و برقراری ارتباط سازنده بسیجیان با علماء و روحانیون فاضل و ربانی در شهرستان‌ها و دیدار از مراجع معظم تقلید و دعوت از روحانیون تأثیرگذار در برنامه‌های مختلف بسیج و جذب و به‌کارگیری حداقل یک نفر روحانی به عنوان کارشناس و مشاور مذهبی در پایگاه‌های بسیج؛
- ۸) آشنا نمودن بسیجیان با معارف دینی منجمله اعتقادات، معاد شناسی و اخلاق و احکام شرعی و شناسایی و رفع شبهات دینی آنها از طریق تشکیل کلاس‌های آموزشی و حلقه‌های صالحین با در اختیار قرار دادن وسایل کمک آموزشی (کتاب، جزوات، نشریات و نرم‌افزار و لوح‌های فشرده)؛
- ۹) ایجاد انگیزه‌های لازم در بسیجیان برای رعایت حجاب و پوشش شرعی از طریق تشریح فلسفه و فواید حجاب در اسلام و بیان مضرات عدم رعایت آن در مناسبات اجتماعی با استفاده از آیات و روایات و معرفی الگوهای برتر؛
- ۱۰) تعمیق تبعیت‌پذیری و اطاعت محض از ولایت مطلقه فقیه از طریق ایجاد رابطه قلبی و بیان اهمیت اصل ولایت و امامت در مکتب تشیع، و تبیین فواید وجود ولایت فقیه در هدایت جامعه اسلامی، و مقابله با دشمنان اسلام و احصاء و رفع شبهات موجود و القاء شده در این زمینه در بین بسیجیان؛
- ۱۱) آشنانمودن بسیجیان نسبت به تاکتیک‌ها و اهداف عملیات روانی به منظور خنثی‌سازی و مقابله با جنگ روانی دشمنان و اجرای عملیات آفندی برعلیه آنها؛
- ۱۲) تلاش برای بالا بردن بینش و قدرت تحلیل و شناسایی و رفع ابهامات سیاسی بسیجیان از طریق برگزاری جلسات پرسش و پاسخ و در اختیار گذاشتن بسته‌های آموزشی و اطلاع‌رسانی به موقع از موضوعات سیاسی و اجتماعی به منظور ارتقای بصیرت سیاسی و اجتماعی آنها؛
- ۱۳) اجرای برنامه‌های مختلف و جذاب برای آشنایی بیشتر بسیجیان از واجبات دینی و محرمات الهی از جمله با برگزاری جلسات احکام، اجرای مسابقات، در اختیار قرار دادن کتاب و نرم‌افزار و معرفی سایت‌های مذهبی و حضور و ارتباط روحانیون با بسیجیان در پایگاه‌های مقاومت بسیج به منظور تشریح

و تبیین آثار و برکات انجام دادن واجبات و ترک محرمات در سعادت دنیوی و اخروی انسان؛

(۱۴) تشریح مضرات شوخی های غیر اخلاقی و تأثیرات بد آن در شخصیت اجتماعی انسان و زمینه سازی برای ایجاد فضای سالم و شاد با به کارگیری الفاظ و عبارات مفرح و آموزنده؛

(۱۵) آگاه سازی جوانان بسیجی به دروغ پردازی رسانه های بیگانه و تلاش و برنامه ریزی در راستای اعتمادسازی نسبت به رسانه های خودی با تنوع بخشیدن به برنامه های بومی و داخلی و با ایجاد شبکه های متنوع برای جذب سلايق مختلف؛

(۱۶) تبیین مضرات استفاده از سایت های غیر اخلاقی و ایجاد فضای سالم برای استفاده بسیجیان از طریق شناسایی و معرفی سایت های خوب و تأثیرگذار و در اختیار گذاشتن اینترنت پاک مثل افق و تهیه متون آموزنده و شاد به منظور به کارگیری در تلفن همراه و..

منابع و ماخذ

- ۱) جمعی از نویسندگان (۱۳۸۰)، آشنایی با بسیج، تهران: معاونت تحقیقات و پژوهش معاونت آموزش نمسا
- ۲) حبیبی، محمد باقر (۱۳۸۳)، شاخص‌های فرهنگ و تفکر بسیجی، تهران: سازمان تحقیقات و مطالعات بسیج
- ۳) دهخدا، علی اکبر (۱۳۳۷)، فرهنگ نامه دهخدا، تهران: دانشگاه تهران، موسسه لغت نامه دهخدا
- ۴) شورای نویسندگان مرکز مطالعات و پژوهش‌ها (۱۳۸۶)، آشنائی با بسیج دانشجویی، تهران، سازمان بسیج دانشجویی
- ۵) نیروی مقاومت بسیج (۱۳۹۰)، ساختار و سازمان بسیج، تهران: نیروی مقاومت بسیج
- ۶) خامنه‌ای، علی (۱۳۸۵)، فرمایشات مقام معظم رهبری در سال ۱۳۸۵، تهران: بسیج

بررسی میزان اثربخشی آموزش مقابله با جنگ نرم برای مراکز آموزشی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی

عباس مهری^۱

حمید خسروی^۲

تاریخ دریافت: ۱۳۹۰/۰۹/۲۰

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۱/۰۲/۰۵

چکیده

جنگ نرم یک موضوع بسیار مهم و فراگیر است که ضروریست؛ ابعاد، مصادیق و شاخص‌های آن در کلیه مراکز آموزشی نیروهای مسلح برای فراگیران بیان شود. این مقاله به بررسی میزان اثربخشی آموزش مقابله با جنگ نرم در مراکز آموزشی سپاه پاسداران به‌ویژه دانشکده شهید مطهری می‌پردازد، بدین منظور از فراگیران این دانشکده پرسیده شد که: آموزش‌های مقابله با جنگ نرم چه میزان موجب ارتقای سطح دانش و آگاهی، ارتقای سطح مهارت‌های شغلی و همچنین تغییر نگرش (ایجاد رفتار مطلوب) شما در زمینه مقابله با جنگ نرم گردیده است؟

نوع تحقیق توصیفی-تحلیلی با روش میدانی می‌باشد. برای دستیابی به پاسخ سوالات فوق پرسش‌نامه‌ای تهیه و بین فراگیران توزیع گردید و بعد از تجزیه و تحلیل داده‌ها این نتیجه به دست آمد که فراگیران اثربخشی آموزش‌های مقابله با جنگ نرم را در این دانشکده زیاد و خیلی زیاد بیان داشتند.

۱ - استادیار دانشگاه جامع امام حسین (ع)

۲ - دانش‌آموخته کارشناسی ارشد مطالعات استراتژیک دانشکده شهید مطهری (د)

مقدمه

پس از پایان جنگ تحمیلی و اثبات ناکارآمدی عملیات سخت‌افزارانه علیه انقلاب اسلامی، دشمنان نظام اسلامی خط‌مشی نرمی را برای فروپاشی نظام جمهوری اسلامی در پیش گرفتند که با توجه به ویژگی‌های آن می‌توان آن را «تهدید نرم» یا دوران «استعمار فرانو» نامید.

جهان در سال‌های اخیر، در زمینه تکنولوژی فرهنگی و ارتباطات با تحولات شگرفی روبه‌رو بوده است. این تحولات باعث زوال قدرت‌های سیاسی ملی و محلی گشته و زمینه‌ی نفوذ روزافزون مراکز بزرگ سرمایه‌داری در فرهنگ و اقتصاد کشورهای جهان سوم را فراهم نموده است، لذا در این برهه تاریخی، پیش‌گیری و مقابله با «جنگ نرم» از اولویت‌های مهم و حیاتی است و ضرورت دارد آموزش‌های لازم در خصوص پیشینه، ابعاد و اهداف دشمن در دوران «استعمار فرانو» صورت پذیرد.

برابر اصل ۱۵۰ قانون اساسی ج.ا. سپاه پاسداران وظیفه حفاظت از دستاوردها و ارزش‌های انقلاب و مقابله با دشمنان خارجی و داخلی را بر عهده دارد.

برای تحقق چنین رسالت و مأموریت عظیمی، نیروی انسانی مؤمن و کارآمد به‌عنوان عامل استراتژیک در سپاه، نقش حیاتی ایفا می‌نمایند و افرادی که افتخار عضویت در این نهاد مقدس را کسب می‌کنند باید مجهز به دو بال علم و تقوا باشند. در خصوص نقش آموزش در نیروهای نظامی مقام معظم رهبری در دیدار با مسئولان مراکز عقیدتی سپاه در سوم خردادماه ۱۳۶۳ می‌فرمایند: «مسأله آموزش در همه جا مهم است ولی در سپاه از اهمیت مضاعفی برخوردار است. حرکت سپاه یک حرکت مستمر است و اگر قرار باشد این حرکت باقی بماند افراد سپاه باید آموزش دیده باشند.»

با توجه به اهمیت بسیار بالای آموزش در سطح نیروهای مسلح، همواره بایستی با توجه به نوع و ماهیت تهدیدات، آموزش‌ها نیز تناسب و کارایی لازم را برای مقابله با تهدیدات داشته باشند. از آنجا که مراکز آموزشی سپاه نقش بسیار زیادی در بالا بردن بصیرت پرسنل نظامی و آگاهی بخشیدن در خصوص فضای جنگی که در آن

هستیم دارند، لذا دانشکده شهید مطهری به عنوان نمونه آماری برگزیده شده تا میزان اثر بخشی آموزش مقابله با جنگ نرم برای افسران رسته مقاومت مورد بررسی قرار گیرد، بایستی بررسی شود که تا چه اندازه در راه تربیت این افسران برای شناخت و راه‌های مواجهه با جنگ نرم تلاش شده است. تا بتوانند درک درستی از فضای جنگ نرم را داشته باشند و به طور کلی اثر بخشی این آموزش‌ها چه میزان است.

مبانی نظری

آموزش

آموزش و پرورش همواره یکی از اساسی‌ترین و ضروری‌ترین نیازهای جوامع بشری را تشکیل داده است هر جامعه‌ای که به آموزش و پرورش اهمیت بیشتری داده و سرمایه گذاری اساسی خود را متوجه تعلیم تربیت صحیح افراد آن جامعه نموده است، از نتایج مفید و شیرین آن بهره‌برداری نموده و از رشد و توسعه مناسب در بخش‌های مختلف برخوردار گردیده است.

آموزش از نظر لغوی یعنی انتقال علوم و فنون به فراگیر و از نظر اصطلاحی یعنی تلقین مهارت‌ها، عادت‌ها، نگرش یا عقاید به فرد. (سرمدی، ۱۳۸۲، ص ۲۰۱)

آموزش تجربه‌ایست مبتنی بر یادگیری و به منظور ایجاد تغییرات نسبتاً پایدار در فرد تا او را قادر به انجام کار و بهبود توانایی‌ها، تغییر مهارت، دانش، نگرش و رفتار اجتماعی نماید. (سید جوادین، ۱۳۸۲، ص ۲۶۷)

آموزش یک استراتژی است که با هدفی خاص و جهتی مشخص در طول زمان اجراء می‌گردد، تا افراد طی آن مهارت‌ها، طرز تلقی‌ها و گرایش‌های مناسب برای ایفای نقش خاصی را بیاموزند؛ به عبارت دیگر آموزش تغییرات و دگرگونی‌هایی است تا نگرش و بینش در انسان‌ها را بهبود بخشیده و فضای فکری آنان را توسعه دهد. هدف هر آموزش تغییر در رفتار فراگیر می‌باشد، تغییر در رفتار در اثر کنش و واکنش یادگیرنده در فرآیند آموزش حاصل می‌شود. به عبارت دیگر هدف آموزش عبارت است از بیان تغییرات مطلوب در رفتار فراگیر. (عصمتی پور، ۱۳۷۸، ص ۳۵)

در جای دیگر آموزش را تجربه‌ای مبتنی بر یادگیری و به منظور ایجاد تغییرات نسبتاً پایدار در فرد می‌دانند تا او را قادر به انجام کار و بهبود بخشی توانایی‌ها، تغییر مهارت، دانش، نگرش و رفتار اجتماعی نماید. (سیدجواین، ۱۳۸۳، ص ۲۶۷)

جایگاه آموزش در نیروهای مسلح

آموزش و تربیت نیروی انسانی، در سازمان‌ها و ارگان‌ها، به‌نوبه خود دارای اهمیت ویژه‌ای است و در ارگان‌های نظامی، از ارکان‌های مهم و حیاتی آنها به شمار می‌رود.

آموزش در نیروهای مسلح مجموعه‌ای از مقاطع و دوره‌ها، عناصر اصلی آموزش و سازمان اجرای آموزشی با ساختار معین می‌باشد که براساس مبانی، اهداف، اصول آموزش به منظور افزایش علم، تجربه، مهارت، بینش و شکوفایی استعداد کارکنان و اعضای نیروهای مسلح در راستای اجرای موفقیت آمیز وظایف و مأموریت‌های محوله تدوین شده است. (یعقوبی، ۱۳۸۱، ص ۱)

تغییرات در آموزش سپاه را براساس تغییر و تحولات تاریخی می‌توان به پنج مرحله زیر تقسیم کرد:

مرحل اول- از پیروزی انقلاب اسلامی تا شروع جنگ تحمیلی: مأموریت و سازمان سپاه در این مرحله در راستای دفاع از انقلاب اسلامی در مقابل تهدید گروهک‌های ضد انقلاب بوده است.

مرحله دوم- از مهر ۱۳۵۹ تا شهریور ۱۳۶۱: آغاز این مرحله همراه با شروع جنگ تحمیلی عراق علیه ایران می‌باشد؛ با آغاز جنگ، مأموریت‌های جدیدی بر دوش سپاه پاسداران انقلاب اسلامی قرار گرفت.

مرحله سوم- از شهریور ۱۳۶۱ تا شهریور ۱۳۶۴: شروع این مرحله همراه با تفکیک آموزش عقیدتی و نظامی از یک‌دیگر بود. در این مرحله مراکز تخصصی متنوعی شامل آموزشگاه‌های فرماندهی و ستاد (دافوس)، حفاظت شخصیت‌ها، زرهی، توپخانه، مخابرات، پدافند هوایی، مهندسی و ... تأسیس گردید.

مرحله چهارم- از شهریور ۱۳۶۴ تا سال ۱۳۷۰: شروع این مرحله مصادف با صدور فرمان تاریخی حضرت امام خمینی^(ره)، درباره تشکیل نیروهای سه گانه (زمینی، هوایی، دریایی) در سپاه می‌باشد.

مرحله پنجم- از سال ۱۳۷۰ تاکنون: این مرحله از سال ۱۳۷۰ آغاز گردید که مصادف با ابلاغ قانون و مقررات استخدامی سپاه می‌باشد. در این قانون، اعضای سپاه به عضویت‌های گوناگون تقسیم می‌شدند. پس از مرحله تطبیق درجات، تطبیق آموزش‌های مورد نیاز با وضعیت آموزشی فعلی آنان انجام و پس از تعیین نیازمندی‌های آموزشی اعضای سپاه با عضویت‌های گوناگون در هر رسته و هر مقطع آموزشی، برنامه‌ریزی‌های لازم در جهت رفع کمبود آموزشی آنها انجام پذیرفت. (یعقوبی، ۱۳۸۱، صص ۱۰۱-۱۰۸)

آشنایی با دانشکده شهید مطهری

دانشکده علوم و فنون نیروی مقاومت بسیج (دانشکده شهید مطهری)، مطابق بند «ج» ماده ۳۵ قانون استخدامی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی یکی از مراکز آموزشی سپاه می‌باشد. این دانشکده از لحاظ علمی به دانشگاه امام حسین^(ع) وابسته می‌باشد. دانشکده علوم و فنون نیروی مقاومت بسیج (دانشکده شهید مطهری) به تدبیر سردار فرمانده محترم این نیرو در تاریخ ۱۳۷۰/۵/۲۰ تأسیس شد. دانشکده شهید مطهری به عنوان تنها محل آموزش عالی نمسا وظیفه آموزش و تربیت کارکنان آن را بر عهده دارد. می‌توان گفت که تعلیم تربیت پاسداران مکتبی، ولایتی و کارآمد مورد نیاز نیروی مقاومت بسیج به‌عنوان ارکان اصلی ارتش بیست میلیون از وظایف اصلی و مهم دانشکده می‌باشد. (فصلنامه مطهر، ۱۳۸۶، ص ۵)

عناصر تأثیرگذار بر آموزش

برای اینکه یک آموزش دارای اثر بخشی باشد عناصر متعددی دخیل می‌باشند این عناصر عبارتند از:

آموزش گیرنده، آموزش دهنده، برنامه‌ریزی آموزشی، برنامه‌ریزی درسی، برنامه درسی، محتوای آموزشی، فضای آموزشی و کمک آموزشی، روش‌های تدریس، قوانین و مقررات آموزشی، مدیریت آموزش. (گاهنامه سراج، ۱۳۸۱، ص ۳۸)

مواردی که عنوان شد از عوامل تاثیر گذار بر آموزش می‌باشند، کمبود و نقصان در هر کدام از این عناصر می‌تواند باعث کم شدن اثر بخشی آموزش گردد و آموزش را از اهداف خود دور نماید. محتوای آموزش یکی از مهمترین عناصر تاثیر گذار بر آموزش می‌باشد که با توجه به موضوع آموزش‌ها با محتوای آنها نیز متفاوت می‌باشند، در این مقاله محتوای آموزش عبارتست از دروس تخصصی که برای آموزش روش‌ها و شیوه‌های مقابله با جنگ نرم در دانشکده شهید مطهری تدریس می‌شود.

تعریف محتوای آموزش عبارتست از جنبه‌ای از برنامه درسی است که به دانش، مهارت‌ها، فرآیندها و نگرش‌هایی اطلاق می‌شود که پس از انتخاب و سازماندهی و از طریق تجارب فراگیری به فراگیر ارائه می‌شود. (یعقوبی، ۱۳۸۱، ص ۸۷)

آموزش اثربخش

منظور از آموزش اثربخش، کلیه مساعی و کوشش‌هایی است که در جهت ارتقای سطح دانش و آگاهی، مهارت‌های فنی و حرفه‌ای (شغلی) و همچنین تغییر نگرش (ایجاد رفتار مطلوب) در کارکنان یک سازمان به عمل می‌آید. (سیف، ۱۳۸۶، ص ۳۸)

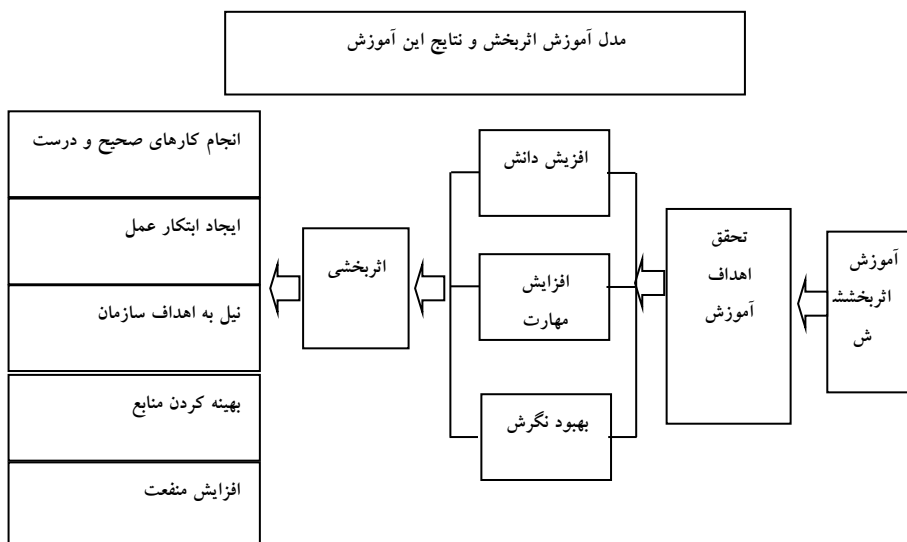
مهمترین ویژگی‌های آموزش اثربخش عبارتند از:

الف) تناسب با هدف: مهم‌ترین معیار اثربخشی آموزش تناسب روش آموزش با هدف مورد نظر و برنامه درسی می‌باشد، یعنی در انتخاب یک روش لازم است میزان ارتباط و اثربخشی آن در جهت دستیابی به هدف یا اهداف معینی مورد توجه قرار گیرد. روش انتخاب آموزش ضرورتاً بایستی همه هدف‌های آموزش یعنی دانش افزایی، مهارت آموزی و تغییر نگرش را مدنظر قرار دهد. (میرزاییگی، ۱۳۸۰ ص ۲۶۰) در چنین صورتی آموزش، اثربخش خواهد بود.

ب) تناسب با دیگر عناصر برنامه آموزشی: روش مناسب آموزشی، علاوه بر تناسب با هدف، بایستی با دیگر عناصر برنامه درسی و آموزشی از قبیل محتوا، موضوعات و ماهیت دروس تناسب داشته باشد. (همان، ص ۲۶۳)

ج) تناسب با یادگیرنده: آموزش اثربخش مستلزم داشتن تناسب با توانایی ذهنی، علائق، نیازها و تجربیات یادگیرنده است، تا ارتباط لازم بین روش و یادگیرنده برقرار گشته و آموزش، نقش مفید و اثربخش داشته باشد. برای این کار لازم است

- آموزش به گونه‌ای باشد که تجربیات تازه با تجربیات قبلی یادگیرنده مرتبط شود و به تجدید نظر و تکمیل آن منجر گردد. (همان، ص ۲۶۴)
- (د) برخورداری از تنوع: تنوع در مواد، وسایل، روش‌ها، تکنیک‌ها و فضای آموزشی، آموزش را از حالت یک‌نواخت و خسته کننده خارج و به آن جذابیت می‌بخشد و از طرف دیگر شرایط بهتری برای نوعی تکرار مفید در ارائه محتوا، مفاهیم، اصول و روش‌های علمی مورد نظر فراهم می‌آورد. از آنجا که ارائه محتوا در قالب متنوع به یادگیری عمیق منجر می‌شود، تنوع مفید، تاثیر قابل توجهی در اثر بخشی آموزش خواهد داشت. (همان، ص ۲۶۴)
- (ه) مشارکت و فعال بودن یادگیرندگان؛
- (و) به کار گرفتن حواس، مهارت‌ها و توانایی های مختلف یادگیرندگان؛
- (ز) استفاده از وسایل و موارد آموزشی ساده، ارزان قیمت و ابتکاری؛
- (ح) میزان ارتباط با تک تک یادگیرندگان؛
- (ت) تناسب با شرایط و امکانات محیط؛
- (ی) تناسب با رشد شخصیت و بهداشت روانی یادگیرندگان؛
- از دیگر ویژگی‌های آموزش اثربخش به‌شمار می‌آیند. (همان، ص ۲۷۰)

شکل شماره ۱- مدل آموزش اثربخش

جنگ نرم، تهدید نرم

جنگ نرم پدیده‌ایست نو؛ لیکن ریشه در تاریخ گذشته‌های بسیار دور دارد. به عبارت دیگر هرچند امروزه واژه جنگ نرم و قدرت نرم در سطح گسترده بین قدرت‌های بزرگ و دولت‌ها رایج شده؛ لیکن از چندین قرن پیش از میلاد مسیح این مفهوم اما نه به این نام مطرح بوده است. هنگامی که «کنفسیوس» فیلسوف معروف چینی از «لائوتسه» بنیانگذار مکتب و مذهب تائو پرسید تائو چیست؟ لائوتسه دهانش را گشود ولی چیزی نگفت. کنفسیوس لبخندی زد و به شاگردانش که مطلب را درک ننموده بودند توضیح داد که لائوتسه در طریقت از ما پیشی گرفت. در دهان او دندان‌ی وجود ندارد بلکه فقط یک زبان است. در دهان سخت‌ترین‌شان (دندان‌ها) نابود شدند؛ لیکن نرم‌ترین‌شان (زبان) زنده مانده است. یعنی قدرت نرمی بیشتر از قدرت سختی است اینست تائو.

ریشه‌های قدرت نرم را به لحاظ تاریخی حتی در اندیشه‌های استراتژیست‌های بزرگی چون کنفسیوس و "سون تزو" به روشنی می‌توان مشاهده نمود. دیدگاه تزو (شش قرن پیش از میلاد مسیح) عمدتاً اراده دشمن و شکست آنرا هدف قرار داده است. در جبهه خودی نیز بر رهبری و فرماندهی که دارای نفوذ اخلاقی، خردمندی و انصاف باشد تأکید دارد. برای نمونه تصریح می‌کند:

«منظور من از نفوذ اخلاق امریست که موجب هماهنگی مردم با رهبران‌شان است به گونه‌ای که مردم رهبران خود را در زندگی و مرگ پیروی کنند، بی‌آنکه از به خطر افکندن زندگی خویش هراسی به دل راه دهند. (تزو، ۱۳۶۴، ص ۳۰)

جنگ نرم مجموعه اقداماتی است که باعث دگرگونی هویت فرهنگی و الگوهای رفتاری مورد قبول یک نظام سیاسی شود. جنگ نرم نوعی سلطه در ابعاد سه‌گانه‌ی حکومت، اقتصاد و فرهنگ است که از طریق استحاله‌ی الگوهای رفتاری در این حوزه‌ها ایجاد شده و نمادها و الگوهای نظام سلطه جایگزین آن می‌گردد. (نائینی، ۱۳۸۷)

هم‌چنین، قدرت نرم عبارت است از تأثیرنهادن بر ارزش‌ها، نهادها و سیاست‌های کشورهای آماج با استفاده از جاذبه الهام‌بخش. (مرادی، ۱۳۸۸، ص ۴۶)

جان کالینز، تئوریسین دانشگاه ملی جنگ آمریکا جنگ نرم را استفاده طراحی شده از تبلیغات و ابزارهای مربوط به آن برای نفوذ در مختصات فکری دشمن با توسل به شیوه‌هایی که موجب پیشرفت مقاصد امنیت ملی مجری می‌شود می‌داند (کالینز، ۱۳۷۰، ص ۴۸۷).

هر گونه اقدام غیر خشونت‌آمیز که ارزش‌ها و هنجارهای جامعه هدف را مورد هجوم قرار می‌دهد و سرانجام منجر به تغییر در الگوهای رفتاری موجود و خلق الگوهای جدیدی می‌شود که با الگوهای رفتاری مورد نظر نظام حاکم تعارض دارند» (کرمی، ۱۳۸۷، ص ۳)

در خصوص تعریف تهدید نرم ژوزف نای می‌گوید: «استفاده یک کشور از قدرت نرم برای دست‌کاری افکار عمومی کشور آماج و تغییر ترجیحات، نگرش‌ها و رفتارهای سیاسی آنان تهدید نرم گفته می‌شود.»

«تهدید نرم تلاش برنامه ریزی شده برای بهره‌گیری از ابزارها و روش‌های تبلیغی، رسانه‌ای سیاسی و روان‌شناختی برای تاثیر نهادن بر حکومت‌ها، گروه‌ها و مردم کشورهای خارجی به‌منظور تغییر نگرش‌ها، ارزش‌ها و رفتارهای آنان می‌باشد. (مرادی، ۱۳۸۸، ص ۴۶)

تهدید نرم عبارتست از مجموعه تدابیر و اقدامات از پیش اندیشیده فرهنگی، سیاسی و اجتماعی کشورها که بر نظرات، نگرش‌ها، انگیزش و ارزش‌های مخاطبان آماج اعم از حکومت‌ها، دولت‌ها، گروه‌ها و مردم کشورهای خارجی تاثیر می‌گذارد و در بلندمدت موجب تغییرمنش، رفتار و کنش‌های فردی و اجتماعی آنان می‌گردد. « (مرادی، ۱۳۸۸، ص ۴۶)

با توجه به تعاریف ارائه شده: جنگ نرم یک اقدام تعمدی و تدبیر شده است. جنگ نرم در قلمروهای سه‌گانه فرهنگی، سیاسی و اجتماعی صورت می‌گیرد. قصد اصلی جنگ نرم تاثیر نهادن بر نظرها، نگرش‌ها، انگیزش و ارزش‌های مخاطبان است. آماج جنگ نرم به مردم کشورهای آماج محدود نمی‌شود بلکه دولت‌مردان و گروه‌های مختلف را نیز هدف قرار می‌دهد و عواملان جنگ نرم در پی آن هستند که در بلندمدت منش و رفتار مخاطبان را تحت تاثیر قرار دهند. از این مختصر می‌توان نتیجه گرفت که

جنگ نرم پدیده‌هایی هم‌چون اشاعه فرهنگی، تهاجم فرهنگی، دگرگون‌سازی ترجیحات، رفتار سیاسی و جز آن را نیز در بر می‌گیرد. (مرادی، ۱۳۸۸، ص ۴۶)

هدف از جنگ نرم علیه عقبه اعتقادی نظام اسلامی و ملت ایران را در نگاهی کلی می‌توان تغییر موازنه قدرت از فراگیری و سنگینی وزنه تفکر اسلام ناب به سوی تفکرات الحادی و التقاطی نظیر لیبرال سرمایه‌داری، سوسیالیسم اسلامی، ناسیونالیسم ایرانی، کمونسیم اسلامی، اسلام سکولار، اسلام متحجر و... بیان نمود. اما این هدف در واقع جدایی از هدف دشمن از جنگ نظامی و تحریم‌های اقتصادی علیه جمهوری اسلامی نیست.

از منظر کلان سه هدف اساسی از جنگ هوشمند دشمن با انقلاب اسلامی متصور است که عبارتند از: استحاله، بی‌ثبات‌سازی و براندازی. (احمدی، ۱۳۸۹، ص ۹۶)

ابعاد جنگ نرم و تهدید نرم

امروزه تهدید نرم، موثرترین و کارآمدترین و کم‌هزینه‌ترین و در عین حال خطرناک‌ترین و پیچیده‌ترین نوع تهدید علیه امنیت ملی یک کشور است، چون می‌توان با کم‌ترین هزینه با حذف لشکرکشی و از بین بردن مقاومت‌های فیزیکی به هدف رسید. ابعاد این جنگ و تهدید گسترده‌تر و مخرب‌تر است زیرا دین، فکر و آرمان ملت‌ها را آماج تهاجم خود قرار می‌دهد. (امیری ۱۳۸۷، ص ۲۵)

بسیاری از محققان تهدیدات نرم را به سه نوع یا بعد تقسیم کرده‌اند. (دسی، ۲۰۰۷ و لوین، ۲۰۰۸)

آن سه نوع عبارتند از: ۱- تهدیدات فرهنگی، ۲- سیاسی، ۳- اجتماعی.

بُعد فرهنگی: بُعد فرهنگی مهم‌ترین بعد تهدید نرم است، چه، عاملان تهدید نرم در پی آن هستند تا با بهره‌گیری از ساز و کارها و روش‌های فرهنگی بر ارزش‌های بنیادی جامعه (ارزش‌هایی نظیر خدامحوری، ایثار، دشمن‌ستیزی، عدالت‌خواهی، ستم‌گریزی، آزادگی، علم‌گرایی، نوع‌دوستی، پرهیزگاری، راستی و صداقت، شجاعت و جز آن)، نگرش‌های پایه (نظیر نگرش به بیگانگان، نگرش‌های سیاسی، نگرش به نوع حکومت، نگرش به نوع روابط اجتماعی و جز آن) آداب و رسوم، منش و رفتار

اجتماعی، تأثیر بگذارند و آن را دست‌خوش تغییر قرار دهند. بنابراین تهدیدها در این عرصه عبارتند از:

- تهدید باورها و اعتقادات؛
- تهدید ارزش‌های اساسی؛
- تهدید نمادها و الگوهای رفتاری در سه سطح مردم، نخبگان و نیروهای مسلح؛

(امیری، ۱۳۸۷، ص ۲۶)

بُعد سیاسی: دومین بُعد تهدید نرم بعد سیاسی است. عاملان تهدید نرم درصددند تا نوع نگرش، موضع‌گیری و کنش شهروندان جامعه را در برابر حکومت و نهادهای سیاسی آن، دست‌کاری نمایند و آنان را برای دست‌یازیدن به کنش‌های اعتراض‌آمیز، نظیر جمع‌آوری طومار، اعتصاب، راه‌پیمایی، تظاهرات و جز آن، ترغیب کنند، تا بر اثر آن، رفتار حکومت، یا حتی نوع حکومت را به تدریج دست‌خوش تغییر قرار دهند. شاید از همین روی است که برخی محققان انقلاب‌های رنگی، را در زمره انواع تهدیدات نرم سیاسی جای می‌دهند. (مرادی،

۱۳۸۸، ص ۴۸)

بُعد اجتماعی: سومین بُعد تهدیدات نرم، بُعد اجتماعی است. عاملان تهدید نرم در پی آن هستند تا هویت مردم جامعه، انسجام اجتماعی، سرمایه اجتماعی، الگوهای رفتاری، دل‌بستگی ملی، آمادگی برای تغییر، اندیشه‌های رایج، تأثیر بگذارند. (همان، ص ۴۸)

جدول شماره ۱- خلاصه ابعاد تهدیدات نرم

خلاصه ابعاد تهدیدات نرم (مرادی، ۱۳۸۸، ص ۵۰)	
نوع رویکرد	ابعاد
سیاسی - فرهنگی - اجتماعی	اجتماعی: تغییر ساخت‌ها و کنش‌های اجتماعی فرهنگی: تغییر در ارزش‌ها، هنجارها، باورها و نگرش‌های پایه سیاسی: تغییر در ترجیحات، جهت‌گیری‌ها و کنش‌های سیاسی - حکومتی

روان‌شناسی اجتماعی	<p>شناختی: تغییر در نظام ذهنی و اندیشه</p> <p>عاطفی: القای احساسات و هیجانات خاص</p> <p>اجتماعی: تغییر در تعاملات و کنش‌های عمومی</p> <p>منش‌شناختی: تغییر در رفتارها و اندیشه‌های اخلاقی</p> <p>معنوی: تغییر در عقاید، مناسک و اخلاقیات دینی</p>
--------------------	---

راهبردهای مقابله با جنگ نرم دشمن

آنچه مهم است، انتخاب شیوه‌ها و طرق مقابله با تهدیدات دشمن می‌باشد. برای شناسایی این راه‌ها می‌بایست راهبردهای اساسی مقابله با جنگ نرم را برشماریم که در اینجا سعی شده است تا اندازه‌ای که این نوشتار و توان ما امکان دارد به راهبردهای مقابله با تهاجم فرهنگی دشمن پرداخته شود.

(۱) **تقویت اصول اعتقادات:** چنانچه فرد دارای اعتقادات راسخ به مبدأ هستی و خالق آن باشد کلیه رفتار خود را سعی می‌کند در راستای رضایت خالق به کار گرفته و از عمل برخلاف میل او بپرهیزد. در جنگ نرم نیز هدف‌شان سست کردن اعتقادات مخاطبین تهاجم می‌باشد، لذا بر محافظین انقلاب لازم و حیاتی است که برای مقابله با تهاجم دشمن ابتدا خود و سپس دیگران را در مسلمات و اصول تقویت نموده در قبال دشمن مجهز به این سلاح بنمایند.

(۲) **حفظ و تعمیق ایمان و معنویت (بازسازی معنوی):** هرچه ارتباط انسان با خالق هستی بیشتر و تمسک وی به ائمه معصومین علیهم صلوات الله محکم تر باشد امکان تزلزل وی کمتر خواهد بود لذا در راه مقابله با جنگ نرم عناصر مدافع نظام بایستی به تقویت این مهم همت گمارند.

(۳) **دشمن شناسی:** آنچه مسلم است اولین گام برای مبارزه موفق با دشمن شناخت دشمن می‌باشد، هرچه شناخت دشمن با عمق و دقت بیشتری انجام شده باشد مبارزه با او نیز می‌تواند مؤثرتر باشد لذا در جنگ نرم هم عناصر مدافع نظام بایستی نسبت به شناسایی دشمن اقدام نمایند و این شناخت بایستی

دقیق، همه جانبه، عمیق، کارشناسی، بر پایه اصول علمی، متکی بر آموزه‌های دینی و به دور از افراط و تفریط باشد.

۴) **برپایی نهضت علمی:** استاد مصباح یزدی در همین رابطه می‌فرمایند: «وظیفه این قشر خاص از مردم (حوزه و دانشگاه)، به‌خاطر اشتغال به مسائل فرهنگی حساس‌تر است زیرا، از یک سو درجه‌به‌مقدم مبارزه فرهنگی قرار دارند و سوی دیگر خود، آماج تیرهای هجوم فرهنگی می‌باشند.» (امیری، ۱۳۸۹، ص ۱۷۱)

۵) **دفاع همه جانبه و همگانی از انقلاب و اسلام (قیام برای حاکمیت اسلام):** از مواردی که بیش‌ترین خطاب آن مجامع مذهبی می‌باشند همین موضوع است و لیکن وظیفه همه مدافعان انقلاب اسلامی نیز دفاع نظام مند و منسجم و یک‌پارچه از انقلاب و اسلام می‌باشد و این امر محقق نمی‌شود مگر با تلاش همگانی و مستمر.

۶) **خروج از حالت انفعالی به حالت تهاجمی و مقابله:** مقام معظم رهبری در مورخه ۶۹/۰۲/۱۲ فرمودند: «نبرد فرهنگی را با مقابله به مثل می‌شود پاسخ داد. کار فرهنگی و هجوم فرهنگی را با تفنگ نمی‌شود جواب داد، اینجا تفنگ، قلم است.»

۷) **تبیین حقایق اسلامی با استفاده از هنر و روش‌های هنری (صدا و سیما):** مقام معظم رهبری در دیدار با هنرمندان حوزه هنری سازمان تبلیغات اسلامی مورخه (۶۸/۰۸/۲۱) «شکی نیست که کسانی که تفکر و یا اهوای غلط دارند نیز از هنر استفاده خواهند کرد. هنر چیزی است که همه صاحبان شعور در جهان از آن می‌خواهند استفاده کنند. اصلاً در دنیا هیچ صاحب عقلی وجود ندارد که نخواهد از هنر استفاده نکند.»

۸) **بهره‌گیری از فن تبلیغ:** رهبر فرزانه ما در تشریح این مطلب و تمایز آن با تبلیغ از نوع غربی آن می‌فرمایند: «هدف از تبلیغ رشد معرفت دینی مردم با گفتار، کتاب و مطالب ارزنده و آماده کردن وسایل و ابزار آگاهی برای هدایت آنان است»

ایشان در گردهمایی ائمه جمعه کشور در مورخ (۷۰/۰۶/۲۵) می‌فرمایند: «بیشترین چیزی که روی ذهن جوان اثر می‌کند دو عامل است: یک تبلیغ گوناگون دشمن، یعنی آن تبلیغی که او را نسبت به حقایق مقدس اسلامی و حقایقی که در

انقلاب به عنوان پایه‌ها و ستون‌های اصلی اعتقاد شناخته شده است بی‌تفاوت کند و عامل دوم عدم نصایح و عدم تبیین صحیح از این حقایق و از این اصول است که من گمان می‌کنم تأثیر عامل دوم کمتر از عامل اول نباشد».

۹) بازگشت و توجه به ذخایر فرهنگی ایرانی - اسلامی: مقام عظمای ولایت حضرت آیت الله خامنه‌ای در دیدار شورای مرکز جمعیت زنان مورخ (۷۱/۰۲/۱۵) در این باره می‌فرماید: «ما ایرانی هستیم باید بگردیم همان چیزی که متعلق به خود ماست پیدا کنیم. البته این به این معنا نیست که زیبایی‌های دیگران را یاد نگیریم. انسان هر چیز خوب و زیبایی را از دیگران می‌آموزد، اما خوب است آن را در فرهنگ خودش حل کند و از آن استفاده کند».

راه‌های عمومی مقابله با جنگ نرم

آنچه مهم است، انتخاب شیوه‌ها و طرق مقابله با دشمن می‌باشد. به عبارت بهتر از دل هر راهبرد می‌توان شیوه‌های متعددی را استخراج و استنباط نمود، عناوینی که تیتراژ آنها ذیلاً آورده شده از بیانات مقام معظم رهبری در خصوص راه‌های مقابله با جنگ نرم احصاء شده است:

- ۱) آموزش اصول اخلاقی؛
- ۲) انتقال خاطرات، افتخارات و تجربیات انقلاب و دفاع مقدس به نسل جوان؛
- ۳) حضور در عرصه‌های فرهنگی و هنری و احیای فرهنگ اسلامی؛
- ۴) توجه ویژه به جوانان و نوجوانان در کار فرهنگی؛
- ۵) احیای جلسات مذهبی؛
- ۶) ایجاد کارگاه‌های اندیشه؛
- ۷) اردوهای آموزشی، سیاحتی و زیارتی؛
- ۸) برگزاری کلاس‌های آموزشی؛
- ۹) اهمیت نمازهای جمعه و جماعات و غنی نمودن این مراسم‌ها؛
- ۱۰) برگزاری مسابقه؛
- ۱۱) حفظ یگانگی و وحدت کلمه؛
- ۱۲) صدور انقلاب و فرهنگ اصیل اسلامی؛
- ۱۳) هوشیاری در مقابل انحراف معنوی جامعه؛

۱۴) آگاهی از تحولات و مسائل جاری دنیا؛

۱۵) لزوم ورود زنان به عرصه مقابله با تهاجم فرهنگی؛

۱۶) پشتیبانی و حمایت از فعالیت‌های اطلاعاتی نظام؛

۱۷) گسترش ارتباط نیروهای مسلح و بسیج با مردم؛

با بهره‌گیری از سازوکارهای مختلف، هم می‌توان از اعمال تهدیدات نرم پیشگیری کرد و هم می‌توان با مداخله‌های مؤثر، دامنه تأثیرات آنها را از میان برد. از دل هر راهبرد می‌توان شیوه‌های متعددی را استخراج و استنباط نمود که در اینجا سعی شده است به شیوه‌ها یا راه‌های مقابله با تهاجم فرهنگی دشمن پرداخته شود. برخی از آن روش‌ها عبارتند از:

الف) واکنش‌های فرهنگی جامعه: منظور از واکنش‌های جامعه آگاه ساختن جامعه از انواع تهدیدات دشمن و ارائه راه‌حل مقابله با آن با آنان است. شواهد پژوهشی متعددی وجود دارد که نشان می‌دهد واکنش‌های فرهنگی مانع از تغییر نگرش‌ها و اشاعه فرهنگی ارزش‌های رقیب در جامعه می‌شود. به تعبیر روشن‌تر، پیش‌آگهی، افراد را در مقابل تغییر باورها و نگرش‌ها مصون و مقاوم می‌سازد.

ب) تقویت بدیل‌های قدرت نرم هر کشوری دارای برخی منابع قدرت نرم است که با شناسایی و تقویت آنها می‌تواند خود را در برابر دشمن مقاوم سازد. (نای، ۲۰۰۶) برای مثال معنویت، ایدئولوژی اسلامی، پیشینه فرهنگی و تاریخی طولانی، حماسه‌آفرینی‌ها، مرجعیت، نوع نظام مردم‌سالار دینی، نفوذ رهبری و جز آن می‌توانند به منابع قدرت نرم تبدیل شوند.

ج) عملیات روانی متقابل: عواملان تهدید نرم از تبلیغات، فنون مجاب‌سازی، روش‌های نفوذ اجتماعی و عملیات روانی به منزله روش‌های تغییر نگرش‌ها، باورها و ارزش‌های جامعه هدف، استفاده می‌کنند. (ساندرس، ۲۰۰۷). شواهدی وجود دارد که نشان می‌دهد با عملیات روانی و تبلیغات خلاقانه متقابل می‌توان از دامنه تأثیر روش‌های مورد استفاده دشمن کاست.

د) گسترش دامنه و شمول فعالیت‌های فرهنگی و افزایش فرآورده‌های فرهنگی جذاب: شهروندان یک جامعه اغلب جذب آن دسته از گروه‌های فرهنگی می‌شوند که از نظر آنان از جذابیت‌های بالایی برخوردار باشند. همچنین آنان آن دسته از

محصولات فرهنگی را مورد استفاده قرار می‌دهند که جالب، جذاب، بدیع و مطبوع باشد. بنابراین با ایجاد و گسترش گروه‌های فرهنگی جذاب و عرضه فرآورده‌های فرهنگی و هنری مطلوب، می‌توان از دانه تأثیر تهدیدات نرم دشمن فرو کاست.

ه) خلع سلاح روانی اپوزیسیون: اپوزیسیون همواره در پی آن است تا با شعارهای جذاب و وعده بهبود شرایط زندگی، توده مردم جامعه را جذب نماید. پیداست که وقتی نظام حاکم خود چنین شرایطی را برای شهروندان فراهم سازد، زمینه جذب مردم توسط اپوزیسیون را از میان می‌راند.

و) استفاده از راهبردهای ویژه در مورد اقوام و اقلیت‌ها: اقلیت‌های جامعه اغلب به سبب داشتن احساس نابرابری، مستعد مخالف‌ورزی علیه نظام حاکم هستند، اما زمانی که نظام حاکم با اجرای راهبردهای مناسب آن احساس را از میان براند، می‌تواند از آنها به عنوان فرصتی جهت تقویت خود استفاده نماید.

ض) استفاده از دیپلماسی عمومی فعال: دیپلماسی عمومی یکی از منابع نیرومند است. (نای، ۲۰۰۶) به همین سبب کشوری که از عناصر سه‌گانه آن به درستی و به موقع استفاده کند از یک‌سو می‌تواند قدرت نرم خود را تقویت کند و از سوی دیگر بر توانایی خود جهت مقابله با تهدیدات نرم دشمن، بیفزاید.

س) تبدیل قدرت نرم دشمن به فرصتی برای افزایش قدرت نرم خود: حکومت‌ها با اتخاذ راهبرد مناسب و تدابیر خردمندانه و دقیق نه تنها می‌توانند از تبدیل شدن قدرت نرم دشمن به تهدید برای خود ممانعت کنند، بلکه می‌توانند آن را به فرصتی برای رشد و تعالی خویش تبدیل نمایند. (مرادی ۱۳۸۸ ص ۶۴).

دروس تخصصی آموزش مقابله با جنگ نرم در دانشکده شهید مطهری

دروسی که دانشکده شهید مطهری در راستای آموزش مقابله با جنگ نرم برای افسران جدیدالورود (دوره‌های ۳۲-۳۳-۳۴ و ۳۵ مقدماتی رسته مقاومت) ارائه داده است عبارتند از:

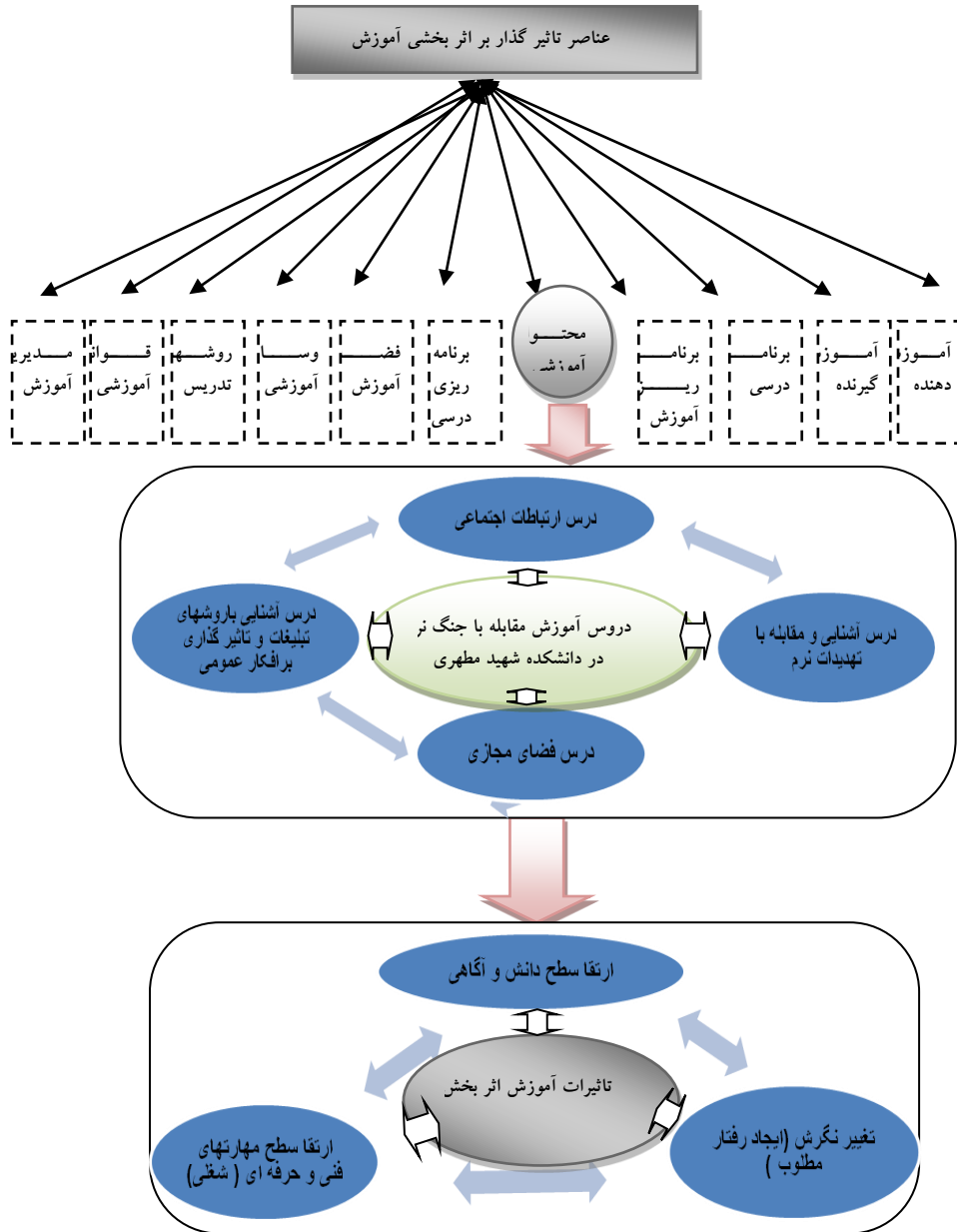
الف) درس ارتباطات اجتماعی؛

ب) درس آشنایی و مقابله با تهدیدات نرم؛

ج) درس آشنایی با روش‌های تبلیغات و تاثیر گذاری بر افکار عمومی؛

د) درس فضای مجازی؛

مدل مفهومی تحقیق

شکل شماره ۲- مدل عناصر تاثیر گذار بر اثربخشی آموزش

تجزیه و تحلیل

سیمای پاسخ دهندگان

برای بررسی میزان اثر بخشی آموزش دروس مربوط به مقابله با جنگ نرم پرسش‌نامه‌ای با نظارت اساتید و کارشناسان دانشکده شهید مطهری با (بهره‌گیری از شیوه خبرگی در تهیه پرسش‌نامه‌ها) در بین دانشجویان دوره‌های ۳۲-۳۳-۳۴ و ۳۵ مقدماتی رسته مقاومت توزیع گردید. در این پرسش‌نامه از دانشجویان سوال شد که دروس فوق‌الذکر چه میزان موجب ارتقای سطح دانش و آگاهی، بینش و مهارت شغلی و همچنین تغییر نگرش (ایجاد رفتار مطلوب) در زمینه مقابله با جنگ نرم گردیده است. در جدول زیر جامعه آماری و تعداد دانشجویان هر دوره به تفکیک مشخص شده است.

جدول شماره ۲- جامعه آماری

ردیف	میزان	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
۱	۳۲	۴۱	۳۳/۶	۳۳/۶
۲	۳۳	۳۳	۲۷	۶۰/۷
۳	۳۴	۲۷	۲۲/۱	۸۲/۸
۴	۳۵	۲۱	۱۷/۲	۱۰۰
۵	جمع	۱۲۲	۱۰۰	۰

توصیف یافته‌های تحقیق

از یافته‌های این بخش پژوهش نتیجه‌گیری می‌شود که جامعه پاسخ‌گویان عمدتاً افراد جوان با تجربه کافی در سازمان بسیج مستضعفین با تحصیلات لیسانس و تجارب شغلی مناسبی هستند که در رسته مقاومت مشغول خدمت می‌باشند. بررسی ویژگی‌های فردی جامعه آماری نشان می‌دهد که جامعه پاسخ‌گویان به لحاظ سن، تحصیلات و سابقه خدمتی از تجربه نسبتاً مناسبی برخوردارند. براساس ویژگی‌های فوق‌الذکر جامعه نمونه می‌تواند زمینه مناسبی را در بهره‌وری هرچه بیشتر

از توانایی‌های فردی و سازمانی اعضاء در مأموریت‌های سازمان بسیج برای مقابله با جنگ نرم فراهم آورد.

بررسی متغیرهای اصلی پژوهش، نشان می‌دهد که دروس ارتباطات اجتماعی، آشنایی با روش‌های تبلیغات و تاثیرگذاری بر افکار عمومی، آشنایی با تهدیدات نرم و آموزش درس فضای مجازی در دانشکده شهید مطهری در میزان ارتقای سطح دانش و آگاهی در زمینه مقابله با جنگ نرم به میزان زیاد و خیلی زیاد موثر هستند.

توزیع فراوانی و درصد پاسخ‌گویان در خصوص آموزش درس ارتباطات اجتماعی، درس آشنایی و مقابله با تهدیدات نرم، درس آشنایی با روش‌های تبلیغات و تاثیرگذاری بر افکار عمومی و درس فضای مجازی در دانشکده و میزان ارتقای سطح مهارت‌های فنی و حرفه‌ای (شغلی) در زمینه مقابله با جنگ نرم موجب بالا رفتن مهارت‌های شغلی آنها در زمینه مقابله با جنگ نرم گردیده است.

توزیع فراوانی و درصد پاسخ‌گویان در خصوص آموزش این درس در دانشکده شهید مطهری و میزان تغییر نگرش (ایجاد رفتار مطلوب) در زمینه مقابله با جنگ نرم در حد زیاد و خیلی زیاد دانسته‌اند.

تجزیه و تحلیل در خصوص سوال اصلی تحقیق مبنی بر اینکه میزان اثربخشی آموزش دروس مقابله با جنگ نرم برای افسران دوره مقدماتی رسته مقاومت به چه میزان است؟ جدول ذیل نشان می‌دهد که ۵۱/۷ درصد از پاسخ‌گویان بیان کرده‌اند میزان اثربخشی آموزش دروس مقابله با جنگ نرم برای افسران جدیدالورود رسته مقاومت در حد زیاد و خیلی زیاد می‌باشد. ضمن اینکه ۳۰/۳ درصد در حد متوسط به این سوال پاسخ داده‌اند و ۶/۶ درصد این میزان را در حد کم و ۱۱/۵ درصد نیز خیلی کم دانستند.

دانشجویان میزان اثر بخشی دروس مقابله با جنگ نرم برای افسران دوره مقدماتی رسته مقاومت را خیلی زیاد و زیاد گزارش کرده‌اند.

از دانشجویان سوال شد که اثر بخشی آموزش دروس مقابله با جنگ نرم برای افسران جدیدالورود رسته مقاومت چه میزان موجب ارتقای سطح دانش و آگاهی شده است.

جدول شماره ۳- توزیع فراوانی و درصد پاسخ‌گویان

ردیف	میزان	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
۱	خیلی کم	۱۴	۱۱/۵	۱۱/۵
۲	کم	۶	۶/۶	۱۸
۳	متوسط	۳۷	۳۰/۳	۴۸/۴
۴	زیاد	۳۵	۲۸/۷	۷۷
۵	خیلی زیاد	۲۸	۲۳	۱۰۰
۶	جمع	۱۲۲	۱۰۰	۰

توزیع فراوانی و درصد پاسخ‌گویان در خصوص اثر بخشی دروس مقابله با جنگ نرم برای افسران رسته مقاومت در دانشکده شهید مطهری نشان می‌دهد که ۵۷/۴ درصد از پاسخ‌گویان اثر بخشی آموزش‌ها را در ارتقاء سطح دانش و آگاهی، در حد زیاد و خیلی زیاد بیان داشته‌اند.

هم‌چنین سوال شد که اثر بخشی آموزش دروس مقابله با جنگ نرم برای افسران جدیدالورود رسته مقاومت چه میزان موجب ارتقاء سطح مهارت‌های فنی و حرفه‌ای (شغلی) شده است:

یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که ۳۷/۷ درصد پاسخ‌گویان آموزش را در حد زیاد و خیلی زیاد دانسته‌اند و ۵۵/۸ درصد هم در حد کم و متوسط گزارش نموده‌اند. و تنها ۶/۶ درصد نیز در حد خیلی کم ارزیابی نموده‌اند.

توزیع فراوانی و درصد پاسخ‌گویان در خصوص تغییر نگرش و میزان ایجاد رفتار مطلوب در دانشجویان رسته مقاومت نشان می‌دهد که بیشترین فراوانی با ۷۰/۵ درصد در حد زیاد و خیلی زیاد دانسته‌اند و کمترین فراوانی با ۲/۵ درصد این میزان را در حد خیلی کم گزارش کرده‌اند.

در نهایت طبق بررسی‌های به عمل آمده و تجزیه و تحلیل داده‌های این تحقیق، پاسخ‌گویان نشان دهنده اینست که آموزش دروس مقابله با جنگ نرم در دانشکده شهید مطهری بسیار اثر بخش بوده است.

نتیجه‌گیری

در شرایط کنونی که نظام ج.ا.ا مورد تهدیدات مختلف در ابعاد گسترده بوده و اولویت، مقابله با تهدیدات نرم می‌باشد، سپاه پاسداران به‌عنوان پاسدار دستاوردهای انقلاب اسلامی و در راستای ایفای وظایف و رسالت خود، موظف و مأمور است تا ساز و کارهای لازم را در جهت شناخت تهدیدات، آسیب‌پذیری‌ها و چگونگی پیشگیری از نفوذ فرهنگی و چگونگی دفاع فرهنگی رافراهم ساخته، هم‌چنین تمهیدات لازم را در جهت طراحی و اجرای عملیات فرهنگی بر علیه دشمنان داشته باشد. تربیت و آموزش پرسنل در تمامی مراکز آموزشی سپاه برای مواجهه با این تهدیدات از ضروریات می‌باشد.

دانشکده شهید مطهری آموزش مقابله با جنگ نرم را برای کلیه دانشجویان در دستور کار خود دارد، که در این میان افسران دوره مقدماتی رسته مقاومت با توجه به مأموریت سازمان بسیج و سپاه پاسداران سهم قابل توجهی را به خود اختصاص می‌دهد.

از یافته‌های این پژوهش می‌توان نتیجه‌گیری نمود که: آموزش مقابله با جنگ نرم یک موضوع کاملاً ضروری ارزیابی شده است، لذا تمامی ارگان‌ها و ادارات بایستی در جهت خنثی‌سازی تهدیدات نرم دشمن، اقدامات لازم را در خصوص آموزش و تربیت کارکنان خود انجام دهند.

دانشجویان در خصوص آموزش مقابله با جنگ نرم در دانشکده شهید مطهری با درصد بسیار بالا، اثر بخشی آموزش‌ها را در حد زیاد و خیلی زیاد دانسته‌اند، می‌توان گفت دانشکده رسالت خود را در خصوص آموزش مقابله با جنگ نرم برای افسران دوره مقدماتی رسته مقاومت با موفقیت انجام داده است.

هم‌چنین یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که افراد مورد نظر سنجی تمایل زیادی به آموزش مقابله با جنگ نرم برای ارتقای سطح دانش، مهارت و تغییر نگرش خود دارند.

از اهداف دانشکده شهید مطهری، ایجاد آمادگی برای مقابله با هر گونه تهدید است، یافته‌های پژوهش حاکی از آنست که دانشکده شهید مطهری در حد زیاد و خیلی

زیاد آماده ارائه آموزش‌های مقابله با جنگ نرم است، این اعلام آمادگی نشان از وجود روحیه مناسب در فراگیران رسته مقاومت دارد.

با این اوصاف برای افزایش این اثر بخشی و روحیه انقلابی باید نیازهای افسران در ابعاد مختلف به‌خوبی شناخته و برای پاسخ‌گویی مناسب به این نیازها با برنامه‌ریزی اصولی و علمی اقدام کرده و توجه دانشکده به مقوله ترویج فرهنگ و تفکر بسیجی باید در اولویت نخست برنامه‌های دانشکده قرار گیرد. تحقیق و بررسی صورت گرفته نشان داده است که آموزش‌های مقابله با تهدیدات نرم بسیار گسترده و فراگیر می‌باشد، لذا شایسته است این موضوع و ابعاد آن بررسی و مورد ملاحظه دقیق کارشناسان عرصه جنگ نرم واقع شود و مصادیق و شاخص‌های آن در جامعه افسران روشن شود، سپس ترویج آن به‌عنوان اولویت نخست مد نظر برنامه ریزان و مسئولین سازمان بسیج و دانشکده شهید مطهری قرار گیرد تا در سایه آن میزان اثر بخشی آموزش مقابله با جنگ نرم برای افسران دوره‌های مختلف در حد بسیار بالایی قرار گیرد.

منابع و ماخذ

- ۱) احمدی، مجتبی و دیگران (۱۳۸۹)، از تهاجم فرهنگی تا جنگ نرم، تهران: سازمان بسیج مستضعفین
- ۲) امیری، ابوالفضل (۱۳۸۶)، تهدید نرم (تهاجم فرهنگی، ناتوی فرهنگی)، تهران: پگاه
- ۳) تزو، سن (۱۳۶۴)، هنر جنگ، ترجمه دکتر حسن حبیبی، تهران: انتشارات، قلم
- ۴) جان ام. کالینز (۱۳۸۷)، استراتژی بزرگ، ترجمه کوروش بایندر، تهران، انتشارات دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی وزارت امور خارجه
- ۵) خرم، مسعود (۱۳۷۶)، هویت، موسسه فرهنگی انتشاراتی حیان، تهران چاپ نقش جهان
- ۶) سید جوادین، سید رضا (۱۳۸۳)، مبانی مدیریت و سازمان، دانشگاه مدیریت تهران
- ۷) سیف، علی اکبر (۱۳۶۸)، روانشناسی پرورشی، تهران، انتشارات آگاه
- ۸) دانشکده علوم و فنون نمسا (شهید مطهری) (۱۳۸۳)، فصلنامه علمی، آموزش و اطلاع رسانی مطهر، مصاحبه با فرمانده دانشکده، سال اول، پیش شماره بهار
- ۹) عصمتی پور، محمد حسین (۱۳۷۸)، بر نامه ریزی درسی، ستاد مرکزی بهینه سازی نظام آموزش، مرکز چاپ سپاه، چاپ اول، زمستان
- ۱۰) (۱۳۸۱)، گاهنامه اطلاع رسانی آموزشی سراج، اداره آموزش سپاه، ۱۱
- ۱۱) میرزا بیگی، علی (۱۳۸۰)، برنامه ریزی درسی و طرح درس در آموزش رسمی و تربیت نیروی انسانی، تهران، انتشارات یسطرون
- ۱۲) مرادی، حجت الله و دیگران (۱۳۸۹)، عملیات روانی و رسانه، تهران: نشر ساقی
- ۱۳) مرادی، حجت الله (۱۳۸۸)، قدرت و جنگ نرم از نظریه تا عمل، تهران، نشر ساقی
- ۱۴) نای، جوزف (۱۳۸۴)، مزایای قدرت نرم، همشهری دیپلماتیک، ۵۶
- ۱۵) نائینی، علی محمد (۱۳۸۷)، بررسی ماهیت، ابعاد و حوزه‌های تأثیر تهدیدهای نرم غرب علیه ج.ا. ایران، فصلنامه راهبرد دفاعی، ۲۵
- ۱۶) نای، جوزف (۱۳۸۷)، قدرت نرم، ترجمه سید محسن روحانی و مهدی ذوالفقاری، تهران: انتشارات دانشگاه امام صادق پژوهشکده مطالعات و تحقیقات بسیج
- ۱۷) یعقوبی، جعفر (۱۳۸۱)، کتاب آموزش سپاه، جلد اول، تهران: ناشر اداره آموزش ستاد مشترک سپاه

پایان نامه:

- ۱۸) رحمتی، علی (۱۳۸۸)، بررسی اثر بخشی دروس مقدماتی بر کارایی فارغ التحصیلان با تاکید بر منطقه تهران: دانشکده و پژوهشکده فرماندهی و ستاد، دانشگاه امام حسین (ع)

بررسی عملیات خنثی سازی آتش سامانه‌های پدافند هوایی

در جنگ‌های اخیر و راه کارهای مقابله

غلامحسین ابراهیمی یزدی^۱

علی برزگران^۲

تاریخ دریافت: ۱۳۹۰/۱۰/۰۹

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۱/۰۲/۰۵

چکیده

جنگ‌های امروزی با تسلط فن‌آوری و امکانات پیشرفته به شیوه‌ای متفاوت از آنچه در گذشته معمول بود، اجرایی‌شود. به‌کارگیری قدرت هوایی یک جزء اساسی از جنگ‌های نوین می‌باشد. "عملیات خنثی‌سازی آتش سامانه‌های پدافند هوایی" با سابقه پنجاه ساله به عنوان هسته اصلی برنامه تقویت قدرت هوایی نظامی می‌باشد که با هدف خنثی‌سازی، انهدام و یا کاهش موقت توان سامانه‌های پدافند هوایی زمین پایه دشمن صورت می‌گیرد. قدرت‌های بزرگ تأکید وافری بر کسب برتری هوایی و اجرای عملیات خنثی‌سازی آتش سامانه‌های پدافند هوایی در مراحل نخست حملات هوایی را دارد. طراحان نظامی معتقدند اتخاذ این تدابیر عملیاتی، امکان تمرکز حملات خود بر نیروهای زمینی دشمن را بدون هیچ‌گونه تهدیدی می‌دهد و هم‌چنین آزادی ابتکار عمل، افزایش اثرات عملیات‌های هوایی و کاهش تلفات رزمی هواپیماهای مهاجم را به دنبال دارد. از سویی بسیاری از سامانه‌های پدافند هوایی امروزی برای رویارویی با چنین تهدیداتی طراحی نشده‌اند. لذا پیش‌بینی عملکرد و شناسایی روش‌های

۱- عضو هیئت علمی دانشکده و پژوهشکده دفاعی (دافوس)

۲- دانش‌آموخته رشته مدیریت امور دفاعی کارشناسی ارشد دانشکده و پژوهشکده دفاعی (دافوس)

مقابله با آن می‌تواند برای آمادگی یگان‌های پدافند هوایی در جنگ‌های آینده بسیار موثر باشد. هدف از این پژوهش آشنایی با ویژگی‌ها، طرح‌ریزی، تاکتیک‌ها، تجهیزات و سپس عملکرد عملیات خنثی‌سازی آتش سامانه‌های پدافند هوایی مهاجمین و اقدامات متقابل مدافعین در جنگ‌های اخیر و استخراج آموزه‌های آن می‌باشد و در نهایت پس از تجزیه تحلیل یافته‌های تحقیق، شیوه‌های مقابله با عملیات خنثی‌سازی آتش سامانه‌های پدافند هوایی مورد بررسی قرار می‌گیرد. تحقیق حاضر از نوع کاربردی و روش آن توصیفی تحلیلی می‌باشد. جمع‌آوری اطلاعات به روش کتابخانه‌ای صورت گرفته است.

کلید واژه: عملیات هوایی، پدافند هوایی، پدافند غیر عامل، جنگ الکترونیک

مقدمه

با توجه به تهدیدات هوایی در نبردهای معاصر، کشورها همواره سعی نموده‌اند خود را برای هرگونه تهدید هوایی مهیا سازند و توانایی‌های اساسی که کشورها در جهت مقابله با دشمنان خود و کشورهای ابرقدرت دنبال می‌کنند. شکل نوین جنگ‌های مدرن (اجرای عملیات گسترده هوایی جهت دستیابی به برتری هوایی) باعث شده تا کشورها توجه بیشتری به پدافند هوایی خود نشان دهند.

یکی از اقدامات اساسی قدرت‌های بزرگ در جنگ‌های اخیر تلاش جهت کسب برتری هوایی است. از مهم‌ترین عملیات‌هایی که در این جهت صورت می‌پذیرد «عملیات خنثی‌سازی آتش سامانه‌های پدافند هوایی» است که با هدف خنثی‌سازی، انهدام و یا کاهش موقت توان سامانه‌های پدافند هوایی زمین پایه دشمن صورت می‌گیرد. براساس این تعریف، بسیاری از سکوها، تسلیحات و تاکتیک‌ها نظیر شناسایی، مراقبت، اخلال دور ایستا به‌کارگیری تسلیحات هوا به سطح و اقدامات ضد الکترونیکی و ضد فروسرخ در آن، مشارکت خواهند داشت. طیف وسیعی از سکوها، جنگ افزار و تسلیحات، در تهاجمات علیه پدافند هوایی دشمن به کار می‌رود مانند بمب افکن‌های برد بلند موشک‌های سطح به سطح، مهمات هدایت دقیق، راکت‌ها و بمب‌ها.

بیان مساله

با مطالعه اجمالی جنگ‌های گذشته (عملیات ویتنام، عملیات طوفان صحرا در عراق، عملیات نیروهای متحد در کوزوو و عملیات آزادسازی عراق) می‌توان دریافت که اجرای خشی سازی آتش سامانه‌های پدافند هوایی در اولین مراحل عملیات هوایی صورت می‌گیرد. نگرشی تحقیقی به آمار و سوابق ثبت شده این درگیری‌ها موید این موضوع می‌باشد که به علل وجود شکاف فناوری بین تسلیحات مدرن آفندی هوایی مهاجمین و تسلیحات پدافند هوایی مدافعین، سامانه‌های پدافند هوایی در برابر جنگ الکترونیک، غافلگیر شدن این سامانه‌ها در برابر هواپیماهای تهاجمی آسیب‌پذیرند. ترکیب سامانه‌های پیشرفته با قابلیت ضد راداری و هدف‌گیری دقیق باعث شده نیروی هوایی به یک نیروی موثر تبدیل شود. (موحدی نیا، ۱۳۸۳، ص ۳)

در جنگ‌های اخیر عملیات «طوفان صحرا» سال ۱۹۹۱ در عراق و عملیات «نیروهای متحد» سال ۱۹۹۹ در کوزوو دو صحنه متفاوت از رویارویی پدافند هوایی در برابر عملیات خشی سازی آتش سامانه‌های پدافند هوایی با تهدیدات هوایی مشابه را به نمایش گذاشتند و بی‌تردید حاوی درس‌های گران‌قدر و نکات آموزنده‌ای برای ما می‌باشد، که به همین دلیل در این تحقیق مورد بررسی قرار می‌گیرد. صرب‌ها با توجه به تجارب عملیات طوفان صحرا به بهترین وجه از سامانه‌ها و جنگ افزارهای پدافندی خود و همچنین اصول پدافند غیر عامل استفاده نمودند و نیروهای ناتو هرگز به این اطمینان نرسیدند که آیا عملیات خشی سازی آتش سامانه‌های پدافند هوایی آن‌ها با موفقیت روبه‌رو شده است.

حال با توجه به تهدیدات دشمنان خارجی، سؤال اینجاست که عملیات خشی سازی آتش سامانه‌های پدافند هوایی "SEAD" در جنگ‌های اخیر چگونه بوده و راه کارهای مقابله با آن کدامند؟

مفاهیم نظری

۱) خشی سازی آتش سامانه‌های پدافند هوایی (SEAD)

فعالیتی است که با هدف خشی سازی، انهدام و یا کاهش موقت توان سامانه‌های پدافند هوایی زمین پایه دشمن صورت می‌گیرد. (Suppression of Enemy Air Defenses, 1994, p10)

۲) موشک ضد تشعشع (ARM)^۱

موشک‌هایی که به سمت منابع انتشار امواج مایکروویو به ویژه رادارها، شلیک می‌شوند. (مک‌فازین، ۱۳۸۴، ص ۱۱)

۳) موشک پر سرعت ضد تشعشع (HARM)^۲

یک موشک تاکتیکی مافوق صوت هوا به سطح که برای کشف و انهدام سامانه‌های پدافند هوایی مجهز به رادار طراحی شده است (<http://www.fas.org>)

۴) پدافند عامل^۳

عبارتست از به‌کارگیری مستقیم جنگ افزار، به منظور خنثی نمودن و یا کاهش اثرات عملیات خصمانه هوایی، زمینی، دریایی، نفوذی و خراب‌کارانه بر روی اهداف مورد نظر. (قرارگاه پدافند هوایی خاتم الانبیا، ۱۳۸۴، ص ۱۰)

۵) پدافند غیر عامل^۴

به مجموعه اقداماتی اطلاق می‌گردد که مستلزم به‌کارگیری جنگ افزار نبوده و با اجرای آن می‌توان از وارد شدن خسارات مالی به تجهیزات و تأسیسات حیاتی و حساس نظامی و غیرنظامی و تلفات انسانی جلوگیری نموده و یا میزان این خسارات و تلفات را به حداقل ممکن کاهش داد. (قرارگاه پدافند هوایی خاتم الانبیا، ۱۳۸۴، ص ۷)

۶) پدافند هوایی عامل^۵

عبارت از به‌کارگیری مستقیم جنگ افزارها (موشک‌های زمین به هوا، توپخانه پدافند هوایی و موشک‌های هوا به هوا) به منظور خنثی نمودن و یا کاهش آثار حملات هوایی و موشکی دشمن می‌باشد (نباتی، ۱۳۸۶، ص ۲۵)

-
- 1 -Anti Radiation Missile
 - 2 -High-Speed Anti Radiation Missile
 - 3 -Active Defense
 - 4-Passive Defense
 - 5-Active Air Defense

۷) پدافند هوایی فعال^۱:

اقدام دفاعی مستقیم به منظور تخریب، خنثی نمودن، یا کاهش تاثیر تهدیدات خصمانه هوایی و موشکی در مقابل نیروها و تجهیزات خودی؛ این اقدامات شامل استفاده از هواپیما، جنگ افزارهای دفاع هوایی جنگ الکترونیک و سایر جنگ افزارهای در دسترس می‌باشد. (سازمان پدافند غیرعامل، ۱۳۸۷، ص ۲)

۸) جنگ الکترونیک (EW^۲):

فعالیتی نظامی شامل استفاده از انرژی الکترومغناطیس و انرژی هدایت شده به منظور کنترل طیف الکترومغناطیس یا حمله به دشمن می‌باشد. (Electronic Warfar, 1991,p7)

مبانی نظری

معرفی عملیات خنثی سازی آتش سامانه‌های پدافند هوایی

وزارت دفاع آمریکا^۳ «عملیات خنثی سازی آتش سامانه‌های پدافند هوایی» بدین گونه تعریف می‌نماید: «فعالیتی که جهت خنثی سازی، انهدام یا کاهش موقت توان رزم سامانه‌های پدافند هوایی زمین پایه دشمن با وسایل مخرب یا مختل کننده صورت می‌گیرد». (JAMES L. YOUNG, 1997, p3)

با توجه اینکه در اکثر منابع نظامی تعریف وزارت دفاع ایالات متحده برای عملیات خنثی سازی آتش سامانه‌های پدافند هوایی بکار برده شده است، لذا در تحقیق حاضر این تعریف، مبنا قرار گرفته می‌شود.

اهمیت عملیات SEAD

دلایل قابل ملاحظه‌ای مبنی بر علت افزایش اهمیت این عملیات وجود دارد. چنانچه نیروی هوایی کشوری با ۱۰۰۰ فروند هواپیما بتواند ۲ سورتی پرواز را در هر روز به ازای هر فروند هواپیمای خود اجرا کند و متحمل یک درصد نرخ فرسایش

1-Active Air Defense

2 - Electronic Warfare

3 - Department of Defense

شود، این نیرو می‌تواند ۴۵۱۵۰ سورتی پرواز را انجام دهد و در پایان روز سی‌ام نبرد تنها ۵۷۵ فروند هواپیما در اختیار خواهد داشت. چنانچه نرخ فرسایش به ۱۰ درصد برسد، همان نیرو تنها می‌تواند ۸۳۲۰ سورتی پرواز را انجام دهد و در پایان روز سی‌ام نبرد تنها ۲ فروند هواپیما برای آن باقی خواهد ماند. عملیات خنثی‌سازی آتش سامانه‌های پدافند هوایی شرایطی را فراهم می‌سازد که هواپیماهای خودی در فضای هوایی دفاع شده توسط سامانه‌های پدافند هوایی دشمن عملیات نموده و همچنین اقدامات بازدارنده و اقدامات برتری هوایی محلی را پشتیبانی کند. از طرفی عملیات‌های پشتیبانی هوایی نزدیک، شناسایی هوایی و پشتیبانی حملات را حمایت نماید. (SEAD, MCWP 3-22, 2001, p8)

مبانی طرح ریزی عملیات خنثی‌سازی آتش سامانه‌های پدافند هوایی

برای طرح ریزی عملیات خنثی‌سازی آتش سامانه‌های پدافند هوایی چندین مرحله صورت می‌گیرد که عبارتند از:

- ۱) یافتن موقعیت سامانه‌های پدافند هوایی کشور هدف: موقعیت استقرار سامانه‌های پدافند هوایی کشور هدف باید بر روی یک نقشه ترسیم شود.
- ۲) تعیین آسیب‌پذیری نیروهای خودی در برابر هر یک از سامانه‌های پدافندی: برای هر یک از نقاط استقرار سامانه‌ها یک دایره که مرکز آن را سامانه پدافند هوایی کشور هدف تشکیل می‌دهد به شعاع حداکثر برد سامانه مربوطه رسم شود. این دایره را «حلقه‌های تهدید» می‌نامند.
- ۳) تعیین سرعت پرواز در مسیرهای مربوطه: سرعت پرواز در هر مأموریت متغیر است. لذا با استفاده از سرعت هواپیما می‌توان مدت زمانی را که هواپیما به یک نقطه مشخص می‌رسد، محاسبه نمود.
- ۴) تعیین سامانه‌های پدافند هوایی که آتش آنها باید خنثی شود: ترتیب ورود هواپیما به حلقه‌های تهدید بر اساس ترتیب و اولویت انهدام سامانه‌های پدافند هوایی می‌باشد.

۵) تعیین مدت زمان خنثی‌سازی سامانه‌های پدافندی هوایی: به همین منظور ابتدا باید مدت زمان حضور هواپیماها را در حلقه‌های تهدید محاسبه نمود و بر اساس آن مدت زمانی که سامانه‌های پدافندی باید خنثی شوند را تعیین کرد.

۶) ترتیب اجرای آتش هواپیماها: با توجه به برد مختلف سامانه‌های پدافند هوایی و موقعیت استقرار آنها ترتیب اجرای آتش هواپیماها کمی پیچیده می‌شود. چرا که در حین خنثی‌سازی آتش یک سامانه پدافند هوایی ممکن است هواپیما وارد حلقه تهدید یک سامانه دیگر شود. بنابراین، مسیر ورود و خروج هواپیما به حلقه تهدید نباید متفاوت باشد.

۷) تعیین تعداد راکت‌ها: از راکت‌ها نیز ممکن است برای خنثی‌سازی آتش سامانه‌های پدافند هوایی استفاده شود که به همین منظور تعداد راکت‌های موجود و میزان مورد نیاز برای خنثی‌سازی آتش سامانه‌ها بر اساس میزان آسیب پذیری و ابعاد هدف باید تعیین شود.

۸) تمرین پشتیبانی آتش: در صورت امکان باید با یگان‌های پشتیبانی کننده تمرین پشتیبانی آتش صورت گیرد.

۹) تمرینات رسته‌های مرکب: تمرینات رسته‌های مرکب باید با توجه تمام شرکت کنندگان در تمرین انجام شود.

۱۰) ایجاد هماهنگی: ایجاد هماهنگی در خصوص آخرین تغییرات در طرح

ضروری است. (www.fas.org)

روش‌های اجرایی عملیات خنثی‌سازی سامانه‌های پدافندی هوایی

عملیات خنثی‌سازی آتش سامانه‌های پدافند هوایی به دو شیوه "مخرب" و "مختل کننده" قابل اجرا است. در روش مخرب هدف انهدام سامانه و کاربرهای آن است. در روش مختل کننده تلاش می‌شود تا کشور هدف به صورت موقت از سامانه‌های پدافند هوایی خود محروم شده و زمینه تضعیف، فریب و تأخیر در به‌کارگیری این سامانه‌ها فراهم نموده و یا آن که آتش سامانه‌های پدافند هوایی خنثی شود تا قابلیت باززیستی سکوهاى هوایی کشور مهاجم افزایش یابد.

الف) روش مخرب^۱: به عنوان عملی که با انجام عملیات خنثی‌سازی آتش سامانه‌های پدافند هوایی، تخریب سامانه‌های پدافند هوایی هدف گیری شده صورت می‌پذیرد. اهداف این شیوه، قابلیت‌های سیستم تهدید دشمن می‌باشد. توانمندی‌های خودی شامل آتش‌های سطحی (زمینی یا دریا پایه)، سلاح‌های هوا به سطح دور ایستا، مهمات هوا به زمین متعارف یا حمله الکترونیکی و موشک‌های ضد تشعشع مخرب استفاده می‌شود. در روش مخرب از بمب، موشک‌های هوا به سطح، سطح به سطح و یا آتش توپخانه استفاده می‌شود. بسیاری از سکوها نظامی، تسلیحات و تاکتیک‌ها نظیر شناسایی، مراقبت، اخلال دورایستا، به‌کارگیری تسلیحات هوا به سطح و اقدامات ضد الکترونیکی و ضد فرسوخ در عملیات خنثی‌سازی آتش سامانه‌های پدافند هوایی، مشارکت خواهند داشت.

ب) روش مختل‌کننده^۲: این شیوه به جهت کاهش موقتی توان رزم، فریب، تأخیر و یا خنثی‌سازی سامانه‌های پدافند هوایی هدف گیری شده انجام می‌پذیرد. در این روش از جمینگ، چف و هم‌چنین موشک‌های ضد تشعشع بهره‌گیری می‌شود. (MCWP 3-22.2, SEAD, 2001, P4-8) روش مختل‌کننده به دو صورت عامل و غیرعامل قابل اجرا است. روش مختل‌کننده عامل مبتنی بر استفاده از تجهیزات هواپیما برای مقابله با سامانه‌های پدافند هوایی است. حال آن‌که روش مختل‌کننده غیرعامل مبتنی بر اتخاذ اقدامات احتیاطی برای در امان ماندن هواپیما است. هدف روش مختل‌کننده از کار انداختن موقت، تضعیف فریب و یا تأخیر در بازیابی مجدد توان سامانه‌های پدافند هوایی است. در روش عامل از موشک‌های ضد تشعشع انرژی هدایت شده، اخلال‌گرهای الکترونیکی، فریب دهنده، پخش‌کننده چف، دکوی و فلیر استفاده می‌شود.

اهداف و وسایل دو روش اجرایی عملیات به تفکیک در جدول ذیل آمده است:

1-destructive

2-disruptive

جدول شماره ۱- روش‌های اجرای عملیات SEAD

(MCM 3-1 "16 VOLUMES", "Mission Employment Tactics" p.27,35)

روش‌های اجرای عملیات "SEAD"		
وسایل	اهداف	روش اجرا
بمب / مین ریزی هوایی، موشک‌های هوا به سطح، سطح به سطح و یا آتش توپخانه	انهدام سامانه و یا کاربرهای آن	مخرب
<ul style="list-style-type: none"> ✓ موشک ضد تشعشع ✓ انرژی هدایت شده ✓ اختلال الکترونیکی ✓ فریب ✓ پخش کننده چف ✓ دکوی ✓ فلیر ✓ کنترل تشعشع امواج رادار هواپیما ✓ استفاده از رنگ استتار ✓ محافظت در برابر امواج فروسرخ ✓ استفاده از مواد جاذب امواج رادار 	از کار انداختن موقت، تضعیف، فریب و یا تأخیر در بازیابی مجدد توان سامانه	<ul style="list-style-type: none"> مختل کننده ➤ روش عامل ➤ روش غیرعامل

شیوه و تاکتیک اصلی اجرای عملیات عملیات خنثی سازی آتش سامانه‌های پدافند هوایی متناسب با استراتژی و دکترین عملیاتی و توان نظامی طرفین در هر جنگ متفاوت است. تاکتیک متداول در عملیات طوفان صحرا و نیروهای متحد در کوزوو ترکیبی از فعالیت‌های جنگ الکترونیک،

تسلیمات و تجهیزات تهاجمی این عملیات بود. یعنی بدین صورت که قبل از تهاجمات هوایی اطلاعات سیگنالی سامانه‌های طرف مقابل جمع‌آوری می‌گردد. در شروع حملات هم‌زمان با اختلال الکترونیکی سامانه‌های دشمن و شیوه‌های مختل‌کننده اجرا شده و سپس به‌کارگیری روش‌های مخرب این عملیات در دستور کار قرار می‌گیرد.

طبقه بندی عملیات مشترک خنثی‌سازی آتش سامانه‌های پدافند هوایی (J-SEAD)

عملیات مشترک خنثی‌سازی آتش سامانه‌های پدافند هوایی در سه طبقه بندی قرار می‌گیرد.

۱) **خنثی‌سازی آتش سامانه‌های پدافند هوایی در منطقه مسئولیت و یا منطقه عملیات مشترک (AOR / JOA):** به موجب این عملیات آتش سامانه‌های پدافند هوایی خنثی شده و یا قابلیت‌های مهم آنها از بین می‌رود و به این ترتیب شرایط برای عملیات گسترده نیروهای آفندکننده فراهم می‌شود. این عملیات شامل عملیات‌های گسترده در منطقه عملیات و یا منطقه عملیات مشترک علیه سامانه‌های پدافند هوایی می‌شود که با هدف تضعیف و یا انهدام کارایی سامانه‌ها صورت می‌گیرد. سامانه‌های مهم پدافند هوایی مورد هدف قرار می‌گیرد و در نتیجه کاهش قابل ملاحظه‌ای در توان پدافند هوایی کشور حاصل می‌شود. طرح ریزی در این عملیات مبتنی بر اهداف طرح ریزی رشته عملیات‌ها و عملیات فرمانده نیروهای مشترک است.

۲) **خنثی‌سازی محلی^۳:** در این حالت اجرای عملیات مقابله با آتش سامانه‌های پدافند هوایی دارای محدودیت مشخص زمانی و هوایی است. چرا که این نوع عملیات برای پشتیبانی از مأموریت‌ها و یا عملیات‌های مشخص انجام می‌گیرد. عملیات خنثی‌سازی محلی برای کسب برتری هوایی محلی اجرا می‌شود.

1- Area Of Responsibility

2 - Joint Operation Area

3- Localized Suppression

۳) **خنثی سازی اهداف ناگهانی**^۱: این عملیات با هدف پدافند از خود و یا اجرای حملات آفند هوایی علیه سامانه‌های پدافند هوایی به عنوان اهداف ناگهانی انجام می‌شود. عملیات خنثی سازی ناگهانی بدون طرح ریزی قبلی انجام می‌شود، زیرا موقعیت بسیاری از سامانه‌های پدافند هوایی در فرصت موجود مشخص نشده است. این عملیات با هدف پدافند از خود، انهدام اهداف ناگهانی، اهدافی که ناظرهای مقدم و دیده بان‌ها کشف می‌کنند و اهداف مورد شناسایی از سوی خدمه هوایی اجرا می‌شود. این عملیات به طور مستمر و با واکنش فوری در خصوص انهدام اهداف ناگهانی پدافند هوایی اجرا می‌شود. فرمانده نیروهای مشترک قواعد درگیری را برای اجرای عملیات خنثی سازی ناگهانی مشخص می‌کند. (Joint Pub 3-01.4, JOINT-SEAD, 1995, p. viii)

اجرای عملیات مشترک خنثی سازی آتش سامانه‌های پدافند هوایی

عوامل بسیاری در اجرای عملیات «J-SEAD» نقش دارند که از آن جمله عبارتند از اهداف مأموریت عملیات مشترک قابلیت‌های سامانه‌های پدافند هوایی کشور هدف، پشتیبانی اطلاعاتی و نیازهای اجرای عملیات خنثی سازی آتش سامانه‌های پدافند هوایی، فرمانده نیروهای مشترک عمدتاً مشغول نظارت و ارزیابی تأثیرات اقدامات «SEAD» بر طرح کلی عملیات و یا رشته عملیات‌ها خواهد بود. فرمانده یگان‌ها بر اساس راهنمای طرح ریزی فرمانده نیروهای مشترک طرح ریزی جزء به جزء مأموریت و قابلیت‌ها و نیروهای لازم را برای اجرای این عملیات فراهم می‌نماید. فرمانده نیروهای مشترک علاوه بر قابلیت‌های هوایی، یگان‌ها را برای تأمین پشتیبانی عملیات مشترک هوایی به بهره‌گیری از امکانات، قابلیت‌ها و یا نیروها هدایت می‌کند. با استفاده از عملیات فریب شرایطی فراهم می‌شود که به موجب آن کشور هدف در تعیین زمان و مکان عملیات هوایی کشور آفند کننده دچار سردرگمی می‌شود. عملیات فریب الکترونیکی زمانی بیشترین کارایی را دارد که کشور هدف در صدد انجام عملیات هوایی در مجاورت سامانه‌های پدافند هوایی خود باشد. بررسی و تعیین معابر وصولی هوایی یکی از نکات حائز اهمیت در اجرای این عملیات است. یک معبر وصولی هوایی مناسب ضمن

ایجاد فضای مانور برای سکویهای هوایی به آنها امکان بهره‌گیری از پوشش عوارض زمین را برای غافلگیری سامانه‌های پدافند هوایی می‌دهد. برخی از معابر وصولی هوایی متداول عبارتند از: بستر رودخانه‌ها، دره‌ها و خطوطی که به‌طور مستقیم از مبداء پرواز به هدف منشعب می‌شود. (کافی، ۱۳۸۷، ص ۴۵-۴۰)

تجهیزات عملیات خنثی‌سازی آتش سامانه‌های پدافند هوایی

طیف وسیعی از جنگ افزار و تسلیحات، در تهاجمات علیه پدافند هوایی دشمن به کار می‌رود مانند بمب افکن‌های برد بلند، موشک‌های سطح به سطح، مهمات هدایت دقیق، راکت‌ها و بمب‌ها، در این میان، تجهیزاتی مختص این هدف طراحی و بهینه‌سازی گردیده‌اند تا توسط آنها، میزان تأثیرات عملیات‌ها، به نحو چشمگیری افزایش یابد. این هواپیماها تسلیحات مفیدی را بر ضد مواضع پدافند هوایی به کار می‌برند. هواپیماهای مورد استفاده در عملیات خنثی‌سازی آتش سامانه‌های پدافند هوایی را می‌توان به دو دسته تقسیم نمود، یک دسته که خاص این عملیات طراحی شده‌اند مانند هواپیمای F-4G، F-16CJ که در ایالات متحده مشهور به هواپیماهای وایلدویزل هستند. و دسته دیگر هواپیماهایی که چند مأموریت بوده و یکی از کاربردهای بهره‌بردار در عملیات مذکور می‌باشد، از قبیل هواپیمای EA-6B، F/A18، موشک‌های پرسرعت ضد تشعشع هارم و آلام، به عنوان یکی از اساسی‌ترین تجهیزات این عملیات نیز جهت هدف‌گیری و نابودسازی رادارهای سامانه‌های موشکی زمین به هوا و یا توپخانه پدافند هوایی، به‌طور گسترده‌ای استفاده می‌شوند. (Mission Employment Tactics, p.27,35)

مقایسه تحلیلی عملکرد عملیات خنثی‌سازی آتش سامانه‌های پدافند در عراق و کوزوو

عملیات طوفان صحرا و عملیات نیروهای متحد در کوزوو دو صحنه متفاوت از به‌کارگیری تجهیزات پدافند هوایی را در برابر تهدیدات هوایی مشابه به نمایش گذاشتند. صرب‌ها با توجه به تجارب جنگ ۱۹۹۱ عراق به بهترین وجه از سامانه‌ها و جنگ افزار پدافندی خود و هم‌چنین به‌کارگیری پدافند غیر عامل استفاده نمودند و

نیروهای ناتو هرگز به این اطمینان نرسیدند که آیا عملیات "SEAD" آنها با موفقیت روبه‌رو شده است یا خیر.

در هنگام آغاز عملیات طوفان صحرا، پدافند بسیار قدرتمند و فشرده بغداد، از هر شهر دیگری به جز مسکو مستحکم تر بود. به علاوه شبکه گسترده ای از سامانه‌های موشکی زمین به هوا و توپخانه ضد هوایی نیز در اقصی نقاط کشور عراق، گسترش یافته بود. بنابراین حملات پیوسته و آغازین خنثی سازی آتش سامانه‌های پدافندی، برای نابودسازی رادارهای برد متوسط و بلند سامانه‌های موشکی زمین به هوا، به وسیله موشک‌های ضد تشعشع هارم، برای باز نمودن یک مسیر برای هواپیماهای ائتلاف در ارتفاع بیش از ۱۰۰۰۰ فوت متمرکز گردید. یکی از عوامل موفقیت در عملیات نیروهای ائتلاف از لحظات اولیه نبرد، استفاده گسترده از تاکتیک‌های غافلگیری و فریب بود تا آتشبارهای موشکی زمین به هوای عراق را وادار نمایند با روشن نمودن رادارهای محل دقیق خود را مشخص سازند. یعنی انتشار امواج راداری و در مقابل هدایت موشک‌های ضد تشعشع هارم مهاجمین. عراق در مصاف با نیروهای متحد تأکید وافر بر اتخاذ تاکتیک‌های پدافندی مبتنی بر اشباع فضا از امواج رادارهای اخطار اولیه و کنترل آتش سامانه‌های پدافندی داشت و بدون آن‌که دست به یک اقدام افندی مناسب بزند، تنها در انتظار حضور انبوه هواپیماهای نیروهای ائتلاف در آسمان کویت و عراق باقی ماند و با تکیه بر سامانه‌های پدافندی خود سعی نمود به صورت سنتی و بدون ابتکار عمل مناسب به کشف و انهدام اهداف هوایی بپردازد. هم‌چنین آنها از حمله آمریکا به لیبی در سال ۱۹۸۶ درس لازم را نگرفته بودند. دو عامل انتشار نامحدود تشعشعات راداری و عدم تحرک پذیری و جابه‌جایی سامانه‌های پدافندی از جمله عوامل مهم در عملیات خنثی‌سازی آتش سامانه‌های پدافندی عراق بود. علاوه بر این دو عامل، عدم تدبیر صحیح در خصوص برقراری شبکه ارتباطات امن و با قابلیت باززیستی در برابر حملات هوایی عامل دیگری بود که به قطع ارتباطات "مرکز عملیات پدافند هوایی عراق با "مرکز عملیات منطقه‌ای" کمک کرد و آتشبارهای پدافندی عراق را از هم گسیخته نمود که می‌بایستی بدون هماهنگی با یک‌دیگر به فعالیت می‌پرداختند. بنابراین، انتشار نامحدود امواج راداری نخستین عاملی بود که به کشف سریع مواضع پدافندی کمک نمود. وجود این امواج علاوه بر تسهیل تعیین مواضع آتشبارها به

هدایت موشک‌های ضد تشعشع به سمت آنها نیز کمک نمود. عراق پس از آن که بهای سنگینی را برای کسب تجربه در خصوص چگونگی انتشار امواج کسب کرد و تصمیم گرفت این اقدام را متوقف کند با آماج موشک‌های ماوریک و بمب‌های خوشه‌ای مواجه شد. هدف آنها انهدام فیزیکی آتشبارهایی بود که در سکوت راداری بسر می‌برند. به عبارتی، تاکتیک قطع انتشار امواج راداری در این مرحله اقدام عبثی بود چرا که موقعیت مواضع از قبل به دلیل انتشار امواج مشخص شده بود و اقدامی نیز در خصوص تغییر موضع آنها به عمل نیامده بود. از سوی دیگر، قطع خطوط ارتباطی و بمباران مکرر و پرتاب تعداد انبوهی از موشک‌های ضد تشعشع هارم به سمت آتشبارها روحیه نیروهای عراقی را به شدت تضعیف کرده بود.

عراق با وجود دسترسی به انبوهی از سامانه‌های پدافند هوایی موشکی و توپخانه‌ای که خود مستلزم صرف هزینه‌ای گزاف و زمان قابل ملاحظه برای آموزش و به‌کارگیری آنهاست، نه تنها چالشی را در پیش روی متحدین قرار نداد، بلکه تبدیل به اهداف اشتها برانگیز شد. در طول چهار ساعت اولیه جنگ، حسگرهای سامانه‌های نابودگر، بر روی تقریباً ۱۰۰ رادار سامانه‌های زمین به هوا، قفل نموده و با شلیک کردن بیش از ۵۰۰ موشک هارم، تأثیر قابل ملاحظه‌ای بر روند روز نخست جنگ گذاشتند. در ادامه این حملات، کاربران سامانه پدافند هوایی یک‌پارچه عراق آموختند که روشن کردن رادار سامانه‌ها، به منزله استقبال از حملات مرگبار می‌باشد. با گذشت شش روز از جنگ، بیش از ۹۵ درصد از سامانه‌های موشکی زمین به هوا، توپخانه پدافند هوایی و رادارهای هشدار اولیه عراق از کار افتادند. بدین ترتیب مدافعان آسمان عراق، به شدت از روشن نمودن سامانه‌های راداری جستجو و هدف‌یابی خود واهمه داشته و با رعب و وحشت روبه‌رو شده بودند که در این مرحله عملیات خنثی‌سازی آتش سامانه‌های پدافندی از خنثی‌سازی "SEAD" به انهدام فیزیکی "DEAD" سامانه‌های پدافندی عراق تغییر رویه داد. انهدام فیزیکی توسط بمب‌های چندمنظوره و هم‌چنین موشک‌های ماوریک و بمب‌های خوشه‌ای CBU-87 صورت می‌گرفت. طراحان عملیاتی، به جای نابودسازی متوالی اهداف، نابودسازی هم‌زمان آنها را انتخاب نموده و به گونه‌ای از کار

انداختند که عراقی‌ها هیچ‌گاه نتوانستند از آنها بهره‌گیری مجدد نمایند. طراحان نیروهای ائتلاف تصمیم گرفتند به جای آن‌که سامانه‌های پدافندی عراق را یک به یک و به صورت متوالی منهدم کنند، آنها را به طور هم‌زمان از بین ببرند و به گونه‌ای آنها را از کار بیاندازد که عراق هرگز قادر به راه‌اندازی مجدد آنها نباشد.

اما برخلاف نتایج بسیار راضی‌کننده عملیات خشی‌سازی آتش سامانه‌های پدافندی در جریان عملیات طوفان صحرا تلاش‌های اولیه نیروهای متحد در نابودسازی پدافند هوایی صرب‌ها، از پیش‌بینی‌های صورت گرفته، فاصله بسیاری داشت. در مقابل نیروهای صرب توانستند با استفاده از ابتدایی‌ترین امکانات که تأمین و به‌کارگیری آنها چه از نظر هزینه و زمان و چه از نظر محدودیت‌های نگهداری و راه‌اندازی قابل مقایسه با سامانه‌های پدافندی عراق نبود، چالشی پیش روی نیروهای متحد پدید آورند. صرب‌ها برخلاف عراقی‌ها، سامانه‌های موشکی خود را به صورت تدافعی متفرق ساخته بودند و در وضعیت کنترل تشعشع عملیاتی قرار می‌دادند. در این حالت هواپیماهای رزمی ناتو برای درگیری بهتر باید در ارتفاع پایین پرواز می‌کردند. بی‌میلی آشکار اپراتورهای سامانه‌های موشکی زمین به هوا نسبت به ارسال امواج و تبدیل شدن رادارها به اهداف مشارکتی، ردیابی و تهاجم به آنها را دشوارتر ساخته بود و خدمه پروازی را وادار می‌ساخت تا در طول مدت جنگ همواره نسبت به تهدیدات موشک‌های راداری زمین به هوا، هوشیار باشند. این وضع، در برخی اوقات، سبب می‌شد تا حمله به اهداف مخاطره‌آمیز، نادیده گرفته شود و جهت حملات سرکوبی نیز به تجهیزات بیشتری نیاز باشد.

بیشتر تجارب شگفت‌انگیز خدمه پروازی نیروهای متحد در طول حملات ناموفق آغازین بر فراز کوزوو که علیه سامانه پدافند هوایی یکپارچه صرب‌ها صورت گرفت، به علت اطمینان بیش از اندازه آنها به توانایی نیروی هوایی، در عملیات خشی‌سازی آتش سامانه‌های پدافند هوایی باشد. این اطمینان بیش از حد نیز ریشه در توانمندی‌های بالای آنها، در روزهای اولیه عملیات طوفان صحرا که هشت سال پیش اتفاق افتاده بود دارد. در آن زمان پدافند بسیار قدرتمند و فشرده بغداد، از هر شهر دیگری به جز مسکو، مستحکم‌تر بود.

هوایماهای ناتو با توجه به نبود تشعشعات راداری در فضا بیشتر از مهمات هدایت شونده لیزری، بمب‌های خوشه‌ای و موشک ماوریک استفاده کردند. با وجود آن‌که خلبان‌ها می‌توانستند از عهده مقابله با موشک‌های سام-۷ قدیمی برآیند، موشک‌های سام-۹/۱۳، سام-۱۴، سام-۱۶ و سام-۱۸ یک تهدید جدی را برای آنها مطرح کردند.

در مجموع ناتو هرگز موفق به خنثی‌سازی سامانه‌های پدافند هوایی یک‌پارچه صرب‌ها نشد و هوایماهای پروازی بر فراز آسمان صربستان و کوزوو همواره در معرض تهدید موشک‌های سام-۳ و سام-۶ که حلقه تهدید آنها تا ارتفاع ۵۰۰۰۰ فوتی را پوشش می‌داد، قرار داشتند. نیروهای صرب با حفظ پراکندگی و تحرک پذیری و فعال نمودن رادارها تنها به صورت انتخابی و لحظه‌ای توانستند چالش بلند مدتی را در پیش روی نیروهای ناتو قرار دهند.

صرب‌ها با بررسی عملکرد نیروهای ائتلاف در عملیات طوفان صحرا وارد یک نبرد به حقیقت ناهمطراز با دشمنان خود شدند. این نیروها با بهره‌گیری شایسته از شرایط اقلیمی و جوی کشور خود و با اتخاذ تاکتیک‌های فریب جابه‌جایی، ایجاد خطوط ارتباطی مقاوم در برابر حملات هوایی، عدم تکیه به روش‌های سنتی، بررسی و تحلیل دقیق توانمندی‌های دشمنان خود و ارائه راه کارهای عملی در خصوص هر یک، هماهنگی و فرماندهی متمرکز و اجرای غیر متمرکز مبتنی بر ابتکارات و خلاقیت‌های فردی و بسیاری موارد از این قبیل توانستند دشمنان مغرور از پیروزی در عملیات طوفان صحرا را در برابر چالش غیر قابل انتظار قرار دهند.

انتشار امواج رادارهای کنترل آتش به صورت مقطعی، کوتاه و تنها به منظور اجرای آتش و یا تحریک هوایماها به پرتاب موشک‌های ضد تشعشع و قطع فوری امواج راداری، جابه‌جایی و تغییر موضع، هدایت موشک‌های ضد تشعشع به سمت امواج کاذب و اختفاء در یک نقطه امن از پیش تعیین شده، استفاده انبوهی از اهداف کاذب با رعایت تمام الزامات مربوطه و گسترش موشک‌های دوشی پرتاب برای اجرای یک درگیری آسان در ارتفاع پایین با هوایماها به قابلیت باز زیستی نیروهای صرب کمک شایانی نمود. نیروهای صرب در طول ۷۸ روز جنگ اجازه انهدام رادارهای اخطار اولیه و خطوط ارتباطی را ندادند.

یکی دیگر از اقدامات جالب توجه صرب‌ها در مقابله با هواپیماهای مهاجم هموارسازی مسیر برای تقرب آسان آنها به سمت اهداف به ظاهر واقعی بود. نیروهای صرب که از پیش اهداف ارزشمند را مخفی کرده و در مقابل اهداف کاذب را جایگزین آنها کرده بودند. اقدامات نیروهای صرب را در برابر نیروهای ناتو می‌توان در یک عبارت خلاصه کرد: «شناخت کامل دشمن، شناخت توانایی‌های خود، انعطاف‌پذیری و موقعیت‌سنجی» نیروهای صرب با علم به برتری هوایی نیروهای ناتو و با استفاده از قابلیت انعطاف‌پذیری خود توانستند چالش‌های بسیاری را فراروی ناتو قرار دهند. شایان ذکر است تلفیق تمامی نقاط قوت صرب‌ها می‌تواند در دستیابی به یک نتیجه مؤثر در جنگ حائز اهمیت باشد.

مقایسه آماری عملیات خشی سازی آتش سامانه‌های پدافند هوایی در عراق و کوزوو

طی ۴۳ روز جنگ در عملیات طوفان صحرا، تعداد هواپیماهای متحدین ۲۷۶۵ فروند بود. که از مجموع ۶۸۱۵۰ سورتی پرواز رزمی، ۴۳۲۶ سورتی پرواز به عملیات خشی سازی آتش سامانه‌های پدافندی عراق اختصاص داشت. طی ۷۸ روز عملیات نیروهای متحد در کوزوو در حدود ۱۰۰۰ فروند هواپیما بهره گرفت و بیش از ۲۱۱۱۱ سورتی پرواز رزمی را اجرا کرد، ۴۵۳۸ سورتی پرواز به عملیات خشی سازی آتش سامانه‌های پدافندی یوگسلاوی اختصاص داشت.

جدول شماره ۲- آمار قیاسی سورتی پروازهای عملیات SEAD

آمار قیاسی سورتی پروازهای رزمی کل و سورتی‌های خاص عملیات SEAD			
نام عملیات	سورتی پروازهای رزمی	سورتی‌های SEAD	درصد
طوفان صحرا	۶۸۱۵۰	۴۳۲۶	۶/۳٪
نیروهای متحد در کوزوو	۲۱۱۱۱	۴۵۳۸	۲۱/۵٪

در طی ۴۳ روز عملیات طوفان صحرا موشک‌های زمین به هوای دوشی پرتاب با هدایت فرسرخ اولین عامل جهت سقوط هواپیماها یعنی ۱۳ فروند از ۳۸ فروند (۳۴

درصد) می‌باشند. پس از آن موشک‌های راداری زمین به هوا عامل سرنگونی ۱۰ فروند (۲۶ درصد) و در آخر توپ‌های ضد هوایی با ۹ فروند (۲۴ درصد) باعث سقوط هواپیماهای متحدین بوده‌اند. برعکس در مقام بروز خسارات وارده به هواپیماها، توپ‌های ضد هوایی باعث بروز ۲۴ مورد از ۴۸ مورد (۵۰ درصد) گردیدند، موشک‌های فروسرخ عامل بروز ۱۵ مورد خسارت (۳۱ درصد) و موشک‌های راداری تنها ۴ مورد (۸ درصد) را شامل شدند. اگر این دو آمار یعنی انهدام و آسیب دیدگی با یکدیگر جمع گردد، موشک‌های فروسرخ قابل حمل توسط نفر ۳۱ درصد، توپ‌های ضد هوایی ۳۸ درصد و موشک‌های راداری با ۱۶ درصد بیانگر میزان کل خسارات وارده به هواپیماهای ائتلاف شدند.

در طی ۷۸ روز عملیات ناتو در کوزوو هواپیماهای ساقط شده نیروهای متحد، توسط سامانه‌های موشکی زمین به هوا صرب‌ها به ۲ فروند رسید. ۴ فروند از هواپیماهای نیروهای متحد نیز به وسیله سامانه‌های موشکی زمین به هوا راداری و فروسرخ، سامانه‌های پدافند توپخانه‌ای صرب‌ها خسارت دیدند.

جدول شماره ۳- آمار تلفات نیروهای مهاجم

آمار تلفات هواپیماهای نیروهای مهاجم				
نام عملیات	کل هواپیماهای مهاجمین (فروند)	هواپیمای ساقط شده (فروند)	هواپیمای آسیب دیده (فروند)	نرخ تلفات هواپیماهای مهاجمین
طوفان صحرا	۲۷۶۵	۳۸	۳۸	۰/۰۴
نیروهای متحد در کوزوو	۱۰۰۰	۲	۴	۰/۰۰۹

نتایج عملیات "SEAD" نیروهای ائتلاف علیه سامانه‌های پدافند هوایی عراق در عملیات طوفان صحرا نابودسازی ۳۵ آتشبار از ۱۲۰ آتشبار موشکی زمین به هوا ثابت بود. سامانه‌های پدافند موشکی راداری که پیش از عملیات طوفان صحرا حدس زده می شد بیشترین تهدید را علیه نیروهای آمریکایی و ائتلاف داشته باشد، در طول این

عملیات تنها موشک‌های فروسرخ زمین به هوا یک پنجم از صدمات وارده توسط توپ‌های ضد هوایی نمود. هم‌چنین سامانه‌های توپ‌های ضد هوایی که گمان می‌رفت کم‌ترین تهدید را علیه حملات هوایی داشته باشد، در طول جنگ پر تهدیدترین سلاح علیه حملات هوایی باقی ماند.

جدول شماره ۴- آمار قیاسی تلفات سامانه‌های پدافند هوایی مدافعین

آمار قیاسی تلفات سامانه‌های پدافند هوایی مدافعین	
نام عملیات	سامانه‌های منهدم شده
طوفان صحرا	۳۵ آتشبار از مجموع ۱۲۰ آتشبار پدافند موشکی عراق
نیروهای متحد در کوزوو	۳ آتشبار از ۲۵ آتشبار سام-۶ و ۱۰ رادار از ۴۱ رادار سامانه‌های پدافند موشکی یوگسلاوی

یافته‌های تحقیق

راه‌کارهای مقابله با عملیات خنثی سازی آتش سامانه‌های پدافند هوایی

به طور کلی سیاست‌های توسعه تسلیحاتی، روش‌ها و تاکتیک‌های تدافعی و تهاجمی کشورها لزوماً مشابه نیست. این سیاست‌ها و تاکتیک‌ها برحسب نوع تهدیدات، توان مالی و علمی، جمعیت، مساحت، وضعیت جغرافیایی یک کشور و توانمندی‌های کشور و هم‌چنین جایگاهی که از لحاظ منطقه ای و جهانی تعریف می‌کند متفاوت است. نکته حائز اهمیت این است که تاکتیک‌های دفاعی لزوماً نباید در چارچوب‌های وارداتی باشد. چرا که علیه قدرت‌های بزرگ کارایی چندانی ندارد. ابداع تاکتیک‌ها جدید و توانایی ابداع و تغییر تاکتیک در حین نبرد بسیار مهم است. هر تاکتیک و محصول جدیدی در نبرد، تاریخ مصرف خود را دارد.

به طور کلی روش‌هایی که با استفاده از آن می‌توان با عملیات خنثی سازی آتش سامانه‌های پدافند هوایی به مقابله پرداخت به چهار دسته کلی تقسیم می‌گردد: ۱- دفاع تهاجمی ۲- پدافند عامل یا مقابله سخت ۳- پدافند غیرعامل ۴- مقابله نرم (جنگ الکترونیک)

(۱) دفاع تهاجمی

ایده دفاع تهاجمی مبتنی بر استفاده از عملیات نظامی در جهت انهدام تجهیزات عملیات خنثی‌سازی آتش سامانه‌های پدافند هوایی قبل از اینکه بتوانند به‌کارگیری شوند. با توجه به اینکه عمده حملات این عملیات از طریق هواپیماهای مستقر در باندها و ناوها انجام می‌گیرد، حملات موشکی به این محل‌ها و هم‌چنین مراکز فرماندهی و کنترل به عنوان اقدامات تهاجمی و بازدارنده جهت جلوگیری و یا به تاخیرانداختن در حملات نظامی دشمن اثر بخش خواهد بود.

(۲) پدافند عامل یا مقابله سخت

یکی از طرق مقابله با عملیات خنثی‌سازی آتش سامانه‌های پدافند هوایی، پدافند عامل یا مقابله سخت می‌باشد که با انهدام تجهیزات این عملیات به عنوان یک شئی خارجی مبتنی بر کشف، رهگیری و انهدام یا خنثی‌سازی آن‌ها هنگام ورود در منطقه مورد نظر با استفاده از مجموعه تسلیحات پدافند هوایی است. توانایی مقابله با تجهیزات عملیات خنثی‌سازی آتش سامانه‌های پدافند هوایی شامل کلیه توانمندی‌هایی است که از زمان شناسایی آنها تا کوشش برای انهدام یا خنثی‌سازی بایستی وجود داشته باشد. استفاده از پوشش راداری مناسب جهت ردیابی و شناسایی اهداف پرنده دشمن ضروری می‌باشد که اهم این اقدامات عبارتند از:

- به‌کارگیری سامانه‌های پدافند توپخانه‌ای برد متوسط و بلند خودکار مبتنی بر سنسور راداری پسیو، در رویارویی با حملات هوایی به صورت گسترده و گروهی نیازمند به‌کارگیری سامانه‌های پدافند توپخانه‌ای خودکار است؛ چرا که چنین اهدافی زمان درگیری بسیار کوتاه می‌باشد و با غنیمت شمردن زمان است که می‌توان با موفقیت با آنها درگیر شد. به کمک سامانه کنترل آتش برد کوتاه که قابلیت کشف و رهگیری هواپیماهای عملیات خنثی‌سازی آتش سامانه‌های پدافند هوایی می‌توان اطلاعات موقعیت هدف را کشف نموده و در اختیار واحدهای پدافند توپخانه‌ای خودکار قرار داد تا با ایجاد دیواره و خط آتش در مسیر پروازی اهداف هوایی متخاصم با آنها درگیر شوند.

- به‌کارگیری سامانه‌های پدافند هوایی دوشی پرتاب، سامانه‌های پدافند هوایی دوشی پرتاب جزء سلاح‌های انعطاف‌پذیر و ارزان قیمت و با کاربری ساده هستند. این سامانه‌ها می‌توانند در برابر اهداف هوایی که در ارتفاع پایین پرواز می‌کنند قابل استفاده و موثر باشد. این سلاح به طور شاخص دارای جستجوگر فرو سرخ است به طوری که موشک فرصت کمی برای اختار قبل از ضربه هدف می‌دهد. این سامانه پدافند هوایی برای کشورمان به لحاظ تکنولوژی ساده‌تر، تعداد بیشتر، ارزان‌تر، پرتاب آسان‌تر، حمل و نقل آسان‌تر و آسیب‌پذیری کمتر در برابر جنگ الکترونیک بسیار مناسب به نظر می‌رسد. استفاده گسترده از این موشک‌ها می‌تواند به کاهش تجهیزات آمادی، افزایش مرگ آوری، افزایش مقاومت در برابر دشمن، افزایش واکنش و تغییر وضعیت میدان نبرد و افزایش کارایی و عملکرد منجر شود. لذا گزینه مناسبی برای مقابله به خصوص در جنگ‌های ناهم‌تراز است.
- ایجاد شبکه پدافند هوایی یک‌پارچه، زیر سیستم‌های پدافند هوایی که به طور مستقل عمل می‌کنند باید به چند سیستم مرکزی منطقه ای و یک سیستم مرکزی متصل شوند و یک شبکه پدافند هوایی ایجاد کنند. در این شبکه کلیه اطلاعات دریافتی از سنسورهای زمینی و یا هواورد و ماهواره ای به یک سیستم مرکزی ارسال و پس از تجزیه و تحلیل اطلاعات و اولویت بندی تهدیدات تصمیم می‌گیرد که برای هر تهدیدی با چه سیستمی مقابله کند. سامانه‌های پدافند هوایی این شبکه باید دارای مجموعه ای از موشک‌های زمین به هوا و با سیستم‌های هدایت متنوع مانند هدایت اپتیکی، فعال راداری، نیمه فعال، فروسرخ و هدایت فرمانی و هم‌چنین توپخانه ضد هوایی باشد.
- استفاده از رادارهای غیر فعال، رادارهای غیر فعال دارای مزیت مخفی شدن از دسترسی تجهیزات شنود راداری و موشک‌های ضد تشعشع راداری و تأثیر کم‌تر تکنیک‌های جنگ الکترونیک هستند. که آنها را برای کاربردهای نظامی متمایز ساخته است. لذا از جمله ابزار مناسب جهت مقابله با تهدیدات مدرن عملیات خشی‌سازی آتش سامانه‌های پدافند هوایی می‌باشد. از قابلیت‌های برجسته رادارهای غیرفعال بای‌استاتیک، قابلیت آشکارسازی اهداف نامرئی (استیلث)

می‌باشد. با وجود موقعیت راهبردی منطقه ای و فرامنطقه ای ایران، وجود این گونه سامانه‌ها به عنوان حساسه در افزایش توان رزم پدافند هوایی جهت مقابله با تهدیدات پرنده متعدد، ضروری به نظر می‌رسد.

- به‌کارگیری و توسعه مین‌های هوایی، یکی از روش‌های مقابله با اهداف پرنده استفاده از مین‌های هوایی است. این مین‌ها که پس از شلیک در فضای مورد نظر به وسیله چتر یا بالن به حالت معلق در آمده، می‌تواند در صورت حس کردن هدف پرنده در حیطه خود با ترکش‌زایی یا ایجاد موج بلست نسبت به نابودی یا انحراف هدف اقدام نماید.

- انبوه‌سازی و بومی‌سازی تجهیزات پدافند هوایی، انبوه‌سازی و بومی‌سازی تجهیزات پدافند هوایی باعث خواهد شد که قدرت مقابله افزایش یافته، امکان تغییر تاکتیک‌ها و کاهش آسیب‌پذیری سامانه‌ها با توجه به بومی‌سازی سامانه‌ها فراهم می‌شود.

- تنوع‌بخشی تجهیزات پدافند هوایی؛ یکی از تاکتیک‌های مناسب تنوع‌بخشی به تجهیزات پدافند هوایی است. به عبارتی ترکیبی از تجهیزات وارداتی از کشورهای مختلف و همچنین تولید داخل ارائه شود. تغییر مشخصات تجهیزات وارداتی و همچنین اتخاذ تاکتیک‌هایی برای بالا بردن هزینه مقابله نیروهای مهاجم بسیار عامل مهمی است که حتی در زمان صلح نیز حائز اهمیت است و سبب می‌شود کشوری که در فکر تهاجم است بدانند که هزینه‌های بیشتری باید پردازد و عاملی بازدارنده است. این کار سبب غافل‌گیری، ارائه اطلاعات غلط به دشمن و افزایش هزینه‌های مقابله می‌شود.

۳) پدافند غیرعامل

امروزه کشورهایایی که طعم خرابی و خسارت ناشی از جنگ را چشیده‌اند جهت حفظ سرمایه‌های ملی و منابع حیاتی خود توجه خاص و ویژه‌ای به دفاع غیرعامل نموده و در راهبرد دفاعی خود جایگاه والایی برای آن قایل شده‌اند. انجام اقدامات دفاع غیرعامل، در جنگ‌های ناهم‌تراز امروزی در جهت مقابله با تهاجمات خصمانه و تقلیل خسارت ناشی از حملات هوایی، زمینی و دریایی کشور مهاجم، موضوعی بنیادی است

که وسعت و گستره آن تمامی زیرساخت‌ها و مراکز ثقل نظامی و غیرنظامی کشور را در برمی‌گیرد. پدافند غیر عامل در جهت کاهش تأثیرات حملات عملیات خنثی‌سازی آتش سامانه‌های پدافند هوایی و کاهش خسارات اهداف مورد نظر بوده و به عنوان مکمل پدافند عامل بسیار نقش آفرین می‌باشد. کاراترین شیوه مکمل برای مقابله، پدافند غیر عامل می‌باشد. که باید در کنار شبکه یک‌پارچه پدافند هوایی مد نظر قرار گیرد. از جمله اقدامات موثر پدافند غیر عامل عبارت است از:

- جابه‌جایی و تحرک پذیری سامانه‌های پدافندی، با توجه به کشف سریع واحدهای پدافند هوایی توسط دشمن از طریق ماهواره و هواپیماهای اخلاک‌گر و پیشرفت موشک‌های هوا به سطح دور ایستا و ظهور بمب‌های هوشمند، عملاً سامانه‌های پدافند هوایی ثابت سریعاً مورد اصابت قرار می‌گیرد. تمام واحدهای پدافند هوایی نباید در صحنه باشند. بلکه به طور مرحله‌ای و زمان‌بندی شده وارد صحنه نبرد شوند و به صورت خودکشی بوده تا توانایی جابه‌جایی و استقرار در استحکامات امن را داشته باشند.
- به‌کارگیری تورهای استتار چند طیفی جاذب رادار یا مواد تفرق دهنده امواج رادار برای سامانه‌های مهم از مواد جاذب هوشمند چندطیفی حاوی مواد فعال و غیرفعال به منظور کاهش بهینه سطح مقطع راداری و جلوگیری از گسیل یا انتشار انرژی حرارتی مکانیکی، اثرات شیمیایی، صوتی، مغناطیسی و راداری از هدف استفاده گردد.
- استفاده از ماکت‌های کاذب: با توجه به اصابت هم‌زمان به اهداف مورد نظر توسط نیروهای مهاجم، تعبیه ماکت‌های کاذب در کنار واحدهای واقعی با فاصله منطقی سبب کاهش اولین اصابت هم‌زمان حملات هوایی می‌شود. البته در ساخت ماکت توجه داشت که باید دارای کلیه خصوصیات موضع حقیقی باشد، از جمله می‌توان به تشعشع فروسرخ، هم‌اندازه بودن، سه بعدی بودن، سرعت انتشار آنها اشاره کرد. چرا که در حملات شبانه و با دروین‌های دید در شب هدف کاذب و واقعی قابل تشخیص است.
- مکان‌یابی مناسب استقرار سامانه‌های پدافندی: یکی از اقدامات اساسی و عمده پدافند غیرعامل، انتخاب محل مناسب می‌باشد که هدف انتخاب بهترین نقطه

و محل استقرار می‌باشد. این اقدام، آسیب‌پذیری را تا حد زیادی تقلیل داده و وضعیت قابل توجهی ایجاد می‌کند.

- رعایت دقیق مقررات سکوت راداری و رادیویی: با انجام رعایت دقیق مقررات سکوت راداری و رادیویی در زمان‌بندی مناسب می‌توان آسیب‌پذیری سامانه‌ها را در هنگام جمع‌آوری اطلاعات سیگنالی، شنود رادیویی و در زمان جنگ الکترونیکی به روش سخت و نرم کاهش داد.
- برقراری سیستم‌های ارتباطی امن: با ایجاد سیستم‌های ارتباطی امن، تبادل اطلاعات بین واحدها اختلال، شنود و انهدام کاهش خواهد یافت. این کار می‌تواند توسط سیستم‌های چند لایه ارتباطی و استفاده از رمزگذاری اطلاعاتی و استقرار ارتباطات سیمی در محل‌های مناسب مقاوم در برابر آسیب‌پذیری فیزیکی انجام پذیرد.

۴) مقابله نرم

روش دیگری که برای مقابله با عملیات خنثی‌سازی آتش سامانه‌های پدافند هوایی می‌توان به‌کارگیری نمود مبتنی بر عدم درگیری فیزیکی با تجهیزات این عملیات و گمراه کردن و یا اختلال در نحوه عملکرد آنها با اقدامات جنگ الکترونیک می‌باشد.

- استفاده از اختلال‌گرهای راداری و اختلال‌گرهای هوشمند سامانه‌های ناوبری یکی از روش‌های مقابله بهره‌بردار از سامانه‌های اختلال‌گر راداری می‌باشد که می‌تواند بسیار مفید باشد. به شرط این که به موقع و با بالاترین ضریب کارایی استفاده شود. برخی از تجهیزات این عملیات از سامانه موقعیت‌یاب جهانی برای ناوبری استفاده می‌کنند. می‌توان از همین مشخصه برای گمراه کردنشان بهره گرفت و با ایجاد اختلال در امواجی که از ماهواره‌ها صادر می‌شود تجهیزات را گمراه نمود و یا موقعیت غلط داد. به دو طریق می‌توان در سیگنال‌های ارسالی از ماهواره به سامانه‌های موقعیت‌یاب "GPS" اختلال ایجاد کرد. یکی از طریق جمرهای باند عریض که بدون توجه به محتوی اطلاعات، بر روی اطلاعات ارسالی پارازیت ایجاد می‌کنند و به آنها جمرهای غیر هوشمند گفته می‌شود و دیگری با توجه به سیگنالی که به گیرنده ارسال می‌شود، موقعیت نادرستی را به گیرنده ارسال می‌کنند. در این حالت گیرنده اطلاعات،

هیچ خطا و پارازیتی در سیستم مشاهده نمی‌کند. ولی موقعیتی که به آن داده شده غلط بوده و باعث عدم موفقیت در مأموریت آن می‌شود. ابزارهایی که به عنوان منابع تولید سیگنال خطا برای جمینگ استفاده می‌شوند، می‌توانند به صورت ادوات پرنده بر روی بالن به صورت معلق در هوا و یا به صورت ایستگاه‌های زمینی و قابل برنامه ریزی استفاده شوند.

• بهره برداری از فرستنده‌های فریبنده

در زمان صلح بایستی فرستنده‌های امواج کاذب با فرکانس معادل سامانه‌های پدافند هوایی موجود کشور به تعداد زیاد و با رعایت نکات فنی و عملیاتی ساخته شود و در موضع‌های مناسب استقرار یافته تا در موقع مقتضی جهت فریب و گمراه‌سازی تجهیزات عملیات "SEAD" دشمن به کارگیری شود.

• استفاده از طرح سیستم‌های راداری چند وضعیتی^۱ و بی استاتیک^۲:

در این روش سعی می‌شود با جداسازی فرستنده و گیرنده رادار کارایی حملات علیه سنسورهای تشعشع امواج سامانه‌های پدافند هوایی را کاهش داد. به طوری که با جابه‌جایی فرستنده رادار از منطقه اصلی نبرد و انتقال آن به یک منطقه امن می‌توان میزان خسارت به رادار را نیز به حداقل رساند.

یک رادار بی‌استاتیک را مدنظر داشته باشید که در آن گیرنده غیرفعال بوده و موشک نمی‌تواند به آن حمله کند در این راستا فرستنده را نیز می‌توان در محلی قرار داد که حمله به آن و یا تشخیص پارامترهای آن برای دشمن مشکل باشد. در این روش طرح‌هایی وجود دارد که در آنها سعی شده است از سایر فرستنده‌های تجاری از جمله رادیو تلویزیونی و یا تلفن همراه نیز استفاده کرد.

• استفاده از تسلیحات امواج الکترومغناطیس توان بالا و لیزرهای پر قدرت و پرتوهای ذرات باردار

با استفاده از تسلیحات امواج الکترومغناطیس توان بالا و لیزرهای پر قدرت و پرتوهای ذرات باردار می‌توان به سیستم‌های تهاجمی الکترونیکی دشمن مقابله

1- Multistatic Radar

2-Bistatic

نمود. همان‌طور که قبلاً گفته شد، امواج الکترومغناطیس توان بالا می‌تواند باعث بد عمل کردن تنزل عملکرد، اختلال و خرابی دائمی در سیستم‌های الکتریکی و الکترونیکی شوند.

نتیجه‌گیری نهایی

رویکردهایی که در جنگ‌های امروزی دخالت دارند الزام تغییر در تفکرات و ساختارهای پدافندی کشور را ضروری ساخته‌اند در مقابل این‌گونه حمله‌های مدرن مطمئناً پدافندهای سنتی و از هم گسیخته و گسسته کارگر نخواهند بود. اگر جنبه‌های آفندی جنگ به‌صورت پیوسته و یک‌پارچه هستند، معماری پدافندی نیز باید هماهنگ و بدون خلل باشند. امروزه شبکه پدافند هوایی یک‌پارچه، نیاز جدی است که نه تنها به‌صورت کیفی و کلامی بلکه به‌صورت کمی و دقیق باید مورد طراحی همه‌جانبه قرار گیرد.

با اتخاذ تدابیر هوشمندانه، کم هزینه، کارآمد، غیره منتظره و شناسایی نقاط سرنوشت ساز دشمن می‌توان دشمن را در برابر چالش‌های ناشناخته قرار داد که غلبه بر آنها به راحتی ممکن نباشد.

آمریکایی‌ها معترفند آنچه امروز می‌تواند تهدیدی برای منافع آنها باشد، تجهیزات پیشرفته نظامی نیست، بلکه هوش و ذکاوت دشمنانی است که با اعتماد به نفس و ابتکار عمل می‌توانند با استفاده از امکانات ساده که تصور آن نیز مشکل است چالش‌های بزرگی را پیش رویشان قرار دهند.

با عنایت به آنچه بیان شد می‌توان نتیجه گرفت که بی‌توجهی و غفلت به آموزه‌های جنگ‌های اخیر و نیز عدم تحلیل مستمر وقایع و رویدادهای مهم در عرصه جنگ‌های امروزی و خلأ تدبیر و راه کارهای عملی در خصوص هر یک از تهدیدات به معنای گشودن دروازه‌های کشور به روی دشمنان می‌باشد. اهم فعالیت نیروهای مسلح در زمان صلح صورت می‌گیرد و کم کاری در این زمان بستر بروز تهدیدات متعدد را فراهم می‌سازد. چنانچه بر اساس اندیشه‌های سنتی عمده توان نظامی کشور صرف انجام اقداماتی شود که پیشاپیش کارایی آنها در برابر دشمنان زیر سؤال خواهد رفت، کم کاری و پر کاری دیگر تفاوتی نخواهد داشت.

توسعه همه جانبه و به‌کارگیری مجموعه‌ای از روش‌ها، آسمان کشور را حفظ خواهد کرد. تدابیر مقابله‌ای اشاره شده در این تحقیق در برابر عملیات خشی‌سازی آتش سامانه‌های پدافند هوایی و همچنین موشک‌های ضد تشعشع نیازمند تمرین‌های عملیاتی منظم و مستمر است.

همان‌طور که نتایج تحقیق نشان می‌دهد با شیوه‌ها، تاکتیک‌های مناسب و خلاقانه پدافند هوایی، رعایت و به‌کارگیری اصول پدافند غیر عامل و روش‌های نرم متکی بر جنگ الکترونیک، مقابله با عملیات خشی‌سازی آتش سامانه‌های پدافند هوایی امکان پذیر خواهد بود.

در یک تجزیه و تحلیل کلی می‌توان بیان داشت:

۱) جنگ‌های اخیر نمایشگر بروز تغییرات ریشه‌ای در مفهوم جنگ، فرایند و شیوه جنگیدن و فناوری مربوطه، شکل نوین آن و نقش توان هوایی به‌عنوان یک فاکتور کلیدی می‌باشد.

۲) آمریکا و متحدانش تأکید وافر بر استفاده از قدرت هوایی جهت کسب برتری هوایی و اجرای عملیات خشی‌سازی آتش سامانه‌های پدافند هوایی در مراحل نخست حملات هوایی را دارد.

۳) از مهم‌ترین عملیات‌هایی که در جهت کسب برتری هوایی صورت می‌پذیرد و از سابقه پنجاه ساله برخوردار است "عملیات خشی‌سازی آتش سامانه‌های پدافند هوایی" می‌باشد که با هدف خشی‌سازی انهدام و یا کاهش موقت توان سامانه‌های پدافند هوایی زمین پایه دشمن صورت می‌گیرد.

۴) بسیاری از سکویهای نظامی، تسلیحات و تاکتیک‌ها نظیر شناسایی، مراقبت، اخلال دورایستا و به‌کارگیری تسلیحات هوا به سطح به ویژه دور ایستا و همچنین اقدامات ضد الکترونیکی و ضد فرو سرخ در عملیات "خشی‌سازی آتش سامانه‌های پدافند هوایی" مشارکت خواهند داشت.

۵) عملیات خشی‌سازی آتش سامانه‌های پدافند هوایی به دو شیوه "مخرب و مختل‌کننده" قابل اجرا است. در روش مخرب هدف انهدام سامانه و کاربرهای آن است. در روش مختل‌کننده تلاش می‌شود تا کشور هدف به

- صورت موقت از سامانه‌های پدافند هوایی خود محروم شده و یا زمینه تضعیف، فریب و یا تأخیر در به‌کارگیری این سامانه‌ها فراهم شود.
- (۶) از اقدامات مهم قبل از اجرای عملیات‌سازی آتش سامانه‌های پدافندی جمع‌آوری اطلاعات سیگنالی رادارهای شبکه پدافند هوایی یک‌پارچه می‌باشد. شروع این عملیات همراه با اخلال الکترونیکی بوده و در طی عملیات ادامه می‌یابد.
- (۷) از خنثی‌سازی آتش سامانه‌های پدافندی به عنوان یکی از عملیات‌های موفق نیروهای ائتلاف در عملیات طوفان صحرا یاد می‌شود. برخلاف نتایج بسیار راضی‌کننده این عملیات، تلاش‌های اولیه نیروهای متحد در کوزوو نسبت به نابودسازی پدافند هوایی صرب‌ها، از پیش‌بینی‌های صورت گرفته فاصله بسیاری داشت.
- (۸) به طور کلی روش‌هایی که با استفاده از آن می‌توان با عملیات خنثی‌سازی آتش سامانه‌های پدافند هوایی به مقابله پرداخت به چهار دسته کلی تقسیم می‌گردد:
- (۱) دفاع تهاجمی؛ (۲) پدافند عامل یا مقابله سخت؛ (۳) پدافند غیر عامل؛ (۴) مقابله نرم؛

منابع و ماخذ

فارسی

- ۱) بابائی طلا تپه محمدباقر (۱۳۸۴)، رمز موفقیت در تحقیق، تهران: پیک سبحان
- ۲) سپاه پاسداران انقلاب اسلامی (۱۳۸۰)، مدیریت بررسی‌های اطلاعات، تهران، مع اطلاعات نهسا
- ۳) قرارگاه پدافند هوایی خاتم الانبیا (۱۳۸۳)، بررسی دفاع هوایی ارتش یوگسلاوی در برابر حملات هوایی ناتو، تهران: قرارگاه پدافند هوایی
- ۴) قرارگاه پدافند هوایی خاتم الانبیا (۱۳۸۳)، بررسی عملکرد پدافند هوایی عراق در عملیات طوفان صحرا
- ۵) قرارگاه پدافند هوایی خاتم الانبیا (۱۳۸۳)، بررسی تاثیرات جنگ الکترونیک بر سامانه‌های پدافند هوایی عراق، آذر
- ۶) قرارگاه پدافند هوایی خاتم الانبیا (۱۳۸۳)، پدافند غیر عامل، نشریه یکم، تابستان
- ۷) کافی سعید (۱۳۸۷)، بررسی توانمندی هواپیماهای وایلد ویزل در عملیات "SEAD" و توان مقاله سامانه‌های پدافند زمین پایه دشمن، پایان نامه دانشکده فرماندهی و ستاد و علوم دفاعی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی
- ۸) نباتی عزت ا... (۱۳۸۶)، پدافند غیر عامل، تهران، مرکز آموزشی پژوهشی شهید صیاد شیرازی

انگلیسی

- 9) Bolkcom Christopher, Military Suppression of Enemy Air Defenses (SEAD): Assessing Future Needs, CRS Report for Congress, 2005
- 10) Joint Pub 3-01.4, JOINT-SEAD, 1995
- 11) Joint Pub 3-03, "Doctrine for Planning Joint Operation", 2003
- 12) Hewitt, William A., Planting the seeds of SEAD, By Maxwell AFB: Air University press, ALABAMA, 1992
- 13) MCWP 3-22.2 supersedes Fleet Marine Force Manual (FMFM) 5-45, *Suppression of Enemy Air Defenses*, 1994.
- 14) MCWP 3-40.5 supersedes Fleet Marine Force Manual (FMFM) 7-12, *Electronic Warfare* 1991
- 15) MCM 3-1 "16 VOLUMES", "Mission Employment Tactics", 1995
- 16) SEAD, MCWP 3-22.2, U.S. Marine Corps, DEPARTMENT OF THE NAVY, 2001

- 17) SEAD, Assessing Future Needs, CRS Report for Congress, 2005
- 18) Wakingham, Bershire: Twin-Tone, 1991
- 19) www.fas.org/man/dod-101/army/docs/.../ANNEX-F- SEAD Planning.htm
- 20) www.military.ir

بررسی نقش جغرافیای طبیعی شهرستان ایلام برای استقرار جمعیت در شرایط اضطراری با رویکرد پدافند غیر عامل

هادی مراد پیری^۱

شعبان تیلا^۲

تاریخ دریافت: ۱۳۹۰/۱۲/۱۱

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۱/۰۲/۰۵

چکیده

موضوع پژوهش حاضر، بررسی نقش جغرافیای طبیعی شهرستان ایلام برای استقرار جمعیت در شرایط اضطراری (بمباران هوایی و موشکی) با رویکرد پدافند غیرعامل می‌باشد. سؤال اصلی تحقیق این است که چه ملاحظاتی از پدافند غیرعامل در جغرافیای طبیعی شهرستان ایلام برای مقابله با بمباران هوایی و موشکی با تأکید بر حفاظت از جمعیت مؤثر است؟ به بیان دیگر آیا بین کسانی که برای ایمن ماندن از آسیب‌های ناشی از وقوع بمباران هوایی و موشکی دشمن در شهرستان ایلام در جغرافیای طبیعی در مناطقی از جمله تنگه ارغوان (قوچعلی)، مله پنجاو یا تنگه دالاهو پناه می‌گیرند با کسانی که در شهر ایلام می‌مانند به لحاظ متغیرهای مورد بررسی، تفاوت معناداری وجود خواهد داشت؟

جهت دست‌یابی به اهداف مورد نظر پژوهش، جغرافیای طبیعی شهرستان ایلام، تاریخچه استفاده از پدافند غیرعامل و مبانی نظری و الزامات پدافند غیرعامل در ایران بررسی و با بهره‌گیری از مطالب به‌دست آمده^۷ فرضیه مطرح گردید که متغیرهای مورد بررسی عبارت

۱- عضو هیئت علمی دانشگاه جامع امام حسین (ع)

۲- دانش‌آموخته رشته مدیریت علوم دفاعی کارشناسی ارشد دانشکده و پژوهشکده دفاعی (دافوس)

بودند از وضعیت آب و هوا (اقلیم)، هیدرولوژی (وضعیت آب‌ها)، ژئومورفولوژی (زمین‌شناسی)، جغرافیای زیستی، وضع موجود استحکامات (طبیعی و مصنوعی) و میزان تأثیر مؤلفه‌های اصلی پدافند غیرعامل در کاهش آسیب‌پذیری؛ روش تحقیق، روش تحلیلی موردی و از نوع پیمایشی بوده و تکنیک مورد استفاده برای جمع‌آوری اطلاعات پرسش‌نامه می‌باشد. نتایج حاصل از یافته‌های تحقیق (تجزیه و تحلیل داده‌های تحقیق و همچنین نتایج آزمون T (استیودنت) در خصوص فرضیه‌ها ($\mu > 3$) نشان می‌دهد که عوامل: وضعیت اقلیمی (آب و هوا)، هیدرولوژی (وضعیت آب‌ها)، ژئومورفولوژی (زمین‌شناسی)، و جغرافیای زیستی شهرستان ایلام، همچنین امکان استقرار جمعیت در جغرافیای طبیعی شهرستان و تقلیل آسیب‌پذیری و امکان تحقق اصول اصلی پدافند غیرعامل (مکان‌یابی، استتار، اختفاء، پوشش، فریب، پراکندگی، تفرقه و جابه‌جایی) در صورت استفاده از جغرافیای طبیعی ایلام برای استقرار جمعیت در شرایط اضطراری مؤثراند، ولی وضع موجود استحکامات شهرستان (طبیعی و مصنوعی) تأثیر آن‌چنانی در حفاظت جمعیت در برابر بمباران‌های هوایی و موشکی با رویکرد پدافند غیر عامل ندارد.

کلید واژه: پدافند غیر عامل، جغرافیای طبیعی، ایلام.

مقدمه

مطالعه در مورد کشورهایایی که مواجهه با خرابی و خسارت ناشی از جنگ را تجربه نموده‌اند و بررسی اقدامات آنها برای حفظ سرمایه‌های ملی و منابع حیاتی خود، در توجه به «پدافند غیرعامل»، انگیزه مناسبی را برای پرداختن به این مهم (پدافند غیرعامل) ایجاد کرده است.

این دغدغه در ذهن و فکر نگارنده که شاهد نمونه‌های متعدد تلفات انسانی و... در بمباران‌های مکرر هوایی و موشک باران مراکز جمعیتی بی‌دفاع در هشت سال دفاع مقدس، علی‌الخصوص شهرستان مرزی ایلام که در طول جنگ تحمیلی به کُرّار (حدود ۲۵۰ بار) آماج حملات بی‌رحمانه هوایی و موشکی قرار گرفته، وجود داشته است که در زمینه پدافند غیر عامل با عنایت به پیچیدگی، گستردگی و تخصصی بودن موضوع و تأثیر غیرقابل انکار آن در تقلیل خسارات همه جانبه، به‌ویژه حفاظت از

جمعیت در برابر بمباران‌های هوایی و موشکی و تسهیل خدمت‌رسانی، برنامه‌ریزی جامع با هدف استفاده از ظرفیت جغرافیای طبیعی با رویکرد پدافند غیرعامل برای استقرار جمعیت در کنار توسعه فنی و جامع الگوهای ایمن مصنوعی در پوشش طبیعت بکر شهرستان ایلام که شهرستانی مرزی است، در دستور کار مطالعاتی قرارگیرد.

تحقیق پیش رو تلاشی علمی برای یافتن راه‌حل اجرایی و کم هزینه، در صورت وقوع حوادث زیان‌بار تهاجم هوایی و موشکی دشمن زبون، برای به حداقل رساندن دامنه تخریب منابع مادی و تلفات انسانی در شهرستان مرزی ایلام با ادبیات و قواره علمی برای استفاده و برنامه‌ریزی مسئولین امر، به عنوان اثری علمی تحقیقی و کاربردی

بیان مسئله

وجود امنیت به قدری حائز اهمیت است که به استناد آیات قرآن و احادیث معصومین علیهم‌السلام می‌توان گفت الویت اول و نیاز اصلی یک جامعه به شمار می‌رود. در قرآن کریم در سوره بقره آیه ۱۲۶، سوره تین آیه ۳، سوره ابراهیم آیه ۳۵، سوره اعراف آیه ۷۴، سوره حجر آیه ۸۲ و هم‌چنین در فرمایش حضرات معصومین؛ پیامبر عظیم‌الشان اسلام^(ص) می‌فرمایند: «امنیت و عافیت، دو نعمت‌اند که بسیاری از مردمان درباره آن زیانکاراند. (و آنها را قدر نمی‌دانند). (مظاهری، ۱۳۸۹، ص ۱۸۷)

امام علی^(ع) می‌فرمایند: «پس هرگاه به دشمن رسیدید، یا دشمن به شما نزدیک گردید، باید لشکرگاه شما پیشاپیش بلندی و دامنه کوهستان، یا کنار رودخانه‌ها باشد، تا بار سنگین نگرهبانی از دوش شما کم گردد و اندیشه حمله ناگهانی به ذهن کسی فرو نرود. (رضی، ۱۳۷۸، ص ۲۹۱)

و امام جعفر صادق^(ع) می‌فرمایند: «سه چیز نیاز جامعه بشری است، امنیت، عافیت و رفاه».

امروزه اهمیت پدافند غیر عامل با توجه به تنوع تهدیدات بیش از گذشته محسوس است. در نبردهای آینده حملات دشمن عمدتاً از نوع بمباران‌های هوایی و موشکی و به گونه‌ای است که هیچ نقطه‌ای از سرزمین کشور هدف از این حملات و آسیب‌ها مصون و در امان نخواهد بود. برای مقابله و به حداقل رساندن خسارات ناشی از اینگونه جنگ‌های ویرانگر باید شیوه‌های مطلوب، علمی و کاربردی انتخاب گردد.

بدون شک پاسخ به حملات هوایی و موشکی دشمن به لحاظ پیشرفت تکنولوژی و پیچیدگی‌های سلاح‌های آنها تنها با سیستم پدافند هوایی و پدافند عامل میسر نخواهد بود. بلکه باید ضمن ارتقای توانمندی پدافند عامل از شیوه‌ها و روش‌های مکمل هم بهره جست، که بهترین و مهم‌ترین شیوه‌های مکمل و مؤثر در پیش‌گیری و کاهش خسارات در کنار مسائل توجیهی و آموزشی استفاده از پدافند غیر عامل و به عبارت کامل‌تر آمایش دفاعی و امنیتی یک سرزمین است. که می‌شود با استفاده علمی از جغرافیای طبیعی با کمترین هزینه و بیشترین بهره‌دهی سطح قابل قبولی از آن را متجلی ساخت.

با وجود ابلاغ مصوبه شورای عالی شهرسازی و معماری در مورد ساخت پناهگاه در سال ۱۳۶۵، مبحث ملی ۲۱ ساختمان، وجود مسیرهای طولانی سرپوشیده در داخل شهر ایلام و اقدامات انجام شده در این راستا، به نظر می‌رسد جمعیت ساکن در شهر ایلام در مواقع وقوع بمباران هوایی و موشکی احتمالی حفظ جان شهروندان، ذخایر اساسی و... در معرض تهدید و آسیب‌پذیر خواهد بود. لذا به منظور استفاده بهینه از طبیعت خدادادی و کاهش هزینه احداث پناهگاه و... در این تحقیق نقش جغرافیای طبیعی شهرستان ایلام برای استقرار جمعیت در شرایط اضطراری (بمباران هوایی و موشکی) با رویکرد پدافند غیرعامل بررسی شده است.

سؤال اصلی

چه ملاحظاتی از پدافند غیرعامل در جغرافیای طبیعی شهرستان ایلام برای مقابله با بمباران هوایی و موشکی با تأکید بر حفاظت از جمعیت مؤثر است؟

جامعه آماری

جامعه آماری تحقیق به دلیل ارتباط موضوع به نخبگان علمی و مسئولین امر در ستاد حوادث غیرمترقبه و کارگروه‌های تخصصی پدافند غیرعامل استان و شهرستان ایلام حدود ۱۰۱۰ نفر برآورد گردید و از روش ریاضی و آماری برآورد حجم نمونه ۵۰ نفر از بین مسئولین و کارشناسان کارگروه‌های تخصصی پدافند غیر عامل استان و شهرستان و نخبگان رشته‌های علمی مرتبط در مراکز دانشگاهی ایلام تعیین گردید،

پرسش‌نامه پس از تنظیم، از جامعه نمونه نظرسنجی و مورد بهره برداری و تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

مبانی نظری و ادبیات تحقیق

شهرستان ایلام

شهرستان ایلام در شمال استان وهم‌جوار با مرز بین‌المللی جمهوری اسلامی ایران با کشور عراق واقع شده است. این شهرستان در مختصات جغرافیایی ۴۵ درجه و ۲۴ دقیقه تا ۴۸ درجه و ۱۰ دقیقه طول شرقی و ۳۱ درجه و ۵۸ دقیقه تا ۳۴ درجه و ۱۵ دقیقه عرض شمالی واقع شده است، مساحت این شهرستان ۲۱۶۵ کیلومتر مربع بوده که ۱۰/۸ درصد از مساحت استان را شامل می‌گردد، این شهرستان از شمال به شهرستان‌های شیروان چرداول و ایوان، از غرب و جنوب غرب به ترتیب استان کرمانشاه و محدوده مرزی کشور عراق، از جنوب به شهرستان‌های مهران و ملکشاهی و از شرق و جنوب شرقی به شهرستان‌های شیروان چرداول و دره شهر محدود می‌گردد. (فرهنگ جغرافیایی آبادی‌های کشور، ۱۳۸۵، ص ۳)

نواحی شمال و شمال شرقی آن کوهستانی (همان، ۶) جمعیت شهرستان (۱۹۲۰۹۰ نفر) است تمامی ساکنان مسلمان و دارای مذهب شیعه اثنی عشری هستند. (همان، ۳۸) دارای ۷۵ کیلومتر مرز مشترک با کشور عراق می‌باشد. (شریفی، ۱۳۸۰، ص ۱۵۵)، مهم‌ترین واحدهای صنعتی موجود در این شهرستان، کارخانه گچ، کارخانه آرد، پالایشگاه گاز و پتروشیمی و شهرک صنعتی (با ۱۴۷ واحد کارگاهی و واحدهای صنعتی) می‌باشد، ۱۰ معدن در شهرستان ایلام وجود دارد که ۲۰ درصد معادن فعال استان را در بر می‌گیرد و مهم‌ترین معادن این شهرستان منابع گاز (، تنگ بیجار، کمان کوه)، معادن سنگ‌های ساختمانی و گچ، بیتومین، شن، ماسه، سنگ لاشه و مالون است. (همان، ۳۵)

اقلیم استان ایلام

استان ایلام از نظر شرایط اقلیمی جزو مناطق گرمسیری کشور محسوب می‌گردد، ولی به علت وجود ارتفاعات و اختلافات درجه حرارت، میزان بارندگی در بخش‌های شمالی،

جنوبی و غربی آن زیاد می‌باشد، به طوری که می‌توان از نظر اقلیمی، مناطق سه‌گانه سردسیری، گرم‌سیری و معتدل را در این استان به شرح زیر به‌خوبی مشاهده نمود:

(۱) مناطق کوهستانی شمال و شمال غربی استان، با آب و هوای سرد در ارتفاعات بیش از ۲۰۰۰ متر و دارای زمستانی طولانی، حداقل درجه حرارت در این مناطق تا ۱۴ درجه زیر صفر نیز می‌رسد و میزان بارندگی در آن به بیش از ۵۰۰ میلیمتر در سال بالغ می‌گردد.

(۲) مناطق غربی و جنوب غربی استان گرم‌سیر بوده و حداکثر درجه حرارت در این مناطق تا ۴۰ درجه سانتی‌گراد بالای صفر می‌رسد. میزان بارندگی در این مناطق ۲۵۰ میلیمتر در سال می‌رسد.

(۳) مناطق معتدل میانی، درجه حرارت در این مناطق میانی تا پنج درجه زیر صفر و حداکثر درجه حرارت در تابستان تا بیش از ۴۰ درجه سانتی‌گراد می‌رسد. میزان بارندگی در این مناطق بین مقدار نزولات دو منطقه دیگر این استان بوده و بین ۲۵۰ تا ۴۰۰ میلیمتر در نوسان است. (سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح، ۱۳۸۵، ص ۱۷) براساس تقسیمات اقلیمی موجود استان، آب و هوای شهرستان ایلام از نوع آب و هوای معتدل و نیمه مرطوب با اقلیم مدیترانه‌ای است. به طور کلی از جنوب به شمال و منطقه پست و کم ارتفاع غربی به سمت ارتفاعات شمال و شمال شرقی استان ایلام به‌خصوص در محدوده شهرستان ایلام کاهش دما کاملاً محسوس است. در شهرستان ایلام پائین‌ترین درجه دما ۱۴ درجه سانتی‌گراد زیر صفر و حد اکثر آن ۴۱ درجه سانتی‌گراد به ثبت رسیده است. بر پایه داده‌های آماری میانگین روزانه درجه حرارت این شهرستان ۱۶ درجه سانتی‌گراد است که دی ماه با دمای متوسط ۴/۵ درجه سانتی‌گراد پایین‌ترین و مرداد ماه با ۲۷/۲ درجه سانتی‌گراد بالاترین درجه حرارت را دارند.

براساس آمار موجود، حداکثر مطلق دما در مرداد ماه ۴۷ درجه سانتی‌گراد و حداقل آن در دی ماه با ۱۶/۵ درجه سانتی‌گراد مشخص می‌باشد. میانگین حداکثر دما در ماه‌های تیر و مرداد با ۳۵ درجه سانتی‌گراد و حداقل آن در دی ماه ۹/۳ درجه سانتی‌گراد است. حداقل مطلق دما نیز از ۱۲ درجه سانتی‌گراد در تیر ماه تا ۱۵- درجه سانتی‌گراد در بهمن ماه متغیر می‌باشد. متوسط بارندگی بر طبق آمار ۲۵ ساله برابر با

۶۳۴/۲ میلیمتر بوده است که با متوسط آماری ۶۲۲/۹ میلیمتر مشخص شده است. در بین سال‌های آماری موجود، سال‌های زراعی ۶۶-۶۵ با حداکثر بارندگی به میزان ۱۱۰۲/۶ میلیمتر بیشترین بارندگی را داشته از طرفی ۵۶-۵۵ با حداقل بارندگی به میزان ۴۵۰ میلیمتر مشخص می‌باشد.

در سطح این شهرستان بارندگی معمولاً از اوایل پائیز شروع شده و تا خرداد ماه ادامه دارد. در شهرستان ایلام در سه ماه زمستان و اکثر روزهای پایانی پائیز یخبندان اتفاق می‌افتد. به طور کلی متوسط ماکزیمم روزهای یخبندان ۱۱۰ روز است. بالاترین تعداد روزهای یخبندان مربوط به سه ماه زمستان با ۶۷ روز و فصل پائیز با ۴۳ روز یخبندان و هم‌چنین دی ماه با ۲۶ روز بیشترین یخبندان را دارد. یخبندان‌ها معمولاً از اوایل آذرماه شروع و تا اسفند ماه ادامه می‌یابد. به طور کلی رطوبت نسبی در اواخر پائیز و زمستان بالا بوده و بیشترین رطوبت نسبی مربوط به دی ماه با ۶۸ درصد و کمترین آن در فصل تابستان با ۳۰/۳ درصد مربوط به تیرماه می‌باشد. به طور کلی میانگین رطوبت نسبی سالانه ۴۷/۷ درصد، که دی ماه بیشترین و تیرماه کمترین رطوبت نسبی را دارد. به طوری که اختلاف آنها ۳۸ درصد است.

مقدار تبخیر و تعرق در ایستگاه ایلام به طور متوسط سالیانه بالغ بر ۲۰۵۹ میلی‌متر بوده که بیشترین تبخیر مربوط به تیرماه با ۳۵۴ میلی‌متر و کمترین مربوط به دی ماه با ۴۱/۴ میلیمتر است. در فصل تابستان و بهار به ترتیب بیشترین میزان تبخیر و تعرق و فصل زمستان کمترین مقدار را به خود اختصاص داده است.

این منطقه در طول سال بیشترین فراوانی باد را از جانب جنوب غرب دارد. علت عمده این امر، وضعیت فیزیوگرافی منطقه، جهت قرارگیری توده‌های هوایی و وضعیت قرارگیری ارتفاعات در جنوب، شرق و شمال شرقی منطقه است. (سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح، ۱۳۸۵، ص ۱۲)

ژئو مورفولوژی

شهرستان ایلام در قسمت‌های شمال غربی استان قرار دارد، این محدوده مطالعاتی از دو دشت مشهور و متصل به هم ایلام و چوار و ارتفاعات اطراف این دشت‌ها تشکیل شده است. این منطقه از رسوبات دوران دوم تا چهارم تشکیل شده که تمامی این رسوبات در

حرکت کوه‌زایی به صورت بخشی از سلسله جبال زاگرس که امتداد شمال غربی، جنوب شرقی دارد به وجود آمده است. (فرهنگ جغرافیایی آبادیهای استان ایلام، ۱۳۸۶، ص ۷)

توپوگرافی

ایلام از نظر خصوصیات طبیعی منطقه‌ای کوهستانی بوده که در حاشیه غربی رشته کوه‌های زاگرس واقع است، زاگرس رشته کوه‌های غربی از آرارات شروع شده و از شمال غربی به سوی جنوب شرقی امتداد داشته و کوه‌های ساریداش، چهل چشمه، پنجه علی، الوند، کوه‌های بختیاری، پیشکوه و پشتکوه اشتران کوه، زرد کوه را در بر می‌گیرد که تقریباً تمام این سلسله کوه‌ها را در مجموع رشته کوه زاگرس می‌نامند. (دری، ۱۳۸۳، ص ۱۴)

شهرستان ایلام که در نواحی شمال و شمال غربی استان واقع گردیده، یکی از مناطق کوهستانی استان است و مهم‌ترین ارتفاعات آن به شرح زیر می‌باشد:

کوه الله‌خدا با ارتفاع ۱۸۸۱ متر، کوه پارده با ارتفاع ۱۶۱۰ متر، کوه انار با ارتفاع ۲۰۱۰ متر. (اداره کل اطلاعات جغرافیایی، ۱۳۷۹، ص ۳۷۳)، کوه چشمه دولت با ارتفاع ۱۶۹۲ متر، کوه چمن گل با ارتفاع ۱۷۳۵ متر، کوه سیاه کوه با ارتفاع ۱۸۴۳ متر، کوه شلم با ارتفاع ۲۱۵۳ متر، کوه طارم با ارتفاع ۱۷۱۵ متر، کوه گچان با ارتفاع ۲۳۳۰ متر، کوه کلاب سیاه با ارتفاع ۱۷۴۲ متر، کوه قلعه قیران با ارتفاع ۱۵۳۷ متر، کوه منجل با ارتفاع ۱۹۷۰ متر (سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح، ۱۳۸۵، ص ۵) ارتفاعات مانشت و کوه رنو مسلط بر دشت ایوان و بخش چوار. (رزم آرا، ۱۳۲۸، ص ۱۳)

دشت‌ها: این محدوده مطالعاتی از دو دشت مشهور و متصل به هم ایلام و چوار تشکیل شده است. (فرهنگ جغرافیایی آبادیهای استان ایلام، ۱۳۸۶، ص ۷)

۱) **دشت ایلام:** دشت ایلام با وسعتی حدود ۲۰۰۰ هکتار در زیر حوضه رودخانه گدار خوش قرار دارد. (فرهنگ جغرافیایی آبادیهای استان ایلام، ۱۳۸۶، ص ۷) این دشت بین ارتفاعات رنو، ماربره، کبیرکوه و خط مرزی عراق واقع شده است. حوضه آبریز این دشت شامل رودخانه‌های کنجانچم و گدارخوش می‌باشد. (سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح، ۱۳۸۵، هفت)

۲) **دشت چوار،** شهر چوار در جنوب بخش چوار در یک پهنه دشتی آبرفتی و در منطقه کوه پایه‌ای استقرار و گسترش یافته است، این دشت ادامه و انتهای

دشت میان کوهی چوار است که به وسیله آبرفت‌های رودخانه چوار پوشیده شده است. به‌طورکلی این شهر در داخل دشت نسبتاً هموار با شیب ۳ تا ۵ درصد واقع شده است. (فرهنگ آبادی‌های ایلام، ۱۳۸۶، ص ۷۷)

غارهای شاخص ایلام

الف) غار سیوان کوه بره زرد (کنا تاریکه) (سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح، ۱۳۸۵، ص ۹)
ب) غار طلسم به فاصله ۵ کیلومتری از جاده ایلام به اسلام آباد در محلی به نام درون دريژه سراب ایوان در ارتفاع ۵۰۰ متری کوه بانکول هویدا می‌گردد طول غار ۳۰۰ متر می‌باشد. (درخشنده، ۱۳۷۳، ص ۶۵)

هیدرولوژی

شهرستان ایلام در حوضه آبریز مرزی قرار دارد. منابع آب این شهرستان عمدتاً تحت تأثیر آفت دشت ایلام قرار دارد. این دشت در زیر حوضه رودخانه گدارخوش قرار گرفته و به دلیل توپوگرافی خاص و گستردگی آبرفت‌های آن، آب‌خوان‌ها عمدتاً در حوالی آبراهه‌های مرکزی دشت تشکیل شده است.

آب‌های سطحی ایلام: رودخانه‌های مرزی ایلام اکثراً از جنوب ارتفاعات کبیرکوه سرچشمه گرفته و پس از مشروب ساختن دشت‌های پائین دست خود از مناطق مرزی خارج شده و به طرف کشور عراق جریان پیدا می‌کنند.

مهم‌ترین رودخانه‌های شهرستان ایلام به شرح زیر می‌باشند:

(۱) رودخانه گدارخوش، این رودخانه از سه شاخه اصلی زیر تشکیل می‌گردد:

الف) رودخانه چوار

ب) رودخانه تنگ گراو

ج) رودخانه خوش (گلال رود). (دفتر مطالعات آب‌های سطحی، ۱۳۷۹، ص ۲)

(۲) رودخانه کنجانچم از کوه‌های سیوان در جنوب شهرستان ایلام سرچشمه می‌گیرد، این رود پس از عبور از بخش صالح آباد و شهرستان مهران به رودخانه دجله در کشور عراق می‌ریزد، طول این رود تا مرز ایران و عراق ۹۰ کیلومتر است.

(۳) رودخانه سد: از ارتفاعات بولی سرچشمه می‌گیرد.

۴) رود تلخاب در بولی چوار در شمال غرب شهرستان ایلام واقع شده است.

(سیستانی، ۱۳۷۲، ص ۵۳)

آب‌های زیر زمینی: عمق سطح آب‌های زیر زمینی در نقاط مختلف دشت از ۵ تا ۳۳ متر متغیر است. جهت جریان آب‌های زیر زمینی از شمال شرق به طرف جنوب غرب بوده و گرادیان هیدرولیکی آن نسبتاً تند است. در دشت ایلام ۱۹ حلقه چاه عمیق شامل ۱۵ حلقه چاه آبرفتی و ۴ حلقه چاه سازند سخت وجود دارد. چاه‌های سازند سخت دارای عمقی بین ۱۲۰ الی ۱۵۰ متر و آبدهی ۴ تا ۷۰ لیتر در ثانیه است. چاه‌های آبرفتی به عمقی ۵۰ الی ۱۲۰ متر دارای آبدهی ۴ تا ۶۰ لیتر در ثانیه است. تعداد چاه‌های نیمه عمیق در دشت ایلام بالغ بر ۱۵ حلقه و عمق آنها از ۱۴ الی ۲۵ متر متغیر بوده و دارای آبدهی ۰/۵ تا ۳۰ لیتر در ثانیه می‌باشد. در دشت ایلام چهار رشته قنات وجود داشته که در حال حاضر به جز یک رشته از آنها مابقی به صورت متروکه توسط موتور پمپ استحصال می‌گردند.

مجموعه تخلیه سالیانه آب‌های زیر زمینی این دشت به وسیله چاه‌های (آبرفتی و آهکی) حدود ۵/۹۵ میلیون متر مکعب است که ۵/۶۵ میلیون متر مکعب آن جهت مصارف شرب، ۰/۲ میلیون متر مکعب جهت مصارف کشاورزی و فضای سبز و ۰/۱ میلیون متر مکعب به مصارف صنعتی اختصاص دارد. با توجه به نتایج آزمایشات انجام شده آب‌های زیر زمینی دشت ایلام برای مصارف کشاورزی و شرب محدودیت عمده‌ای ندارد. (اداره کل امور آب استان ایلام، بی تا)

جدول شماره ۱- اسامی چشمه‌های موجود شهرستان ایلام (ایوانی و صحبتی، ۱۳۷۲، ص ۱۱۱)

ردیف	شهر یا بخش	نام چشمه و محل آن	دبی حداقل (بر حسب لیتر)	دبی حداکثر (بر حسب لیتر)
۱	چوار	مورت	۱۹	۱۳۲
۲	"	تنگ حمام	۱۷	۸۰
۳	ایلام	مهدی آباد	۲۱	۱۸۳
۴	"	هفت چشمه	۱۸	۵۷
۵	ایلام	بانقلان	۱۳	۱۰۵
۲۵	کلم	کلم	۳۷۷	۹۷۱

جغرافیای زیستی

پوشش گیاهی

با توجه به تنوع اقلیمی و شرایط توپوگرافیک، استان ایلام از غنای رویشی خوبی برخوردار است. (مظفریان، ۱۳۸۷، ص ۶)

ایلام به واسطه قرار گرفتن در دامنه‌های غربی رشته کوه زاگرس از لحاظ پوشش گیاهی، تحت تاثیر آب و هوای منطقه و میزان ریزش‌های جوی قرار دارد و بدین سبب در مناطق کوهستانی و ارتفاعات شمال، شمال غربی، شمال و نواحی کبیر کوه دارای پوشش گیاهی مناسب می‌باشد، این جنگل عمدتاً جزو جوامع جنگلی مناطق خشک و نیمه خشک رشته کوه زاگرس است. (اکبری، ۱۳۸۶، صص ۵۵-۱۳)

مراعات شهرستان ایلام حدود ۱۰۰۷۵۲ هکتار بوده که از این مقدار، ۱۸۲۳۶/۱۱۲ هکتار را مراتع خوب، ۴۶۶۴۸/۱۷۶ هکتار را مراتع متوسط و ۳۵۸۶۷/۷۱۲ هکتار را مراتع فقیر تشکیل می‌دهد. سهم این شهرستان از مراتع، ۸/۴ درصد است. (فرهنگ جغرافیایی آبادی های استان ایلام، ۱۳۸۵، ص ۲۱) مراتع طبیعی به زمین‌هایی اطلاق می‌شود که گیاهان علفی به صورت خودرو آن را اشغال کرده، دارای ۳ ارزش عمده حفاظتی، تولیدی و زیبایی می‌باشد. (آسایش، ۱۳۷۶، ص ۱۸۱)

در سطح شهرستان بالغ بر ۸۹۶۴۲ هکتار جنگل وجود دارد که از این مقدار ۳۸۶۰۰ هکتار آن را جنگل‌های انبوه درجه ۲ و مابقی شامل جنگل‌های نیمه انبوه تا تنک می‌باشد. مهم‌ترین و وسیع‌ترین پوشش جنگلی منطقه را جامعه بلوط ایران و گونه‌ی بلوط غرب (زاگرس) تشکیل می‌دهد. (فرهنگ جغرافیایی آبادی های استان ایلام، ۱۳۸۵، ص ۲۱)

آنچه از جمع‌آوری‌های گذشته در معتبرترین مرجع گیاه شناسی ایران از ایلام معرفی شده در حدود ۲۵۰ گونه گیاهی است، که امروزه تعداد آنها به ۱۰۰۰ گونه بالغ گردیده است. (مظفریان، ۱۳۸۷، ص ۶)

نمونه گونه‌های گیاهی و جنگلی موجود شهرستان عبارتند از:

گل‌گندم، حارو، بره‌گوش، گل‌عقربی، خرگوشک (گل‌ماهور)، جو وحشی، بومادران، فریون یک ساله و چند ساله، توت روباه، اسپرس، یونجه یک ساله، بارهنگ، گلرنگ، پیچک، شور، شقایق، شکر تیغال، اسکمبیل، جوپو و خارگون و ...

گونه‌های درختی و درختچه‌ای: بنه، کیکم، بلوط ایرانی، گردو، کهورک، انجیر، مورت، چنار، کنار، بادام تلخ، ارژن، زالزالک، تمشک، نسترن، بید، گزشاهی، هفت برگ، داغداغان، نارون، انار وحشی، انگور وحشی، زیتون و زبان گنجشک. (ایوانی و صحبتی، ۱۳۷۲، ص ۱۴۱)

پوشش جانوری

حیات وحش

به طور کلی توزیع و پراکندگی موجودهای زنده با اوضاع طبیعی ایران مناسب دارند، به عبارت دیگر نظام آب و هوایی، نظام خاک، نظام پوشش گیاهی و نظام جانوری و ... در مجموع شاید نتوانیم مرز مشخصی برای حیات وحش قائل شویم ولی به هر حال هر موجودی متعلق به محیط طبیعی خود است و یا اینکه مسئله فصل باعث می‌شود که در طی سال در دو محیط متفاوت زیست نماید. (خالدی، ۱۳۷۷، ص ۱۷۵)

الف) گونه‌های پستانداران: حلال گوشت شامل: کل و بز، قوچ و میش، آهو؛ حرام گوشت شامل: پلنگ، خفاش، جوجه تیغی، خرس، کفتار، سمورها و راسوها، سنجاب، عسل خوار، خدنگ، تشی، کارکال، موش و... از جمله جانوران وحشی موجود در جغرافیای ایلام می‌باشند. (ایوانی و صحبتی، ۱۳۷۲، ص ۱۵۷)

گرگ، روباه، شغال، گراز، خرگوش، گنجشک و... در جای جای ایران یافت می‌شوند. (خالدی، ۱۳۷۷، ص ۱۷۵)

ب) گونه‌های پرندگان موجود در ایلام؛ حلال گوشت شامل: کبک، کبوترها، بلدرچین، تیهو، دراج، باقرقره، قمری، هوبره و ...

غیرحلال گوشت شامل؛ فاخته، یاکریم، جیرفتی پلیکان، فره‌غاز، حواصیل، لک‌لک، کفلامینگو، اگرت، بوتیمار، غازها، اردک سرسبز، خوتکا، اردک مرمری، اردک نوک پهن، اردک سرحنایی، اردک مرگوس سفید، اردک چنگر، شاهین، عق‌آب‌ها، طولان، قرقی، کورکور، بحری، لاشخورها (دال و کرکس)، درنای معمولی، سبزقبا، خروس کولی، ایدمک، سلیم‌ها، اوست، چوپ‌پا، پاشلک، دودوک، جغد کوچک، جغد جنگلی، شابوف، زنبور خوار، هدهد و ... می‌باشد.

ج) **خزندگان** شناسایی شده شامل؛ انواع مارها، لاک پشت‌ها و سوسمارها می‌باشند.
د) **آبزیان**؛ استان ایلام با دارا بودن رودخانه‌های پرآب دائمی یکی از منابع غنی تولید پروتئین (ماهیان) می‌باشد. مع‌الوصف تحقیقات وسیعی در مورد شناسایی گونه‌ها و هم‌چنین برآورد جمعیت آنها تا به حال صورت نگرفته است و مردم منطقه تا دهه گذشته علاقه‌ای به صید و ماهی‌گیری نداشته‌اند و توجه آنها بیشتر به حیوانات معطوف گردیده بود. (ایوانی و صحتی، ۱۳۷۲، ص ۱۵۸)
ه) **حشرات**؛ میکروزوم‌ها، بال‌قوداران، سوسک‌های آبی، کرم پلاناریا، زاکو از جمله حشرات شناسایی شده در ایلام می‌باشند. (همان، ۱۶۰)
و) **دوزیستان**؛ دوزیستان استان ایلام شامل انواع قورباغه‌ها انواع خرچنگ‌ها است. (همان، ۱۶۰)

ز) **گونه‌های حمایت شده**؛ گونه‌های حمایت شده موجود در استان ایلام عبارتند از:
۱) پستانداران: آهو، شاه‌روباه، کارکال، گربه وحشی، و انواع خفاش‌ها
۲) پرندگان شامل: دراج، هوبره، جیرفتی، درنا، بلدرچین، کلیه پرندگان گوشت‌خوار انواع عقاب‌ها، شامل (بحری، بالان، طولان، باز، قرقی، شاهین)، سارکپه و انواع جغدها، مرغ آتشی یا فلامینگو، مرغ‌مقا یا پلیکان درنا، پرستو، سار صورتی، اردک مرمری و عروس‌غاز. (همان، ۱۶۲)
اکنون مناطق کوهستانی ایلام و شکارگاه‌هایی که دارای حیوانات وحشی هستند به صورت مناطق ممنوعه شکار به منظور جلوگیری از انقراض نسل این حیوانات از آنها نگهداری و حفاظت می‌شود. نقش بسیار سازنده‌ای در پرورش و احیاء آنان دارد.
شکارگاه‌های ایلام که اکنون حفاظت می‌شوند شامل کوه‌های سیوان، منجل‌های ایوان، گچان، شلم، کبیر کوه، سیاه کوه، نخجیر، میمک و مانشت و کوه‌های اطراف ایوان و دشت مهران و دهلران و کوه‌های آبدانلان و دره شهر می‌باشد. (خانی، ۱۳۷۳، ۱۰۵)

مبانی نظری پدافند غیر عامل

تعریف پدافند غیر عامل

به مجموعه اقدامات احتیاطی اطلاق می‌گردد که مستلزم به کارگیری جنگ افزارها و تأسیسات نبوده و با اجرای آن می‌توان از وارد شدن صدمات جانی و خسارت‌های

مالی به تأسیسات حیاتی، حساس و مهم نظامی و غیر نظامی و تلفات انسانی جلوگیری نموده و یا میزان این خسارات و تلفات ناشی از بمباران‌های هوایی و موشکی دشمن را به حداقل ممکن کاهش داد.

دفاع غیرعامل شامل مکان‌یابی، استتار، اختفاء، پوشش، تفرقه و پراکندگی، استحکامات، سازه‌های امن و مقاوم‌سازی، فریب و اعلام خبر می‌باشد. (موحی‌نیا، ۱۳۸۶، ص ۳)

مفهوم پدافند غیرعامل

پدافند غیرعامل به عنوان اقدامی غیر مسلحانه که بتواند آثار یک حمله نظامی یا جنگ راه کاهش دهد مطرح می‌باشد و در دو بخش پدافند سخت و پدافند نرم قابل تعقیب و تحقق است. در پدافند سخت از اقدامات سخت افزاری مثل اقدامات مهندسی استفاده می‌نماییم و پدافند نرم نیز شامل استفاده از تاکتیک‌هایی است که مشتمل بر برنامه‌ریزی و آماده‌سازی سیستم و سازمان‌هاست. (www.mqrdom.sqlqri.com)

اصول و روش‌های پدافند غیرعامل

(۱) ایجاد اختلال در شناسایی، کسب اطلاعات و دقت هدف‌گیری دشمن از طریق:

- (۱-۱) اختفاء (به مفهوم مخفی کردن دایمی در مقابل دشمن)
 - (۱-۲) استتار (به مفهوم ایجاد هم‌رنگی و هماهنگی با محیط در مقابل هر نوع دید مستقیم و غیر مستقیم)
 - (۱-۳) پوشش (به مفهوم ایجاد موانع موقت جهت جلوگیری از شناسایی و هدف‌گیری)
 - (۱-۴) فریب (به مفهوم گمراه کردن دشمن در شناسایی و هدف‌گیری)
 - (۱-۵) جابه‌جایی و تفرقه (به مفهوم تغییر مکان تجهیزات و تأسیسات قابل انتقال)
- (۲) کاهش آسیب‌پذیری نقاط هدف و تأثیر سلاح دشمن از طریق:

- (۲-۱) مکان‌یابی صحیح
- (۲-۲) ایجاد موانع و استحکامات
- (۲-۳) مستحکم کردن ساختمان‌ها و تأسیسات مهم (مقاوم‌سازی)
- (۲-۴) استفاده از عوارض طبیعی سطح زمین
- (۲-۵) استفاده از عمق زمین

۳) کاهش اهمیت و حساسیت نقاط هدف از طریق:

- ۳-۱) پراکندگی
- ۳-۲) تجزیه (کوچک سازی)
- ۳-۳) پیش‌بینی امکانات جایگزین و موازی

۴) کنترل خسارت از طریق:

- ۴-۱) اعلام خطر
- ۴-۲) سامان دهی امکانات امداد و نجات
- ۴-۳) تعیین وظایف بخش‌ها و افراد
- ۴-۴) آموزش و تمرین. (هوشیار، ۱۳۸۹، ۷۳)

قوانین و مقررات پدافند غیر عامل

سیاست‌های کلی نظام در خصوص پدافند غیر عامل (مصوب مقام معظم رهبری)

۱) تأکید بر پدافند غیر عامل که عبارتست از مجموعه اقدامات غیر مسلحانه که موجب افزایش بازدارندگی، کاهش آسیب‌پذیری، تداوم فعالیت‌های ضروری، ارتقای پایداری ملی و تسهیل مدیریت بحران در مقابل تهدیدات و اقدامات نظامی دشمن می‌گردد.

۲) رعایت اصول و ضوابط پدافند غیر عامل از قبیل انتخاب عرصه ایمن، پراکنده سازی یا تجمیع حسب مورد، حساسیت زدایی، اختفاء، استتار، فریب دشمن و ایمن سازی نسبت به مراکز جمعیتی و حائز اهمیت به‌ویژه در طرح‌های آمایش سرزمینی و طرح‌های توسعه آینده کشور؛

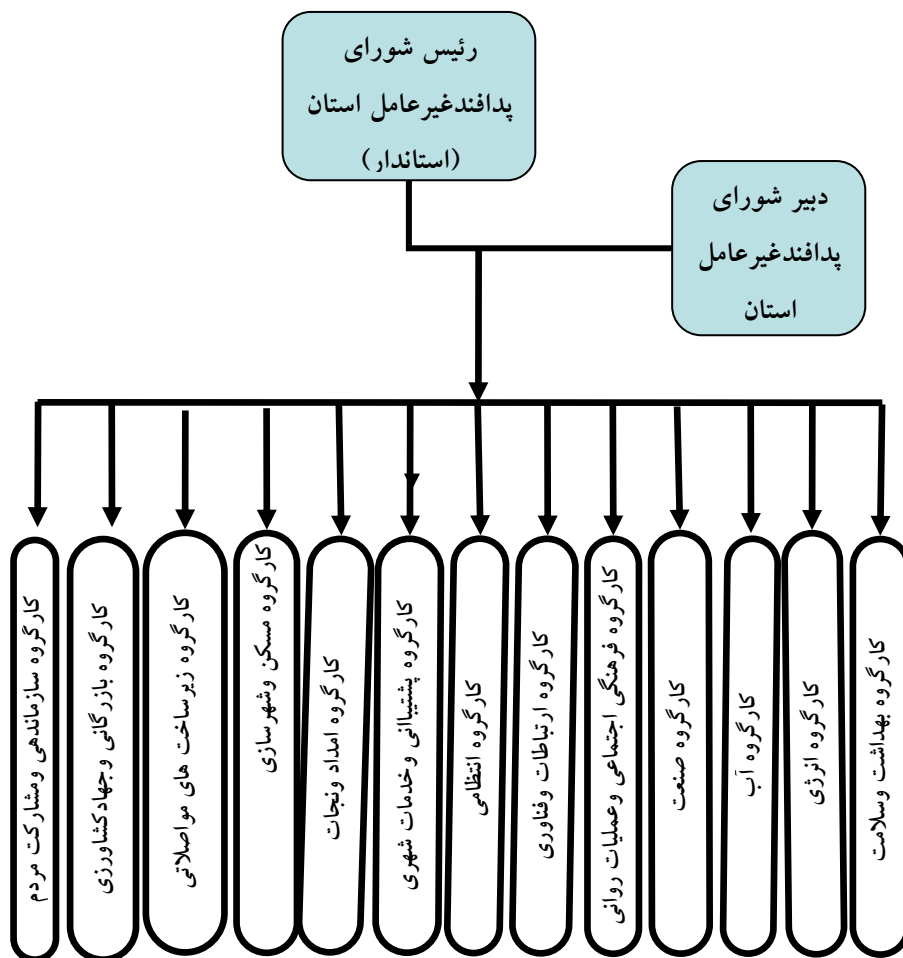
۳) طبقه‌بندی مراکز، اماکن و تأسیسات حائز اهمیت حیاتی، حساس و مهم و روزآمد کردن آن در صورت لزوم؛

۴) تهیه و اجرای طرح‌های پدافند غیر عامل (با رعایت اصل هزینه، فایده) در مورد مراکز، اماکن و تأسیسات حائز اهمیت (نظامی و غیرنظامی) موجود و در دست اجراء براساس اولویت‌بندی و امکانات حداکثر تا پایان برنامه ششم و تأمین اعتبار مورد نیاز؛

- ۵) تهیه طرح جامع پدافند غیرعامل در برابر سلاح‌های غیرمتعارف نظیر هسته‌ای، میکروبی و شیمیایی؛
- ۶) دو یا چند منظوره کردن مستحذات، تأسیسات و شبکه‌های ارتباطی و مواصلاتی در جهت بهره‌گیری پدافندی از طرح‌های عمرانی و به‌ویژه در مناطق مرزی و حساس کشور؛
- ۷) فرهنگ‌سازی و آموزش عمومی در زمینه بکارگیری اصول و ضوابط پدافند غیرعامل در بخش دولتی و غیردولتی، پیش‌بینی مواد درسی در سطوح مختلف آموزشی و توسعه تحقیقات در زمینه پدافند غیرعامل؛
- ۸) رعایت طبقه‌بندی اطلاعات طرح‌های پدافند غیرعامل؛
- ۹) ممانعت از ایجاد تأسیسات پر خطر در مراکز جمعیتی و بیرون بودن این‌گونه تأسیسات از شهرها و پیش‌بینی تمهیدات ایمنی برای آن‌دسته از تأسیساتی که وجود آنها الزامی است و ممانعت از ایجاد مراکز جمعیتی در اطراف تأسیسات پر خطر یا تعریف حریم لازم؛
- ۱۰) حمایت لازم از توسعه فناوری و صنایع مرتبط مورد نیاز کشور در پدافند غیرعامل با تأکید بر طراحی و تولید داخلی؛
- ۱۱) به کارگیری اصول و ضوابط پدافند غیرعامل در مقابله با تهدیدات نرم افزاری و الکترونیکی و سایر تهدیدات جدید دشمن به منظور حفظ و صیانت شبکه‌های اطلاع‌رسانی، مخابراتی و رایانه‌ای؛
- ۱۲) پیش‌بینی سازوکار لازم برای تهیه طرح‌های مشترک ایمن‌سازی و ایجاد هماهنگی در سایر طرح‌ها و برنامه‌ها و مدیریت نهادهای مسئول، در دو حوزه پدافند غیرعامل و حوادث غیرمترقبه در جهت هم‌افزایی و کاهش هزینه‌ها؛
- ۱۳) ایجاد مرکزی برای تدوین، طراحی، برنامه‌ریزی و تصویب اصول و ضوابط، استانداردها، معیارها، مقررات و آیین‌نامه‌های فنی پدافند غیرعامل و پیگیری و نظارت بر اعمال آنها. (www.paydarymelli.ir)

دستورالعمل اجرایی پدافند غیر عامل استان‌ها

دستورالعمل اجرایی پدافند غیر عامل استان‌های کشور که دارای ۱۱ ماده و ۸ تبصره می‌باشد، در جلسه سوم کارگروه پدافند غیر عامل (نمایندگان ویژه رئیس جمهوری با اختیارات اصل ۱۲۷) در تاریخ ۱۳۸۷/۶/۱۰ مصوب گردیده است.

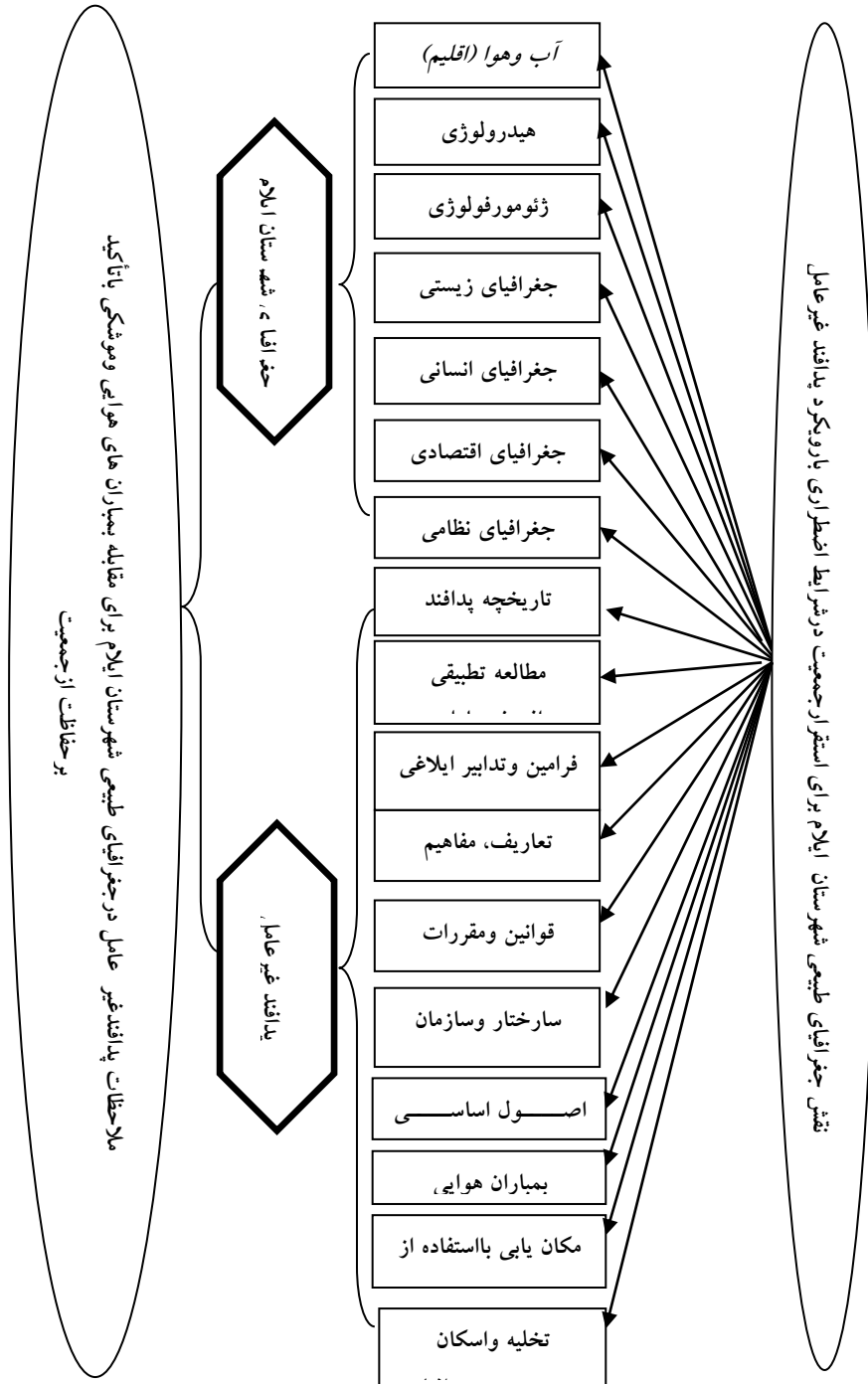
نمودار شماره ۱- چارت تشکیلاتی شورای پدافند غیر عامل استان‌ها

تدابیر مقام معظم رهبری در مورد پدافند غیرعامل

- مقام معظم فرماندهی کل قوا در ارتباط با ساماندهی و ایجاد یک هماهنگی و ضمانت اجرایی در تصمیمات در ارتباط با پدافند غیرعامل موارد زیر را تأکید فرموده‌اند:
- تشکیل سازمان پدافند غیرعامل به منظور هماهنگ‌سازی، سیاست‌گذاری، کنترل، نظارت و تصویب طرح‌های پدافند غیرعامل و پروژه‌های عمرانی کشور در ستاد کل نیروهای مسلح؛
 - تأکید بر شناسایی مراکز درجه یک و حیاتی کشور در طرح‌های پدافندی؛
 - اولویت بندی اماکن و موضوعات براساس اهمیت و کاربرد آنان؛
 - داشتن نگاه اجرایی و میدانی در موضوعات پدافند غیرعامل؛
 - به نتیجه رساندن طرح‌های پدافند غیرعامل در ارتباط با مسئولین اجرایی کشور؛
 - تأکید برداشتن طرح پدافند غیرعامل برای کلیه پروژه‌ها و تأسیسات کشور؛
 - تأکید بر پیگیری سازمان پدافند غیرعامل و نظارت بر اجرای طرح‌های پدافند غیرعامل دستگاه‌های اجرایی کشور؛
 - تأکید بر روحیه بسیجی در اجرای پروژه‌ها؛
 - در اولویت بالا قرار داشتن مسئله پدافند غیرعامل کشور؛
 - استفاده از نعمت‌های خداداد (عوارض طبیعی موجود و ...)
 - ایمن‌سازی سرمایه‌های اساسی (اقلام عمده دفاعی). (جلالی وهاشمی فشارکی، ۱۳۸۹، ص ۸۵)

جدول شماره ۲- مؤلفه‌های امنیت ملی و دفاع غیرعامل (موحدی نیا، ۱۳۸۶، ص ۳۰)

مؤلفه‌های امنیت ملی	تأثیر اقدامات دفاع غیرعامل
حفظ جان مردم	کاهش تلفات جمعیت نظامی و غیرنظامی کشور در برابر تهدیدات و حملات نظامی دشمن به عنوان باارزش‌ترین سرمایه یک کشور
حفظ تمامیت ارضی	تقویت توان رزمی و دفاعی نیروهای مسلح و بالابردن آستانه مقاومت کشور در حفظ سرزمین و ایجاد بازدارندگی
حفظ سیستم اقتصادی و سیاسی	کاهش آسیب پذیری و خسارات تأسیسات، تجهیزات و نیروی انسانی مراکز حیاتی، حساس و مهم اقتصادی، سیاسی، ارتباطی، تولیدی و ... در جهت استمرار خدمات و عملیات
حفظ استقلال و حاکمیت کشور	حفظ مراکز عمده هدایت و رهبری سیاسی و نظامی، اجتماعی، زیرساخت‌های و حساس و مهم در برابر تهدیدات آشکار و پنهان دشمنان از جمله عوامل اساسی در حفظ استقلال و حاکمیت کشور می‌باشد

یافته‌های تحقیق

پس از تحلیل داده‌های آماری تحقیق از طریق آزمون T استیودنت با استفاده از نرم افزار spss و با شرط sig (احتمال خطای) ۵ درصد و testvalue (ارزش آزمایش) یعنی میانگین مساوی ۳ و با فرض $H_0: \mu \leq 3$ و با فرض $H_1: \mu > 3$ فرضیه تأیید می‌گردد. بنابراین پس از آزمون، یافته‌های تحلیلی به شرح زیر به دست آمده است:

فرضیه اول

H_0 - به نظر می‌رسد آب و هوا (اقلیم) شهرستان ایلام در استقرار جمعیت در شرایط اضطراری با رویکرد پدافند غیرعامل مؤثر نمی‌باشد.

H_1 - به نظر می‌رسد آب و هوا (اقلیم) شهرستان ایلام در استقرار جمعیت در شرایط اضطراری با رویکرد پدافند غیرعامل مؤثر است.

برای ارزیابی و سنجش میزان نظرات پاسخ دهندگان نسبت به متغیرها، تعداد ۴ سؤال در قالب گزینه‌های ۵ گانه لیکرت (خیلی زیاد، زیاد، متوسط، کم، خیلی کم) طراحی شده است که به ترتیب زیر پاسخ داده‌اند.

جدول شماره ۱- شاخص میزان درصد نظرات پاسخ دهندگان

ردیف	شاخصه‌ی مؤثر نقش آب و هوا (اقلیم) در استقرار جمعیت در شرایط بمباران هوایی و موشکی با رویکرد پدافند غیرعامل	\bar{x}	s^2	تعداد	میانگین
۱	دمای هوا	۰	۱	۸	۳۲
۲	بارندگی	۱	۱	۱۰	۳۲
۳	جریان هوا (باد)	۱	۱۶	۲۰	۱۱
۴	رطوبت نسبی	۲	۱۴	۱۷	۱۶
*	میانگین	۱	۸	۱۴	۲۳
*	درصد میانگین	۲	۱۶	۲۸	۴۶

تصمیم‌گیری: پس از آزمون T استیودنت این فرضیه، مشخص گردید که $\mu = 4.1$ می‌باشد و چون میانگین از ۳ بزرگ‌تر است، لذا فرضیه H_0 رد و فرضیه H_1 تأیید می‌گردد.

فرضیه دوم

H_0 - به نظر می‌رسد هیدرولوژی (وضعیت آب‌ها) شهرستان ایلام در استقرار بخشی از جمعیت در شرایط اضطراری با رویکرد پدافند غیرعامل مؤثر نمی‌باشد.
 H_1 - به نظر می‌رسد هیدرولوژی (وضعیت آب‌ها) شهرستان ایلام در استقرار بخشی از جمعیت در شرایط اضطراری با رویکرد پدافند غیرعامل مؤثر است.
 برای ارزیابی و سنجش میزان نظرات پاسخ دهندگان نسبت به متغیرها، تعداد ۴ سؤال در قالب گزینه‌های ۵ گانه لیکرت (خیلی زیاد، زیاد، متوسط، کم، خیلی کم) طراحی شده است که به ترتیب زیر پاسخ دادند.

جدول شماره ۲- شاخص میزان درصد نظرات پاسخ دهندگان

ردیف	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	شاخصی مؤثر نقش هیدرولوژی (جغرافیای آب‌ها) در استقرار بخشی از جمعیت در شرایط اضطراری با رویکرد پدافند غیرعامل	ردیف
۱	۷	۲۳	۱۳	خصوصیات فیزیکی حوزه‌های آبریز ایلام	۱
۲	۱۱	۲۳	۱۳	آب‌های سطحی شهرستان ایلام	۲
۳	۱۵	۱۹	۶	آب‌های زیر زمینی	۳
۴	۱۵	۱۹	۱۰	آلاینده‌های آب‌های سطحی و زیرزمینی	۴
*	۱۲	۲۱	۱۱	میانگین	*
*	۲۴	۴۲	۲۲	درصد میانگین	*

تصمیم‌گیری: پس از آزمون T استیودنت این فرضیه، مشخص گردید که $\mu = 4.4$ می‌باشد و چون میانگین از ۳ بزرگ‌تر است، لذا فرضیه H_0 رد و فرضیه H_1 تأیید می‌گردد.

فرضیه سوم

H₀ - به نظر می‌رسد ژئومورفولوژی (زمین‌شناسی) شهرستان ایلام در استقرار بخشی از جمعیت در شرایط اضطراری با رویکرد پدافند غیرعامل تأثیر ندارد.

H₁ - به نظر می‌رسد ژئومورفولوژی (زمین‌شناسی) شهرستان ایلام در استقرار بخشی از جمعیت در شرایط اضطراری با رویکرد پدافند غیرعامل تأثیر دارد.

برای ارزیابی و سنجش میزان نظرات پاسخ دهندگان نسبت به متغیرها، تعداد ۴ سؤال در قالب گزینه‌های ۵ گانه لیکرت (خیلی زیاد، زیاد، متوسط، کم، خیلی کم) طراحی شده است که به ترتیب زیر پاسخ دادند.

جدول شماره ۳- شاخص میزان درصد نظرات پاسخ دهندگان

ردیف	متغیر	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	شاخص مؤثر نقش هیدروژئولوژی (جغرافیای آب‌ها) در استقرار بخشی از جمعیت در شرایط اضطراری با رویکرد پدافند غیرعامل
۱	خصوصیات فیزیکی حوزه‌های آبریز ایلام	۱۳	۲۳	۷	۶	۱	
۲	آب‌های سطحی شهرستان ایلام	۱۳	۲۳	۱۱	۲	۱	
۳	آب‌های زیر زمینی	۶	۱۹	۱۵	۶	۴	
۴	آلاینده‌های آب‌های سطحی و زیرزمینی	۱۰	۱۹	۱۵	۵	۱	
*	میانگین	۱۱	۲۱	۱۲	۴	۲	
*	درصد میانگین	۲۲	۴۲	۲۴	۸	۴	

تصمیم گیری: پس از آزمون T استیودنت این فرضیه، مشخص گردید که $\mu = 4.4$ می‌باشد و چون میانگین از ۳ بزرگ‌تر است، لذا فرضیه H₀ رد و فرضیه H₁ تأیید می‌گردد.

فرضیه چهارم

H₀ - به نظر می‌رسد ژئومورفولوژی (زمین‌شناسی) شهرستان ایلام در استقرار بخشی از جمعیت در شرایط اضطراری با رویکرد پدافند غیرعامل تأثیر ندارد.

H₁ - به نظر می‌رسد ژئومورفولوژی (زمین‌شناسی) شهرستان ایلام در استقرار بخشی از جمعیت در شرایط اضطراری با رویکرد پدافند غیرعامل تأثیر دارد.

برای ارزیابی و سنجش میزان نظرات پاسخ دهندگان نسبت به متغیرها، تعداد ۴ سؤال در قالب گزینه‌های ۵ گانه لیکرت (خیلی زیاد، زیاد، متوسط، کم، خیلی کم) طراحی شده است که به ترتیب زیر پاسخ دادند.

جدول شماره ۴- شاخص میزان درصد نظرات پاسخ دهندگان

ردیف	شاخصه‌ی مؤثر جغرافیای زیستی در استقرار بخشی از جمعیت در شرایط اضطراری بارویکرد پدافند غیر عامل	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم
۱	وضعیت جنگل و درخت زارهای شهرستان ایلام	۰	۰	۴	۱۱	۳۵
۲	وضعیت مراتع شهرستان ایلام	۱	۴	۱۷	۲۴	۴
۳	باغات و مزارع شهرستان ایلام	۰	۶	۱۹	۲۱	۴
۴	پوشش جانوری شهرستان ایلام (جانوران موذی)	۰	۱۶	۱۹	۱۲	۳
*	میانگین	۰	۷	۱۴	۱۷	۱۲
*	درصد میانگین	۰	۱۴	۲۸	۳۴	۲۴

تصمیم گیری: پس از آزمون T استیودنت این فرضیه، مشخص گردید که $\mu = 4.3$ می‌باشد و چون میانگین از ۳ بزرگ‌تر است، لذا فرضیه H_0 رد و فرضیه H_1 تأیید می‌گردد.

فرضیه پنجم

H_0 - به نظرمی رسد وضع موجود استحکامات شهرستان ایلام (طبیعی و ایجاد شده) در استقرار بخشی از جمعیت در شرایط اضطراری با رویکرد پدافند غیر عامل مؤثر نمی‌باشد.
 H_1 - به نظر می‌رسد وضع موجود استحکامات شهرستان ایلام (طبیعی و ایجاد شده) در استقرار بخشی از جمعیت در شرایط اضطراری با رویکرد پدافند غیر عامل مؤثر است.

برای ارزیابی و سنجش میزان نظرات پاسخ دهندگان نسبت به متغیرها، تعداد ۴ سؤال در قالب گزینه‌های ۵ گانه لیکرت (خیلی زیاد، زیاد، متوسط، کم، خیلی کم) طراحی شده است که به ترتیب زیر پاسخ دادند.

جدول شماره ۵- شاخص میزان درصد نظرات پاسخ دهندگان

ردیف	شاخصه‌ی مؤثر وضع موجود استحکامات (طبیعی و ایجاد شده) در استقرار بخشی از جمعیت در شرایط اضطراری بارویکرد پدافند غیرعامل	تعداد پاسخ	تعداد کل	درصد	رتبه
۱	مسئله‌های سرپوشیده	۱۶	۲۳	۶۹.۵۶	۲
۲	پناهگاه‌های ایجاد شده عمومی	۲۷	۱۳	۶۷.۶۹	۱
۳	پناهگاه‌های ایجاد شده اختصاصی در منازل	۷	۱۸	۳۸.۸۹	۳
۴	پناهگاه‌های طبیعی (غارها)	۱۵	۲۰	۷۵.۰۰	۲
*	میانگین	۱۶	۱۹	۸۴.۲۱	۱
*	درصد میانگین	۳۲	۳۸	۸۴.۲۱	۲

تصمیم گیری: پس از آزمون T استیوودنت این فرضیه، مشخص گردید که $\mu=1.5$ می باشد و چون میانگین از ۳ بزرگ تر است، لذا فرضیه H_0 رد و فرضیه H_1 تأیید می گردد.

فرضیه ششم

H_0 - به نظر می رسد استقرار بخشی از جمعیت در جغرافیای طبیعی شهرستان در شرایط اضطراری امکان پذیر و در تقلیل آسیب پذیری مؤثر نمی باشد.
 H_1 - به نظر می رسد استقرار بخشی از جمعیت در جغرافیای طبیعی شهرستان در شرایط اضطراری امکان پذیر و در تقلیل آسیب پذیری مؤثر است.
 برای ارزیابی و سنجش میزان نظرات پاسخ دهندگان نسبت به متغیرها، تعداد ۴ سؤال در قالب گزینه‌های پنج گانه‌ی لیکرت (خیلی زیاد، زیاد، متوسط، کم، خیلی کم) طراحی شده است که به ترتیب زیر پاسخ دادند

جدول شماره ۶- شاخص میزان درصد نظرات پاسخ دهندگان

ردیف	شاخصه‌ی مؤثر امکان استقرار جمعیت در جغرافیای طبیعی ایلام و کاهش آسیب پذیری در شرایط اضطراری بارویکرد پدافند غیرعامل	تعداد پاسخ	تعداد کل	درصد	رتبه
۱	میزان آسیب پذیری جمعیت در مقابل حملات هوایی و موشکی	۱	۰	۰.۰۰	۵

۲	میزان کاهش آسیب پذیری با اجرای پدافند غیر عامل	۰	۰	۶	۲۷	۱۷
۳	وضعیت راهها و امکان جابه جایی جمعیت	۰	۱۳	۲۰	۱۵	۲
۴	امکان تأمین مایحتاج عمومی جمعیت	۰	۶	۲۶	۱۵	۳
*	میانگین	۰	۵	۱۴	۲۰	۱۱
*	درصد میانگین	۰	۱۰	۲۸	۴۰	۲۲

تصمیم گیری: پس از آزمون T استیودنت این فرضیه، مشخص گردید که $\mu = ۴.۵$ می باشد و چون میانگین از ۳ بزرگ تر است، لذا فرضیه H_0 رد و فرضیه H_1 تأیید می گردد.

فرضیه هفتم

H_0 - به نظر می رسد مکان یابی با استفاده از اصول اساسی پدافند غیر عامل در صورت استفاده از جغرافیای طبیعی شهرستان ایلام در شرایط بمباران هوایی و موشکی قابل تحقق نیست و در کاهش آسیب پذیری جمعیت مؤثر نمی باشند.

H_1 - به نظر می رسد مکان یابی با استفاده از اصول اساسی پدافند غیر عامل در صورت استفاده از جغرافیای طبیعی شهرستان ایلام در شرایط بمباران هوایی و موشکی قابل تحقق و در کاهش آسیب پذیری جمعیت مؤثر است.

برای ارزیابی و سنجش میزان نظرات پاسخ دهندگان نسبت به متغیرها، تعداد ۸ سؤال در قالب گزینه های پنج گانه ی لیکرت (خیلی زیاد، زیاد، متوسط، کم، خیلی کم) طراحی شده است که به ترتیب زیر پاسخ دادند .

جدول شماره ۷- شاخص میزان درصد نظرات پاسخ دهندگان

ردیف	شاخصه ی مؤثر مکان یابی با استفاده از اصول اساسی پدافند غیر عامل در صورت استفاده از جغرافیای طبیعی ایلام در شرایط بمباران هوایی و موشکی با هدف کاهش آسیب پذیری	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم
۱	استتار	۰	۰	۱۱	۲۴	۱۵
۲	اختفا	۰	۱	۱۲	۲۱	۱۶

۱۲	۲۸	۸	۲	۰	پراکندگی	۳
۷	۲۸	۱۴	۰	۱	پوشش	۴
۱۳	۱۹	۱۶	۲	۰	فریب	۵
۱۰	۲۶	۱۲	۲	۰	استفاده از جغرافیای طبیعی مله پنجاو	۶
۲۶	۱۲	۱۰	۱	۱	استفاده از جغرافیای طبیعی تنگه ارغوان	۷
۳۰	۱۰	۸	۱	۱	استفاده از جغرافیای طبیعی تنگه دالاهو	۸
۱۶	۲۱	۱۲	۱	۰	میانگین	*
۳۲	۴۲	۲۴	۲	۰	درصد میانگین	*

تصمیم‌گیری: پس از آزمون T استیودنت این فرضیه، مشخص گردید که $\mu = 4.8$ می‌باشد و چون میانگین از ۳ بزرگ‌تر است، لذا فرضیه H_0 رد و فرضیه H_1 تأیید می‌گردد.

نتیجه‌گیری

با توجه به تجزیه و تحلیل داده‌های تحقیق (توصیف و تحلیل داده‌ها و نتایج یافته‌های تحقیق)، هم‌چنین نتایج آزمون T استیودنت در خصوص فرضیه‌ها ($\mu > 3$)، نشان می‌دهد که عوامل متعددی از جمله جغرافیای طبیعی شهرستان ایلام برای استقرار جمعیت در شرایط اضطراری (بمباران هوایی و موشکی) با رویکرد پدافند غیرعامل، مؤثر می‌باشند که به ترتیب نتایج تحلیلی توصیفی یافته‌های تحقیق به شرح زیر می‌باشد:

(۱) نسبت به مکان‌یابی با استفاده از اصول اساسی پدافند غیرعامل ۴۸ درصد پاسخ‌گویان در حد زیاد (بیش‌ترین) و صفر درصد خیلی کم (کم‌ترین)، هم‌چنین ۲۶ درصد خیلی زیاد، ۲۴ درصد متوسط و ۲ درصد کم، تأثیر استفاده از جغرافیای طبیعی شهرستان ایلام برای استقرار جمعیت در شرایط بمباران هوایی و موشکی و نقش آن در کاهش آسیب‌پذیری را مؤثر ارزیابی کرده‌اند. در عین حال که براساس نتایج آزمون t استیودنت $\mu = 4.8$ فرضیه H_0 رد و فرضیه H_1 تأیید می‌گردد، ضمن اینکه مکان‌یابی در جغرافیای طبیعی مله پنجاو، تنگه ارغوان و تنگه دالاهو برای استقرار جمعیت و تأثیرگذاری آن‌ها در

کاهش آسیب پذیری با ۰.۹۶٪. ضریب اطمینان براساس نظر کارشناسان امر قابل برنامه ریزی می باشد.

۲) نسبت به امکان استقرار جمعیت در جغرافیای طبیعی ایلام و کاهش آسیب پذیری ۴۰ درصد پاسخگویان در حد زیاد (بیشترین) و صفر درصد خیلی کم (کمترین)، هم چنین ۲۸ درصد متوسط، ۲۲ درصد خیلی زیاد و ۱۰ درصد کم، میزان تأثیر استقرار جمعیت در جغرافیای طبیعی شهرستان ایلام در شرایط بمباران هوایی و موشکی و تقلیل آسیب پذیری با رویکرد پدافند غیرعامل را مؤثر ارزیابی کرده اند. ضمن اینکه براساس نتایج آزمون T استیودنت $\mu = 4.5$ ، فرضیه H_0 رد و فرضیه H_1 تأیید می گردد.

۳) نسبت به نقش ژئومورفولوژی (زمین شناسی) شهرستان ایلام در استقرار جمعیت ۳۶ درصد پاسخگویان در حد زیاد (بیشترین) و ۲ درصد خیلی کم (کمترین)، هم چنین ۳۴ درصد خیلی زیاد، ۲۰ درصد متوسط و ۸ درصد کم، تأثیر ژئومورفولوژی (زمین شناسی) در شرایط بمباران هوایی و موشکی با رویکرد پدافند غیرعامل را مؤثر ارزیابی کرده اند. ضمن اینکه براساس نتایج آزمون T استیودنت $\mu = 4.5$ ، فرضیه H_0 رد و فرضیه H_1 تأیید می گردد.

۴) در خصوص نقش هیدرولوژی (جغرافیای آبها) شهرستان ایلام ۴۲ درصد پاسخگویان در حد زیاد (بیشترین) و ۴ درصد خیلی کم (کمترین)، هم چنین ۲۴ درصد متوسط، ۲۲ درصد خیلی زیاد و ۸ درصد کم، تأثیر آن را در استقرار جمعیت در شرایط بمباران هوایی و موشکی با رویکرد پدافند غیرعامل مؤثر ارزیابی کرده اند. ضمن اینکه براساس نتایج آزمون T استیودنت $\mu = 4.4$ ، فرضیه H_0 رد و فرضیه H_1 تأیید می گردد.

۵) در خصوص نقش جغرافیای زیستی شهرستان ایلام ۳۴ درصد پاسخگویان در حد زیاد (بیشترین) و صفر درصد خیلی کم (کمترین)، هم چنین ۱۴ درصد کم، ۲۸ درصد متوسط و ۲۴ درصد خیلی زیاد، تأثیر جغرافیای زیستی شهرستان ایلام در استقرار جمعیت در شرایط بمباران هوایی و موشکی را مؤثر ارزیابی کرده اند. ضمن اینکه براساس نتایج آزمون T استیودنت $\mu = 4.3$ ، فرضیه H_0 رد و فرضیه H_1 تأیید می گردد.

۶) در خصوص نقش آب و هوا (اقلیم) شهرستان ایلام ۴۶ درصد پاسخ‌گویان در حد زیاد (بیش‌ترین) و ۲ درصد خیلی کم (کم‌ترین)، هم‌چنین ۲۸ درصد متوسط، ۱۶ درصد کم، و ۸ درصد خیلی زیاد، تأثیر آن را در استقرار جمعیت در جغرافیای طبیعی شهرستان در شرایط بمباران هوایی و موشکی با رویکرد پدافند غیرعامل مؤثر ارزیابی کرده‌اند. ضمن اینکه براساس نتایج آزمون T استیودنت $\mu = 4.1$ ، فرضیه H_0 رد و فرضیه H_1 تأیید می‌گردد.

۷) اما در خصوص وضع موجود استحکامات شهرستان ایلام (طبیعی و ایجاد شده) ۳۸ درصد پاسخ‌گویان در حد کم (بیشترین) و ۲ درصد خیلی زیاد (کم‌ترین)، هم‌چنین ۳۲ درصد خیلی کم، ۲۰ درصد متوسط و ۸ درصد زیاد، تأثیر این شاخصه را در حفظ جان جمعیت در شرایط بمباران هوایی و موشکی با رویکرد پدافند غیرعامل را مؤثر ارزیابی کرده‌اند. ضمن اینکه براساس نتایج آزمون T استیودنت $\mu = 1.5$ ، چون میانگین از ۳ کوچک‌تر است، لذا فرضیه H_0 تأیید و فرضیه H_1 رد می‌گردد.

منابع و ماخذ

فارسی

- ۱) آسایش، حسین (۱۳۷۶)، اقتصاد روستایی، تهران: انتشارات دانشگاه پیام نور
- ۲) اسکیلز رابرت اچ (۱۳۸۴)، جنگ آینده، عبدالحمید حیدری، تهران: سپاه پاسداران انقلاب اسلامی
- ۳) اسکندری، حمید (۱۳۸۹)، دانستی های پدافند غیرعامل (ویژه مدیران و کارشناسان)، تهران: بوستان حمید
- ۴) اسکندری، حمید (۱۳۸۹)، فرهنگ اصطلاحات پدافند غیرعامل به انضمام فرهنگ لغات انگلیسی به فارسی پدافند غیرعامل، تهران: بوستان حمید
- ۵) اکبری مرتضی (۱۳۸۶)، تاریخ استان ایلام از آغاز تا سقوط قاجاریه: تاریخ تحولات سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و مذهبی، قم: انتشارات فقه
- ۶) افشار سیستانی ایرج (۱۳۷۲)، ایلام و تمدن دیرینه آن، تهران: انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی
- ۷) ایوانی عسکر، صحبتی مجید، ۱۳۷۲، وضعیت محیط زیست استان ایلام، جلد ۱۸، ایلام: اداره کل حفاظت محیط زیست استان ایلام
- ۸) بی نا (۱۳۶۷)، ایلام در جنگ سال ۱۳۶۵، تهران: مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ
- ۹) بی نا (۱۳۶۴) گذری بر میمک، تهران: تبلیغات جبهه و جنگ قرارگاه نجف
- ۱۰) بی نا، (۱۳۷۴)، جغرافیای عمومی ایران، تهران: دانشگاه امام حسین (ع)
- ۱۱) پوریا فر، حمیدرضا (۱۳۷۱)، جغرافیای نظامی کشورهای خاورمیانه، تهران: انتشارات دانشکده فرماندهی و ستاد
- ۱۲) جان ام، کالینز (۱۳۸۳)، جغرافیای نظامی؛ ترجمه: عبدالحمید حیدری و همکاران، تهران، سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، دانشکده فرماندهی و ستاد، دوره عالی جنگ
- ۱۳) جعفری، عباس (۱۳۶۸)، گیتاشناسی ایران، کوهها و کوهنامه های ایران، جلد اول، تهران: سازمان جغرافیایی و کارتوگرافی گیتاشناسی
- ۱۴) جلالی، غلامرضا و هاشمی فشارکی، سیدجواد (۱۳۸۹)، پدافند غیرعامل در آیین قوانین و مقررات، تهران: نقش یاس
- ۱۵) خالدی، شهریار (۱۳۷۷)، جغرافیای زیستی، تهران، دانشگاه پیام نور
- ۱۶) خانی، محمد حسین (۱۳۷۳)، گذری بر تاریخ ایلام، چاپ فرهنگ ایلام، چاپ اول
- ۱۷) درخشنده، محمد (۱۳۷۳)، عروس زاگرس (ایلام)، البرز
- ۱۸) دری، حسن (۱۳۸۳)، کارنامه نیروی زمینی، تهران: مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ

- ۱۹) دفتر مطالعات آب‌های سطحی، (۱۳۷۹)، فیزوگرافی حوزه آبریز رودخانه‌ی گدارخوش و گاوی، تهران: اداره کل امور آب استان ایلام
- ۲۰) رزم آرا، علی (۱۳۲۸)، جغرافیای نظامی و طبیعی پشتکوه، تهران: شرکت چاپ کتاب
- ۲۱) رضی، شریف (۱۳۷۸)، نهج البلاغه، بهشتی، محمد، تهران: انتشارات شهريور با همکاری تابان
- ۲۲) سازمان جغرافیای نیروهای مسلح (۱۳۸۵)، فرهنگ جغرافیایی آبادی‌های کشور، استان ایلام، شهرستان ایلام و ضمیمه آن در دوران دفاع مقدس، جلد اول، تهران: انتشارات سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح
- ۲۳) سازمان جغرافیای نیروهای مسلح (۱۳۸۶)، فرهنگ جغرافیایی آبادی‌های استان ایلام، شهرستان‌های دهلران و مهران، جلد دوم، تهران: انتشارات سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح
- ۲۴) شکویی حسین (۱۳۸۱)، اندیشه‌های نو در منطقه جغرافیا، جلد اول، تهران: مؤسسه جغرافیایی و کارتوگرافی گیتا شناسی
- ۲۵) شریفی، محمدجواد (۱۳۸۰)، پایان‌نامه کارشناسی ارشد مدیریت امور دفاعی (دافوس)، تهران: دانشگاه امام حسین (ع)، دافوس
- ۲۶) صفوی، سیدیحیی (۱۳۸۴)، مقدمه‌ای بر جغرافیای نظامی ایران، جلد اول، تهران، سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح
- ۲۷) قرآن کریم، (۱۳۸۵)، مرکز فرهنگ و معارف قرآن، قم: بوستان کتاب، مرکز چاپ و نشر دفتر تبلیغات حوزه علمیه قم
- ۲۸) مشیری، سیدرحیم، (۱۳۷۴)؛ منابع و مأخذ جغرافیای ایران، تهران: انتشارات دانشگاه پیام نور
- ۲۹) محمودیان، حبیب الله، (بی‌تا)، بررسی آثار برنزی ایلام و لرستان،
- ۳۰) محمودیان، حبیب الله، (بی‌تا)، راه‌ها و معابر باستانی غرب زاگرس در دوران پارتيان
- ۳۱) مظفریان، ولی الله، (۱۳۸۷)، فلور استان ایلام، تهران: انتشارات فرهنگ معاصر
- ۳۲) موحدی نیا، جعفر، (۱۳۸۵)، مفاهیم نظری و عملی دفاع غیرعامل، مرکز برنامه ریزی و تألیف کتاب‌های درسی، تهران: معاونت آموزش و نیروی انسانی سپاه
- ۳۳) موحدی نیا، جعفر، (۱۳۸۶)، اصول و مبانی پدافند غیرعامل، تهران: انتشارات دانشگاه صنعتی مالک اشتر
- ۳۴) مظاهری، علی اکبر، (۱۳۸۹)، نهج الفصاحه، قم: گروه چاپ و نشر قدسیان، پارسیان
- ۳۵) نوروزی، محمدتقی، (۱۳۸۵)، فرهنگ دفاعی امنیتی، تهران: انتشارات سنا
- ۳۶) هوشیار، حمید، (۱۳۸۹)، ماهنامه علمی دانش حفاظتی، تهران: نشر گستر

37) www.mqrdom.sqlqri.com

38) www.paydarymelli.ir

بررسی شیوه‌های مقابله با موشک‌های ضد بالستیک در جنگ آینده

قاسم آبان‌آرانی^۱

تاریخ دریافت: ۱۳۹۰/۱۲/۱۱

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۱/۰۲/۰۵

چکیده

تلاش برای ایجاد یک سامانه رسوخ ناپذیر جهت ردیابی و مقابله با موشک‌های بالستیک از زمین و دریا و نابود کردن آن‌ها قبل از شلیک یا مراحل مختلف پرواز آن‌ها، یکی از دغدغه‌های طولانی مدت و از جمله برنامه‌های پر هزینه نظامی و دفاعی ایالات متحده آمریکا، روسیه و سایر صاحبان قدرت نظامی در طول سال‌های متمادی بوده است. آنچه که در این تحقیق نخست به آن پرداخته می‌شود، عملکرد سیستم‌های موشک‌های بالستیک و دفاع موشکی در جنگ‌های اخیر و نتایج به دست آمده از آن‌ها و راهکارهای در پیش گرفته شده پس از آن است. عموماً کل مسیر پرواز یک موشک بالستیک به سه مرحله اصلی تقسیم می‌گردد که این مراحل به ترتیب از پرتاب تا اصابت عبارتند از: ۱- فاز پرتاب ۲- فاز میانی ۳- فاز پایانی و موشک‌های بالستیک براساس مقدار برد آن‌ها به چهار بخش اصلی با نام‌های برد کوتاه، برد متوسط، برد میانی، و بین‌قاره‌ای تقسیم‌بندی شده‌اند. با معرفی تفصیلی سیستم‌ها و نحوه دفاع موشکی و مقایسه سیستم‌های کشورهای مختلف خواهیم دید، نیاز به دفاع جلدی در برابر موشک‌های بالستیک، از طرف کشورهای غربی و شرقی، به خصوص آمریکا، در سال‌های اخیر بیشتر و بیشتر شده و این موضوع به یکی از مهمترین چالش‌های نظامی آن‌ها تبدیل شده است. از جمله دغدغه اصلی محقق به‌عنوان هدف اصلی تحقیق: تدوین

۱- دانش آموخته رشته مدیریت علوم دفاعی دانشکده و پژوهشکده دفاعی (دافوس)

راه‌کارهای مقابله با سامانه‌های موشکی ضد بالستیک در جنگ‌های آینده است. در پردازش به این موضوع از روش بررسی توصیفی تحلیلی استفاده شده است.

کلید واژه: دفاع موشکی، موشک بالستیک، دفاع هوایی، پدافند هوایی، سپر موشکی.

مقدمه

تا قبل از جنگ جهانی دوم بنا به مقتضیات جنگ فقط چندین کشور که در حال جنگ بودند که ابرقدرت موشکی محسوب می‌شدند. (روسیه و آلمان). در واقع جنگ برای آن‌ها مانند کاتالیزوری در جهت پیشرفت صنایع موشکی بود؛ هم‌چنان قدرتمند و قدرتمندتر می‌شدند و این امر موجب رعب و وحشت کشورهای دیگر شد، چرا که از همان ابتدا هم پیش‌بینی می‌شد اگر فقط چند ابرقدرت خاص، این تکنولوژی را به دست می‌گرفتند، دیگر پاسخ ندادن به درخواست‌های آن‌ها کار مشکلی بود. پس از فروکش کردن التهابات جنگ جهانی دوم، بسیاری از کشورها دست به کار شدند و شروع به ساخت یا حداقل خرید موشک کردند زیرا می‌دانستند اگر سیستم موشکی قوی داشته باشند، پشتوانه خوبی برای حفظ امنیت دارند. هر روزه انواع موشک ساخته و آماده می‌شد و در این میان یک فناوری، توجه همگان را بیش از دیگر شاخه‌ها به خود جلب کرد و آن، تکنولوژی ساخت موشک‌های بالستیک بود. (معظمی گودرزی، ۱۳۸۵، ص ۱) طرح چتر موشکی از ابتدای دهه ۱۹۸۰ زمان ریاست جمهوری رونالد ریگان در آمریکا آغاز شد تا آمریکا بتواند چاره‌ای در مقابل تهدیدات موشکی شوروی داشته باشد. از آن به بعد آمریکایی‌ها این تکنولوژی را گسترش داده و به نتایج خوبی رسیدند. هم‌چنین آمریکا برنامه‌ی سپر موشکی خود را به شکلی جدی و جدید در اروپا دنبال می‌کند. در کنار این کشور روسیه نیز به طور گام به گام پیش می‌رود. اسرائیل نیز در این راستا سیستم دفاع موشکی خود را برای مقابله با تهدیدات احتمالی ایران و سوریه به موشک‌های ارو-۳ خود و پاتریوت پاتریوت ۳ آمریکا مجهز نمود حفظ کارایی موشک‌های بالستیک برای کشوری که در معرض دائمی تهدید ابر قدرت‌ها مخصوصاً آمریکا قرار دارند از اهمیت خاصی برخوردار می‌باشد (علیزاده، ۱۳۸۶، ص ۱) آنچه مهم است با توجه به اینکه یکی از محورهای اساسی دفاعی کشور ما در مقابله با دشمنان

تکیه به بر قدرت موشک‌های بالستیک است این دغدغه وجود دارد آیا با سرمایه‌گذاری و پیشرفت‌هایی که در دفاع یا (سپر موشکی) در این مدت توسط دشمنان ما انجام شده است و هم‌چنان در حال توسعه است موشک‌های بالستیک ایران در جنگ‌های آینده کارایی لازم را خواهند داشت؟

مبانی نظری تحقیق

تاریخچه موشک

در سال ۱۸۴۴ ویلیام هیل انگلیسی موشک‌هایی اختراع کرد که ضمن چرخیدن قادر به حفظ تعادل خود نیز بودند و در ۱۶ مارس ۱۹۲۶ نخستین موشک سوخت مایع را در شهر اُبرن در ماساچوست به پرواز درآورد. در دسامبر ۱۹۳۴، دو موشک A-2 که ماکس و موریتس نامیده می‌شدند، به ارتفاع تقریبی ۲/۵ کیلومتری رسیدند. شوروی‌ها نیز به دور از این ماجراها نبودند. در ۱۷ اوت ۱۹۳۳، گروهی از پژوهشگران این کشور، به سرپرستی میخائیل تیخونرأف موشکی موسوم به گرید ۲ را پرتاب کردند که تا ارتفاع ۴۰۰ متر بالا رفت. هنگامی که آمریکا و شوروی پیمان منع گسترش موشک‌های بالستیک را امضا کردند، فقط ۹ کشور موشک بالستیک داشتند، ولی امروز بیش از ۳۰ کشور، موشک بالستیک دارند. طرح چتر موشکی از ابتدای دهه ۱۹۸۰ زمان دولت رونالد ریگان شروع شد، به نحوی که تمرکز نیروی نظامی آمریکا را بر این موضوع برانگیخت و زمانی که شوروی نخستین موشک بالستیک قاره پیما (ICBM) خود را پرتاب کرد که توانایی حمل تسلیحات هسته‌ای و غیرهسته‌ای در حجم بالا را داشت نیروی نظامی آمریکا موفق به طرح سیستم دفاع موشک‌های بالستیک شد.

نحوه عملکرد موشک‌های بالستیک

عموماً کل مسیر پرواز یک موشک بالستیک به سه مرحله اصلی تقسیم می‌گردد که این مراحل به ترتیب از پرتاب تا اصابت عبارتند از ۱- فاز پرتاب ۲- فاز میانی ۳- فاز پایانی (۱) فاز پرتاب: از لحظه شلیک تا توقف شتاب ناشی از نیروی تراست می‌باشد و بسته به برد موشک بالستیک، عموماً از ۲ تا ۵ دقیقه طول می‌کشد.

۲) فاز میانی: از لحظه توقف نیروی تراستینگ در انتهای فاز پرتاب، تا لحظه ورود مجدد موشک به اتمسفر زمین اطلاق می‌گردد و بیش‌ترین زمان پرواز موشک مربوط به این فاز است که برای یک موشک برد بلند ممکن است تا ۲۰ دقیقه طول بکشد. بنابراین در این فاز، بیشترین فرصت برای شناسایی، ردگیری و درگیری با موشک وجود دارد.

۳) فاز پایانی: شروع فاز پایانی وقتی است که موشک قسمت عمده مسیر خود را طی کرده و سر جنگی وارد اتمسفر زمین می‌شود. پرواز موشک در این فاز معمولاً بین ۳۰ ثانیه تا یک دقیقه می‌باشد. براساس این تقسیم‌بندی، سیستم‌های دفاع موشکی نیز تقسیم‌بندی شده‌اند و ما نیز در ادامه معرفی آن‌ها را بر اساس این‌که در چه مرحله‌ای با موشک درگیر می‌شوند، تقسیم‌بندی خواهیم کرد. موشک‌های بالیستیک بر اساس مقدار برد آن‌ها به چهار بخش اصلی با نام‌های برد کوتاه، برد متوسط، برد میانی، و بین‌قاره‌ای تقسیم‌بندی شده‌اند و در بسیاری از منابع، بر اساس این نام‌گذاری بیان می‌شوند.

محدوده برد این موشک‌ها براساس نام‌گذاری آن‌ها به شرح ذیل می‌باشد:

- ۱) برد کوتاه (۱): ۳۰-۱۰۰۰ کیلومتر
- ۲) برد متوسط (۲): ۱۰۰۰-۲۷۵۰ کیلومتر
- ۳) برد میانی: (۳) ۲۷۵۰-۵۵۰۰ کیلومتر
- ۴) بین‌قاره‌ای ۵۵۰۰-۱۵۰۰۰ کیلومتر (معظمی گودرزی، ۱۳۸۵، ص ۲۲)

تشریح عملکرد سیستم‌های ضد موشکی امریکا

سیستم موشکی پاتریوت

پاتریوت یک سیستم دفاع هوایی برد بلند برای تمام شرایط آب و هوایی می‌باشد. اهداف مورد نظر پاتریوت عبارتند از: تمام انواع هواپیماها، موشک‌های کروز، موشک‌های بالیستیک تاکتیکی، پرنده‌های بدون سرنشین و موشک‌های ضد تشعشع است ویرایش پاتریوت ۳ از سیستم پاتریوت، کامل‌ترین و جدیدترین ویرایش عملیاتی این سیستم است. هم‌چنین نحوه هدایت موشک در هر دو مرحله میانی و پایانی تغییر

یافته است. سیستم پاتریوت شامل یک رادار آرایه فازی چندکاره در باند فرکانسی C (4-8 GHz) بنام AN/MPQ-53 است که عمل جستجو، آشکارسازی هدف، ردگیری و شناسایی هدف، ردگیری اهداف را انجام می‌دهد.

ایستگاه (سکوی) پرتاب M901: ایستگاه M-901 موشک‌های پاتریوت را حمل و نشانه‌گیری و شلیک می‌کند. هر کدام از این پرتاب کننده‌ها مجهز به چهار موشک هستند. ایستگاه (مرکز) کنترل درگیری: ایستگاه کنترل درگیری AN/MSQ-104 تنها بخشی از واحد آتش پاتریوت بوده که تحت نظارت مستقیم کاربر (انسان) است.

رادار: رادار مرکب AN/MPQ-53 وظیفه جستجو، کشف، ردگیری، شناسایی و ردگیری خود موشک و هدایت و همچنین عملکرد اقدامات متقابل ضد ضد؛ الکترونیکی (ECCM) را بر عهده می‌گیرد. باید اضافه شود برد این سیستم راداری حدود ۱۰۰ کیلومتر بوده و ظرفیت ردگیری ۱۰۰ هدف مختلف و هدایت ۹ موشک را به طور هم‌زمان دارد.

سیستم ضد موشکی (THAAD)

سیستم ضد موشکی THAAD محصول کشور آمریکا بوده و مأموریت آن مقابله با موشک‌های بالستیک برد کوتاه و متوسط در انتهای فاز میانی یا ابتدای فاز پایانی می‌باشد. در سپر دفاعی لایه‌ای تعریف شده، این سیستم وظیفه دفاع در لایه بالا را برعهده داشته و برای دفاع سایت‌های استراتژیکی و تاکتیکی نظیر فرودگاه و مناطق جمعیتی به کار می‌رود. در واقع این سیستم مؤثرترین سیستم برای دفاع در لایه بالا می‌باشد. لایه‌های پایین توسط سیستم‌های دیگر نظیر پاتریوت ۳ محافظت می‌گردد که مینیمم ارتفاع پوشش تا آن‌ها تا ۱۰ برابر از THAAD کمتر است. این سیستم توانایی درگیری خارج آتمسفر و داخل آن را دارا می‌باشد.

جدول شماره ۱- مشخصات فیزیکی و عملکردی سیستم THAAD

فرکانس رادار	باند X (۸-۱۲ GHz)
برد آشکارسازی	۱۰۰۰ کیلومتر
نوع رادار	آرایه فازی با ۲۵۰۰ عنصر

سایز روزنه آنتن رادار	قطر ۲.۹ متر
موشک	
طول موشک	۱۷.۶
قطر موشک	۳۷ سانتی متر
وزن موشک در هنگام پرتاب	۹۰۰ kg
مشخصات عملکردی موشک	
سرعت موشک	۲۸۰۰ m/s
ماکزیمم برد موشک	بیش از ۲۰۰ کیلو متر
ماکزیمم ارتفاع	۱۵۰ کیلو متر
احتمال اصابت در یک شلیک	۰.۹
لانچر	
تعداد کانتینر موشک در هر کامیون	۱۰
تعداد کامیون‌ها در هر آتش‌بار	۹

سیستم ضد موشکی (MEADS)

از مزایای این سیستم قابلیت جابه‌جایی به صورت تاکتیکی و قابلیت حمل و نقل استراتژیکی سریع آن مثلاً توسط هواپیمای سی-۱۳۰ می‌باشد. سیستم لانچر و رادار آن نیز بر روی خودروی چرخدار قرار دارد.

پروژه Aegis برای نیروی دریایی

مأموریت این سیستم بر ضد موشک‌های بالیستیک برد کوتاه و متوسط و انهدام آن‌ها در فاز میانی پرواز می‌باشد و در آن از موشک استاندارد ۳ بهره گرفته شده است. تخمین زده می‌شود سرعت موشک ۴ کیلومتر بر ثانیه باشد.

سیستم‌های موجود برای دفاع در فاز میانی

این برنامه از انواع مختلف ماهواره‌های «برنامه پشتیبانی دفاعی» یا DSP (V) و انواع رادارها برای هشدار شلیک، آشکارسازی، ردگیری، تشخیص، کنترل آتش هدف‌زنی استفاده می‌کند از جمله این رادارها می‌توان به موارد ذیل اشاره کرد:

(۱) رادارهای هشدار اولیه به روز شده؛

(۲) رادار باندهای X دریا پایه؛

(۳) رادارهای زمین پایه یا GBR؛

(۴) رادار سیستم Aegis (SPY-1)؛

(۵) رادار فورواردها؛

اطلاعات بروز شده از هدف، در حین پرواز موشک رهگیر، از طریق سیستم فرماندهی و کنترل در اختیار یک سیستم ردگیر گذاشته می‌شود. سیستم رهگیر شامل یک بوستر چند مرحله‌ای سوخت جامد و یک وسیله کشنده برای درگیری در خارج از اتمسفر زمین می‌باشد. بوستر تا نقطه تعیین شده اصابت، پرواز کرده و وسیله کشنده را در آنجا رها می‌کند. سپس این وسیله با کمک سنسورهای خودش (سیکر مادون قرمز با حساسیت بالا برای شناسایی و ردگیری هدف) و اطلاعات تکمیلی دریافتی از تجهیزات زمین پایه به سمت هدف خودش (سر جنگی موشک بالستیک) پیش می‌رود. سیستم دایورت چابک این سیستم آن را قادر می‌سازد تا اهداف نزدیک شونده با سرعت خیلی زیاد را مورد اصابت قرار دهد و به‌طور مستقیم با آن برخورد می‌کند. وزن کل وسیله کشنده حدود ۵۰ کیلوگرم می‌باشد. در هر سایت این سیستم ۲۰ موشک وجود دارد و سیستم سیکر آن توانایی تشخیص و مقابله با تجهیزات کمکی نفوذ (۱۲) یا Pen aids^۱ را دارد. سنسور اصلی آشکارساز استفاده شده برای GBI، یک رادار چندکاره آرایه فازی در باندهای فرکانسی X می‌باشد. این رادار به لحاظ برد آشکارسازی، سائز فیزیکی، تعداد عناصر فرستنده و گیرنده و قابلیت‌های که برای آن در باندهای X در نظر گرفته شده است، مأموریت‌های کنترل آتش از رادارهای باندهای X استفاده می‌کنند. اما در این رادار برد بلند و دقت و تفکیک‌پذیری زیاد به‌صورت هم‌زمان در یک رادار ایجاد شده است. گفته می‌شود که تعداد نزدیک به ۱۷۰۰۰ ماژول فرستنده/گیرنده در این رادار تعبیه شده است که به‌صورت آرایه فازی کار می‌کنند. توان متوسط رادار ۱۷۰ Kw و مساحت روزنه آنتن آن ۱۲۳ متر مربع است. با این اوصاف ادعا شده است که توسط این رادار آشکارسازی سرجنگی معمولی در فاصله ۴۰۰۰ کیلومتر و اشیاء کوچک در فاصله ۲۰۰۰ کیلومتر

1- Penetration Aids

امکان‌پذیر می‌باشد. وظیفه این رادار مراقبت، شناسایی، ردگیری، تمیز، کنترل آتش و ارزیابی برخورد و ارائه این اطلاعات به لانچر موشک رهگیر می‌باشد.

پروژه لیزر هوابرد یا انهدام در فاز خیزش (ABL)

یک سیستم لیزر پر قدرت است که توان تشعشعی در سطح مگاوات (منحصر به فرد در دنیا) دارد و برای آشکارسازی، ردگیری و انهدام موشک‌های برد کوتاه، متوسط و بلند در فاز پرتاب، با سرعت نور و از فاصله چندصد کیلومتری به کار می‌رود. لیزر استفاده شده در آن از نوع COIL^۱ می‌باشد. این سیستم در دماغه یک هواپیمای باری 400-747 اصلاح شده نصب می‌گردد. انهدام در مرحله کارکرد موتور موشک هدف یک ایده از شکار موشک بالستیک در فاز پرتاب و کارکرد موتور آن است. در خلال این فاز یک موشک بالستیک تاکتیکی هدفی بالنسبه بزرگ و آسیب‌پذیر است. آتش عقبه موتور پرواز آن منبع عظیمی از علائم مادون قرمز است.

یک این که، تلاش جهت انهدام موشک به شکل خیلی زیادی ساده می‌شود انهدام موشک می‌تواند از طریق اصابت مستقیم به سرچنگی آن یا نفوذ ترکش‌ها به بخش کنترل و هدایت یا مخازن سوخت و یا موتور راکت امکان‌پذیر گردد. دوم اینکه، اجرای موفق پروژه سهولت بخشیده و فراهم کننده جوابی واحد به تمام تمهیداتی است که دشمن فرضی جهت فایق آمدن بر امکانات دیکوی دفاعی فاز ترمینال بایستی از خود نشان دهد.

سومین مورد اینکه فاز خیزش موشک‌های بالستیک در محدوده اراضی دشمن فرضی صورت می‌گیرد. رسیدن به این مقصود یعنی انهدام هدف در اراضی خود دشمن تا انهدام آن در مواضع تحت دفاع جنبه‌ای دیگر از بازدارندگی را در موشک‌های تاکتیکی بالستیک را باعث خواهد شد. می‌تواند منجر به نصب یک لیزر شیمیایی چند مگاواتی بر روی هواپیمای بویینگ ۷۴۷ پروژه قادر خواهد بود در هر ABL با استفاده از سنسورهای داخلی، یا به کمک سنسورهای خارج هواپیما، سیستم زاویه‌ای تا بردی حدود ۴۵۰ کیلومتر یا بیش‌تر حین پرواز در بالای ابرها در ارتفاع ۴۰۰۰۰ فوت با موشک‌های مهاجم درگیر شود.

رهگیر انرژی جنبشی KEI - (۱) - سیستم رهگیر فاز پرتاب با انرژی جنبشی

به اختصار رهگیر انرژی جنبشی KEI، نسل بعدی و موبایل سیستم دفاع موشکی بوده و با هدف مقابله با موشک‌های بالستیک برد متوسط و بین‌قاره‌ای در فاز پرتاب و فاز میانی برنامه‌ریزی شده است. بنابراین این سیستم، از مزایای چندگانه مقابله در فاز پرتاب بهره خواهد برد. این سیستم نیز از تکنولوژی Hit to Kill استفاده خواهد کرد. این سیستم می‌تواند به صورت زمینی موبایل، هوایی یا دریایی باشد.

سنسورهای مکمل سیستم دفاع موشکی آمریکا

اگرچه برای تمام سیستم‌های دفاع موشکی معرفی شده برای آمریکا یک یا چند سنسور آشکارساز معرفی گردید، اما تمام اطلاعات این سنسورها تا آنجا که لازم باشد، از طریق شبکه فرماندهی و کنترل و مخابرات، در اختیار این سیستم‌ها قرار می‌گیرد. علاوه بر آن سنسورهایی وجود دارند که به سیستم خاصی تعلق ندارند و در اختیار شبکه دفاع موشکی بوده و اطلاعات کسب شده از آنها از طریق همان مرکز شبکه فرماندهی و کنترل و مخابرات در اختیار سیستم‌های دفاع موشکی قرار می‌گیرد از جمله آنها می‌توان اشاره کرد.

(۱) **سنسور مراقبت و ردگیری فضایی:** سیستم مراقبت و ردگیری فضایی یا STSS یک صورت فلکی از ماهواره‌ها و مراکز کنترلی زمین‌پایه آنها می‌باشد که برای آشکارسازی، ردگیری و تمیز موشک‌های بالستیک بکار خواهد رفت.

(۲) **سنسورهای برنامه «پشتیبانی دفاع» ماهواره‌ای:** ماهواره‌های برنامه پشتیبانی دفاع یا DSP (۱) در حال حاضر در مدار GEO (مدار ثابت) بدور زمین می‌چرخند و پوشش جهانی برای اهداف هشدار اولیه، ردگیری و شناسایی را فراهم کرده‌اند. مجتمع کردن سیستم DSP با برنامه دفاع موشکی هشدار دقیق اولیه و ردگیری اولیه موشک‌های بالستیک را مهیا می‌کند.

(۳) **مادون قرمز فضاپایه:** صورت فلکی ماهواره‌های سیستم مادون قرمز فضاپایه یا SBIRS (۲) یک ابزار دیگر برای هشدار اولیه حمله موشک‌های بالستیک است که بردار وضعیت دقیق موشک بالستیک را در اختیار سیستم دفاع موشکی قرار داده و به‌طور مؤثری آن را راهنمایی می‌کند.

۴) رادارهای هشدار اولیه:

الف) رادارهای FDR رادارهای اصطلاحاً رادارهایی هستند که قابل حمل بوده و در جبهه جلویی صحنه دفاع موشکی بالیستیک مستقر می‌گردند. بنابراین با استفاده از آن‌ها می‌توان موشک‌های بالیستیک را مراحل اولیه پرواز با دقت بیشتری آشکارسازی و ردگیری کرد. اطلاعات این رادارها توسط شبکه فرماندهی و کنترل و مخابرات به تمام سیستم‌های دفاع موشکی ارسال می‌گردد. این رادارها از نوع آرایه فازی باند X بوده و شکل ظاهری و عملکرد آن‌ها بسیار شبیه به رادار سیستم THAAD می‌باشد و احتمالاً یک سکوی رادار واحد برای هر دو استفاده می‌گردد و تنها عملکرد و وظایف آن‌ها متفاوت است.

ب) رادار باند X دریا پایه: رادار باند X دریای پایه (۱) یکی از اجزای سیستم دفاع موشکی بالیستیک آمریکا می‌باشد ساختار فیزیکی و مأموریت این رادار بسیار شبیه به رادار زمین پایه GBR بوده اما از آن بزرگ‌تر و قدرتمندتر بوده و نکته جالب توجه در اینجاست که تمام سیستم این رادار منحصر به فرد قدرتمند، شبه نیمه شناور بوده و قابلیت جابه‌جایی در سطح آب و انتقال به هر نقطه از دنیا می‌باشد. این شناور راداری، دارای تکنولوژی بالایی بوده و از نسل پنجم شناورها بوده و در شرایط باد شدید و شرایط بحرانی دریا، پایدار می‌باشد. مأموریت این رادار آشکارسازی، ردگیری، شناسایی و کنترل آتش موشک‌های رهگیر ضد موشک بالیستیک می‌باشد. هم‌چنین این رادار قابلیت ارتباط با موشک رهگیر در حین پرواز و ارائه اطلاعات بروز شده به موشک می‌باشد. هم‌چنین این رادار می‌تواند در تست‌های موشک‌های رهگیر ضد بالیستیک، در مراحل تست و تحقیقات آن‌ها مورد استفاده قرار گیرد. رادار دریا پایه ۹۰ متر پهنا و ۱۳۰ متر طول دارد. ارتفاع آن از کف تا نوک رادوم رادار بیش از ۸۰ متر بوده و وزنی بالغ بر ۵۰۰۰۰ تن دارد. تعداد خدمه این رادار در حدود ۸۵ نفر می‌باشد. سامانه جدید پیشنهادی به اسرائیل «رادار باند ایکس قادر است اشیایی به اندازه حتی یک توپ بیسبال را از فاصله حدود ۴ هزار و ۷۰۰ کیلومتری ردیابی کند.

برنامه‌های دفاع ضد موشکی روسیه

روسیه نیز سعی می‌کند در این مسابقه تسلیحاتی از رقیب خود امریکا عقب نماند که در این بخش سعی می‌شود سیستم‌های ساخت روسیه با امریکا به صورت کلی مقایسه شود.

برنامه‌های دفاع ضد موشکی اسرائیل

این سیستم با همکاری یا به عبارتی هدیه امریکا به اسرائیل است و دارای مشخصات ذیل می‌باشد:

جدول ۲ - مشخصات فیزیکی و عملکردی سیستم رادار Arrow2

فرکانس رادار	باند L (1-2 GHz)
برد آشکارسازی	500 km
ماکزیمم سرعت قابل آشکارسازی	تا 3000 m/s
فاصله‌ای که هدف تا آنجا هدایت می‌شود	4 متر تا هدف
موشک	
طول موشک	7m
قطر موشک	80 cm
وزن موشک در هنگام پرتاب	1300 kg
تعداد کن در هر لانچر	6
مشخصات عملکردی موشک	
سرعت موشک	2500 m/s (Mach 9)
ماکزیمم برد هدف‌زنی موشک	70 km
ماکزیمم برد پرواز	90 km
ماکزیمم ارتفاع	50 km
مینیمم ارتفاع	8 km
هدایت پایانی	سیکر مادون قرمز
تعداد رهگیری هم‌زمان	14

سامانه ضد موشکی گنبد فولادی (Iron Dome)

این سیستم برای ره‌گیری راکت قسام ساخته شده است که فلسطینیان برای شلیک به شهرک‌های صهیونیست‌نشین که در مرز نوار غزه قرار دارند، استفاده می‌کنند. افزون بر این به گفته‌ی سخنگویان وزارت جنگ رژیم اسرائیل، این سیستم جدید دفاع ضد موشکی می‌تواند به طور موثری علیه شلیک خمپاره استفاده شود. شرکت اسرائیلی رافائل طراحی موشک گنبد آهنی را بر عهده دارد.

خلاصه سامانه‌های ضد موشکی آمریکا، روسیه، اسرائیل

۱) سامانه‌های ضد موشکی آمریکا و کاربردشان:

- سامانه ضد موشکی پاتریوت PAC2: دفاع ضد موشکی صحنه نبرد (تاکتیکی)
- سامانه ضد موشکی هاک III: دفاع ضد موشکی صحنه نبرد (تاکتیکی)
- سامانه ضد موشکی PAC-3: دفاع ضد موشک لایه‌های تحتانی (کوتاه و میان برد)
- سامانه ضد موشکی NAD: دفاع ضد موشک لایه‌های تحتانی (کوتاه و میان برد)
- سامانه ضد موشکی MEADS: دفاع ضد موشک لایه‌های تحتانی (کوتاه و میان برد)
- سامانه ضد موشکی THAAD: سیستم دفاع موشکی لایه فوقانی (برد بلند) -
- سامانه ضد موشکی NTW: سیستم دفاع موشکی لایه فوقانی (برد بلند)

۲) سامانه‌های ضد موشکی روسیه و کاربردشان:

- سامانه ضد موشکی: TOR-M1 سیستم دفاع ضد هواپیما/ موشک کروز
- سامانه ضد موشکی: Buk-M1-2 سیستم دفاع ضد هواپیما/ موشک بالستیک تاکتیک
- سامانه ضد موشکی ANTEY-2500: سیستم دفاع ضد هواپیما/ موشک بالستیک تاکتیک
- سامانه ضد موشکی S-300V: سیستم دفاع ضد هواپیما/ موشک بالستیک تاکتیک و موشک کروز
- سامانه ضد موشکی S-400: سیستم دفاع ضد هواپیما/ موشک بالستیک تاکتیک و موشک کروز

- سامانه ضد موشکی: A-35 ABM سیستم دفاع ضد موشک بالستیک--سامانه ضد موشکی ABM-3: سیستم دفاع ضد موشک بالستیک
- (۳) سامانه‌های ضد موشکی اسرائیل و کاربرشان:
- سامانه ضد موشکی گنبد فولادی (Iron Dome): دفاع ضد موشک کوتاه برد و راکت
- سامانه ضد موشکی BARAK: دفاع ضد موشک کوتاه و میان برد
- سامانه ضد موشکی Arrow1: دفاع ضد موشک میان برد
- سامانه ضد موشکی Arrow2: سیستم دفاع موشکی برد بلند

جدول شماره ۳- مقایسه پدافندهای S300, MIM-104, Arrow (http://www. army-

technology. com/projects)

Arrow-2	MIM-104 PAC3	MIM-104 PAC2	S-300V	S-300PMU2	S-300PMU2	مشخصات/سیستم
?	?	?	9M83	48N6E2	9M96E2	نوع موشک
7.0 m	5.2 m	5.18 m	7 m	7.5 m	?	طول موشک
800 mm	250 mm	410 mm	456 mm	500 mm	?	قطر موشک
1300 kg	312 kg	900 kg	2500 kg	1800 kg	420 kg	وزن موشک
2.5 km/s	5 mach	5 mach	1.7 km/s	2 km/s	1 km/s	سرعت موشک
?	73 kg	91 kg	150 kg	145 kg	24 kg	وزن کلاهک
40 - 50 m	?	?	?	?	?	شیعاع تخریب
500 km	100 km	100 km	250 km	300 - 360 km	300 - 360 km	حداکثر برد رادار
70 - 90 km	20 km	70 - 160 km	75 - 100 km	200 km	120 km	حداکثر برد رهگیری
?	?	3 km	6 km	?	1 km	حداقل برد رهگیری
8 - 50 km	15 km	24 km	0.25 - 25 km	30 km	0.005 - 30 km	ارتفاع درگیری
3 km/s	?	3 km/s	3 km/s	3 - 4.2 km/s	4.8 km/s	حداکثر سرعت هدف
?	100	100	200 - 250	300	300	شناسایی هوایان؟ هدف
14	9	9	12	36	36	درگیری همزمان یا؟ هدف
6	16	4	4	4	16	تعداد موشک در هر پرتابگر
24 s , 58 km	10 s , 15 km	35 s , 52 km	34 s , 58 km	80 s , 160 km	80 s , 80 km	زمان و برد رسیدن به هدفی با سرعت 1800 km/h
17 s , 43 km	7 s , 10 km	23 s , 35 km	23 s , 40 km	57 s , 115 km	48 s , 48 km	زمان و برد رسیدن به هدفی با سرعت 5400 km/h
12 s , 31 km	4 s , 6 km	15 s , 23 km	20 s , 34 km	40 s , 80 km	30 s , 30 km	زمان و برد رسیدن به هدفی با سرعت 10800 km/h
8 s , 20 km	2 s , 4 km	9 s , 14 km	9 s , 16 km	25 s , 50 km	17 s , 17 km	زمان و برد رسیدن به هدفی با سرعت 21600 km/h

ساختار نیروهای مسلح در جنگ‌های آینده

برای دهه‌های آتی در یک دیدگاه کلی می‌توان انتظار داشت نیروهای مسلح کشورهای جهان، طیف وسیعی از سخت افزار نظامی را از موجودی‌های حتی جنگ جهانی دوم تا سیستم‌هایی پیشرفته و به روز را در اختیار داشته باشند در حال حاضر و در آینده محور سیاست‌گذاری‌ها در بخش نظامی در کشورهای مدرن اعمال تکنولوژی برتر در تسلیحات و دکترین‌های نظامی است. به‌کارگیری این فاکتور در ساختار نظامی باعث ایجاد تحول عظیم در این بخش خواهد شد. تأثیر درج تکنولوژی نیز باعث بروز نتایج ذیل می‌شود:

- بهینه سازی در کامپیوترها و الکترونیک و اعمال آن در تسلیحات که باعث پیشرفت اساسی آن‌ها خواهد شد.
- افزایش کارایی و توانمندی سنسورها؛
- افزایش قابلیت جابه‌جایی و چابکی و پنهان‌کاری خودروهای زمینی، کشتی‌ها و هواپیماها؛
- بروز تسلیحات نوینی چون پرتوهای انرژی، تسلیحات فضا پایه و عوامل بیولوژیکی؛
- دقت بر روی نقاط ضعف و آسیب پذیر یک چنین دکترین‌هایی توسط کشورهای دیگر باعث ارائه روش‌های مقابله موسوم به دست‌یابی‌های غیر متقارن گردیده است که هدف اولیه و اصلی آن نه رویارویی تمام عیار و متعارف با قدرت‌های بزرگ است بلکه به‌کارگیری آن‌ها باعث کاهش تمایل و در نهایت ملغی شدن اجرای عملیات‌ها می‌شود.
- روند تکثیر تسلیحاتی در قرن ۲۱ به سمت سیستم‌هایی با عامل غیر انسانی است. عواملی چون هزینه، آموزش، نیازمندی‌های عملیاتی، و استراتژی‌ها جهت مقابله با دشمن از پارامترهای مهم این جهت‌گیری هستند. حین اینکه هواپیماهای بال ثابت و هلیکوپترها نیز روند تکوین خود به عنوان سکوه‌های هوابرد چند منظوره و توانا را حفظ خواهند نمود.

- اگر چه حمل و اعمال محموله‌های جنگی از طرق گوناگون و متفاوتی امکان‌پذیر است (مثل توپخانه، انواع راکت‌ها، مین‌ها و غیره) اما اساسی‌ترین سیستم‌ها جهت انجام آن‌ها شامل هواپیماها، موشک‌های بالستیک و کروز است.
- مشخصه‌هایی که می‌تواند بر روی عملکرد مؤثر سیستم‌های سه‌گانه و انتخاب آن‌ها تأثیر گذار باشد، شامل عواملی چون قیمت، برد عملکرد، دقت، مقدار بار قابل حمل، توانایی گریز یا نفوذ به لایه‌های پدافندی، ملزومات زیر ساختاری، آسیب‌پذیری نسبت به حملات غیر مترقبه، انعطاف‌پذیری عملیاتی و قابلیت اطمینان از جمله آن‌هاست.
- برای موشک‌های بالستیک توانایی نفوذ به لایه‌های دفاعی به واسطه عواملی چون سرعت بالا، استفاده محتمل از زمان پیش‌اطحار کوتاه، سرچنگی‌های جدا شونده و بدنه‌های فولادی کوچک عوامل نفوذ بالا می‌باشد. مضافاً اینکه در حال حاضر به طور عملی سیستم پدافندی کارایی برای مقابله با موشک‌های بالستیک موجود نمی‌باشد. برای موشک‌های کروز بسته به تکنولوژی بکار گرفته شده در آن‌ها (عواملی چون درج تکنولوژی‌های رؤیت‌پذیری پایین، سطح هوشمندی سیستم، قابلیت انعطاف‌پذیری عملیاتی و غیره) امکان نفوذ به لایه‌های دفاعی متفاوت می‌باشد. هواپیماهای سرنشین‌دار نیز با توجه به رویکردهایی چون استفاده از تاکتیک‌های مناسب (به واسطه قابلیت انعطاف‌پذیری عملیاتی بسیار بالا)، تسلیحات دور ایستا، درج تکنولوژی‌های پنهان‌کاری و استفاده از تجهیزات سرکوبی دفاع هوایی در حال افزایش دادن توانایی‌های خود جهت نفوذ به لایه‌های پدافندی هستند.
- فاکتور برد بیشتر در غالب مباحث منطقه‌ای مورد بررسی واقع می‌شود، جایی که اهداف مد نظر برای کشورها گاه در فواصلی کوتاه (چند صد کیلومتر) و گاه در مسافت‌هایی بلند (بیش از هزار کیلومتر) واقع هستند. در این میان برای منطقه خاورمیانه و آسیای جنوب شرقی برد هواپیماهای تاکتیکی این کشورها عموماً بیش از بردهای دسترسی موشک‌های بالستیک آن‌ها می‌باشد.
- به طور کلی مقدار بار قابل حمل توسط هواپیماهای ضربتی بیش از موشک‌های بالستیک و کروز است. برای موشک‌های بالستیک تاکتیکی این

میزان نیز بیش از موشک‌های کروز است. (تقریباً ۲ برابر حدود ۱۰۰۰ کیلوگرم) اگر چه ساخت موشک‌های کروز با ابعاد بزرگ‌تر امکان‌پذیر و ساده‌تر است، اما نحوه عملکرد آن (پرواز در ارتفاع پایین و مزیت ذاتی آن یعنی بدنه‌های کوچک) مانع اصلی بر سر این راه است. در ارتباط با نوع محموله‌های قابل حمل، هواپیماهای تاکتیکی قادرند طیف وسیعی از تسلیحات (تقریباً تمامی آن‌ها) را حمل نمایند. موشک‌های کروز نیز به واسطه تشابه‌شان با هواپیماها می‌توانند عوامل مختلف را حمل نمایند. برای موشک‌های بالستیک به جهت سرعت بالای آن‌ها و عوامل فیزیکی چون تنش‌های مکانیکی و گرمایش آیرودینامیکی استفاده از سرچنگی‌های مختلف تنها محدود به انواع متعارف و هسته‌ای می‌شود.

تجزیه و تحلیل داده‌ها

شاید نخستین جنگی که برنامه دفاع موشکی بالستیک مورد آزمایش در صحنه عملیات قرار گرفت، جنگ خلیج فارس بود که در آن سعی شد موشک‌های اسکاد شلیک شده از عراق به سمت اسرائیل و عربستان سعودی، در فاز نهایی توسط سیستم موشکی پاتریوت ویرایش‌های پاتریوت ۳ و پاتریوت ۲ مورد اصابت قرار گیرند. نتایج به‌دست آمده نشان داد که توفیق چندانی در مقابله با موشک‌های اسکاد وجود نداشته است با این حال، پس از آن سیستم پاتریوت چندین بار پی‌درپی بهینه‌سازی و اصلاح شد و توانمندی آن چندگام به جلو رفت. در جنگ سال ۲۰۰۳ که منجر به اشغال عراق شد، ترکیبی از موشک‌های رهگیر پاتریوت ۲ و موشک‌های دفاع هوایی پاتریوت ۲ توانستند موشک‌های بالستیک برد کوتاه شلیک شده توسط عراق را مورد هدف قرار دهند، هر چند که این سیستم هم‌چنان در مقابله با موشک‌های کروز شلیک شده از طرف نیروهای ساحلی عراق به سمت کویت، موفقیت چندانی نداشت پس از این جنگ نیز اصلاحات و تست‌های متعددی بر روی پاتریوت صورت گرفته و ادعا شده که توانمندی آن در مقابل موشک‌های کروز نیز افزایش یافته است. به موازات سیستم پاتریوت، سیستم آرو ۲ اسرائیل نیز خاصاً برای مقابله با موشک‌های اسکاد عراق و ایران دنبال شده است و پس از اشغال عراق بر روی موشک‌های بالستیک ایرانی

متمرکز شده است. البته تست‌های نهایی این سیستم پس از جریان اشغال عراق انجام شده است و این سیستم در جنگ سال ۲۰۰۳ در صحنه عملیات نبوده است. جهت اطمینان از عملکرد سیستم، در یکی از تست‌ها در سال ۲۰۰۴، سیستم آرو ۲ به کشور آمریکا منتقل شده و به صورت واقعی بر روی یک موشک اسکاد بی مورد آزمایش قرار گرفته است و توانسته آن را در ارتفاع ۴۰ کیلومتری مورد هدف قرار دهد. چندین سیستم دیگر نیز در دنیا برای دفاع در برابر موشک‌های بالستیک در فاز پایانی پرواز آن‌ها دنبال شده است. اگرچه سیستم‌های اولیه دفاع موشکی براساس مقابله در فاز نهایی طراحی شده بودند، اما در سال‌های اخیر سیستم‌ها و طرح‌های متعدد دیگری نیز مطرح شده‌اند که بتوانند در فازهای پرتاب و میانی پرواز موشک بالستیک با آن مقابله کنند. هم‌چنین سیستم رادار قابل حمل و نقل FBX-T با هدف پیش‌یابی و ردگیری دقیق اهداف و ثبت دقیق اطلاعات مربوطه ساخته شده است، فضای موثر درگیری با موشک‌های زمین به زمین را توسعه و بهبود می‌بخشد. مقامات ارشد ایالات متحده می‌گویند که این رادار قادر است شیئی را که از زمین، هوا یا دریا شلیک شده و به اندازه توپ بیسبال است، از فاصله‌ای در حدود ۴۷۰۰ کیلومتر تشخیص دهد. این رادار به اسرائیل امکان می‌دهد تا سیستم دفاع ضد موشکی آرو را جهت درگیری با موشک‌های شهاب ۳ پرتابی از سمت ایران، از میانه‌های راهی که در حدود ۱۱ دقیقه طول می‌کشد، وارد کارزار کند؛ به همین جهت، یک زمان بالقوه‌ی ۵ دقیقه‌ای جهت نجات مردم در برابر اصابت موشک‌های ایران به دست می‌آید. این سیستم، نقص رادار گرین پاین را برطرف خواهد کرد. رادار گرین پاین تنها قادر است موشک پرتاب شده از سمت ایران را، پس از اینکه موشک وارد فضای مورد نظر خود جهت اصابت به هدف اسرائیلی گردید، آن را شناسایی کند. سیستم رادار ایکس باند، زمان دسترسی به اطلاعات ماهواره‌های پشتیبانی دفاعی ایالات متحده را افزایش می‌دهد که قادر به نقطه گذاری محل دقیق شلیک موشک‌ها می‌باشند. برای اسرائیل، زمانی در حدود ۵:۵ دقیقه پس از شلیک موشک شهاب در اختیار خواهد بود. رضایت رسمی مقامات آمریکایی جهت بهینه سازی سامانه ضد موشکی آرو که اساساً یک سیستم آمریکایی محسوب می‌شود. نتیجه اینکه، یک سامانه مخصوص دفاع موشکی یا سپر موشکی نیاز به استفاده از رادارهای تشخیص اخطار اولیه و ردگیری با برد بسیار بالا (چندین هزار

کیلومتر) را دارد، تا با توجه به دور بودن محل پرتاب موشک، بتواند به موقع (که از ضروریات دفاع هوایی است) آن‌ها را کشف کند. لازم به ذکر است، اگر چه امکان زدن موشک در مراحل پایانی و نزدیک به هدف نیز وجود دارد، ولی از نظر تاکتیکی لازم است فعالیت دشمن بلافاصله کشف تا امکان عملیات دفاع از نظر زمان و موقعیت فراهم شود. هر چند که امکان اقدام شناسایی، جمینگ، فریب بر علیه موشک‌های بالیستیک با تکیه بر تشعشعات الکترومغناطیسی ناشی از آن ضعیف است، اما در عوض برخی خواص ذاتی این موشک‌ها امکانات بهتری برای شناسایی و انهدام آن‌ها به دشمن می‌دهد. مثلاً با توجه به ارتفاع پروازی بالای آن‌ها، امکان کشف و ردگیری آن‌ها توسط سیستم‌های راداری و الکترواپتیکی (مادون‌قرمز) دشمن بسیار راحت‌تر است. هم‌چنین حجم دود و گرمای ناشی از سوخت موتور بوستر و سطح مقطع راداری بالای آن‌ها به خصوص در فاز پرتاب امکان شناسایی و ردگیری آن‌ها را تسهیل می‌کند. ضمناً با توجه به پروفایل پروازی تقریباً مشخص و پایین بودن مانور آن‌ها به خصوص در فاز پرتاب، امکان هدف قرار دادن آن‌ها را بیشتر می‌کند. مجموعه عوامل فوق طی سال‌های گذشته، راه‌کارهای مختلفی را پیش روی سیستم‌های دفاع موشکی بالیستیک قرار داده است. با توجه به بررسی‌های انجام شده اقدامات زیر برای مقابله با موشک‌های بالیستیک متصور می‌باشد که اعمال هر یک از این روش‌ها ممکن است در مراحل مختلف پرواز موشک بالیستیک صورت گیرد.

- شناسایی و انهدام سایت‌های موشکی قبل از اینکه موشکی از آن‌ها شلیک شود.
 - رهگیری و انهدام توسط موشک‌های ضد موشک در مراحل مختلف پروازی.
 - انهدام توسط سیستم‌های ^۱HEL
 - انحراف یا انهدام توسط سیستم‌های ^۲HPM
 - انفجار موشک با تحریک رادیو فیوز.
- واحدهای سیستم ضد موشکی ممکن است که سطحی از دفاع منطقه‌ای را در مقابل موشک‌های بالیستیک تأمین نمایند، اما هنگامی که این موشک‌ها با سرجنگی‌های

1- High Energy Lasers

2- High Power Microwave ،

کشتار جمعی تجهیز شوند، حتی نفوذ یکی از آن‌ها به محدوده هدف می‌تواند موجب بروز خسارات جبران ناپذیر شود. در چنین شرایطی میزان عملکرد مؤثر سیستم‌های پدافندی در مقابل انواع تهدیدهای ناشی از موشک‌های بالستیک در زمان حال، دارای درجه اهمیت بسیار بالایی است تا به امروز، تنها مورد استفاده از دفاع ضد موشک بالستیک در شرایط عملیاتی در جنگ خلیج فارس روی داده است، شرایطی که در آن واحدهای ضد موشک پاتریوت جهت مقابله با موشک‌های اسکاد عراقی به سرعت در خاک عربستان سعودی و اسرائیل مستقر گردیدند. در طی ۶ هفته جنگ، ۸۱ موشک اسکاد توسط عراقی‌ها شلیک شد، از این میان ۴۳ فروند به سمت اهداف نظامی و شهری در خاک عربستان و بقیه آن‌ها نیز بر علیه اسرائیل بکار رفت و تعداد ۴۷ فروند از موشک‌ها با سیستم موشکی پاتریوت درگیر شدند. یکی از مشکلاتی که بر سر عملکرد موفق پاتریوت برای شکار موشک وجود داشت، پوسته راکت موشک اسکاد بود. این پوسته موتور که تا پایان مسیر به سرچنگی واحد موشک ملحق می‌باشد. در لایه‌های پایین اتمسفر دچار شکست می‌شد و مشکلات فراوانی را برای هدف‌گیری صحیح به وجود می‌آورد. نظر یکی از مهندسين کارشناس که به مدت ۲۰ سال در توسعه سیستم موشکی پاتریوت فعالیت داشته بر این است که به واسطه تغییرات طراحی، و ساخت و تولید ضعیف در هنگام بهینه سازی اسکاد، قطعات آن در میانه مسیر و در هوا از هم جدا می‌شد و این پدیده باعث ایجاد اثری ترکیبی از پنهانکاری، کلاهک برگشت کننده مانور دهنده، هدف کاذب و در نهایت کاهش آسیب پذیری سرچنگی می‌شد، تمام اینها تصادفی و بدون تخمین اولیه بود و باعث شد تا غلبه بر موشک‌های بالستیک تاکتیکی با مشکلات مواجه شود. نتیجه‌ای که می‌توان گرفت این بود که یکی از ساده‌ترین اشکال نفوذ به محدوده هدف (که آن هم تصادفی به وجود می‌آمد) توانست باعث کاهش شدید میزان عملکرد مؤثر و موفق سیستم موشکی پاتریوت شود. بنابراین تمهیدات ساده محتملاً در مقابل سیستم‌های دفاعی که برای شناسایی اهداف کاذب از اهداف اصلی طراحی نشده‌اند، کافی خواهد بود، در این میان استفاده از چف برای ایجاد انعکاس رادارهای زمینی مناسب می‌باشد. اما در هر صورت نفوذ به سیستم‌های پیشرفته دفاع ترمینال ممکن است نیازمند اهداف کاذب واقعی‌تری باشد، طوری که خواص آیرودینامیکی آن شبیه به سرچنگی واقعی باشد. اما توسعه و

کاربرد چنین اهداف کاذبی منجر به افزایش وزن مرده و غیر مفید خواهد شد. مؤثرترین اقدام موشک‌های بالیستیک استفاده از وسایل کمکی نفوذ یا به اختصار Penaid می‌باشد. Penaid عبارت است از کلیه تکنیک‌ها و یا وسایلی که توسط جنگ‌افزارهای هوا فضایی آفندی بکار گرفته می‌شود تا احتمال نفوذ در سیستم دفاعی دشمن افزایش یابد. یکی از بالاترین سطوح طبقه‌بندی نظامی مربوط به تجهیزات Penaid است. تنها سیستمی که به صورت عمومی شناسایی شده است، کانستر MK 1A حمل شونده توسط موشک قاره‌پیمای با کلاهک اتمی می‌باشد.

پاسخ به سوال به چه شیوه‌هایی می‌توان با موشک‌های ضد بالستیک در جنگ آینده

مقابله نمود ؟

بالون، چف، گازهای پخش شونده حذف کننده مادون قرمز (۱)، فریب سنسورهای آشکارساز و هدایت کننده، جمینگ سنسورهای آشکارساز و ردیاب و ... همگی می‌توانند به عنوان Penaid تلقی شده و مورد استفاده قرار گیرند. با توجه به اینکه سنسور آشکارساز اغلب سیستم‌های ضد موشکی رادارها می‌باشند، همه اقدامات متقابل تعریف شده بر علیه رادارهای فوق قابل اعمال است. البته سناریوی استفاده از این تکنیک‌ها با توجه به بالیستیک پرواز موشک بالیستیک و شرایط فیزیکی و دینامیکی و مسیر پروازی آن کمی متفاوت از سایر پرنده‌ها نظیر یک هواپیما خواهد بود. اگرچه محدودیت‌های بیشتری بر روی سکوی موشکی بالیستیک وجود دارد نفوذ به لایه‌های دفاعی برای موشک‌های بالستیک، سرعت بسیار بالا و زاویه تندی که در آن موشک هدف را مورد اصابت قرار می‌دهد عواملی هستند که دفاع در مقابل آن‌ها را نسبت به هواپیماهای سرنشین دار با مشکل روبه‌رو می‌سازد. علاوه بر این، عوامل ذاتی چون بدنه‌های فولادی و ابعاد کوچک آن‌ها به پیچیده‌تر شدن آن کمک می‌کنند، مضافاً اینکه اگر سر جنگی موشک در هنگام مورد اصابت واقع شدن فعال شود و یا بار مفید آن شامل محموله‌های چندتایی (خوشه‌ای) بوده و قبل از وارد شدن به برد مؤثر سیستم پدافندی آزاد شوند مقابل با آن عملاً بسیار پیچیده خواهد بود. اما از برخی مزایای ذاتی

پروازی این موشک می‌توان برای اتخاذ اقدامات متقابل بهره گرفت. که به موارد ذیل اشاره می‌گردد.

افزایش سرعت موشک و حجم آتش

به تحقیق، با افزایش سرعت موشک‌های بالستیک، ضمن اینکه سیستم‌های دفاع موشکی برای آشکارسازی و ردگیری و هدف قرار دادن آن فرصت کمی خواهند داشت، اصابت به آن نیز توسط یک موشک دیگر مشکل‌تر خواهد شد. در این صورت رادار ردگیر سامانه ضد موشک بالستیک باید با دقت بسیار بیشتری آن را ردگیری و آدرس‌دهی کرده و موشک رهگیر نیز با دقت بسیار زیادی به سمت آن هدایت گردد که این موضوع چالش‌های زیادی را بر سر راه سیستم‌های دفاع موشکی قرار می‌دهد. حجم آتش زیاد (شلیک تعداد زیاد موشک بالستیک به صورت هم‌زمان) نیز می‌تواند بر سپر موشکی دشمن فائق آید. تعداد اهدافی که یک سایت سیستم دفاع موشکی به‌طور هم‌زمان می‌تواند با آن درگیر شود محدود است و اغلب به کمتر از ۱۰ عدد محدود شده است. بنابراین به ویژه اگر تعداد زیادی موشک بالستیک تاکتیکی به‌طور هم‌زمان شلیک گردد، تعدادی از آن‌ها از سپر موشکی دشمن عبور خواهند کرد.

استفاده از سر جنگی خوشه‌ای روش دیگر برای عبور از سپر موشکی دشمن است

در این روش سر جنگی موشک بالستیک پس از عبور از فاز پرتاب و ورود به فاز میانی (یا فاز نهایی) به چند قسمت تقسیم می‌گردد. در صورتی که برخی از این اجزاء نیز مورد اصابت قرار گیرند، بقیه از سپر موشکی عبور کرده و به هدف برخورد می‌کنند، به نظر می‌رسد تقسیم خوشه‌ای در فاز نهایی پرواز چندان مناسب نباشد و با توجه به تهدیدهای موجود بهتر است که تقسیم خوشه‌ای در فاز میانی پرواز موشک بالستیک انجام گیرد. البته کشورهای مدعی (آمریکا)، در برابر این اقدام نیز یک اقدام متقابل انجام داده و اخیراً برنامه MKV را مطرح کرده‌اند. این طرح قرار است که بر علیه موشک‌های بالستیک برد بلند و بین‌قاره‌ای که از سر جنگی خوشه‌ای یا از ابزار فریب استفاده می‌کنند بکار رود. در این طرح «چندین وسیله کشنده» تنها با استفاده از یک موشک رهگیر

حمل گردیده و در نزدیکی موشک رهگیر رها می‌گردند. بنابراین ادعا شده است که برنامه MKV، میدان نبرد را به نحو چشمگیری به نفع آمریکا و متحدانش تغییر خواهد داد. در این برنامه قرار است که یک وسیله حامل وسایل کشنده چندگانه را به سمت هدف حمل کرده و آن‌ها را مدیریت کند. پس از اینکه وسایل کشنده رها می‌شوند، هدف مورد نظر خود را شناسایی کرده و به سمت آن رفته و هدف را منهدم می‌کنند.

اقدامات متقابل در برابر سیستم‌های HEL

با توجه به اینکه مکانیزم سلاح لیزری، تابش بر بدنه موشک و داغ کردن و در نهایت ایجاد شکاف و ترک بر روی آن می‌باشد، به تحقیق می‌توان از آلیاژهایی در بدنه موشک استفاده کرد که اولاً در برابر جذب انرژی لیزر و حرارت ناشی از آن مقاوم باشند و دوم اینکه بخش زیادی از انرژی تابیده شده را منعکس یا منکسر کنند. دقت‌های به نمایش در آمده از این مهمات بین ۳ تا ۸ متر تخمین زده می‌شود. مضافاً اینکه، هدف‌یاب‌های لیزری تنها بر روی شمار معدودی از هواپیما نصب شده است، این در حالی است که تعداد هواپیماهایی که قادر به حمل و پرتاب بمب‌های لیزری هستند، به مراتب بیش از تعداد آن‌هایی است که این سیستم بر روی آن‌ها نصب شده است. و در آینده این موضوع بر روی هواپیماها گسترش می‌یابد.

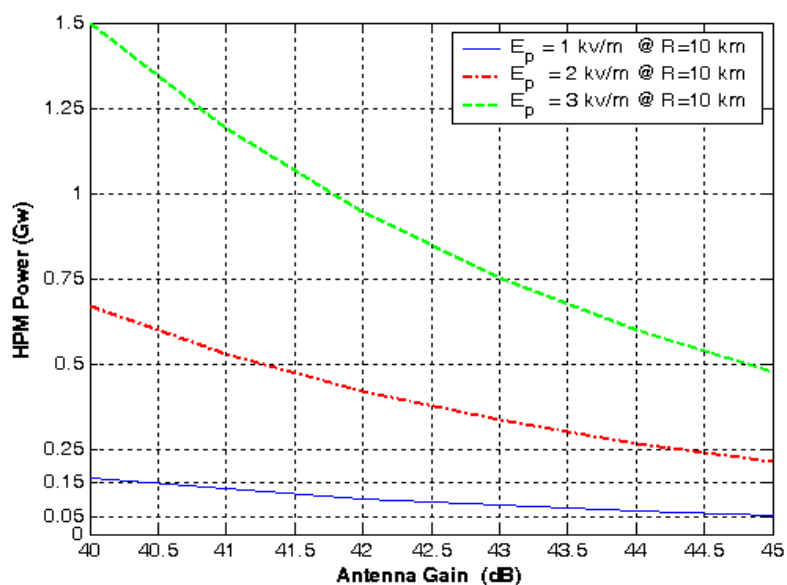
هم‌چنین با استفاده از بستر شرایط محیطی می‌توان بر سلاح‌های لیزری غلبه کرد، کاربرد آن‌ها نسبت به شرایط محیطی با محدودیت‌هایی همراه است. این محدودیت اصلی نیازمندی به خط دید مستقیم بین سر جستجوگر لیزری و پرتو لیزر هویدا کننده هدف است، امکان ایجاد این خط دید تحت شرایط آب و هوایی نامساعد (باران، ابر، غبار و غیره) وجود ندارد در شرایط بارندگی و مه به علت جذب انرژی نور لیزر توسط قطرات آب باران، برف یا مه، فاصله اثر این سلاح‌ها به مراتب کمتر می‌شود و در این شرایط آب و هوایی چندان مؤثر نخواهند بود. اما با توجه به اینکه شناسایی و ردگیری تعداد اهداف با این سلاح محدود است و با توجه به اینکه انهدام موشک با شعاع لیزر مستلزم تابش مستمر آن به مدت چندین ثانیه بر روی آن می‌باشد، قطعاً

تعداد موشک‌ها یا راکت‌هایی که این سلاح‌ها درگیر می‌شوند، محدود خواهد بود. بنابراین با ایجاد حجم آتش زیاد می‌توان از سد این سلاح‌ها عبور کرد.

اقدامات متقابل در برابر سیستم‌های HPM

هر چند که هیچ سیستم HPM به عنوان یک سیستم ضد موشک بالستیک معرفی نشده است، اما با توجه به اینکه کشورهای مختلف، فعالیت‌هایی در این زمینه داشته‌اند ممکن است، طرح‌های تحقیقاتی یا سیستم‌هایی وجود داشته باشند که در منابع باز معرفی نشده باشند. اصول کار این سیستم‌ها بدین صورت است که یک سیگنال میکروویو با توان لحظه‌ای بسیار بالا (در حد چند گیگاوات) تولید شده و توسط یک آنتن با بیم تشعشعی بسیار تیز و سوزنی به سمت یک هدف ارسال می‌گردد که باعث تشکیل یک شدت میدان بالا در محل هدف (در اینجا موشک بالستیک) می‌گردد. سرعت عملکرد این سیستم با سرعت نور برابر است. در اینجا برای بررسی کمی تاثیر سیستم HPM بر روی موشک بالستیک، شدت میدان ایجاد شده در فاصله ۱۰ کیلومتری به ازای مقادیر مختلف توان و گین آنتن یک سیستم HPM در نمودار (۴) نشان داده شده است. شدت میدان ایجاد شده، توسط روزنه‌ها و آنتن‌ها و کانکتورهای موجود روی بدنه موشک، به داخل آن نفوذ کرده و به سیستم Wiring موشک کوپل شده و به المان‌های الکترونیکی داخل موشک می‌رسد و اگر مقدار این شدت میدان بالا باشد موجب اختلال یا آسیب به سیستم‌های الکتریکی می‌گردد. اما نشان می‌دهیم که بر خلاف موشک‌های هدایت شونده، در صورتی که برخی ملاحظات رعایت گردد، این سیستم‌ها نمی‌توانند بر موشک‌های بالستیک که ارتباط RF با بیرون ندارند، تاثیر بگذارند. با توجه به شکل در بدترین حالت فرض کنیم که شدت میدان 3 kv در فاصله 10 km توسط سیستم HPM دشمن ایجاد شده باشد و بخواند در این فاصله سیستم الکتریکال موشک بالستیک را مختل کند. (این شدت میدان مثلاً می‌تواند به ازای توان ۱ گیگاوات و گین آنتن حدود 41.7 dB که مقدار بزرگی هم است، ایجاد گردد). این شدت میدان در ورود به سیستم الکتریکال موشک، بر اثر شیلدینگ ناشی از بدنه موشک و شیلدینگ معمولی سیم‌کشی خود موشک تضعیف خواهد شد. اگر با اقدامات پیش‌گیرانه این مقدار تضعیف را افزایش دهیم. بالطبع تضعیف میدان بیشتر خواهد شد.

در این راستا اقدامات ذیل را می‌توان انجام داد. ۱- حفاظسازی در سیم‌کشی موشک. ۲- حفاظ سازی پایانه‌ها و سوکت‌ها و کانکتورها. ۳- زمین کردن ۴- کاهش تعداد روزنه‌های ورودی به موشک. ۵- کاهش سایز روزنه‌های ورودی به موشک. محاسبات و تجارب بدست آمده نشان می‌دهد که با یک حفاظسازی خوب که پیاده‌سازی آن نیز مشکل نیست، می‌توان شدت میدان را تا ۱۰۰ برابر تضعیف کرد. بنابراین شدت میدان در ورود به سیستم الکتريکال موشک از 3kv/m به 30v/m کاهش پیدا خواهد کرد که این مقدار شدت میدان تاثیری در آن نخواهد داشت. نتیجه اینکه با حفاظسازی سیستم الکتريکال موشک بالیستیک در هنگام مونتاژ آن می‌توان مطمئن شد که سیستم‌های HPM در آن‌ها تاثیری نخواهند داشت.

نمودار شماره ۴- شدت میدان ایجاد شده در فاصله ۱۰ کیلومتری به ازای مقادیر مختلف توان و

گین آنتن یک سیستم HPM

محافظت از سایت‌های موشکی توسط سیستم‌های پدافند هوایی

اگر چه موبایل کردن سایت‌های موشکی تا حد زیادی آن‌ها را در برابر سیستم‌های آفندی دشمن مصون می‌دارد اما برخی از سایت‌های موشکی از نوع استقراری بوده و مکان آن‌ها از قبل برای دشمن شناخته شده است. برخی از سایت‌ها نیز به صورت موبایل تاکتیکی نبوده و آماده به راه و آماده به کار کردن آن‌ها در حد چند ساعت طول می‌کشد. بنابراین فرصت کافی برای شناسایی و انهدام آن‌ها وجود خواهد داشت. حتی سایت‌های موبایل تاکتیکی نیز ممکن است که از طرق مختلف شناسایی شده و در معرض خطر تهاجم سیستم‌های آفندی دشمن قرار داشته باشند. چنانچه تجربه جنگ ۳۳ روزه لبنان نشان می‌دهد، حتی خودروهای شبیه به خودروهای لانچر موشک، نظیر سیستم‌های حفر چاه نیز در برابر حملات پرنده‌های دشمن در امان نخواهند بود. هم‌چنین همان‌طور که در مورد سیستم‌های دفاع موشکی بالیستیک KEI و سیستم لیزری ABL اشاره شد، اغلب برنامه‌ها و سیستم‌های دفاع موشکی فاز پرتاب^۱ مبتنی بر سکویهای هوا برد هستند و چه بسا که پرنده‌های دشمن به منظور هدف قرار دادن موشک‌های بالیستیک در فاز پرتاب، در نواحی نزدیک به مناطق خودی به پرواز در آمده و موشک‌های بالیستیک را در همان ثانیه‌ها و دقیق اولیه پرواز، توسط موشک‌های رهگیر هوا به هوا یا لیزرهای پر قدرت مورد اصابت قرار دهند. یکی از راه‌کارهای مؤثر در این مورد، استفاده از سیستم‌های موشکی قوی پدافند هوایی و ناامن کردن منطقه اطراف سایت‌ها برای هواپیماها، هلیکوپترها، پرنده‌های بدون سرنشین و سایر پرنده‌های شناسایی و تهاجمی دشمن است. در این صورت می‌توان ضمن محافظت از سایت‌های موشکی بالیستیک، برنامه‌ها و سیستم‌ها و جبهه دفاعی دشمن در برابر موشک‌های بالیستیک را یک مرحله به عقب رانده و به فازهای میانی و نهایی پرواز موشک بالیستیک محدود کرد.

فریب با استفاده از بالون در فاز برگشت

در زمان جنگ سرد، پاسخ شوروی به برنامه دفاع استراتژیک آمریکا (علاوه بر اجرای برنامه‌های مشابه)، استفاده از وسایل کمکی نفوذی موشک (یا به اختصار،

1- Boost Phase

Penaid، و از جمله آن‌ها استفاده از بالون بود و چه بسا که در حال حاضر نیز دنبال گردد بالون‌ها علاوه بر اینکه در حالت عادی حجم فیزیکی کوچکی دارند، بسیار سبک هستند. بالون‌ها به دور RV^1 پیچیده شده و در مراحل نهایی فاز میانی پرواز موشک رها می‌گردد، به نحوی که بلافاصله پس از جدا شدن از آن پر می‌گردد. با توجه به عدم وجود جو آتمسفر در این مرحله از پرواز، این بالون‌ها با همان سرعت پرواز موشک به سرعت خود ادامه می‌دهند. از آنجا که وزن هر بالون بیش از ۱۰۰ گرم نیست، صدها بالون می‌توانند توسط موشک رها شوند که سنسور آشکارساز سیستم دفاع موشکی همه آن‌ها را آشکار کرده و سرچنگی در میان آن‌ها گم می‌شود و نمی‌تواند آن‌ها را از هم تمیز دهد.

فریب با استفاده از توده‌های چف

عملکرد چف بدین صورت است که سیگنال رادارها پس از برخورد به توده چف، توسط آن بازگشت داده شده و در نتیجه این توده به عنوان یک هدف تلقی گردیده و رادار دشمن را گیج می‌کند. توده چف طوری طراحی می‌شود که آرایش آن پس از رها شدن طوری باشد که مقدار سطح مقطع راداری (سطح مؤثر برای آشکار سازی توسط رادار) آن بزرگ باشد. چه بسا که این مقدار حتی بیشتر از سطح مقطع فیزیکی آن نیز باشد. سطح مقطع راداری چف معمولاً برای یک بازه فرکانسی خاصی که رادار دشمن در آن بازه کار می‌کند، بهینه شده است. بنابراین یک پرنده باید از قبل محدوده فرکانس رادار دشمن را ارزیابی کرده و چف متناسب با آن را به همراه داشته باشد. در میدان نبرد، چف بیشتر بر علیه رادارهای کنترل آتش یا سیکرهای راداری (برای انحراف موشک‌های هدایت شونده راداری زمین به هوا) مورد استفاده قرار می‌گیرد. در صورتی که رادار فرصت کافی داشته باشد (نظیر یک رادار جستجو)، می‌تواند اختلاف بین هدف اصلی و چف را تشخیص دهد. دلیل این تشخیص آن است که چف پس از رها شدن از پرنده، از آن جا مانده و مقاومت هوا نمی‌گذارد با سرعت آن حرکت کند و معمولاً سرعت حرکت آن متناسب با سرعت باد در منطقه است.

بسیاری از رادارهای عملیاتی موجود در دنیا، پس از دریافت سرعت باد منطقه پوشش خود از سنسورها و سایت‌های هواشناسی منطقه، تنظیمات خود را طوری انجام می‌دهند که اهداف با سرعت نزدیک به سرعت باد، آشکار سازی نشده و از صفحه رادار محو می‌شوند. اما در مورد موشک‌های بالستیک، در مواقعی که دفاع در برابر آن‌ها در فاز میانی مطرح باشد، حذف چف توسط رادارها براحتی امکان‌پذیر نیست. در فاز میانی که موشک از آتمسفر زمین خارج شده است، چگالی هوا بسیار پایین بوده و توده‌های چف پس از رها شدن از موشک بالستیک می‌توانند تقریباً با همان سرعت سر جنگی موشک و در جهات مختلف به مسیر خود ادامه دهند. بنابراین رادار با تکنیک قبلی نمی‌تواند سر جنگی موشک را از آن‌ها تمیز داده و موشک ضد موشک را هدایت کند. حتی ممکن است که سطح مقطع راداری چف بیشتر از سر جنگی موشک بوده و رادار به جای آشکار سازی سر جنگی، چف را آشکار کرده و فریب بخورد و دستور شلیک موشک رهگیر به سمت آن را صادر کند.

فریب سنسورهای آشکار ساز

تکنیک‌های جمینگ و فریب رادار و تکنیک‌های اقدامات متقابل رادار در برابر جمینگ و فریب بسیار متنوع و پیچیده است که بیان همه آن‌ها حتی به صورت اختصار، به اصول برخی از آن‌ها اشاره می‌کنیم. ساده‌ترین حالت این است که یک جمینگ نویز در فرکانس رادار کنترل آتش سیستم دفاع موشکی دشمن، توسط پادجنگ الکترونیک نصب شده در دماغه موشک بالستیک تولید شده و ارسال گردد. در این صورت سطح نویز در گیرنده رادار بالا رفته و از سطح برگشتی ناشی از هدف بالاتر رفته یا به آن نزدیک می‌شود که این موضوع تمیز بین نویز و سیگنال برگشتی را دشوار کرده و آشکار سازی یا ردگیری موشک را مختل می‌کند. ممکن است پالس‌های دریافتی از رادار توسط موشک بالستیک، با تأخیرهای مختلفی به سمت آن باز پس فرستاده شود که در این صورت اهداف کاذبی در صفحه رادار ایجاد می‌شود که فواصلی دورتر یا نزدیک‌تر از خود موشک را نشان خواهند داد البته رادار نیز تدابیری برای رفع اثر جمینگ انجام می‌دهد که موفقیت هر کدام بستگی به سطح تکنولوژی و ابتکار عمل بکار گرفته شده دارد. از جمله سیستم‌های فریبی که اخیراً از طرف کشور

بلا روس معرفی شده است، سیستم ES-14 است که برای نصب در دماغه موشک‌های اسکاد، برای فریب رادارهای سیستم دفاع موشکی پاتریوت ویرایش پاتریوت ۳ طراحی شده است نحوه عملکرد آن طوری است به جای اینکه تنها موشک اصلی در صفحه رادار مشاهده شود، از صفحه رادار محو شده و به جای آن اهداف کاذب زیادی بر روی صفحه رادار ظاهر می‌گردد و این موضوع اپراتور رادار را گیج کرده و تصمیم‌گیری را برای او غیر ممکن می‌سازد. موشک نیز تحت این پوشش می‌تواند بدون اینکه مورد اصابت قرار گیرد، به سمت نقطه هدف خود برود. البته فریب رادار پاتریوت ۳ و ظاهر شدن اهداف کاذب در صفحه رادار، و معلوم نیست که در عمل چقدر صحت داشته باشد زیرا فریب رادار در تشخیص فاصله موشک ممکن بوده اما فریب آن به طوری که هدف کاذبی در زاویه دیگری غیر از زاویه دید موشک ظاهر گردد، بسیار پیچیده است. یکی از مشکلات عملیاتی این سیستم این است که با توجه به عدم دسترسی به یک سیستم پاتریوت ۳ قبل از وقوع بحران نمی‌توان آن را تست کرده و از صحت عملکرد و ادعای آن اطمینان حاصل نمود.

کاهش سطح مقطع راداری موشک

یکی از مهم‌ترین تکنیک‌های مخفی ماندن از دید رادارهای سیستم‌های دفاعی (حتی‌الامکان تا یک فاصله معین از آن)، که در پرنده‌های نسل جدید بکارگرفته شده است، کاهش سطح مقطع راداری یا RCS می‌باشد. RCS یک شیء، معادل با سطحی است که اگر موج رادار به آن سطح برخورد، بازگشتی از آن سطح مساوی با بازگشتی از آن شیء خواهد بود. RCS یک جسم ممکن است بیشتر یا کمتر از سطح فیزیکی آن باشد و مقدار آن بستگی به پارامترهای مختلفی از جمله، زاویه برخورد موج رادار، جنس جسم، پلاریزاسیون موج رادار، طول موج رادار نسبت به ابعاد جسم و شکل هندسی جسم دارد. اگر با هر تکنیکی RCS جسم کاهش یابد، برگشتی از آن کاهش یافته و به همان نسبت، قدرت آشکارسازی و در نتیجه فاصله آشکارسازی آن جسم توسط رادار کاهش می‌یابد. چهار روش معمول برای کاهش RCS موشک یا هر شیئی دیگر وجود دارد که عبارتند از:

(۱) استفاده از مواد دی‌الکتریک به جای فلز به عنوان بدنه موشک؛

۲) شکل‌دهی موشک به نحوی که جهت بازگشت موج به سمت خود رادار کم باشد و به نواحی دیگر منعکس گردد؛

۳) استفاده از پوشش‌های جاذب امواج رادار در لایه خارجی سطح موشک؛

۴) استفاده از رنگ‌های جاذب امواج رادار در سطح موشک؛

در نگاه اول، سوابق و تجارب موجود در این زمینه نشان می‌دهد که در حال حاضر با توجه به امکانات موجود در کشور و با توجه به ملاحظات آیرودینامیکی موشک بالیستیک، به نحو موثری نمی‌توان RCS آن را کاهش داد و تنها راه عملی استفاده از رنگ‌های جاذب امواج رادار است که البته تاثیر آن‌ها در کاهش RCS چندان مؤثر نیست. با این حال ممکن است به تحقیق، بتوان به راه‌کارهای مؤثر در این زمینه دست یافت.

نتیجه‌گیری

بی‌توجهی و غفلت به آموزه‌های جنگ‌های اخیر در عراق و نیز عدم تحلیل مستمر وقایع و رویدادهای مهم در عرصه جنگ‌های امروزی و خلأ تدبیر و راه‌کارهای عملی در خصوص هر یک از تهدیدات به معنای گشودن دروازه‌های کشورها به روی دشمنان می‌باشد. اهم فعالیت نیروهای مسلح در زمان صلح صورت می‌گیرد و کم‌کاری در این زمان بستر بروز تهدیدات متعدد را فراهم می‌سازد. چنانچه براساس اندیشه‌های سنتی عمده توان نظامی کشورها صرف انجام اقداماتی شود که پیشاپیش کارایی آن‌ها در برابر دشمنان قابل تحلیل باشد، کم‌کاری و پرکاری دیگر تفاوتی نخواهد داشت. عراق در مصاف با نیروهای متحد تأکید وافر بر اتخاذ تاکتیک‌های پدافندی مبتنی بر اشباع فضا از امواج رادارهای اخطار اولیه و رادارهای کنترل آتش سامانه‌های پدافندی داشت و بدون آن که دست به یک اقدام افندی مناسب و با تکیه بر سامانه‌های پدافندی خود سعی نمود به صورت سنتی و بدون ابتکار عمل مناسب به کشف و انهدام اهداف هوایی پردازد. دو عامل انتشار نامحدود تشعشعات راداری و عدم تحرک پذیری و جابه‌جایی سامانه‌های پدافندی و موشکی بالستیک از جمله عوامل مهم در عملیات خنثی سازی آتش سامانه‌های پدافندی و عدم کارایی سیستم‌های موشکی بالستیک عراق بود. در مقابل نیروهای صرب در جنگ کوزوو با بررسی دقیق عملکرد متحدین

در عملیات طوفان صحرا وارد یک نبرد نامتقارن با دشمنان خود شدند. این نیروها با بهره‌گیری شایسته از شرایط اقلیمی و تکیه بر شیوه‌های جنگ نامتقارن توانستند چالشی بزرگ را در برابر نیروهای ناتو قرار دهند. که این روشی مناسب برای کارایی سیستم‌های موشکی بالیستیک می‌باشد. زیرا آمریکایی‌ها معترفند آن‌چه امروز می‌تواند تهدیدی برای منافع امریکا باشد، تجهیزات پیشرفته نظامی نیست، بلکه هوش و ذکاوت دشمنانی است که با اعتماد به نفس و ابتکار عمل می‌توانند با استفاده از امکانات ساده که تصور آن نیز مشکل است، چالش‌های بزرگی را پیش روی نیروهای آمریکایی قرار دهند. لذا با اتخاذ اقدامات هوشمندانه، کم هزینه، کارآمد و غیره منتظره می‌توان دشمن را در برابر چالش‌های ناشناخته قرار داد که غلبه بر آن‌ها به راحتی ممکن نباشد از جمله این اقدامات متقابل تعریف شده بر علیه رادارهای سیستم‌های ضد موشک بالیستیک استفاده از وسایل کمکی نفوذ یا به اختصار Penoids می‌باشد که احتمالاً تمامی موشک‌های بالیستیک استراتژیک از Penoids استفاده می‌کنند. بالون، چف، گازهای پخش شونده حذف کننده مادون قرمز، فریب سنسورهای آشکارساز و هدایت کننده، جمینگ سنسورهای آشکارساز و ردیاب و... همگی می‌توانند به عنوان Penoids تلقی شده و مورد استفاده قرار گیرند. با توجه به اینکه سنسور آشکارساز اغلب سیستم‌های ضد موشکی رادارها می‌باشند، همه اقدامات متقابل تعریف شده بر علیه رادارها ی فوق قابل اعمال است. البته سناریوی استفاده از این تکنیک‌ها با توجه به بالیستیک پرواز موشک بالیستیک و شرایط فیزیکی و دینامیکی و مسیر پروازی آن کمی متفاوت از سایر پرنده‌ها نظیر یک هواپیما خواهد بود. اگرچه محدودیت‌های بیشتری بر روی سکوها موشکی بالیستیک وجود دارد نتیجه‌ای که می‌توان گرفت این بود که یکی از ساده‌ترین اشکال نفوذ به محدوده هدف (که آن هم تصادفی به وجود می‌آید) توانست باعث کاهش شدید میزان عملکرد مؤثر و موفق سیستم موشکی پاتریوت شود. بنابراین تمهیدات ساده محتملاً در مقابل سیستم‌های دفاعی که برای شناسایی اهداف کاذب از اهداف اصلی طراحی نشده‌اند، کافی خواهد بود، در این میان استفاده از چف برای ایجاد انعکاس رادارهای زمینی مناسب می‌باشد. اما در هر صورت نفوذ به سیستم‌های پیشرفته دفاع ترمینال ممکن است نیازمند اهداف کاذب واقعی‌تری باشد، طوری که خواص آیرودینامیکی آن شبیه به سرچنگی واقعی باشد.

منابع و ماخذ

- ۱) بی‌نا، (۱۳۸۰)، امریکا و طرح سیستم دفاع موشکی، نشریه ترجمان سیاسی، ۲۶
- ۲) بنیانیان، مسعود، (۱۳۸۰)، استراتژی دفاع ملی موشکی امریکا، نشریه سیاست خارجی، ۱۵
- ۳) جلالی موحد، مهدی (۱۳۸۴)، فصلنامه شهاب، سال ششم، ۲۰.
- ۴) جویاکی زد، (۱۳۸۵)، عملیات تاثیر محور، مترجم سهراب صوری، تهران
- ۵) بی‌نا، (۱۳۸۷)، سیستم موشکی S-300، نشریه پدافند هوایی، سال سوم، ۱۱
- ۶) طولانی، قاسم، (۱۳۷۹)، برنامه دفاع موشکی امریکا و تهدید صلح جهانی، نشریه ترجمان سیاسی، ۲۸
- ۷) کردزمن، آنتونی اچ، (۱۹۹۹)، نبرد پدافند هوایی از زمان عملیات طوفان صحرا، تهران: مرکز مطالعات استراتژیک واشنگتن
- ۸) گلسر، چارلز لوئیس، (۱۳۸۶)، دفاع موشکی ملی و آینده سیاست تسلیحاتی هسته‌ای آمریکا، ترجمه اسماعیل بشری، تهران: معاونت پژوهش‌های روابط بین‌الملل
- ۹) محمدی، احمد، (۱۳۸۶)، نابودی سیستم سپر موشکی، نشریه دیدگاه‌ها و تحلیل‌ها، ۱۴۱
- ۱۰) معاونت آموزش نهسا، (۱۳۷۸)، نیروی هوایی تاکتیکی
- ۱۱) معظمی گودرزی، رضا، (۱۳۸۵)، نیروی هوایی سپاه پاسداران دانشکده علوم و فنون هوا و فضا عاشورا، تهران: نیروی هوایی سپاه
- ۱۲) منطقی، مصطفی، (۱۳۸۰)، بررسی پدافند هوایی و نقش آن در قرن بیست و یکم، تهران: مؤسسه آموزشی و تحقیقاتی صنایع دفاعی
- ۱۳) منطقی، مصطفی، (۱۳۸۰)، بررسی پدافند هوایی و نقش آن در قرن بیست و یکم، تهران: مؤسسه آموزشی و تحقیقاتی صنایع دفاعی
- ۱۴) ورتز، لاری، (۲۰۰۲)، آموزه‌های نبرد کزوو، واشنگتن: وزارت دفاع آمریکا

15) <http://www.mda.mil/mdalink/html/basics.html>

16) <http://www.army-technology.com/projects>

17) <http://www.defense-update.com>

18) <http://www.mda.mil>

19) <http://www.army-technology.com/projects/thaad/>

20) <http://www.fas.org>

21) <http://www.army-technology.com/projects/aster-30/>

- 22) <http://www.astronautix.com>
- 23) <http://www.missilethreat.com/>
- 24) http://en.wikipedia.org/wiki/A-35_anti-ballistic_missile_system
- 25) <http://english.farsnews.com/newstext.php?nn=8610050354>
- 26) <http://www.sinodefence.com/army/surfacetoairmissile/default.asp>
- 27) <http://hawk.legends.dk/russian.asp>
- 28) http://en.wikipedia.org/wiki/S-400_Triumf#Development
- 29) <http://www.mda.mil/mdalink/html/sensors.html>
- 30) Pichardson Douglas, An Illustrated guide to the techniques and equipment of electronic warfare, Arco Publishing Book, 1985
- 31) DEPARTMENT OF DEFENSE, BALLISTIC MISSILE DEFENSE ORGANIZATION, *BALLISTIC MISSILE DEFENSE GLOSSARY*, VERSION 3. 0, JUNE 1997
- 32) , <http://www.mda.mil> *Ballistic Missile Defence Overview*
- 33) <http://cobweb.ecn.purdue.edu/~ace/sar/sar.html>
- 34) <http://www.ga-asi.com/products/lynxSAR.php>
- 35) <http://newsvote.bbc.co.uk/mpapps/pagetools/print/news.bbc.co.uk/2/hi/europe/6720153.stm>
- 36) <http://www.ausairpower.net/apa-analyses.html>
- 37) Jane's Land-Based Air Defence, 2002- 2003
- 38) <http://www.un-az.org/undp/bulnews50/is1.php>
- 39) Dr. Sanjay Badri-Maharaj, Ballistic Missile Defence for India, BHARAT RAKSHAK, 2004
- 40) FM 100-12 Army Theater Missile defence Operations.
- 41) FM 44-100 US Army air defence operations 15 June 1995.
- 42) GAO/NSIAD-95-115, Chapter Report, 4/2/95.
- 43) Operation Desert Storm Evaluation of the air Campaign (Leter Report, 06/12/97,
- 44) GAO/NSIAD-97-134)
- 45) <http://www.fas.org/spp/aircraft>.
- 46) <http://carlisle-www.army.mil/usassi/pubs2001/preparing>

- 47) <http://www.globalsecurity.org/military/systems/munitions/intro-Smart.htm>.
- 48) <http://www.fas.org>.
- 49) Air power confronts an unstable world, brasey's publication, 1997.
- 50) The use of aircraft and munitions in the air campaign operation desert storm: Evaluation of the Air campaign, (Letter report, 06/12/97, GAO/NSIAD-97-134
- 51) [Http://www.fas.org](http://www.fas.org).
- 52) FM 100-12 Army Missile Defense Operations, US Army.
- 53) FM 44-100 Army Air Defense Operations, 15 June 1995, US Army.
- 54) Military Parade Magazine, "Join air defence": Problems and Solutions, by Yuri Boldyrev, Nov/Des 1996.
- 55) Military Parade Magazine, Air defence system to repulse air attack, Issue 34. July-August 1999.
- 56) FM 44-100 US Army air defence operations 15 June 1995.
- 57) <http://www.fas.org>.
- 58) <http://www.nationalacademies.org>
- 59) www.fas.org
- 60) <http://www.fas.org/man/dod-101/sys/land/direct.htm>.
- 61) Conduct of the Persian Gulf conflict, An interim report to congress, July 1991.
- 62) The tank on the threshold of the 21st century, Military parade magazine, by Oleg Brilev, Jan-Feb 1998.
- 63) Tank at the turn of the century (technical image), Military parade magazine, by Oleg Brilev, July-August 1997.
- 64) New projectile for tank guns, Military parade magazine, by Vladimir
- 65) Odintsov, November-December 1996.
- 66) Active protection for tanks, Military parade magazine, by Vladimir Ivanov,
- 67) September- October 1997.
- 68) <http://www.mums.ac.ir>
- 69) <http://www.safety2006.blogfa.com>
- 70) http://daneshnameh.roshd.ir/mavara/img/daneshnameh_up/7/77/Mooshak3.jpg

71) <http://www.postimage.org/gx1ryKjA-85500ab6d6b9d9faa8b7c62dfacd8a0.jpg> [۵۴پج]

Studying Encountering Antiballistic Missiles Approaches in Future

GhasemAbaniArani

Abstract

Endeavor to deploy an unbreakable system in order to intercept and encounter the antiballistic missiles, even before projectingis one of the superpower's concerns(US, Russia, and military powers) in many years. In this research, we first try to identify the functions of ballistic missiles and the missile defense in resent wars. Identifying the countries' course of actions to encounter the antiballistic missile systems in future wars is the goal, we try to reach in this research. At the end, according to future wars attributes, we offer some suggestions on neutralizing antiballistic missile systems and increasing the impacts of the ballistic missiles. The research is written through descriptive-analytical method.

Keywords: missile defense, ballistic missile, air defense, missile shield.

Studying the Role of Elam's Natural Geography for People Settlement in Emergency Situation with Passive Defense Approaches

Hadi Moradpiri – Shaban Tila

Abstract

The role of Elam's natural geography for people settlement in emergency situation (bombardment and missile attack) with passive defense approaches is analyzed in the article. The main research query is, which one of the consideration is more important in passive defense in Elam's natural geography to encounter the bombardment and missile attack? Are there any meaningful differences between those who use Elam's natural geography (Arghavan Strait, Mele Panjavia, Dalahoo Strait) as the entrenchment in emergency situation and those who stay in the city?

To reach the goal of the research, natural geography, the background of employing passive defense and its theoretical foundations in Iran are studied. 7 hypothesis plotted of different documents are as follow: weather, hydrology, geomorphology, living geography, status quo of the entrenchments (artificial, natural) and the impacts of major components of the passive defense in decreasing the vulnerabilities. Survey case study and gathering questionnaire are used in writing the article. The results show that the above ingredients of Elam and living geography as well as settlement places are effective parameters in decreasing the vulnerabilities and the losses. The research also shows it's possible to reach the passive defense goals. But, the existing entrenchments (artificial and natural) aren't so effective.

Keywords: passive defense, natural geography, Elam.

Studying Neutralizing Operation of Air defense Systems in Resent wars

GholamHosainEbrahimiYazdi- Ali Barzegaran

Abstract

Dominance of advanced technology in today's war has made the fighting different from the past. Applying airpower's become the main component of modern wars. Neutralizing the enemy's air defense systems (with 50 years experiences) is the main base in reinforcing the military airpower. The objective's neutralizing, suppressing or decreasing the enemy's abilities of Ground-Air defenses systems. Military planners believe that adopting the operational concepts would, without any threats, mass the friendly offences on enemy's ground forces. This operation would also release initiatives, increase the impact of air operations and decrease combat losses. On the other hand, most of today's air defense systems aren't prepared to encounter these threats, so prospecting the functions and recognizing opposition ways shall increase the preparedness of air defense units in future wars. In this article, you would become familiar with attributes, planning, tactics, and the equipment of the operation. Then, the functions of the neutralizing the attacker's air defense systems and defender's actions and their doctrines in resent wars are presented. At the end, after analyzing the findings, the encountering approaches would be studying. The article is practical and descriptive-analytical. Data gathering is done through library research.

Keywords: airpower, air defense, passive defense, electronic war.

Studying the Effectiveness of Instructing Encountering the Soft War in IRGC's Education Centers

Abbas Mehri- Hamid Khosravi

Abstract

Soft war's an important and pervasive issue. It's necessary to present its all dimensions and instances in Armed forces centers. The effectiveness of instructing encountering the soft war in educating centers, in general, and in ShahidMotahari College, in particular, is studied in this article. To do so, the cadets were asked, how well do the instructing courses increase your profession skills and change your point of view in encountering soft war?

This research's done through descriptive-analytical approach. The questionnaire was distributed to the cadets to get their replies. The results showed high effectiveness of the courses.

Keywords: instructing, instructing effectiveness, soft war, soft threats, Resistance arm.

Cultural Pathology of Qazvin Basij Members and Its Impacts on their Missions

Reza Sobhanifar

Abstract

The impacts of cultural vulnerable on Qazvin's Basij missions are studied in this research. So, we developed secondary questions, to evaluate the receiving, educating, organizing and integrating the Basij forces.

We employed the library documents to present the literature of the research. As well, we used questionnaire which shows five-choice Standard Likert. The standard indicates minimum to maximum effect.

The total number was 26000 personnel of the Qazvin's Basij, sample survey was $n=239$. 350 questionnaires were distributed and 235 of them were gathered. The data analyzed through SPSS software according to content analysis. The results showed that cultural vulnerable had meaningful impacts on Basij missions.

Keywords: cultural vulnerable, Basij forces, Qazvin, instructing, organizing, soft war.

The Impacts of Cultural-Social Measures in Creating Constant Security in Northwest

HosainEiasi – HasanRastegarpanah

Abstract

From 1380 to 1386, the IRGC had initiated a great deal of cultural efforts amid security and military endeavors to manage the crisis in Kurdistan's regions, decreasing the divergence potential, and cleaning up the contexts of protest acts. In this article, we try to study the impacts of IRGC's cultural-social measures in creating constant security at that time. We review the ethnic issues in Iran and its post-revolution incidents according to IRGC's efforts. To do so, 107 crisis elites and managers' views were gathered through valid questionnaires. The results were analyzed through SPSS survey software and the entire hypothesis was proved correctly. The findings show the more IRGC's efforts, the least support of the public from the militias, the more interdependency of people and Islamic government.

Keywords: Kurdistan, people, constant security, cultural measures, insurgency.

Studying the Students' Functions of Tehran in Encountering Soft Threats According to The Supreme Leader's Speeches

M. BagherBabae –MostafaHaidarimanesh

Abstract

Ending the imposed war with deficiency of hard war on Islamic Revolution, the enemies, and especially America stuck to soft war and cultural policies to debacle IR of Iran. Students were among the goals, which the enemies paid much attention to them. This was the Leader's concerns. So, development the suitable course of action for students to encounter the soft threats according to the Leader's speech and presenting suitable paradigm to encounter the soft threats is the aim of this article. Everyday changes in different domains, such as political, social and economic in student's arena prove the issues. The research query includes governmental student's functions to encounter the soft threats with emphasis on the Leader's speech. Student's function before threats is the hypothesis of the research. The article's written in descriptive way using the content analysis. All speeches of the Leader were studied through the methodology and the keywords were identified and valued according to precedence tables. The concept paradigm in three stages (before, in and after threat), were analyzed in schematic and variance way and the result proved the before threats actions.

Keywords: soft threat, social security, Tehran University, students.

ABSTRACTS

Contents

Title	Author	Page
Studying the Students' Functions of Tehran in Encountering Soft Threats According to The Supreme Leader's Speeches Dr. M. Bagher Babaie	M. BagherBabae –MostafaHaidarimanesh	1
The Impacts of Cultural-Social Measures in Creating Constant Security in Northwest	HosainEliasi – HasanRastegarpanah	2
Cultural Pathology of Qazvin Basij Members and Its Impacts on their Missions	Reza Sobhanifar	3
Studying the Effectiveness of Instructing Encountering the Soft War in IRGC's Education Centers	Abbas Mehri- Hamid Khosravi	4
StudyingNeutralizing Operation of Air defense Systems in Resent wars	GholamHosainEbrahimiYazdi- Ali Barzegaran	5
Studying the Role of Elam's Natural Geography forPeopleSettlement inbEmergency Situationwith Passive Defense Approaches	HadiMoradpiri – ShabanTila	6
Studying Encountering Antibalistic Missiles Approaches in Future	GhasemAbaniArani	7